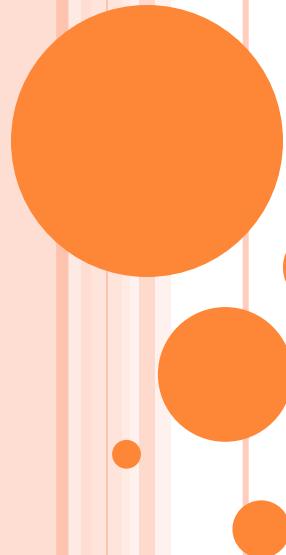

Drugi ciklus predavanja

- 1. Uvod u makroekonomiju**
- 2. Poslovni ciklusi**
- 3. BDP**
- 4. Fiskalna politika**
- 5. Monetarna politika**

UVOD U MAKROEKONOMIKU

Inženjerska ekonomika 2

Prof.dr.sc. Željko Tomšić

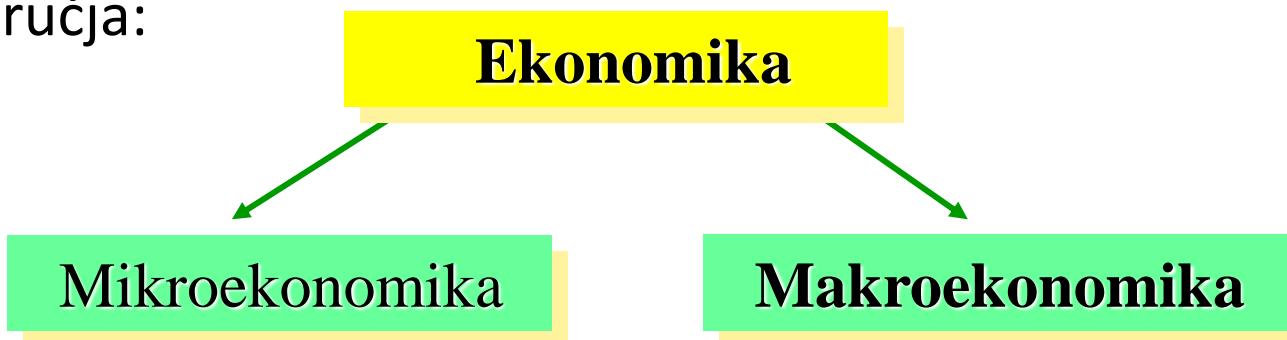
Zavod za visoki napon i energetiku

SADRŽAJ DANAŠNJEGL PREDAVANJA

- Što je makroekonomika
- Koja je razlika između mikroekonomike i makroekonomike
- Osnivač makroekonomike i povijest makroekonomike
- Klasična škola
- Keynesian Revolucija
- Alternativa keynezijskom pristupu
- Ključna makroekonombska pitanja
- Agregacija
- Makroekonombska politika i analiza
- Makroekonomski pregled EU

ŠTO JE MAKROEKONOMIKA?

- **Ekonomika** je disciplina koja proučava koliko se oskudni gospodarski resursi **dodjeljuju i koriste** za maksimiziranje proizvodnje za društvo.
- To je **društvena znanost** koja se bavi **gospodarskim ponašanjem pojedinaca i organizacija** koje se bave proizvodnjom, distribucijom i potrošnjom robe i usluga.
- **Makroekonomika** je grana ekonomije
- Studija ekonomike je podijeljena je u dva opća područja:

MAKROEKONOMIKA VS MIKROEKONOMIKA

- Makroekonomika proučava ponašanje privrede kao cjeline za razliku od mikroekonomike koja objašnjava ekonomsko ponašanje pojedinaca, kućanstava, poduzeća i privrednih grana
- Makroekonomika i mikroekonomika imaju različite predmete proučavanja
 - ⇒ makroekonomika se bavi analizom nacionalne proizvodnje, zaposlenosti, opće razine cijena i vanjske trgovine;
 - ⇒ mikroekonomika se bavi analizom cijena i troškova, količinom pojedinih dobara i usluga te dohotcima pojedinih proizvodnih činitelja

VAŽNOST MAKROEKONOMSKE RASPRAVE

- Makroekonomski pokazatelji bitni su za obilježja uspješnosti neke zemlje.
- Država može putem ekonomske politike utjecati na ekonomske učinke.
- Argumenti u vezi makroekonomije su sastavni dio programa političkih stranaka.

OPĆI CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE

- Opći ciljevi makroekonomске politike su:
 1. visoka i rastuća razina proizvodnje
 2. visoka zaposlenost, odnosno niska nezaposlenost
 3. cjenovna stabilnost s cijenama i najamninama koje određuju ponuda i potražnja na slobodnim tržištima
- ciljevi moraju biti **kvantitativno mjerljivi** kako bi se mogao ocijeniti uspjeh makroekonomске politike u tu se svrhu najčešće koriste
 - bruto domaći proizvod (BDP),
 - stopa nezaposlenosti i
 - stopa inflacije

MAKROEKONOMIKA

- Makroekonomika želi razumjeti i objasniti mijenjanje glavnih ekonomskih veličina tokom vremena.
- Zanima nas zašto ukupna proizvodnja (realni bruto domaći proizvod, BDP) raste tokom vremena i zašto vrijednost BDP-a pokazuje znatne oscilacije oko svoga dugoročnog trenda.
- Želimo razumjeti uzroke nezaposlenosti i inflacije, kako se ponašaju kamatnjaci i što uzrokuje trgovinski deficit.
- Za razliku od mikroekonomike, u kojoj je predmet zanimanja pojedinačna tvrtka odnosno kućanstvo, u makroekonomici proučavamo ponašanje cijelog gospodarstva.

MAKROEKONOMIJA

- **Makroekonomija** (makro- + ekonomija), dio ekonomske znanosti koji nastoji **oblikovati cjelovitu sliku ukupnoga gospodarstva neke zemlje agregiranjem pojedinih djelovanja gospodarskih aktera i njihovih učinaka u **velike funkcionalne aggregate** radi utvrđivanja veličine i dinamike promjena te međuvisnosti tih agregata u određivanju stanja i dinamike ukupnoga gospodarstva.**
- Time se dobiva **uvid u način funkcioniranja ukupnoga gospodarstva**, što daje osnovu za vođenje aktivne **ekonomske politike**.
- Najčešće su korišteni agregati: **društveni proizvod, nacionalni dohodak, ukupna potrošnja, ukupne investicije, ukupna zaposlenost, novčana masa, bilanca uvoza i izvoza, vanjski dug i sl.**

OSNOVNI POJMOVI (PREGLED) MAKROEKONOMIJE

- **BDP (GDP)** – bruto društveni proizvod (gross domestic product) predstavlja mjeru tržišne vrijednosti svih finalnih dobara i usluga proizvedenih u nekoj zemlji tijekom jedne godine.
- **Nominalni BDP** se izražava u tekućim tržišnim cijenama.
- **Realni BDP** se izražava u stalnim cijenama.
 - *BDP deflator* služi za pretvaranje nominalnog BDP-a u realni.
- **Potencijalni BDP** – predstavlja *maksimalnu održivu* razinu proizvodnje koju neko gospodarstvo može proizvesti, bez porasta inflacijskih pritisaka. Mjeri se pri razini nezaposlenosti koja se naziva stopa nezaposlenosti koja ne ubrzava inflaciju (NAIRU – non-accelerating inflation rate of unemployment).
Potencijalna proizvodnja nije maksimalna proizvodnja!

OSNOVNI POJMOVI MAKROEKONOMIJE

- **STOPA NEZAPOSLENOSTI** jednaka je omjeru broja nezaposlenih i veličine radne snage.
- **INDEKS CIJENA** – mjera prosječne razine cijena.
- **INFLACIJA** – porast opće razine cijena.
- **CPI** (consumer price index) odnosno indeks potrošačkih cijena, pokazatelj je opće razine cijena. Njime se mjeri trošak fiksne košare dobara koju kupuje tipični potrošač.
- **PPI** (producer price index) mjeri razinu cijena u veleprodajnoj ili proizvodnoj fazi.
- **STOPA INFLACIJE** – stopa promjene opće razine cijena.

$$\text{Stopa inflacije} = (\text{CPI}_1 - \text{CPI}_0) / \text{CPI}_0$$

OSNOVNI POJMOVI MAKROEKONOMIJE

- **INSTRUMENTI (ALATI) MAKROEKONOMSKE POLITIKE:**
 - a) **Fiskalna politika** – porezna politika i politika javnih rashoda.
 - b) **Monetarna politika** – politika kontrole novčane ponude i finansijskih uvjeta od strane središnje banke.
 - c) **Politika dohodaka** – politika kontrole najamnina i transfera.

POVIJEST TERMINA «MAKROEKONOMIKA»

- U prijevodu s grčkog
 - «mikro» znači «mali»,
 - «makro» – «veliki»;
 - and «economics» – «održavanje»
- Po prvi put je termin „**makroekonomika**” korišten **1933.** od Norveškog ekonomista-matematičara **Ragnar Frisch** (Nobelova nagrada, 1969.) koji je uveo koncepte "mikroekonomiske" i "**makroekonomiske dinamike**".
- Godine **1941** **Piet De Wolff** podijelio je ekonomsku teoriju na mikroekonomiku i makroekonomiku

MAKROEKONOMSKI PARAMETRI

- Omjeri između pojedinih agregata nazivaju se ***makroekonomskim parametrima***, a promjene tih parametara utječu na **kretanje ukupnoga gospodarstva, njegovu stabilnost i ostvarivu stopu rasta.**
- **Ekonomска политика** može namjerno mijenjati parametre kako bi postigla određene poželjne efekte u dinamici i strukturi ukupnoga gospodarstva.
- Opći je normativni **cilj makroekonomije postizanje opće ravnoteže uz puno korištenje raspoloživih resursa.**
- U uvjetima slobodnoga tržišta taj se cilj smatra postignutim ako se **agregatna ponuda poklapa s aggregatnom potražnjom.**
- Zato se makroekonomija u prvom redu bavi problemima postizanja **pune zaposlenosti, visoke stope rasta, ekonomске i monetarne stabilnosti, potrošnje, investicija, tehnološkog napretka i proizvodnosti.**
- Iako se posebno **ne bavi ponašanjem ekonomskih aktera**, jer se gospodarska aktivnost ostvaruje njihovim autonomnim djelovanjem, **makroekonomija mora voditi računa i o tome kako njezine mjere utječu na ponašanja ekonomskih aktera.**

KOJA JE RAZLIKA IZMEĐU MIKROEKONOMIJE I MAKROEKONOMIJE?

○ Mikroekonomika

- **Mikroekonomika** je proučavanje odluka koje **ljudi i tvrtke** donose u vezi s **raspodjelom resursa** i cijenama roba i usluga.
- To znači i uzimati u obzir poreze i propise koje stvaraju vlade.
- **Mikroekonomika** se fokusira na **ponudu i potražnju** i druge sile koje određuju **razine cijena koje se vide u gospodarstvu**.
- Na primjer, mikroekonomika bi promatrala **kako određena tvrtka može maksimizirati svoju proizvodnju** i kapacitet, kako bi mogla sniziti cijene i bolje se natjecati u svojoj industriji.

RAZLIKA IZMEĐU MIKROEKONOMIJE I MAKROEKONOMIJE

- **Mikroekonomika** se bavi malim detaljima koji imaju značaja u ocjeni pojedinih tvrtki.
- To uključuje troškove proizvodnje i tržišne cijene robe i usluga.
- **Makroekonomika** se fokusira na **aggregate** i ekonometrijske korelacije.
- Štoviše, ekonomisti se uglavnom slažu o načelima **mikroekonomije**.
- Kako web stranica Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) kaže, "ne postoje konkurentne škole mišljenja u mikroekonomici."
- **To nije istina s makroekonomijom.**
- **Makroekonomkska** predviđanja imaju vrlo slabe rezultate, a prihvaćena verzija makroekonomike nekoliko se puta promijenila od svog početka.

KOJA JE RAZLIKA IZMEĐU MIKROEKONOMIJE I MAKROEKONOMIJE?

Mikro i makro

- Iako se čini da se ove dvije studije ekonomike razlikuju, one su zapravo **međusobno ovisne i nadopunjaju se** međusobno jer postoji mnogo problema koji se preklapaju između dvaju područja.
- Na primjer, povećana inflacija (makro efekt) uzrokovala bi porast cijena sirovina za tvrtke i zauzvrat utjecala na cijenu krajnjih proizvoda koja se naplaćuje javnosti.
- **Mikroekonomika** uzima ono što se naziva s bottom-up pristup analizi gospodarstva, dok **makroekonomika** ima top-down pristup.
- Drugim riječima, **mikroekonomika** pokušava razumjeti ljudske **izbore i raspodjelu resursa**, dok **makroekonomika** pokušava odgovoriti na pitanja poput "Kolika bi trebala biti stopa inflacije?" ili "Što potiče ekonomski rast?"

MAKROEKONOMIKA U ODNOSU NA MIKROEKONOMIKU

Makroekonomika

- analizira gospodarstvo u cjelini;
- studira agregatno gospodarsko ponašanje, odnosno ponašanje agregatnih gospodarskih subjekata na agregatnim gospodarskim tržištima;
- bavi se gospodarskim pitanjima koja utječu na cijelo gospodarstvo i većinu društva;
- proučava agregirane varijable kao što su bruto domaći proizvod, nacionalni dohodak, ukupna potražnja, ukupna ponuda, opća razina cijena, stopa nezaposlenosti, javni deficit, tečaj itd.

Mikroekonomika

- analizira pojedinačne komponente gospodarstva;
- studira ekonomsko ponašanje pojedinačnih jedinica (pojedinačno poduzeće ili pojedinačno kućanstvo) na tržištima za određenu robu i usluge (pšenica, računala, ulje, bicikli, zlato itd.);
- bavi se donošenjem odluka određenog društva (proizvođača) ili određenog kućanstva (potrošača);
- proučava različite varijable kao što su količina proizvodnje društva ili prihoda potrošača, zatražene i isporučene količine partikularne robe i njihove cijene itd.

KORIŠTENJE MIKROEKONOMIKE U MAKROEKONOMICI

- Makroekonomika se **temelji na Mikroekonomici** (ima mikroekonomiske temelje), jer su makroekonomска događanja **rezultat odluka milijuna pojedinačnih agenata**, maksimiziranja vlastite dobrobiti i proizlaze iz interakcije mnogih ljudi.
- Istovremeno sve **odluke pojedinačnih agenata se donose uzimajući u obzir makroekonomsku situaciju.**

SAMUELSON

- “Te dvije rijeke – mikroekonomika i makroekonomika, međusobno se približavaju kako bi se spojile u suvremenu ekonomiku.
- Jedno je vrijeme granica između njih bila vrlo oštra.
- U novije vrijeme, tijekovi su se spajali jer su ekonomisti primjenjivali oruđa mikroekonomike na takve teme kao što su nezaposlenost i inflacija.”

MAKROEKONOMIKA KAO POSEBNA DISCIPLINA

Ali...

- unatoč tome što obje discipline koriste iste varijable, makroekonomski varijable nisu samo jednostavan zbroj varijabli koje odražavaju pojedinačne odluke (primjeri: ukupni output, ukupna potražnja, opća razina cijene itd.);
- nije da svaka izjava koja vrijedi za pojedinca da uvijek vrijedi za cijelo gospodarstvo (primjer: paradoks štedljivosti).
- Stoga mikroekonomika i makroekonomika imaju **posebne predmete i metode** analize te se temelje na posebnim pristupima i teorijama.
- Oni se čak uče kao zasebne discipline.

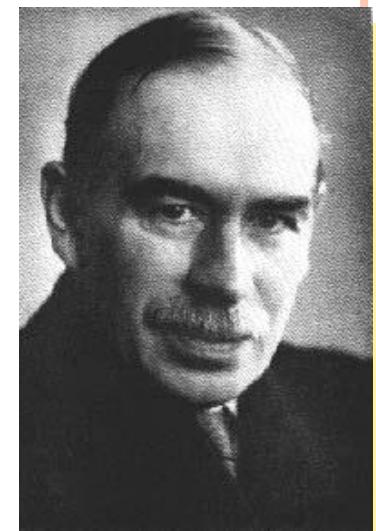
OSNIVAČ MAKROEKONOMIKE

- Osnivač makroekonomike kao posebne discipline ekonomike bio je istaknuti britanski ekonomist, lord **John Maynard Keynes**, koji je 1936. objavio slavnu knjigu

«Opća teorija zapošljavanja, kamata i novca»

- Pokazao je kako je makroekonomika poseban predmet i ima neke posebne metode analize.
- Njegov **doprinos ekonomskoj teoriji** bio je toliko velik da je to nazvano

«Keynesian revolucija».

POVIJEST MAKROEKONOMIKE

- Začetci makroekonomike pojavili su se u XVIII. st. u djelima I. Gervaisea, R. Cantillona i D. Humea, da bi formalizirani oblik našla u *Ekonomskoj tablici* F. Quesnaya.
- U *Bogatstvu naroda* A. Smith dao je cjelovitu viziju ekonomskih procesa, sa »sustavom prirodne slobode« i »nevidljivom rukom« kao mehanizmom opće ravnoteže, odbacujući potrebu izvanske intervencije da bi gospodarstvo efikasno funkcionalo.
- Do preokreta je došlo s velikom ekonomskom krizom 1930-ih i teorijskim naporima da se osmisli njezino realno prevladavanje.
- U tome je vodeću ulogu imao J. M. Keynes, koji je osporio postulate vladajuće teorije opće ravnoteže dokazujući da je **ravnoteža moguća i na razini nepotpunoga korištenja raspoloživih proizvodnih faktora**, što je depresija zorno potvrđivala, zagovarajući državnu intervenciju i predlažući cjelovit sustav mjera.
- Time je on udario temelje modernoj makroekonomiji i makroekonomskoj politici, koja je uspješno primjenjivana do pol. 1960-ih.

POVIJEST MAKROEKONOMIKE

- Polovicom 1960-ih je ponovno došlo do zaokreta, s kritikom državnog intervencionizma, visokih socijalnih prava, inflacije i institucionalne rigidnosti, te zahtjevom za afirmacijom tržišta i uloge finansijskih mehanizama u upravljanju gospodarstvom.
- Pokret oživljavanja predkeynesovske tradicije, što su ga predvodili F. A. Hayek i M. Friedman, poznat pod nazivom **monetarizam**, zahtijeva vladavinu pravila, **primat monetarne nad fiskalnom politikom**, osuđuje državnu politiku kao izvor društvenih troškova i nestabilnosti.
- Pojedini makroekonomisti eklektički su se oslanjali na analitičke doprinose različitih škola, što je neko vrijeme ostavljalo dojam da se stvara jedinstvena koncepcija makroekonomije (npr. **neoklasična sinteza**), ali su se teorijske i ideološke opreke pokazale dovoljno snažnima da povećaju početne razlike.

POVIJEST MAKROEKONOMIKE

- Tako je *nova klasična škola* (R. E. Lucas, Thomas Sargent) dalje zaoštala monetaristička stajališta, niječući svaku moguću korist od sustavne makroekonomске politike, jer navodno racionalni ekonomski akteri u potpunosti anticipiraju efekte njezinih pravila i mjera te poduzimaju akcije da ih neutraliziraju (*teorija racionalnih očekivanja*).
- Opće je stanje ravnotežno stanje, jer je uvijek rezultat racionalnih tržišnih odluka.

KLASIČNA ŠKOLA: OSNOVNI PRIJEDLOZI

- **Gospodarstvo se sastoji** od dva odvojena sektora:
realnog sektora i sektora novca → stvarne varijable ne ovise o nominalnim varijablama = načelo «klasične dihotomije» i «neutralnost novca».
- Na svim tržištima postoji **savršeno tržišno natjecanje**, **gospodarski agenti ne mogu utjecati na tržišne cijene**, oni su price-takers.
- **Sve cijene su fleksibilne** i postavljene su odnosom između ponude i potražnje - načela **A. Smithove «nevidljive ruke»** i «čišćenja tržišta».
- Vlada nema potrebe intervenirati u regulaciji gospodarstva - načelo **«laissez faire»**.

KLASIČNA ŠKOLA: OSNOVNI PRIJEDLOZI

- **Glavni gospodarski problem su oskudni resursi**, koji se stoga u potpunosti koriste, a gospodarstvo je uvijek na svojoj potencijalnoj razini proizvodnje.
- **Oskudnost resursa** predstavlja problem proizvodnje u prvom planu, analize ponašanja gospodarstva s agregirane opskrbe («analiza na strani opskrbe»).
- «Ponuda stvara vlastitu potražnju», jer svaki gospodarski agent je istovremeno prodavatelj i kupac.
- **Problem širenja proizvodnih mogućnosti se rješava polako**, uzajamno podešavanje tržišta je dugoročni proces - opis ponašanja gospodarstva na duge staze («dugoročna analiza»).

POVIJEST MAKROEKONOMIKE

- Nasuprot tomu, ***nova kejnjijanska ekonomija*** (Paul Michael Romer, N. G. Mankiw), prihvaćajući u načelu brigu nove klasične škole o **mikroekonomskim temeljima ekonomskih odluka**, **ostavlja prostor i za državnu politiku**, upućujući na **nesavršenost tržišta**, asimetrične informacije i mogućnost kolebanja.
- **Djelovanje države** vidi ponajprije kroz stabilizacijsku politiku.

POVIJEST MAKROEKONOMIKE

- Poseban pristup ima tzv. **ekološka makroekonomika** (N. Georgescu-Roegen, Herman E. Daly, Fred Hirsch), koja ukupno gospodarstvo promatra unutar fizičkoga svijeta, priznajući prirodne granice i troškove ekonomskog rasta.
- **Ljudi izvlače iz prirodnog okoliša** energiju i materijale, upotrebljavaju ih u proizvodnji i potrošnji, ali ih ne zamjenjuju, nego ih u fizički okoliš vraćaju kao neiskoristiv otpad, koji **dodatno predstavlja trošak otklanjanja ili neutralizacije**.

POVIJEST MAKROEKONOMIKE

- Ali do XX stoljeća **makroekonomika nije postojala kao zasebna disciplina.**
- Tri događaja imala su temeljnu važnost za razvoj makroekonomskih pitanja:
 1. **početak prikupljanja ekonomskih informacija i sistematizacije** skupnih podataka (razdoblje I Svjetskog rata) koji su pružili empirijsku osnovu za makroekonomска istraživanja: 1920-ih – razrada Sustava nacionalnih prihoda i računa proizvoda (NIPA) – Simon Kuznets (Nobelova nagrada, 1971.) i Richard Stone (Nobelova nagrada, 1984.);
 2. potkrijepljene činjenice da je **poslovni ciklus ponavljaći** fenomen (1920-ih - Wesley Clair Mitchell);
 3. **Velika depresija (1929.-1933.)** – svjetska gospodarska katastrofa (Velika slom) koja je proturječila postulatima klasičnih ekonomista o samoispravljujućem gospodarstvu.

«KEYNESIAN REVOLUCIJA»

- 1936. istaknuti britanski ekonomist, lord **John Maynard Keynes** objavio knjigu «**Opća teorija zapošljavanja, interesa i novca**», u kojoj je analizirao Veliku depresiju i pokazalo se da je promjena **u makroekonomskoj situaciji treba nove metode analize**, različite od onih koje koriste klasični ekonomisti.
- **Kritizirao** je glavne postulate klasične škole i dao vlastito objašnjenje makroekonomskih pojava.
- **Makroekonomika** je **postala posebna disciplina**, a novi pristup pojavio se u ekonomskoj analizi.

KEYNES 'PRISTUP: OSNOVNI PRIJEDLOZI

- **Stvarni sektor i sektor novca međusobno su povezani** - novac utječe na stvarne varijable, kamatna stopa određuje se na tržištu novca, a ne na tržištu za posudbe (ili kapitala).
- **Postoji nesavršeno natjecanje na tržištima.**
- **Cijene** (nominalne varijable) su rigidne.
- **Ravnoteža na tržištima** se namiruje, ali ne i na razini punog zapošljavanja.
- Rashodi privatnog sektora ne mogu osigurati razinu ukupne potražnje potrebne za dobivanje potencijalne razine proizvodnje te je stoga **potrebna državna intervencija i vladina regulacija**.
- U uvjetima **nedovoljne zaposlenosti gospodarskih resursa** ukupna potražnja postaje glavni problem gospodarstva («analiza na strani potražnje»).
- **Vladina politika stabilizacije** kratkoročno utječe na gospodarstvo, a krutost cijena postoji relativno ne dugo → opis ponašanja gospodarstva u kratkom roku («analiza za kratki rok»).

KEYNESIAN REVOLUCIJA

- **Središnja točka Keynesove teorije:** tržišno gospodarstvo ne jamči stabilnost gospodarstva i stoga da bi se suzbijalo padove i recesije i visoke nezaposlenosti **vlada** bi **trebala intervenirati** u gospodarskom učinku i provesti stabilizacijsku politiku.
- Tijekom 25 godina nakon Drugog svjetskog rata – razdoblje brzog gospodarskog rasta u većini zemalja – **uvjerenje da vlada može spriječiti recesije aktivnim korištenjem fiskalne i monetarne politike.**
- No, **sredinom 1970-x - stagnacija** (kombinacija **visoke inflacije s stagnacijom**, odnosno niske, pa čak i negativne stope gospodarskog rasta i visoke nezaposlenosti) - zaključak: ključni izvor nestabilnosti je sama politika stabilizacije - « **Neoklasična proturevolucija** ».

ŠKOLE ALTERNATIVA KEYNEZIJSKOM PRISTUPU

- **Monetarizam** (Milton Friedman, Edmund Phelps) - tržišno gospodarstvo je samoispravljujući sustav i može se sam vratiti na moguću razinu proizvodnje; -
 - **gospodarske fluktuacije** rezultat su promjena u zalihamama novca, stoga bi središnja banka trebala zadržati stalnu stopu rasta novca («monetarno pravilo»);
- **Nova klasična makroekonomija** (Robert Lucas, Thomas Sargent, Neil Wallace) (teorija racionalnih očekivanja) - ako su očekivanja gospodarskih subjekata racionalna, vladina politika je neučinkovita;
- **Realna teorija poslovnog ciklusa** (Finn Kydland, Edward Prescott) - izvor gospodarskih poremećaja tehnološki su šokovi, a ne vladina politika.
- **Opskrbna-strana ekonomije** (Arthur Laffer) - državna politika trebala bi biti usmjerena na poticanje ukupne ponude, a ne ukupne potražnje.

RAZNOLIKOST MAKROEKONOMSKIH TEORIJA

- **Raznolikost pristupa objašnjenju makroekonomskih događaja**, a posebno problema makroekonomске politike uzrokovana je činjenicom da **različite skupine makroekonomista grade svoje teorije korištenjem različitih prepostavki**, mogu drugačije tumačiti iste događaje i stoga doći do različitih teorijskih i praktičnih zaključaka i davati različite političke preporuke.
- Ta **raznolikost ideja** je zbog **složenosti makroekonomskih problema**.

KLJUČNA PITANJA NA KOJA MAKROEKONOMIST POKUŠAVA ODGOVORITI

- Zašto prihodi rastu? Bi li naša djeca živjela bolje od nas?
- Zašto su neke zemlje bogatije od drugih? Zašto neke zemlje rastu brže od drugih?
- Zašto se recesije i ekspanzije događaju u gospodarstvu?
- Zašto je nezaposlenost? Je li to nužan dio ekonomskog života? Zašto je nezaposlenost niska u nekim zemljama i visoka u drugima?
- Zašto cijene rastu? Kolika je cijena inflacije za društvo?
- Je li bolje da gospodarstvo ima proračunski deficit ili proračunski višak? Trgovinski deficita ili trgovinski višak? Biti zajmodavac ili zajmoprimac na svjetskim finansijskim tržištima?

PITANJA NA KOJA MAKROEKONOMIST POKUŠAVA ODGOVORITI

- Zašto kamatne stope variraju? Kakav utjecaj imaju promjene na tržištu novca i dionica na gospodarstvo?
- Koje su odrednice tečaja? Je li dobro imati jaku ili slabu domaću valutu?
- Može li vladina politika utjecati na dugoročni gospodarski rast? Može li to ukloniti ili barem ujednačiti ekonomski fluktuacije tijekom poslovnog ciklusa?
- Kako gospodarske promjene u jednoj zemlji utječu na situaciju u drugima?

KLJUČNA MAKROEKONOMSKA PITANJA

- Ukupni output
 - dugoročne promjene – gospodarski rast
 - fluktuacije u kratkom roku - poslovni ciklus
- Nezaposlenost
- Inflacija
- Kamatne stope
- Državni proračun
- Platna bilanca i devizni tečajevi
- Makroekonomска политика

MODEL KRUŽNIH TOKOVA

- Kako bi razumjeli kako funkcionira agregatno gospodarstvo i analizirati agregatno gospodarsko ponašanje ekonomisti koriste **model kružnih tokova**, koji predstavlja međudjelovanja makroekonomskih agenata putem makroekonomskih tržišta.

AGREGACIJE

- Glavno načelo makroekonomске analize je **agregacija**.
- Agregiranje znači spajanje svih jedinica.
- Predmet makroekonomike je proučavanje ukupnog gospodarskog ponašanja, odnosno **ponašanja agregatnih** (makroekonomskih) agenata na agregatnim (makroekonomskim) tržištima.
- Postoje **četiri makroekonomска агента - kućanstva, tvrtke, vlada i zatvorena ekonomija**
- **Četiri makroekonomска tržišta - tržište roba** (ili proizvoda), **tržište resursa** (ili faktora), **financijsko tržište** i **tržište stranih valuta**.

MAKROEKONOMSKA RAVNOTEŽA

- **Makroekonomská ravnoteža** predstavlja kombinaciju općeg nivoa cijena i agregatnog proizvoda kojim se maksimalno zadovoljavaju potrebe i kupaca i prodavača.
- **Makroekonomská ravnoteža je osnovni ekonomski cilj svake zemlje**, a podrazumijeva istovremeno postizanje stabilnosti cijena, visokog nivoa zaposlenosti i vanjsko ekonomiske ravnoteže (platne bilance), uz stalan privredni rast.
- Uz ovaku makroekonomsku ravnotežu u državi dostiže se tzv **pojam države blagostanja** u kojoj ne postoje problemi siromaštva (ili su vrlo mali) i drugih socijalno ekonomskih problema i pitanja.

Za pojam makroekonomské ravnoteže moramo pojasniti i definirati dva pojma a to su: aggregatna ponuda i aggregatna potražnja.

AGREGATNA POTRAŽNJA

- **Agregatna potražnja** predstavlja sumu individualnih potražnji. Individualna potražnja za nekim proizvodom ima zanemarivo mali utjecaj na cijenu ali **agregatna potražnja može promijeniti cijenu robe.**
- **Agregatna potražnja** utiče na visinu cijene što pri konstantnoj ponudi **porast aggregatne potražnje dovodi do rasta cijene i obrnuto – pad aggregatne potražnje dovodi do pada cijene.**
- **Krivulja aggregatne potražnje** pokazuje kako sve količine dobara koje su potrošači spremni kupiti po različitim cijenama.
- Kao i kod pojedinačne krivulje potražnje, i ovdje vlada **opći zakon potražnje** da sa **padom cijena raste obim potražnji robe**, odnosno **krivuljulja potražnje ima negativan nagib.**
- **Agregatna potražnja** određena je ukupnom potrošnjom pojedinaca i kućanstava, potrošnjom poduzeća - investicijama, potrošnjom države i potrošnjom stranaca - neto izvozom.

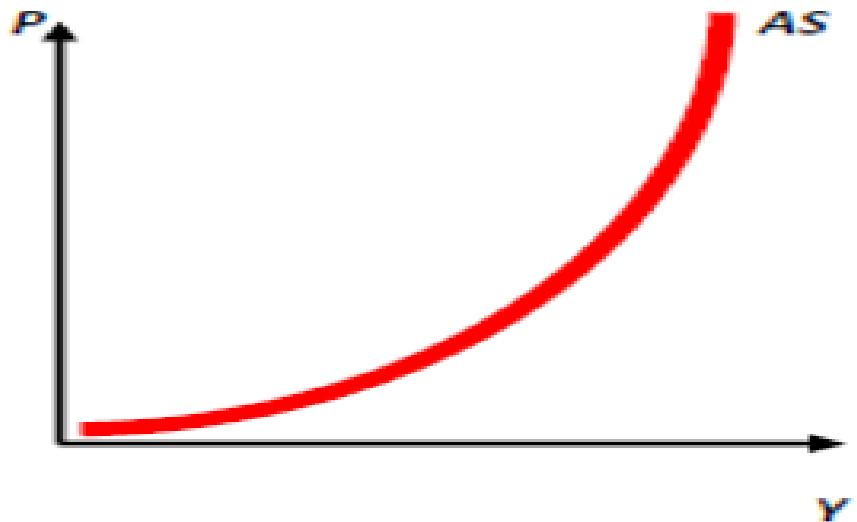
KRIVULJA AGREGATNE POTRAŽNJE – AD - GRAF

AGREGATNA PONUDA

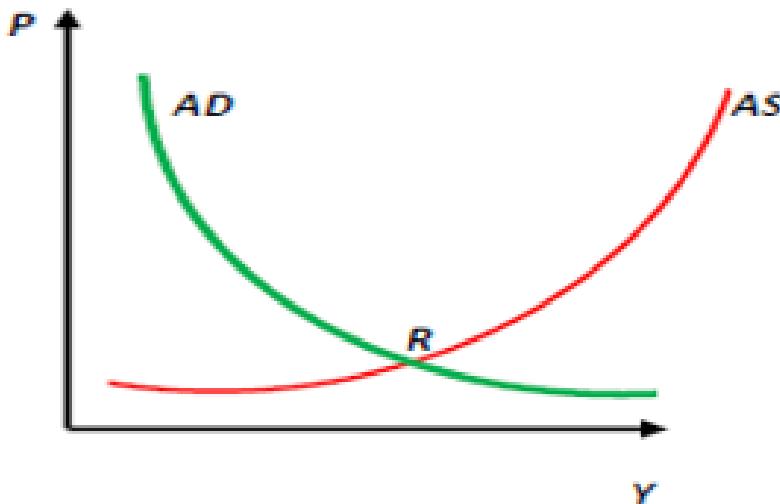
- **Agregatna ponuda** predstavlja sumu svih dobara, proizvoda ili usluga koje su kompanije u okviru jedne privrede spremne ponuditi u toku određenog vremenskog perioda.
- **Krivulja agregatne ponude** predstavlja odnos između općeg nivoa cijena i agregatne ponude dobara i usluga u jednoj privredi i označava se sa AS.
- **Agregatna ponuda** se **povećava sa rastom cijena** a **opada s padom općeg nivoa cijena**. (što je proizvod jeftiniji to je i ponuda manja)
- **Agregatna ponuda** jednaka je ukupnoj količini dobara i usluga koje je narodna privreda voljna proizvesti i ponuditi pri danoj razini cijena u određenom vremenskom razdoblju.
- Ona ovisi o **općoj razini cijena** i **veličini potencijalnog proizvoda**.

KRIVULJA AGREGATNE PONUDE – AS - GRAF

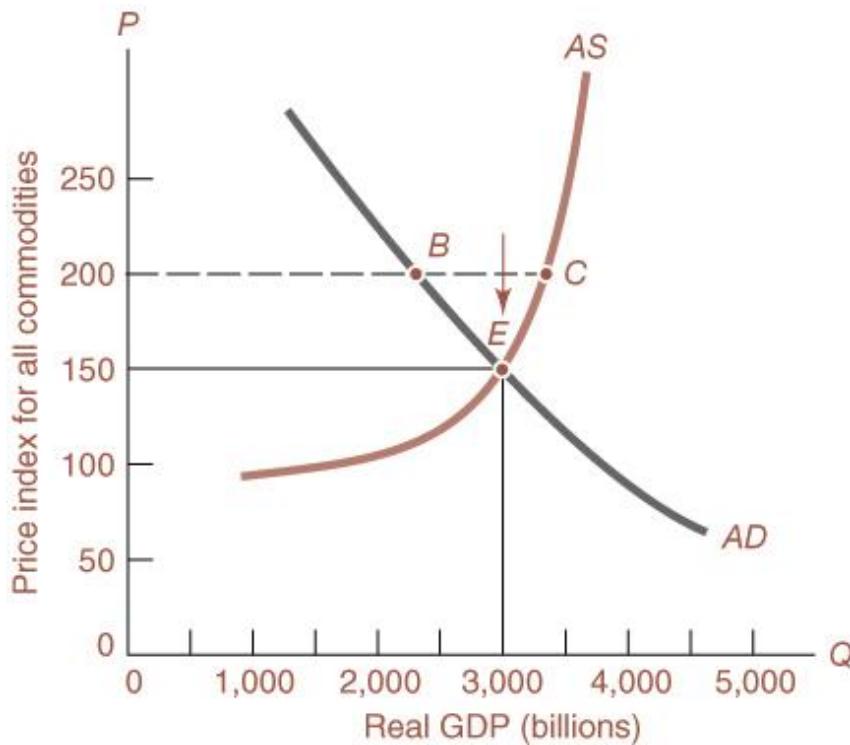

MAKROEKONOMSKA RAVNOTEŽA- GRAF

- U slučaju rasta agregatne ponude, AS se pomjera u desno a u slučaju pada agregatne ponude krivulja se pomjera u lijevo.
- **Makroekonomska ravnoteža** se ostvaruje u sjecištu krivulja AD i AS.

KRIVULJE AGREGATNE PONUDE I POTRAŽNJE

Vodoravna os – cjelokupna proizvodnja, odnosno realni BDP gospodarstva.

Okomita os – opća razina cijena, najčešće mjerena indeksom potrošačkih cijena.

AD – količina ukupne potrošnje (potrošača, poduzeća, države) pri različitim razinama cijena (- nagiba).

AS – količina koju su poduzeća spremna proizvesti i prodati pri različitim razinama cijena (+ nagiba).

Točka E – točka makroekonomске ravnoteže. Postignuta pri općoj razini cijena, predstavlja kombinaciju cijene i količine koju su proizvođači spremni proizvesti, a potrošači dobrovoljno spremni kupiti.

MAKROEKONOMSKI AGREGATI

- Makroekonomski agregati se izražavaju u svojim **nominalnim i realnim** veličinama.
- **Nominalne veličine** su one koje se izražavaju u tekućim cijenama i nisu usklađene za stopu inflacije.
- **Realne veličine** su one koje su izražene u stalnim cijenama i iz kojih je izbijana većina inflacije.
- **Praćenje ponašanja i kretanja makroekonomskih agregata** ukazuje na njihove međuuticaje, što omogućava shvaćanja ne samo dosadašnjih makroekonomskih zbivanja (npr. koji su uzroci smanjivanja ekonomskog rasta ili povećavanja nezaposlenosti, i sl.), već i predviđanja njihova kretanja u dugom i kratkom roku.
- Na ovoj potonjoj osobenosti makroekonomike (šta će se dogoditi, tj. kako će dalje razvijati, npr. problem nezaposlenosti, i kako na njega uticati) zasnovana je teorija (makro)ekonomske politike

MAKROEKONOMSKI CILJEVI

○ Proizvodnja

- Visok nivo proizvodnje
- Brza stopa rasta – dinamika rasta

○ Zaposlenost

- Puna zaposlenost
- Niska nedobrovoljna nezaposlenost

○ Cijene

- Stabilnost cijena
- Slobodna trgovačka politika

○ Neto izvoz

- Ravnoteža platnog bilanca
- Stabilan/ravnotežan devizni tečaj

MAKROEKONOMIKA

- Proučava tj. daje odgovore na pitanja:
 - Što određuje razinu proizvodnje?
 - Kolika je nezaposlenost (stopu nezaposlenosti)?
 - Što određuje razinu cijena?
 - Što određuje inflaciju?
 - Što određuje ekonomski rast?
- Podloga za ekonomsku politiku.

INSTRUMENTI MAKROEKONOMIKE

CILJEVI	INSTRUMENTI
Proizvodnja: Visoka razina i brzi rast	Fiskalna politika: Izdaci države Oporezivanje
Zaposlenost: Visoka razina zaposlenosti s niskom nedragovoljnom nezaposlenošću	Monetarna politika: Nadzor ponude novca koji utječe na kamatnjake
Stabilnost razine cijena sa slobodnim tržištima	Politike dohodaka: Smjernice do nalogodavnih nadzora

MAKROEKONOMSKI POKAZATELJI

- Temeljni makroekonomski pokazatelji:
 - bruto **domaći** proizvod **BDP - GDP (gross domestic products)**
 - neto društveni proizvod **NNP**,
 - bruto **nacionalni** proizvod **GNP**,
 - nacionalni dohodak **NI**,
 - raspoloživi dohodak **DI**,
 - neto ekonomsko blagostanje **NEW**.

EKONOMSKA TEORIJA I EKONOMSKA ANALIZA

- **zadaća ekonomske teorije** - uočavanje zajedničkih karakteristika ekonomskih pojava i utvrđivanje zakonitosti u njihovom kretanju.
- **ekonomska analiza** - utvrđuje zakonitosti u nekom užem skupu problema i rješava neki konkretni ekonomski problem. Ona je skup:
 1. **ekonomske teorije**
 2. **ekonomske statistike** - ova daje podatke o nekoj ekonomskoj pojavi i pomoći svojih metoda izvlači njene bitne značajke
 3. **ekonomske povijesti** - ova daje institucionalne okvire u kojima se određene ekonomske pojave događaju i u kojima treba obavljati ekonomsku analizu.

DEFINICIJA I ZADAĆA EKONOMSKE ANALIZE

- sve **ekonomске pojave** se mogu izraziti kvantitativno.
- one su ujedno i procesi (varijable) čije promjene utječu na promjene drugih varijabli.
- **zadaća ekonomске analize** je utvrđivanje međuvisnosti koja postoji među ekonomskim pojavama i procesima radi njihova objašnjavanja i predviđanja.
- dajući objašnjenja i predviđanja – ekonomska analiza ostvaruje preduvjete utjecanja na ekonomске pojave.
- utjecanje se mora dešavati u skladu s nekim ciljevima, a tu pomaže ekonomska povijest.
- ekonomska politika je uspješna u onoj mjeri u kojoj ostvaruje postavljene ciljeve.

DEFINICIJA I ZADAĆA EKONOMSKE ANALIZE

○ pitanja na koja analiza daje odgovor:

1. što se dogodilo?
2. kad se promjena dogodila?
3. u kojoj mjeri se promijenila određena varijabla? (na ovo odgovara statistika)
4. zašto je došlo do promjene?
5. kakve su posljedice promjene na ostale varijable?
6. kakva je vjerojatnost ponavljanja događaja?
7. što učiniti da se događaj (ne) ponovi?
8. kakvi su mogući pravci razvoja pojave i kako je usmjeriti?

VRSTE EKONOMSKE ANALIZE

- 1. kvalitativna ekonomska analiza** - ovdje se narativnim metodama nastoji utvrditi osnovne zakonitosti u ekonomskom svijetu
- 2. kvantitativna ekonomska analiza** - ovdje se zakonitosti i međuovisnosti nastoji kvantificirati. Ovdje se ne odgovara samo na pitanje što se dešava nego i **kolika je promjena**.

EKONOMSKA ANALIZA I EKONOMSKA POLITIKA

- **Ekonomска politika** - svjesne, **namjerne promjene određenih ekonomskih varijabli** (instrumentalnih varijabli) koje čine subjekti ekonomске politike, radi ostvarenja nekog **unaprijed utvrđenog cilja**. Potreba za ovim postoji ako spontani tijek ekonomskih zbivanja ne vodi ovom cilju.
- **Cilj je pritom političko pitanje**, a ono što analiza tu radi je:
 - ustanovljava kamo vodi spontani tijek
 - izražava cilj u kvantitativnom obliku
 - kvantificira resurse koji su na raspolaganju za ostvarivanje cilja
 - utvrđuje ograničenja ostvarenja pojedinih ciljeva
- **Tehnike** kojima se ekonomска politika služi pri utjecanju na promjene varijabli su **instrumenti ekonomске politike**, a način primjene nekog instrumenta ekonomске politike je **mjera ekonomске politike**.

STATIČKA I DINAMIČKA ANALIZA

- Svaka ekomska analiza može biti **statička ili dinamička**
- **Statička ekomska analiza** utvrđuje međuovisnosti u određenom skupu ekomskih procesa i pojava koje postoji **u određenom vremenskom trenutku**, i iz koje je isključena funkcija vremena, dakle – ne uzima se vremenska dimenzija.
- Statička analiza bavi se analizom ravnotežnog stanja među ekomskim varijablama u određenom trenutku.
- **Dinamička ekomska analiza** uključuje funkciju vremena, tj. ispituje kako se u vremenskom toku zbivaju promjene različitih ekomskih varijabli (vrijeme u ovoj analizi je varijabla, a ne parametre kao kod statičke analize)
 - ona prati **vremenski tijek i proces** nastajanja niza promjena koji je uvjetovan početnom promjenom neke ili nekih ekomskih varijabli. Ona dakle gleda kako se u vremenskom tijeku zbiva promjena određenih varijabli.
 - **dinamička analiza odgovara na pitanje** “teži li razvoj varijable u vremenu k ravnoteži i je li stabilna ta ravnoteža, ako razvoj ekomske varijable k njoj teži i ako je konačno dosegne”, pri čemu su analitički instrumentariji ove analize tehnike diferencijalnih i diferencijacijskih jednadžbi.

EKONOMSKA POLITIKA

- **Ekonomска политика** je interakcija (međudjelovanje) mjera i ciljeva nekog društva.
- Ciljevi mogu biti:
 - ***opći*** – zajednički za većinu zemalja (ekonomski rast velik, niska inflacija, niska nezaposlenost, izvoz = uvozu);
 - **komplementarni** – ostvarivanje jednog cilja pomaže ostvarivanju drugog cilja;
 - **konfliktni** – njih je većina, pitanje preferencija, ostvarenje jednog cilja rezultira zanemarivanje drugog cilja, npr. veliki vanjski dug i sl.
 - ***specifični*** – varijabilni (javljaju se regionalne jednakosti ili nejednakosti),

EKONOMSKA POLITIKA

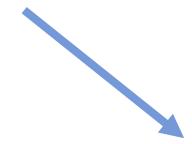
- S aspekta mjera ekonomska politika se dijeli na:
 - **fiskalnu politiku,**
 - **monetarnu politiku,**
 - **politiku dohotka,**
 - **tečajnu politiku** - politika međunarodnih ekonomskih odnosa.

MAKROEKONOMSKA POLITIKA

Politika gospodarskog rasta

- Usmjerena je na poticanje gospodarskog rasta na duge staze i na utjecaj na proizvodne mogućnosti gospodarstva;
- predlaže promjene prvenstveno u ukupnoj opskrbi.

Politika stabilizacije

- Cilj je da kratkoročno olakša poslovni ciklus i smanji dubinu recesije i visinu procvata;
- predlaže promjene prvenstveno u ukupnoj potražnji.

CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE

Makroekonomска политика има за **циљ пovećanje производње, односно пovećanje bruto domaćeg proizvoda (BDP) kroz:**

1. Povećanje obujma proizvodnje i što veće stope njezinog rasta
2. Visoku razinu zaposlenosti uz što nižu stopu nedobrovoljne nezaposlenosti
3. Cjenovnu stabilnost
4. Vanjskotrgovinsku stabilnost

CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE

1. Povećanje obujma proizvodnje i njezin rast te ekonomsko ponašanje pojedinca, kućanstva i gospodarskih subjekata, analiza funkcioniranja gospodarstva kao cjeline očituje se kroz:

1. Nacionalnu proizvodnju
2. Zaposlenost
3. Opću razinu cijena
4. Vanjsku trgovinu

CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE

2. Visoka razinu zaposlenosti

- **Razinu zaposlenosti** mjerimo stopom zaposlenosti koja je jednaka omjeru broja zaposlenih i veličine radne snage.
- **Visoka zaposlenost, niska nezaposlenost**
 - Ljudi žele naći dobro plaćena radna mjesta bez traženja i dugog čekanja.
 - **Stopa nezaposlenosti** = postotak nezaposlene radne snage.
 - **Radna snaga** uključuje sve zaposlene osobe i one pojedince koji traže posao (isključuju se one osobe bez posla koje ne traže zaposlenje).
 - Stopa nezaposlenosti kreće se u skladu s poslovnim ciklusom: kada se proizvodnja smanjuje potražnja za radom opada i stopa nezaposlenosti raste.

CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE

3. Cjenovna stabilnost predstavlja treći cilj makroekonomskne politike. U tržišnom gospodarstvu nužna za mjerjenje ekonomske vrijednosti te za racionalno alociranje oskudnih resursa.

- Bazira se na prosudbi da je neometano funkcioniranje tržišne ekonomije najefikasniji način da se organizira pretežan dio ekonomske aktivnosti.
 - Na slobodnom se tržištu cijene određuju ponudom i potražnjom do maksimalno mogućeg opsega, a države se suzdržavaju od nadziranja cijena pojedinačnih dobara.
- Drugi je dio ovog cilja sprječavanje da razina svih cijena brzo ne raste ili ne padne → brže promjene cijena remete ekonomske odluke poduzeća i pojedinaca.
- Kao pokazatelj opće razine cijena koristi se najčešće **indeks potrošačkih cijena** (Engl. CPI – Consumer Price Index).
 - CPI – promatra trošak fiksne košare dobara koje kupuje tipični gradski potrošač.
- CPI koristimo i za izračunavanje stope inflacije

CILJEVI MAKROEKONOMSKE POLITIKE

4. **Vanjskotrgovinska stabilnost** je četvrti cilj makroekonomske politike i predstavlja ravnotežu neto izvoza, odnosno razlike između izvoza i uvoza.
 - Države budno paze na tokove svoje razmjene s inozemstvom.
 - – **Neto izvoz** = brojčana razlika između vrijednosti izvoza i vrijednosti uvoza.
 - Cilj širenja međunarodne razmjene bivao je sve važniji kako su države svijeta uviđale da **razmjena s inozemstvom potiče efikasnost i podupire ekonomski rast**.
 - Budući da su se **troškovi prijevoza i veza smanjivali**, međunarodne su veze postale čvršće nego što su bile generacije ranije.
 - **Međunarodna je razmjena zamjenila stvaranje imperija i vojno osvajanje kao najsigurniji put do nacionalnog bogatstva i utjecaja.**
 - Danas neke ekonomije razmjenjuju više od polovice svoje proizvodnje

MAKROEKONOMSKI PREGLED EUOPSKE UNIJE

- Neka pitanja:
- Koji su glavni trendovi u gospodarstvu Europske unije i njezinih država članica od 2000.?
- Kako su se kretali bruto domaći proizvod (BDP), investicije i potrošnja?
- Jesmo li se suočavali s visokom inflacijom ili su cijene bile stabilne? Je li se nezaposlenost smanjila ili nije?

MAKROEKONOMSKI PREGLED EUOPSKE UNIJE - EU

Tri faze gospodarstva EU-a

- Najčešći **pokazatelj** u mjerenu gospodarske aktivnosti neke zemlje jest **BDP**.
- U razdoblju od **2000. do 2018.** godišnji rast BDP-a u EU bio je **prilično nestabilan**.
- U razdoblju od **2001. do 2007.** godišnja stopa rasta gospodarstva kretala se između **+1% i +3%**.
- U razdoblju od **2008. do 2013.** gospodarstvo EU-a bilo je pod snažnim utjecajem financijske krize, tako da je BDP pao za više od **4%** u **2009.**, a zatim je opet blago pao u **2012.**
- Otada se gospodarstvo postupno oporavljal, a godišnje stope rasta kretale su se oko **+2%** u razdoblju od **2014. do 2018.**

MAKROEKONOMSKI PREGLED EU

- Stope rasta kretale su se oko +2% u razdoblju od **2014. do 2018**
- **Slično kretanje** zabilježeno je cijelokupno za europodručje i države članice EU-a.
- Međutim, **nisu u svim državama članicama zabilježene promjene istog intenziteta.**
- **Utjecaj financijske krize na BDP** posebno je bio izražen u **Grčkoj, Hrvatskoj, Španjolskoj, Portugalu i Cipru**, koje su nekoliko godina zaredom imale negativan rast.
- **Investicije i potrošnja** u EU prolazili su kroz iste tri faze kao i BDP, pri čemu su investicije zabilježile veća kolebanja.
- **S oporavkom od financijske krize** investicije i potrošnja postojano su rasli u razdoblju **od 2015. do 2018.**, pri čemu su **investicije rasle za oko +4%, a potrošnja za oko +2% godišnje.**

MAKROEKONOMSKI PREGLED EU

Umjerena inflacija

- Inflacija se u EU mjeri **harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena**.
- U razdoblju od **2001. do 2007.** godišnja stopa inflacije u EU kretala se oko **+2%**.
- U razdoblju od **2008. do 2011.** zabilježene su veće promjene stope inflacije iz godine u godinu, dok se postupno smanjivala s **3% u 2011.** na **0% u 2015.**, da bi u **2017.** dosegnula **1,7%** a u 2018. godini 1,9%..
- Takva kretanja u velikoj su mjeri zabilježena u europodručju i **većini država članica**.
- Najviše stope inflacije **u 2018.** zabilježene su u Rumunjskoj (4,1%), Estoniji (3,4%), Mađarskoj (2,9%), Bugarskoj i Letoniji (2,6% u svakoj), dok su najniže stope inflacije zabilježene u Danskoj i Irskoj (0,7% u svakoj), te Grčkoj i Cipru (0,8% u svakoj).

MAKROEKONOMSKI PREGLED EU

Veliko smanjenje dugoročnih kamatnih stopa od 2011.

- **Dugoročne kamatne stope** mogu se mjeriti s pomoću kretanja prinosa dugoročnih obveznica.
- Ta je stopa na početku tisućljeća u EU bila 5,3%, krećući se između 4% i 5% do 2011.
- **Otada se stalno smanjivala** i u 2017. dosegnula je 1,3%.
- U državama članicama zabilježena su slična kretanja.
- U 2018. stope su se kretale od 0,3% u Litvi, 0,4% u Njemačkoj te 0,5% u Danskoj do 4,7% u Rumunjskoj, 4,2% u Grčkoj i 3,2% u Poljskoj..

MAKROEKONOMSKI PREGLED EU

Euro jača u odnosu na britansku funtu i američki dolar

- Što se tiče tečajeva, euro je ojačao u odnosu na britansku funtu (s 0,61 funte za 1 euro u 2000. na 0,88 funti za 1 euro u 2018.) i američki dolar (s 0,92 dolara za 1 euro u 2000. na 1,18 dolara za 1 euro u 2018.), dok je u odnosu na švicarski franak oslabio (s 1,56 švicarskih franaka za 1 euro u 2000. na 1,16 švicarskih franaka za 1 euro u 2018.).

MAKROEKONOMSKI PREGLED EU

Nezaposlenost u padu

- Nakon što je bila **relativno stabilna** i iznosila oko **9%** u razdoblju od **2000. do 2005.**, **stopa nezaposlenosti** pala je na **7,0%** u 2008.
- Otada je ta stopa u **EU kontinuirano rasla** da bi dosegnula vrhunac od **10,9%** u 2013.
- S oporavkom gospodarstva padala je i stopa nezaposlenosti te je u **2017.** dosegnula **7,6%**.
- Slična kretanja stope nezaposlenosti zabilježena su za muškarce, žene i mlade, iako je nešto viša stopa nezaposlenosti zabilježena za žene nego za muškarce, a otprilike dvostruko je veća stopa za **mlade**.
- Posljednjih godina europodručje i sve države članice također su zabilježile smanjenje stope nezaposlenosti.
- Međutim, još uvijek su **prisutne velike razlike među državama članicama**, pri čemu su se stope u 2018. kretale od 2,2% u Češkoj, 3,4% u Njemačkoj i 3,7% u Mađarskoj i Malti do 10,6% u Italiji, 15,3% u Španjolskoj i 19,3% u Grčkoj.

MAKROEKONOMSKI PODATCI ZA RH I EUROZONU (EA)

Makropodatci	RH	Eurozona
Promjena BDP-a (2020)	-8,4%	-6,8%
Stopa inflacije (2020)	0,1%	0,3%
Stopa nezaposlenosti (prosinac 2020)	7,7%	8,2%
Javni dug (% BDP-a, 3Q 2020)	86,4%	97,3%
Državni proračun (% BDP-a, 2020)	-8,0%	-7,2%
Industrijska proizvodnja (2020)	-3,4%	-8,7%
Promet u maloprodaji (2020)	-5,8%	-1,2%

GLAVNI MAKROEKONOMSKI INDIKATORI RH

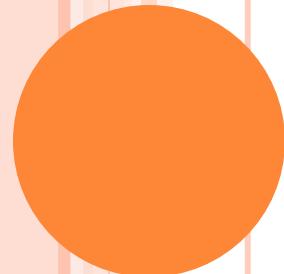
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Površina (u km ²)	56.594	56.594	56.594	56.594	56.594	56.594	56.594
Broj stanovnika (u mil.) ^a	4,204	4,174	4,125	4,088	4,065	4,048	3,889
BDP (u mil. HRK, tekuće cijene) ^b	344.034	355.920	372.355	390.856	412.228	378.349	431.454
BDP (u mil. EUR, tekuće cijene)	45.211	47.271	49.913	52.718	55.604	50.225	57.342
BDP po stanovniku (u EUR)	10.755	11.324	12.101	12.896	13.678	12.408	14.747
BDP - realna godišnja stopa promjene (u %)	2,5	3,5	3,4	2,9	3,5	-8,1	10,4
Prosječna godišnja stopa inflacije potrošačkih cijena	-0,5	-1,1	1,1	1,5	0,8	0,1	2,6
Izvoz robe i usluga (u % BDP-a)	45,8	47,1	49,3	49,5	50,8	42,1	52,4
Uvoz robe i usluga (u % BDP-a)	45,5	45,9	48,6	50,3	51,1	48,8	53,4
Inozemni dug (u mil. EUR, na kraju razdoblja) ^c	48.340	44.675	43.548	42.583	40.278	40.074	44.610
Inozemni dug (u % BDP-a)	106,9	94,5	87,2	80,8	72,4	79,8	77,8
Devizni tečaj za 31. prosinca (HRK : 1 EUR)	7,6350	7,5578	7,5136	7,4176	7,4426	7,5369	7,5172
Prosječni devizni tečaj (HRK : 1 EUR)	7,6096	7,5294	7,4601	7,4141	7,4136	7,5331	7,5242
Dug opće države (u % BDP-a) ^e	83,3	79,8	76,7	73,3	71,1	87,3	
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.) ^f	16,2	13,1	11,2	8,4	6,6	7,5	7,7
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.) ^f	44,2	44,6	45,8	46,9	47,7	47,2	47,9

ZAKLJUČAK

MAKROEKONOMIKA KAO EKONOMSKA DISCIPLINA

- **Makroekonomika** je proučavanje **agregatnih** ekonomskih odnosa koji se uspostavljaju između pojedinaca, firmi i država.
- **Makroekonomika** pokazuje da ono što važi za pojedinca ne mora važiti i za društvo u cjelini, pa ni **makroekonomika nije replika mikroekonomike**.
- **Kriza u makroekonomici** proističe iz neuspjeha ekonomista da u svoje teorije uspješno integriraju stupanj dosegnutog znanja.
- **Teškoće proizlaze** iz načina na koji je razumiju i predstavljaju ekonomisti.
 - Po **monetaristima** pojedinci posjeduju sve raspoložive informacije – znanje, a po **kejnzijacima** ne raspolažu dovoljnom količinom informacija.
 - **Monetaristi zaključuju da je ishod izvjestan, a kejnzijacici obratno**, za monetariste racionalnost u uvjetima savršenog znanja vodi izvjesnosti, a za kejnizijance iracionalnost u uvjetima nesavršenog znanja vodi neizvjesnosti.

EKONOMSKA POLITIKA

DODATAK

FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna politika** bavi se porezima i javnim rashodima i podrazumijeva **proces oblikovanja oporezivanja i javnih rashoda** s ciljem da se pomognu prigušiti uzleti i padovi poslovnog ciklusa i pridonese održavanju rastuće, visoko zaposlene ekonomije oslobođene visoke ili promjenjive inflacije.
- **Fiskalna politika** sastoji se od **dva oblika** od kojih **prvi** podrazumijeva državne izdatke za kupovinu roba i usluga (npr. izgradnja cesta) koji utječu na relativni obujam kolektivne i privatne potrošnje, dok se **drugi** odnosi na **oporezivanje dohotka** čime se smanjuje potrošnja pojedinca i također utječe na privatnu štednju.
- **Ciljevi fiskalne politike su nagli ekonomski rast uz visoku zaposlenost i stabilne cijene.**

FISKALNA POLITIKA

○ OPOREZIVANJE

- Porezi na dohodak smanjuju dohodak stanovništva; smanjuju osobnu potrošnju, što smanjuje ostvareni BDP
- Visoki porezi na dobit mogu destimulirati privredni rast.

○ JAVNA POTROŠNJA

- Povećanje javne ili državne potrošnje stimulira rast BDP-a.

○ EKSPANZIVNA FISKALNA POLITIKA usmjerenja je na povećanje BDP-a što se može postići mjerama: povećanje javne potrošnje, smanjenje poreza, povećanje transfera (različiti oblici pomoći stanovništvu).

○ RESTRIKTIVNA FISKALNA POLITIKA usmjerenja je na smanjenje BDP-a, što znači ograničavanje osobne i javne potrošnje.

MONETARNA POLITIKA

- **Monetarna politika** se bavi novcem kao sredstvom razmjene i proučava **komponente novčane mase i uzroke promjena njihove veličine.**
- **Provodi ju središnja banka** pojedine države te određuje ponudu novca i financijske uvjete, na način da povećava ili smanjuje kamatne stope utječući na taj način na potrošnju u sektorima.
- Središte interesa monetarne politike predstavljaju **pitanja novčane stabilnosti i odraz novčanih kretanja na gospodarski razvoj** i opću gospodarsku stabilnost, pa stoga i regulacija količine novca u opticaju koji je u funkciji ostvarivanja tih ciljeva.
- Prednost monetarne nad fiskalnom politikom je ta što se **monetarna politika koristi u kratkoročnim stabilizacijskim politikama**, dok se **fiskalna politika koristi za ispravljanje nacionalne ravnoteže investicija i štednje** te za suprotstavljanje nekim dubokim recesijama ili visokim inflacijama koje se ne mogu srediti samo monetarnom politikom

MONETARNA POLITIKA

- **KONTROLA NOVČANE PONUDE**
 - upravljanje novcem, kreditima i bankovnim sustavom
 - Utjecaj ponude novca na kamatnjak
 - Utjecaj kamatnjaka na investicije i štednju
 - Utjecaj na proizvodnju, zaposlenost i cijene
- Ograničavanje ponude novca vodi do viših kamatnjaka i smanjenih investicija, te pada BDP-a i niže inflacije – **RESTRIKTIVNA MONETARNA POLITIKA.**
- **EKSPANZIVNA MONETARNA POLITIKA** usmjerena je na povećanje BDP-a što se može postići mjerama: povećanjem ponude novca i smanjenjem kamatnjaka, što stimulira ekonomsku aktivnost.

POLITIKA DOHODAKA

- Politika dohodaka predstavlja kontrolu najamnina i cijena te njihovu regulaciju
- KONTROLA NADNICA
- KONTROLA CIJENA

MEĐUNARODNA EKONOMSKA POLITIKA

○ POLITIKA RAZMJENE

- Carine i kvote
- Ostale mjere

○ UPRAVLJANJE TRŽIŠTEM DEVIZNIH TEČAJEVA

- Fiksni tečajevi
- Fluktuirajući tečajevi

PRORAČUNSKA POLITIKA

- **Proračunski suficit** se javlja kada svi porezi i drugi prihodi premašuju državne rashode.
- Do **Proračunskog deficit-a** dolazi kada rashodi premašuju poreze.
- Kada su **prihodi i rashodi u određenom razdoblju jednaki, država ima uravnotežen Proračun.**
- **Državni dug** (ponekad nazivan i **javni dug**) sastoji se od ukupnog ili akumuliranog posuđivanja države; to je ukupna vrijednost državnih obveznica u vlasništvu javnosti.

LITERATURA

- **MAKROEKONOMIJA; BABIĆ**

- <https://vdocuments.mx/makroekonomija-babic.html?page=1>

MAKROEKONOMIKA, DIRK KRUEGER

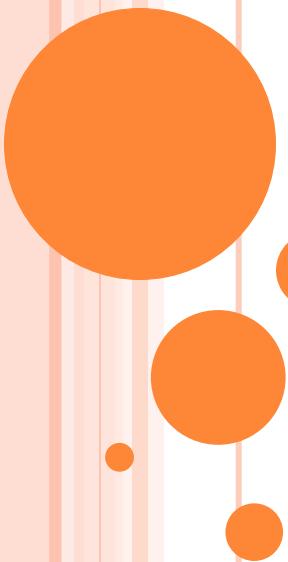
- https://www.efzg.unizg.hr/UserDocsImages/za%20studente/elektronicki%20udzbenici/Krueger_Makroekonomika.pdf
 - <https://dokumen.tips/download/link/krueger-makroekonomika-5681e92bbb8ba.html>

- **OSNOVE EKONOMIJE;** Ivančević, Tomislav; Perec, Kristina

- https://pvzg.hr/wp-content/uploads/2022/09/Osnove_ekonomije.pdf

- **LECTURE NOTES ON MACROECONOMICS**

- Whelan-Lecture-Notes
 - <https://www.karlwhelan.com/Macro2/Whelan-Lecture-Notes.pdf>

POSLOVNI CIKLUSI

NEZAPOSLENOST

SADRŽAJ DANAŠNJEG PREDAVANJA

- Teorije poslovnih ciklusa
- Što uzrokuje poslovne cikluse
- Poslovni ciklusi
- Hrvatska i poslovni ciklusi
- Nezaposlenost
- Mjerenje (ne)zaposlenosti
- Poslovni ciklusi i nezaposlenost
- Okunov zakon
- Phillipsova krivulja
- Nezaposlenost u Hrvatskoj

EKONOMSKA AKTIVNOST U TRŽIŠNOJ EKONOMIJI

- ekonomska aktivnost u tržišnoj ekonomiji se odvija **neravnomjerno** prolazeći kroz **uzlaznu i silaznu** fazu u svojoj dinamici
- **tržišna ekonomija** je **podložna poslovnim ciklusima** koji se međusobno smjenjuju većom ili manjom pravilnošću
- **pod poslovnim ciklusima** se podrazumijevaju fluktuacije ukupne proizvodnje, dohotka i zaposlenosti
- mogu biti **kratkoročni** u trajanju do dvije godine i **dugoročni** u trajanju do deset godina
- sastoje se od **uzlazne faze ili ekspanzije**, odnosno **silazne faze ili recesije**
- najviša točka ekspanzije čini tzv. **vrh**, a najniža točka recesije čini **dno poslovnog ciklusa**
- razlika između vrha i dna je **amplituda poslovnog ciklusa** koji je intenzivniji što je amplituda veća

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA

Što su poslovni ciklusi?

- **Poslovne cikluse** je najjednostavnije definirati kao periodično **odstupanje stvarnog BDP-a** od dugoročnog trenda.
- Neki ih nazivaju **ekonomskim ciklusima**, a prije su se nazivali i trgovinskim ciklusima.
- Mi ćemo koristiti naziv **poslovni ciklus**, jer većina teorija koje ćemo predstaviti u dijelu svoga imena nosi engleski naziv *business cycle*.

POSLOVNI CIKLUSI

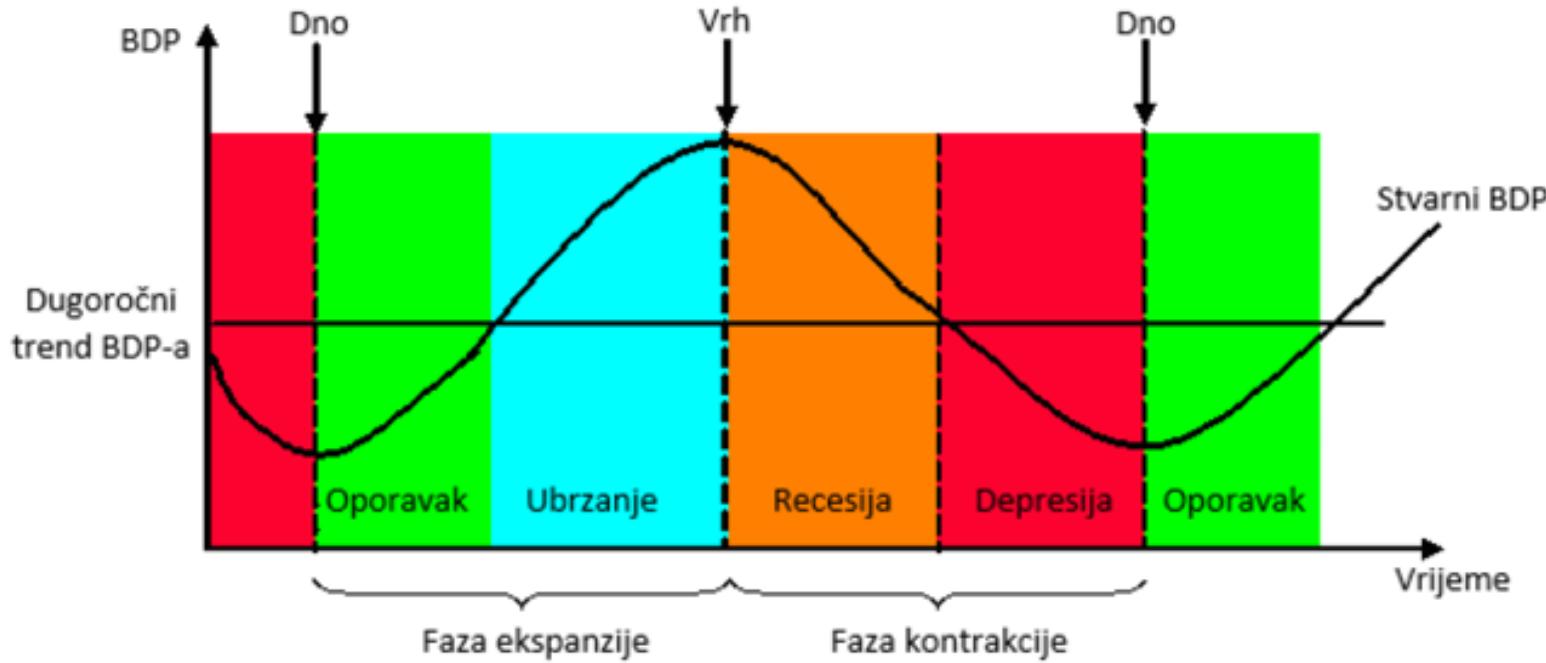
- **Poslovni ciklusi** su pravilna gospodarska kolebanja, izražena u **smjenama ekspanzije i kontrakcije ukupne ekonomske aktivnosti** te rasta i pada agregatnih ekonomskih veličina (**obujma proizvodnje, dohotka, razina zaposlenosti, prometa i cijena, kredita i kamata, investicija**).
- **Razdoblje ekspanzije** obilježava brz rast proizvodnje, dohotka i zaposlenosti, živa investicijska aktivnost, brz povrat uloženoga kapitala, visoki profiti i jeftini krediti.
- Takvo se povoljno stanje naglo okreće i **pretvara u zastoj**, pad prodaje roba, cijena i profita, opću nelikvidnost, odustajanje od investicija, što navodi poduzetnike na smanjenje proizvodnje i otpuštanje zaposlenika, čime nastaje **gospodarska depresija**.
- Gospodarski se **život oduvijek kolebao**, no zbog vidljivih i razumljivih uzroka (suše, poplave, ratovi, epidemije).

POSLOVNI CIKLUSI

- ne postoje dva ista poslovna ciklusa koja su jednakog intenziteta, vremena trajanja i istog uzroka
- **recesija** se prepoznaje po smanjenju realnog BDP-a, proizvodnje, zaposlenosti, profita i agregatne potražnje uz istovremeno povećanje nezaposlenosti i zaliha neprodanih finalnih proizvoda
- **ekspanzija** se prepoznaje po povećanju realnog BDP-a, proizvodnje, zaposlenosti i agregatne potražnje, dok se smanjuju nezaposlenost i neprodane zalihe
- općenito se **poslovni ciklus može tretirati** kao fluktuacija agregatne potražnje, a recesija kao odstupanje između stvarnog i potencijalnog proizvoda
- ekonomski teoretičari **nemaju jedinstvene stavove o uzrocima poslovnih ciklusa** tako da postoji cijeli niz teorija o njihovom postanku, a možemo ih podijeliti na vanjske i unutarnje
- **vanjske teorije** nalaze uzroke poslovnih ciklusa izvan ekonomskog sustava (ratovi, revolucije, migracije), dok **unutarnje teorije** traže uzroke u funkcioniranju samog ekonomskog sustava

FAZE POSLOVNOG CIKLUSA

- **Depresija** je po definiciji ekonomска situacija u kojoj dolazi do većeg ekonomskog pada, odnosno pada BDP-a neke države većeg od 10 posto ili produžena recesija koja traje duže od 2 godine.
- **Recesija** su povremena usporavanja u privrednoj aktivnosti neke zemlje praćena istodobnim pogoršanjima opće ekonomске klime (pad realnog dohotka, porast nezaposlenosti, nizak stupanj iskorištenosti proizvodnih kapaciteta...). Recessija je manje duboka i ozbiljna od depresije.

POJAŠNJENJE FAZA POSLOVNOG CIKLUSA

- **EKSPANZIJA** - stope rasta varijabli su iznad dugoročnog prosjeka i ubrzavaju
- **USPORAVANJE** - stope rasta su iznad dugoročnog prosjeka, ali usporavaju
- **RECESIJA** - stope rasta su ispod dugoročnog prosjeka i usporavaju
- **OPORAVAK** - stope rasta su ispod dugoročnog prosjeka, ali ubrzavaju
- Vrhunci poslovnog ciklusa nalaze na gornjem središnjem dijelu grafikona (okomita os koja razdvaja fazu *ekspanzije* od faze *usporavanja*), dok se dna poslovnog ciklusa nalaze na donjem središnjem dijelu grafikona (okomita os koja razdvaja fazu *recesije* od faze *oporavka*). Središnja vodoravna os predstavlja prosječne vrijednosti indikatora u analiziranom razdoblju.

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA

- Najvažnija karakteristika poslovnih ciklusa je njihova periodičnost.
- S obzirom na trajanje možemo razlikovati **pet vrsta poslovnih ciklusa** prema definiciji poznatog austrijskog ekonomista Josepha Schumpetera, koju je iznio u knjizi *Business Cycles* iz 1939.:
 - **sezonski ciklus** – unutar jedne godine (primjerice ubrzanje ekonomske aktivnosti u Hrvatskoj za vrijeme turističke sezone i usporavanje u posljednjem kvartalu)
 - **Kitchinovi ciklusi** – traju između 3 i 7 godina
 - **Juglarovi ciklusi** – traju između 7 i 11 godina
 - **Kuznetsovi ciklusi** – traju između 15 i 20 godina
 - **Kondratijevljevi ciklusi** – traju između 45 i 60 godina

PONAŠANJE POSLOVNOG CIKLUSA

- **poslovni ciklusi** se **ne mogu uspješno predvidjeti** i uz veliki napredak suvremene ekonometrije, a tome nisu pomogli ni vrlo složeni modeli s velikim brojem varijabli
- **poslovni ciklusi** se **ne mogu izbjegći**, ali se mogu relativno uspješno **neutralizirati mjerama fiskalne i monetarne politike**
- **prateća pojava** poslovnih ciklusa je **nezaposlenost**

FAZE POSLOVNIH CIKLUSA

Postoje **dvije glavne faze poslovnog ciklusa** koje se mogu podijeliti na pod-faze.

- **Faza ekspanzije** traje od trenutka kada **BDP dotakne najnižu razinu odstupanja od dugoročnog trenda (dno)**, do trenutka **kada dosegne najvišu razinu odstupanja od dugoročnog trenda (vrh)**.
- **Faza kontrakcije** traje **od trenutka kada gospodarstvo počinje usporavati** nakon što je dosegnulo vrh, **do trenutka kada ponovno dosegne dno**.
- **Faza ekspanzije** se može podijeliti u dvije faze:
 - U **fazi oporavka** gospodarstvo se vraća na dugoročni trend, a u **fazi ubrzanja** (neki to nazivaju *boom*) raste iznad dugoročnog trenda i dostiže vrh.
- **Faza kontrakcije** se dijeli na:
 - **fazu recesije** kada gospodarstvo počne usporavati od vrha prema dugoročnom trendu (dugotrajno usporavanje podrazumijeva i uzastopne negativne stope rasta),
 - **Faza depresije** podrazumijeva usporavanje ispod dugoročne stope rasta, dok gospodarstvo ne dosegne dno.

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA

- Sva gospodarstva bilježe ovakva periodička ciklička kretanja, i razvijena i nerazvijena, i mala i velika, i zatvorena i otvorena.
- Poslovni ciklusi su jedno od ekonomskih obilježja koje dijele sva gospodarstva, a mogu se razlikovati prema intenzitetu i trajanju.
- Socijalistička i planska gospodarstva također su bilježila ciklička kretanja, što su neki ekonomisti smatrali velikim neuspjehom ekonomске politike.
- Dakle, unatoč raširenom mišljenju, poslovni ciklusi nisu samo obilježje kapitalizma.

POSLOVNI CIKLUSI - TEORIJE

- prema unutarnjim teorijama poslovni ciklusi su **samogenerirajući** jer svaka ekspanzija uzrokuje recesiju i obrnuto
- najpoznatije teorije poslovnih ciklusa su:
 1. monetarne teorije koje objašnjavaju cikluse ekspanzijom i kontrakcijom novca i kredita
 2. model multiplikatora i akceleratora koji objašnjava nastanak poslovnih ciklusa djelovanjem multiplikatora i akceleratora
 3. političke teorije koje objašnjavaju nastanak istih djelovanjem političara koji prilagođavaju fiskalnu i monetarnu politiku **kako bi bili ponovno izabrani**
 4. teorije ravnotežnih poslovnih ciklusa koje tvrde da pogrešne predodžbe o kretanjima cijena i najamnina ljudi dovode do stanja u kojem premalo nude ili premalo rade zbog čega dolazi do poslovnih ciklusa
 5. teorije realnih poslovnih ciklusa koje tvrde da isti nastaju uslijed oscilacija u produktivnosti u pojedinim sektorima što se dalje prenosi na ostale sektore privrede
 6. inovacijske teorije koje tvrde da poslovni ciklusi nastaju uslijed fluktuacija inovacija

ŠTO UZROKUJE POSLOVNE CIKLUSE?

- Ovo pitanje je jedno od najizazovnijih u području ekonomске znanosti, a broj teorija kojima se objašnjavaju poslovni ciklusi pokazuje kako među ekonomistima (čak ni unutar istih škola ekonomске misli) **ne postoji konsenzus o čimbenicima** koji pokreću poslovne cikluse te o mehanizmima koji određuju njihov intenzitet i trajanje.
- Merkantilisti, fiziokrati i klasični ekonomisti su između 16. i 18. stoljeća uočili da gospodarstvo može ući u recesiju te da se događaju krize, ali se ideja o periodičkom ponavljanju različitih faza kroz koje prolazi gospodarstvo **pojavila tek kasnije u 19. stoljeću**, u radovima Williama Stanleya Jevonsa i Clementa Juglara (po kojem su neki ciklusi dobili ime).

ŠTO UZROKUJE POSLOVNE CIKLUSE?

- Jevonsa se često spominje s podsmijehom, jer je on cikluse vezao uz sunčeve mijene, iako su zbog dominantnog udjela poljoprivrede u mnogim gospodarstvima u to doba i neki drugi istraživači cikluse objašnjavali meteorološkim uvjetima i promjenama.
- Juglara se smatra prvim teoretičarem poslovnih ciklusa.
- On je **uzroke ciklusa vido u pretjeranom optimizmu** koji dovodi do pretjeranog investiranja te kreditnoj ekspanziji i kontrakciji, što je važan temelj za neke druge teorije (članke na tu temu je objavio sredinom 19. stoljeća).
 - Juglar je kao statističar utvrdio trajanje ciklusa od blizu 9 godina u Francuskoj, Ujedinjenom Kraljevstvu i SAD-u, a kasnije je Schumpeter „olabavio“ kriterije trajanja njegovih ciklusa na raspon od 7 do 11 godina.
- Nakon Juglarovih istraživanja počeo je snažniji razvoj teorija poslovnih ciklusa.
- S razvojem ekonomsko misli i u intelektualnoj borbi među različitim školama ekonomsko misli teorije su se dodatno razvijale, **dobile su i čvršći matematički okvir**, a nakon posljednje velike krize su se počele javljati i neke nove teorije.

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA

- Neke najčešće spominjane teorije poslovnih ciklusa su:
 - Schumpeterova teorija inovacija
 - Austrijska teorija kreditnog ciklusa i pogrešno usmjerenih investicija (eng. *malinvestment*)
 - Keynesova teorija
 - Samuelson-Hansenov model multiplikatora i akceleratora
 - Hicksova teorija endogenog ciklusa
 - Financijska teorija Minskog
 - Teorija realnih poslovnih ciklusa

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA - PONOVO

- **Poslovni ciklusi** predstavljaju **neregularne fluktuacije agregatne proizvodnje i realnog BDP-a** što znači da ga označavaju periodična kolebanja u BDP-u, dohotku i zaposlenosti.
- Mogu biti **kratkoročni** (u trajanju do 2 godine) i **dugoročni** (u trajanju do 10 godina).
- Karakterizira ih **nelinearan karakter**, što znači da **ne postoji mogućnost izvođenja preciznih prognoza**, pogotovo u dužem razdoblju.
- Za poslovni ciklus veže se **velika važnost vremenskog razdoblja** s obzirom da prolazi kroz više faza u okvirima određenog vremenskog razdoblja.
- Ekonomsku aktivnost tržišne ekonomije karakterizira **neravnomjerni prolazak kroz uzlaznu i silaznu fazu u svojoj dinamici** i to je razlog pretpostavke da je tržišna ekonomija podložna poslovnim ciklusima.
- Dvije temeljne faze unutar poslovnog ciklusa su **uzlazna faza, odnosno ekspanzija i silazna faza, kontrakcija**.
- Kao prekretnice ciklusa razlikuju se **dvije faze, vrh i dno**.

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA - PONOVO

- **Dno** je najniža točka gospodarskog ciklusa gdje se kontrakcija okreće u ekspanziju, dok duboko dno označava depresiju koja predstavlja dugotrajno i rašireno smanjenje ekonomске aktivnosti, trajnije i dublje od recesije.
- Za **depresiju** su tipična obilježja veliki **porast nezaposlenosti**, značajna smanjenja mogućnosti kreditiranja, **veliki broj stečajeva**, a česta je i deflacija cijena, kao i financijska kriza.
- Neki od ekonomista **trajanje depresije vežu samo uz period opadanja ekonomске aktivnosti**, dok drugi uključuju čitav period dok se ekonomija ne oporavi i ne vrati na normalne razine.

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA - PONOVO

- **Vrh** je najviša točka gospodarskog ciklusa gdje se ekspanzija okreće u kontrakciju.
- Obilježavaju ga **visok stupanj korištenja kapaciteta**, kao i visoka zaposlenost.
- U slučaju kada je **gospodarstvo na vrhu**, njegovo funkcioniranje ograničeno je količinom dobara koju su proizvođači spremni proizvoditi.
- Razlika između **vrha i dna** je **amplituda poslovnog ciklusa**, a poslovni ciklus je intenzivniji s većom amplitudom.

TEORIJE POSLOVNIH CIKLUSA - PONOVO

- **Recesija** se može prepoznati po smanjenju realnog BDP-a, proizvodnje, zaposlenosti i sl., uz istovremeno povećanje nezaposlenosti kao i smanjenje prodaje gotovih proizvoda.
- Označava **silaznu fazu poslovnog ciklusa**, a **opada najmanje kroz dva uzastopna tromjesečja**.
- Navedenu fazu karakteriziraju **spori rast potrošnje i opadanje** uz što su zalihe poduzeća u porastu, uz to smanjuju se **investicije**, a konačno i realni BDP.
- Još jedna **važna karakteristika**, a **vezana uz recesiju** i fazu opadanja gospodarstva je **porast nezaposlenosti**, jedno od negativnih kretanja koje predstavlja jedno od najznačajnijih obilježja poslovnih ciklusa.

RECESIJA

- Prema definiciji NBER-a (The National Bureau of Economic Research) postoji nešto šire objašnjenje recesije:
 - **Recesija** predstavlja period značajnog pada ukupne proizvodnje, dohotka, zaposlenosti i trgovine koji uobičajeno traje od 6 mjeseci do godinu dana te je obilježen kontrakcijama u brojnim sektorima ekonomije.
 - Tipično je da u recesiji **investicije naglo opadaju**, kao i osobna potrošnja, stoga poduzeća smanjuju proizvodnju i pada realni BDP.
 - **Zaposlenost je često naglog pada** u ranim fazama recesije, a oporavak ne donosi odmah i novu zaposlenost.
 - **Pad proizvodnje usporava inflaciju**, a pad potražnje za sirovinama vodi padu njihove cijene
 - **Cijene usluga i nadnice** neće nužno padati, ali će tipično sporije rasti.

POSLOVNI CIKLUSI

- **Ekspanziju** obilježava rast realnog BDP-a, zaposlenosti i osobne potrošnje te početak investicija.
- **U ranom periodu ekspanzije** centralne banke provode ekspanzivnu monetarnu politiku i time smanjuju kamatne stope, što povećava kreditnu aktivnost banaka.

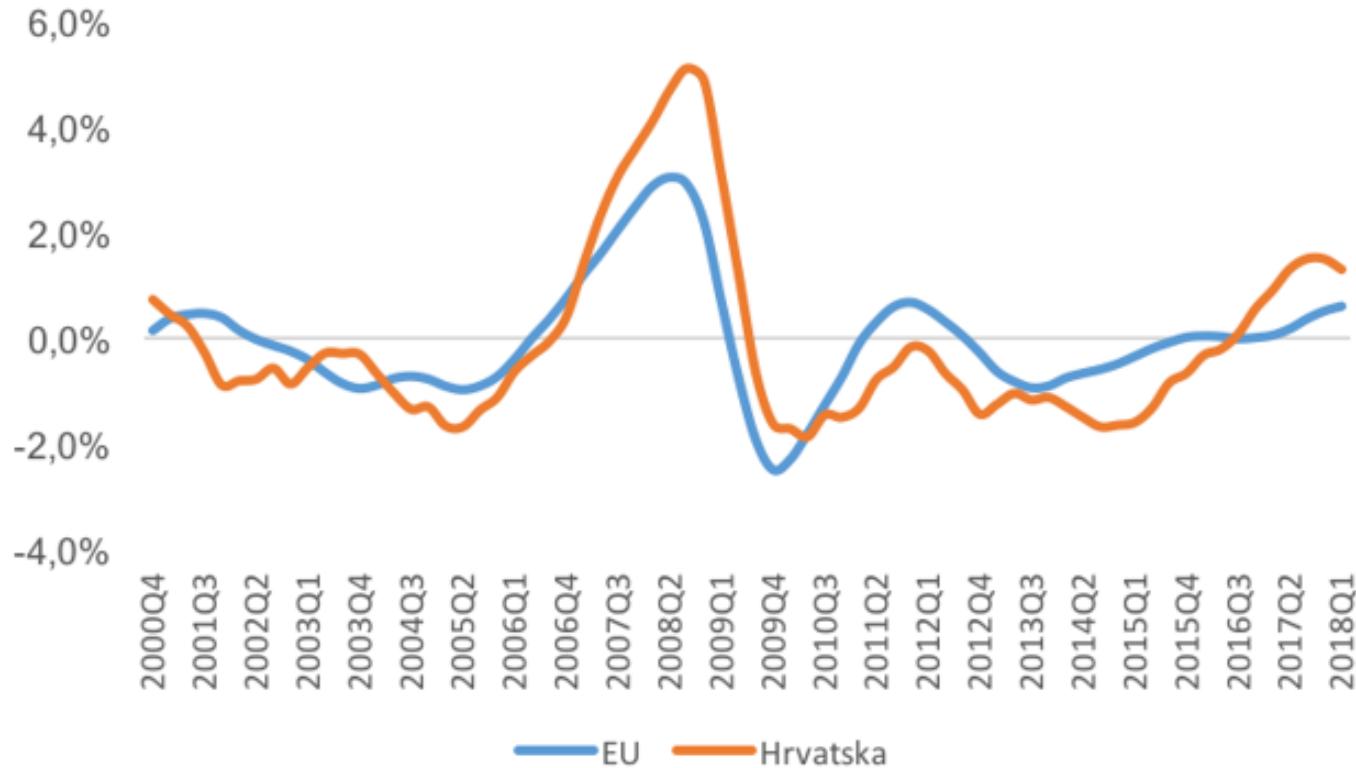
POSLOVNI CIKLUSI I NJIHOV UTJECAJ NA SEKTORE

- **Srednju fazu ekspanzije** obilježava **vrhunac rasta BDP-a**, snažna kreditna aktivnost i prelazak monetarne politike u neutralni stav.
 - Bilježi se **rast industrijske proizvodnje**, kompanije kreću u ciklus većih ulaganja što pogoduje proizvodnom, industrijskom i energetskom sektoru.
- **Završna faza ekspanzije** se podudara s vrhuncem poslovnog ciklusa.
 - Stope rasta BDP-a i prihodi kompanija **dosežu najveće stope rasta**, inflacija na krilima veće zaposlenosti bilježi rast, a vodeći indikatori poput povjerenja potrošača i dionička tržišta ukazuju na okretanje ciklusa.
 - Kao posljedica **veće iskorištenosti kapaciteta**, potražnja za sirovinama i energijom je na vrhuncu pa tako u ovoj fazi ti sektori bilježe najbolje rezultate.
 - **Monetarna politika postaje restriktivna** kako bi „ohladila“ ekonomiju i smanjila inflaciju. **Pad BDP-a, rast nezaposlenosti i deflacija** glavna su obilježja recesije ili kontrakcije.

POSLOVNI CIKLUSI I NJIHOV UTJECAJ NA SEKTORE

- Iako ovakva analiza može pomoći kod investicijske odluke, važno je napomenuti da unutar industrija postoje faktori koji nekada prevladaju „makroekonomске“ faktore.
- U **energetskom sektoru** na primjer, **cijena nafte** je ključan faktor u poslovanju kompanija i ona u većem djelu određuje njihovo poslovanje.
- Također je vidljivo da je **nekretninski sektor** u godinama prije krize 2008. godine imao izvedbe bolje od tržišta ali se poslije pokazalo kako je to bilo zbog cjenovnog balona koji je zahvatio taj sektor.

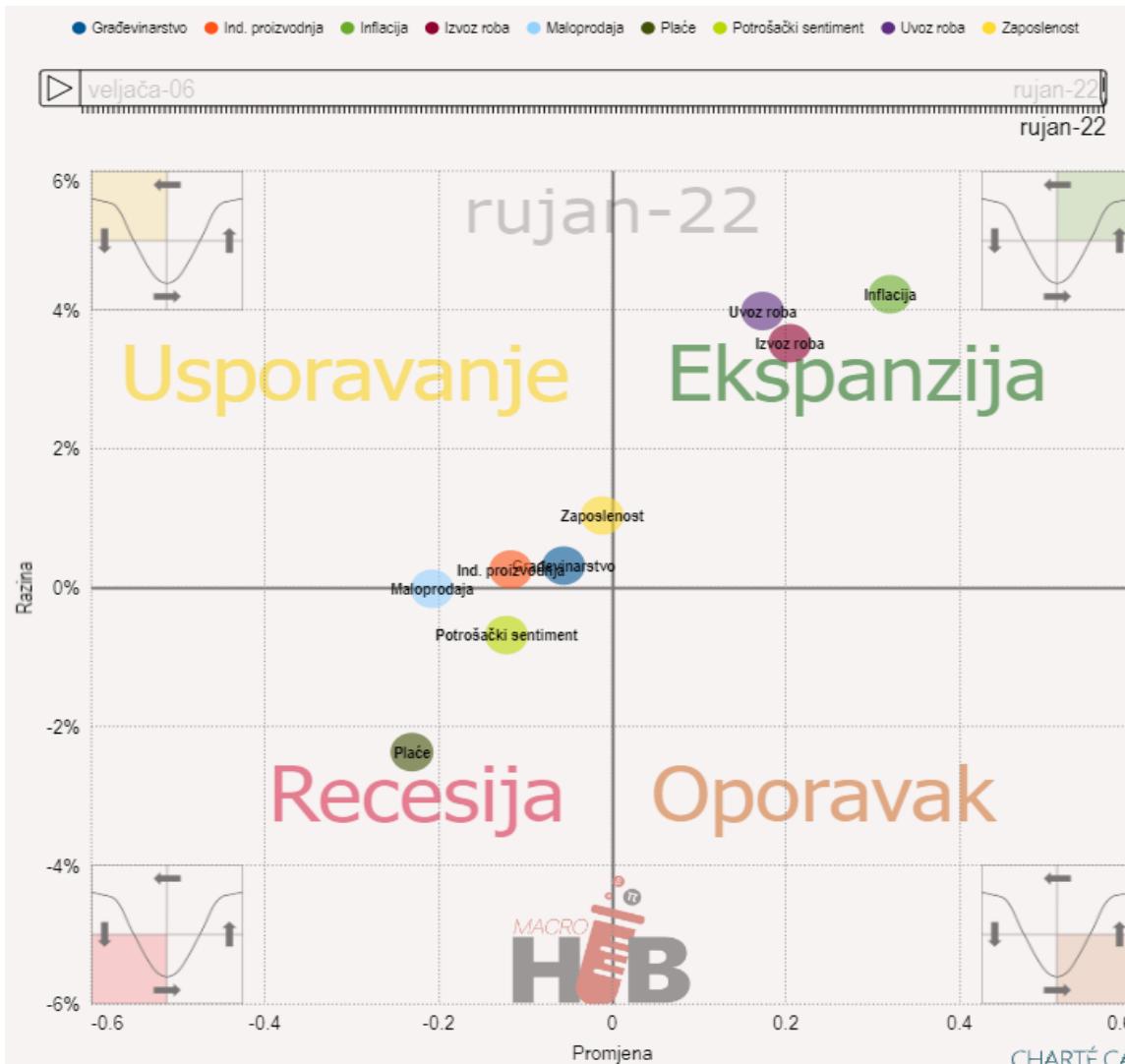
POSLOVNI CIKLUSI U HRVATSKOJ I EU (ODSTUPANJA OD DUGOROČNOG TRENDU U %; PROSJEK ČETIRI KVARTALA)

POSLOVNI CIKLUSI U HRVATSKOJ

- Nakon duljeg kretanja ispod razine dugoročnog trenda, **faza ekspanzije je u Hrvatskoj trajala od trećeg kvartala 2005. godine (a boom od četvrtog kvartala 2006.) do trećeg kvartala 2008.**
- Nakon toga je, prema Schumpeterovoj definiciji, gospodarstvo ušlo **u fazu recesije**.
- Prvo dno recesije je dotaknuto u drugom kvartalu 2010. godine, ali je hrvatsko gospodarstvo prošlo kroz tzv. W-recesiju s dva dna, pri čemu je drugo dno recesije dotaknuto u trećem kvartalu 2014.
- Nakon toga je započela **faza ekspanzije**, a faza uzleta je trajala od trećeg kvartala 2016. godine do četvrtog kvartala 2017. godine.
- U 2018. godini ciklus je prema ovoj slici krenuo prema dolje.

POSLOVNI CIKLUSI U HRVATSKOJ – RUJAN 2022.

27

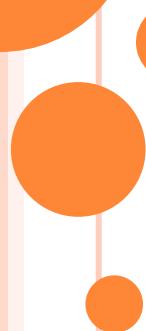
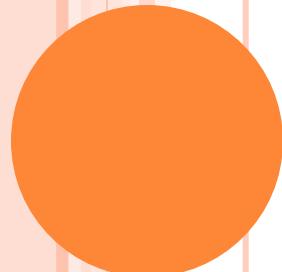
Izvor: <https://macrohub.net.efzg.hr/indikatori/poslovni-ciklus>

HRVATSKA I POSLOVNI CIKLUSI

- Od osamostaljenja do danas Hrvatska je u recesiji bila **gotovo 38% posto vremena** (SAD su od 1945. godine bile u recesijama manje od 14% vremena, a od 1990. čak manje od 10% vremena),
- **Hrvatska** je u kratkom vremenu od neovisnosti do danas **prošla kroz tri recesije**, a govorimo o razdoblju od dvadeset i osam godina.
- Važno je uočiti kako su u svakoj recesiji važnu ulogu igrali **inozemni čimbenici**.
- Po definiciji ne postoje **dvije iste recesije**, ali je vrlo važno uočiti određene zakonitosti.
- Tako **za Hrvatsku** možemo lako ustanoviti da su **uzroci recesija uvijek kombinacija inozemnih i domaćih čimbenika**.

HRVATSKA I POSLOVNI CIKLUSI

- **Prva, tranzicijska recesija** u Hrvatskoj trajala je od **1990:q1 do 1993:q4**, a uzrokovana je **Domovinskim ratom**, prelaskom s planskog na tržišni način privređivanja te prvom bankarskom krizom.
- Prema tome, **interni i eksterni čimbenici** su bili odgovorni za tranzicijsku recesiju.
- Eksterni čimbenik je **Domovinski rat**, dok su **interni čimbenici tranzicija i bankarska kriza**.
- **Druga, kasna tranzicijska recesija** trajala je od **1998:q4 do 1999:q4**, a uzrokovana je **drugom bankarskom krizom u Hrvatskoj**, ali i ratnim operacijama NATO-a na Kosovu što je izrazito negativno utjecalo na hrvatski turizam i gurnulo gospodarstvo u recesiju.
- Uz to, u **okruženju su se odvile dvije vrlo velike krize**: Azijska kriza 1997. i Ruska kriza 1998.
- Prema tome, **kasna tranzicijska recesija** je također **bila izazvana internim čimbenicima, drugom bankarskom krizom, te eksternim čimbenicima, ratom na Kosovu i financijskim krizama u okruženju**.

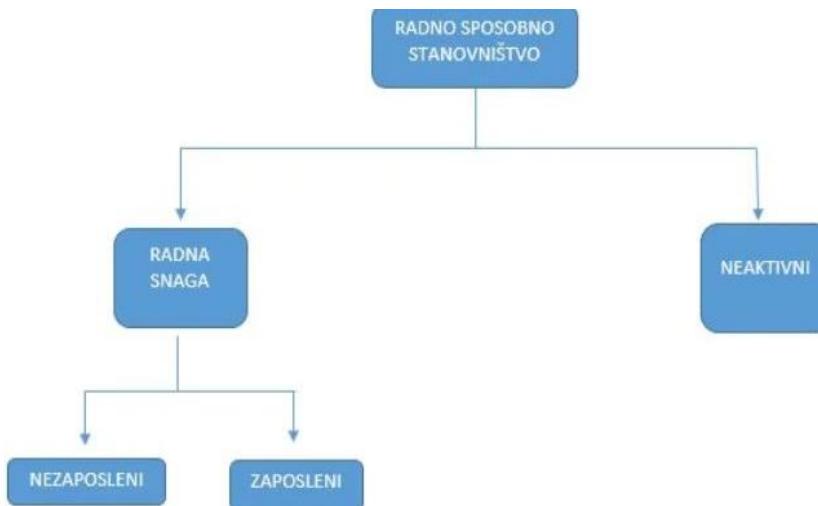
NEZAPOLENOST

DEFINICIJA NEZAPOSLENOSTI

- Prema uputama *International Labour Organisation* (ILO-a), standardna međunarodna definicija nezaposlenosti obuhvaća sve osobe starije od dobne granice određene za mjerjenje ekonomski aktivnog stanovništva, koje su
 - (1.) tijekom referentnog razdoblja bile bez posla,
 - (2.) tijekom tog razdoblja bile u svakom trenutku na raspolaganju za posao, te
 - (3.) tražile posao (poduzimale određene korake u cilju pronalaženja posla).
- Dakle, kriteriji na kojima se zasniva standardna **definicija nezaposlenosti odnose se samo na aktivnost pojedinca tijekom referentnog razdoblja.**
- **Sva tri kriterija moraju biti zadovoljena istovremeno.**
- Jedina iznimka se odnosi na osobe koje imaju sporazum započinjanja posla nakon referentnog razdoblja te više ne traže posao, ali zadovoljavaju ostala dva kriterija.

PODJELA STANOVNIŠTVA PREMA MOGUĆNOSTI UKLJUČIVANJA NA TRŽIŠTE RADA

- **Radno sposobno stanovništvo** predstavlja potencijalnu radnu snagu, osobe starije od navršenih 15 godina.
- **Radna snaga** ili aktivno stanovništvo sastoji se od:
 - **zaposlenih osoba** (koje se bave nekim aktivnim zanimanjem i osoba koje rade u poljoprivredi) i
 - **nezaposlenih osoba** (prijavljenih zavodima za zapošljavanje, osoba na odsluženju vojnog roka ili na izdržavanju kazne koje su prije bile ekonomski aktivne), razvrstanih prema ekonomskoj aktivnosti
- **Neaktivni** (osobe izvan radne snage): npr. srednjoškolci, studenti, umriovljenici i sve druge osobe koje po službenoj statistici ne rade i ne traže posao.

NEKOLIKO POJMOVA:

- **Zaposlenici** su osobe koje rade za poslodavca u državnom ili privatnom sektoru i za svoj rad primaju naknadu u novcu ili naturi.
- **Radna snaga** su nezaposleni i zaposleni; zove se još i ***trenutno aktivno stanovništvo***
- **Izvan radne snage** su osobe bez posla koji **ne traže zaposlenje**.
- **Obeshrabreni radnici** su osobe koje žele posao, raspoložive su za rad, ali ne rade i ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći - čine neiskorišteni radni resurs. (poznato još kao i skrivena nezaposlenost).

DEFINICIJA NEZAPOLENE ODNOSNO ZAPOSLENE OSOBE TE RADNE SNAGE

- **Nezaposlenost** je stanje u kojem se dio radno sposobnih članova društva ne može zaposliti primjereno svojim sposobnostima i kvalifikacijama, uz uobičajenu plaću
- **Nezaposleni su bez posla**, stariji od 15 godina, sposobni i voljni raditi i aktivno traže posao.
- **Zaposleni su oni stariji od 15 godina**, koji obavljaju plaćeni posao u punom ili skraćenom radnom vremenu i statistički su evidentirani.
- **Radna snaga = nezaposleni + zaposleni**
- **Stopa nezaposlenosti (%) = nezaposleni / radna snaga**

NEZaposlenost kao važan pokazatelj ekonomске stabilnosti

- **NEZAPOSLENOST** pokazuje opće stanje u privredi
 - Radnici su važan i ograničen resurs društva
 - Nezaposlenost ima šire posljedice
- **Nezaposlenost** je izvrstan pokazatelj stanja gospodarskog ciklusa:
 - visoka nezaposlenost upozorava na recesiju;
 - niska stopa nezaposlenosti na vrhu ciklusa uglavnom pokazuje na pritisak inflacije.
 - **nezaposlenost** za gospodarskim ciklusom zaostaje 6-12 mjeseci.

MJERENJE NEZaposlenosti - evidencija nezaposlenih

- Dva su osnovna *načina prikupljanja podataka* o nezaposlenima.
- Prvi se odnosi na **evidenciju nezaposlenih prijavljenih na zavodu za zapošljavanje**, a drugi na **periodično anketiranje uzorka radne snage**.
- Uredi i službe zapošljavanja, osnovani u svrhu pomoći nezaposlenima, registriraju osobe koje traže zaposlenje, a poslodavcima daju podatke o raspoloživim radnicima.
- **Nusproizvod** ove službe je evidencija nezaposlenih koja služi kao izvor statističkih podataka o njihovom broju.
- **Prednosti ovog izvora** su jednostavnost, mali troškovi prikupljanja podataka te dostupnost podataka.

MJERENJE NEZaposlenosti - evidencija nezaposlenih

- Nusproizvod Ureda i službi zapošljavanja je evidencija nezaposlenih koja služi kao izvor statističkih podataka o njihovom broju.
- Postoje, međutim, i **brojna ograničenja**.
 - Svaka **promjena u kriterijima** za ostvarivanje naknade mijenja i broj registriranih osoba.
 - Neke osobe se **javlju samo zbog naknade** a da **zapravo ne traže posao**.
 - Druge osobe zadovoljavaju sve kriterije nezaposlenosti, ali **samostalno traže posao** pa nisu evidentirane u zavodu za zapošljavanje.
 - Osim toga, ova služba **evidentira samo nezaposlene**, a ne i ukupnu radnu snagu.
 - Budući da je zavod primarno **organiziran za statističke potrebe**, problem predstavljaju i zastarjeli podaci koji se ne brišu u razmacima potrebnim za preciznu evidenciju.
 - Zbog **različitih propisa u pojedinim zemljama** ove podatke je **nemoguće uspoređivati**, kao ni podatke jedne zemlje u različitim razdobljima ukoliko su se propisi mijenjali.

MJERENJE NEZAPOSENOSTI - ANKETA UZORKA RADNE SNAGE

- **Anketa uzorka radne snage jedini je zadovoljavajući način** prikupljanja podataka o nezaposlenosti na nacionalnoj razini u skladu s međunarodnim standardima ILO-a.
- **Glavna prednost ove metode** je prikupljanje podataka u skladu s međunarodnim standardima tako da se mogu međusobno uspoređivati.
- Ipak, **usporedivost nije potpuna** zbog različitih elemenata korištenih u anketama, te različitog tretiranja kriterija aktivnosti traženja posla.
- **Glavni nedostaci** ovog načina prikupljanja podataka su **tehnički, metodološki i statistički problemi uzorka, upitna vjerodostojnost odgovora ispitanika**, teškoće u interpretaciji promjena u stopi nezaposlenosti između dvije ankete i dr.
- Osim toga, **postupak iziskuje velike troškove**, a podaci su dostupni samo u trenutku pregleda.

MJERENJE NEZAPOSLENOSTI - ANKETA UZORKA RADNE SNAGE

- Prema **kriterijima ankete o radnoj snazi**, osoba je nezaposlena ako zadovoljava sljedeća tri kriterija:
 - (1) u referentnom tjednu nije obavljala nikakav posao za novac ili plaću u naturi;
 - (2) u posljednja 4 tjedna prije anketiranja aktivno je tražila posao;
 - (3) ponuđeni posao mogla bi početi obavljati u iduća 2 tjedna.

U nezaposlene ubrajamo i one osobe koje su našle posao i u skoroj će budućnosti nastupiti na posao.
- Također, **prijava nezaposlenoga službi za zapošljavanje nije dovoljna za svrstavanje u kategoriju nezaposlenih**, budući da je osoba bez posla dužna tražiti posao i prihvati ponuđeni posao.

MJERENJE (NE)ZAPOSLENOSTI

- **Apsolutno:** (ne)zaposlenost se iskazuje brojem (ne)zaposlenih osoba
- **Relativno:** (ne)zaposlenost se iskazuje stopom (ne)zaposlenosti ($n' = n/RS$)
- **Stopa aktivnosti** je postotni udio aktivnog stanovništva (radne snage) u radno sposobnom stanovništvu.
- **Stopa zaposlenosti** je postotni udio zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu.
- **Stopa nezaposlenosti** je postotni udio nezaposlenih u aktivnom stanovništvu (radnoj snazi).
- Podaci za RH (2021.g.) : Stopa aktivnosti **51,8 %** ; Stopa zaposlenosti **47,8 %** ; Stopa nezaposlenosti **7,6 %**

HZZ - REGISTRIRANA NEZAPOSLENOST

- **Registrirana nezaposlenost** - podaci o broju nezaposlenih osoba u evidenciji prema stanju posljednjeg dana u mjesecu.
- Registrirane nezaposlene osobe su osobe u dobi od 15 do 65 godina sposobne ili djelomično sposobne za rad koje nisu u radnom odnosu, aktivno traže posao i raspoložive su za rad te zadovoljavaju sve kriterije iz odredbi Zakona o posredovanju pri zapošljavanju i pravima za vrijeme nezaposlenosti (čl. 10.), a evidentirane su u Hrvatskom zavodu za zapošljavanje na kraju izvještajnog razdoblja.

MJERENJE NEZAPOSLENOSTI

- **apsolutno** - brojem nezaposlenih osoba
- **relativno** - stopom nezaposlenosti
- Vrste nezaposlenosti
 - **frikcijska**
 - **strukturna**
 - **ciklička**
 - **dragovoljna**
 - **nedragovoljna**

STOPA NEZaposlenosti

- **Stopa nezaposlenosti** je omjer broja nezaposlenih i ukupno raspoloživih resursa radne snage izražen kao postotak.
- Zbog svoje jasnoće i jednostavnosti je **najčešće korištena mjera**.
- Ona **oslikava stanje gospodarstva**, uspješnost gospodarske politike, te je mjerilo težine socijalnih teškoća i razlika u društvu.
- Ipak, ona **ne govori ništa o trajanju nezaposlenosti**, a njen glavni nedostatak je ograničenje samog koncepta radne snage na kojem se zasniva.
- Predložene su **brojne modifikacije i poboljšanja stope nezaposlenosti**, ali niti jedna od njih ne predstavlja idealni ili univerzalni pokazatelj.
- Svaki od tih alternativnih pokazatelja **koristi se samo u specifičnim slučajevima** kao poboljšanje u odnosu na klasičnu stopu nezaposlenosti, ali svaki ima nedostatak i ograničenje za širu upotrebu.

FRIKCIJSKA NEZAPOSLENOST

- **Frikcijska nezaposlenost** nastaje zbog **neprekidnog kretanja ljudi** između regija i radnih mesta ili kroz različite faze životnog ciklusa:
 - posljedica napuštanja starog i traženja novog posla,
 - posljedica ulaska na tržište rada te napuštanje posla
- Normalna pojava u svakom društvu.
- Kratkoročnog je karaktera
- Budući da **frikcionalno nezaposleni radnici** često mijenjaju radna mesta ili traže bolja, drži se katkad da su oni **dobrovoljno nezaposleni**.
- Od tud proizlazi **dobrovoljna nezaposlenost**

CIKLIČKA NEZAPOSLENOST

- **Ciklička nezaposlenost** postoji kad je ukupna potražnja za radom niska.
- Kako **ukupna potrošnja i *output* padaju**, nezaposlenost raste praktički svuda.
- Ona podrazumijeva nezaposlenost, koja se događa **kada jednostavno nema potražnje za poslom**
 - Do nje dolazi u **periodima krize i depresije**, pa se ova vrsta nezaposlenosti javlja sa cikličkom pravilnošću
 - Osnovni **uzrok cikličke nezaposlenosti** je **nedostatak agregatne potražnje** u privredi koja je u stanju proizvesti dovoljno radnih mesta za one koji traže zaposlenje
- **Ciklička nezaposlenost** se javlja **tijekom recesija**, kada se zaposlenost smanjuje zbog **neravnoteže** između agregatne ponude i agregatne potražnje

SEZONSKA NEZAPOSLENOST

- **Sezonska nezaposlenost** je karakteristična za djelatnosti u kojima **obim proizvodnje diktiraju vremenske prilike ili kalendar**, kao što je slučaj sa poljoprivrednim djelatnostima, turističko-hotelijerskoj djelatnosti i slično.
- Za razliku od **frikcijske nezaposlenosti, struktturna i ciklička su u pravilu dugoročne**

DOBROVOLJNA I PRISILNA NEZAPOSLENOST

- Promatrajući **voljnost radnika** da rade pri određenoj visini nadnica razlikujemo:
 - Dobrovoljnu nezaposlenost
 - Prisilnu nezaposlenost
- **Dobrovoljna nezaposlenost**
 - Dobrovoljna nezaposlenost nastaje onda kada radnici ne žele raditi po aktualnim tržišnim nadnicama.
- **Prisilna nezaposlenost**
 - Za radnike kažemo da su **prisilno nezaposleni** kada žele raditi za nadnica kakve prevladavaju na tržištu, ali **ne mogu naći zaposlenje**.

STRUKTURNΑ NEZAPOSLENOST

- **Strukturalna nezaposlenost** označava raskorak između ponude i potražnje za radnicima.
- **Raskoraci** mogu nastati zato što potražnja za jednom vrstom rada raste, dok se potražnja za nekom drugom vrstom smanjuje, a **ponuda se ne prilagođava brzo**.
- **Karakteristike strukturne nezaposlenosti** su:
 - strukturalna nezaposlenost se obično javlja **među pojedinim grupama aktivnog stanovništva** koje nedovoljno pogađaju tehnološke promjene (pad glavnih industrija ili otvaranje radnih mesta u drugim netradicionalnim dijelovima zemlje)
 - strukturalna nezaposlenost je **dugoročnog karaktera**
- **Strukturalna nezaposlenost** od radnika koji su izgubili posao često zahtjeva **prekvalifikaciju i stjecanje novih znanja i vještina**

REGISTRIRANA NEZAPOSENOST

○ Registrirana ili administrativna stopa nezaposlenosti stavlja u odnos broj nezaposlenih i broj ukupnog aktivnog stanovništva.

- Izračunava se u Zavodu za statistiku na temelju podataka iz Hrvatskog zavoda za zapošljavanje i Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje.
- Podaci o zaposlenima iz administrativnih izvora prebrojavaju samo osobe koje imaju ugovor o radu.
 - Samozaposlenost u poljoprivredi
 - Ugovor o djelu

POTRAŽNJA ZA RADNOM SNAGOM

- Među brojnim faktorima koji determiniraju potražnju za radom u ekonomskoj se analizi izdvaja nekoliko ključnih čimbenika:
 - cijena radne snage (nadnica/plaća),
 - promjena tehnologije,
 - promjene u cjeni ostalih faktora,
 - očekivanja,
 - preferencije poslodavaca
- Među najvažnijim relativnim pokazateljima tržišta rada ubrajaju se:
 1. stopa ekonomske aktivnosti
 2. stopa nezaposlenosti i
 3. stopa zaposlenosti

DINAMIKA ZAPOŠLJAVANJA

- **Zapošljavanje** se može promatrati s obzirom na vremenski rok u kojemu je do njega došlo.
- **Osobe s višom razinom obrazovanja** se općenito brže zapošljavaju od onih s nižom razinom obrazovanja, osim u slučaju gimnazije.
- **Najbrže se zapošljavaju žene** s visokom stručnom spremom.

POSLJEDICE NEZaposlenosti

- **Individualne** (smanjenje radne sposobnosti, osobne frustracije)
- **Društvene** (izgubljeni BDP)
- **Ekonomski utjecaj**
 - **Visoka nezaposlenost utječe na smanjenje BDP-a.** Znači, tom prilikom ne koristimo resurse koliko je to moguće, tako da nismo u prilici proizvesti dobra i usluge, koji će omogućiti ljudima da prežive i uživaju.
 - **Gubitci** u razdobljima visoke nezaposlenosti najveći su dokumentirani gubitci u suvremenoj ekonomiji.
- **Društveni utjecaj**
 - Iako je ekonomski trošak nezaposlenosti visok, niti kakav novac ne može adekvatno prikazati **humanji, socijalni i psihološki danak** u razdobljima trajne prisilne nezaposlenosti.

PORAST STOPE NEZAPOSENOSTI

- **Porast stope nezaposlenosti** unutar neke države rezultira određenim troškovima, kao što su:
 - gubitak *outputa*,
 - gubitak ljudskog kapitala te
 - porast psiho-socijalnih problema.
- Negativnu vezu stope nezaposlenosti i razine BDP-a među prvima je polovicom prošlog stoljeća uočio američki ekonomist **A. M. Okun** (1928.-1980.)
 - riječ je o **empirijskoj pravilnosti** koja vrijedi u gotovo svakoj zemlji tijekom posljednjih 50-ak godina.
 - Magnituda važnosti ove problematike je neizmjerna i kao takva jest univerzalno aktualna.

OKUNOV ZAKON

- **Najgora posljedica svake recesije** jest povećanje stope nezaposlenosti:
- Kada se **proizvodnja smanjuje**, poduzeća **trebaju manje inputa rada** pa se novi radnici ne zapošljavaju, a stari se otpuštaju.
- Arthur Okun prvi je uočio vezu između tržišta rada i tržišta potrošnih dobara.

OKUNOV ZAKON:

- **Porast nezaposlenosti za 1% iznad prirodne stope nezaposlenosti izaziva pad realnog BDP za 2%.**

POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA

- **Aktivne i pasivne politike zapošljavanja** predstavljaju oblik državne intervencije na tržištu rada koji je usmjeren prema posebnim grupama nezaposlenih osoba te ih se svrstava u politike na strani ponude
- **Mjere pasivnih politika** na tržištu rada odnose se prije svega na **sustav naknada za nezaposlene**
 - Npr. smanjivanje zakonom propisane gornje dobne granice zaposlenosti
 - stipendije za nastavak školovanja s ciljem smanjenja pritiska mladih ljudi na tržište rada
- **Mjere aktivne politike** nastoje povećati vjerojatnost zaposlenja i poboljšati mogućnost zarade
 - Riječ je o obliku **selektivnih politika na tržištu rada** koje su usmjerene prema posebnim skupinama nezaposlenih

MJERE AKTIVNE POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA

- Pod direktnim **aktivnim mjerama zapošljavanja** podrazumijevaju se sve one mjere koje **podižu kupovnu moć građana** kako bi porasla ukupna potražnja za uslugama i proizvodima
- **Mjere aktivne politike zapošljavanja**, kao što su **usavršavanje, subvencionirano zapošljavanje, javni radovi, pomoć pri zapošljavanju** i slično, koriste se diljem europskih zemalja u borbi protiv nezaposlenosti, ali **neophodno je ojačati i pasivne mjere politike zapošljavanja** te mjere na tržištu rada shvatiti kao samo jedan od bitnih čimbenika općeg programa u borbi protiv nezaposlenosti.

MJERE AKTIVNE POLITIKE ZAPOŠLJAVANJA

- otvaranje novih radnih mjesta kroz **javne radove**, koji su prikladniji za starije osobe, ali ne doprinose proizvodnji te samim time nisu profitabilni,
- **posredovanje i savjetovanje zavoda za zapošljavanje**, koja je jeftina i efikasna u uvjetima otvaranja većeg broja radnih mjesta,
- **stručno osposobljavanje**, koje je, zajedno s prekvalifikacijom, skupo, ali u kombinaciji s drugim mjerama izrazito korisno,
- **prekvalifikacija**,
- **pomoć kod samozapošljavanja**, odnosno poticanje realizacije vlastitih poduzetničkih ideja, uz savjetovanje, finansijsku i organizacijsku pomoć,
- **sufinanciranje zapošljavanja**, s tim da se usmjeri onima kojima je zaista potrebno, poticanje geografske, profesionalne i ekonomске aktivnosti, odnosno poticanje
- **otvaranja radnih mjesta** u područjima visoke stope nezaposlenosti,
- **skraćivanje radnog vremena zaposlenima** da bi se zaposlili novi radnici, koje je učinkovito jedino smanjenjem poreza na dohodak poduzeća i za zaposlenike koji uskoro odlaze u mirovinu.
- **smanjenje iznosa naknade za nezaposlene**, odnosno omogućavanje visokih naknada samo najsiromašnjima.

TRŽIŠTA DRŽAVA EUROPSKA UNIJA

- **Stvaranje jedinstvenog EU tržišta** pokrenulo je proces uvjetovanih prilagodbi tržišta država Europske unije s velikim utjecajem na društveno blagostanje njezinih građana, što nužno uključuje i zahtjevne prilagodbe u regijama Europske unije.
 - Lokalno specifične mjere aktivne politike zapošljavanja nastavak su **fleksibilizacije mjera aktivne politike zapošljavanja**, a koje bi doprinijele decentralizaciji javnih usluga u svrhu što ravnomjernijeg regionalnog razvoja RH.
 - Iskustva pokazuju kako **institucije na tržištu rada** (primjerice, aktivne politike zapošljavanja, subvencije, pasivne mjere zapošljavanja, ugovori o radu i tome slično) **bitno utječu na (ne)zaposlenost** te je razumljivo kako napor u rješavanju ovog problema moraju biti usmjereni na **kreiranje takvog zakonodavnog i, općenito, institucionalnog okvira** koji će promovirati veću zaposlenost i socijalnu koheziju.

KAKO POVEĆATI ZAPOSLENOST ?

- Borbom protiv sive ekonomije najbolje nižim porezima, većim sankcijama i smanjenjem zapreka koje postavlja rigidni regulatorni okvir za poslovanje malih i srednjih poduzeća (fiskalizacija?)
- Postizanjem veće fleksibilnosti na tržištu rada, ali uz istodobno jačanje novih oblika sigurnosti koji podupiru češći prijelaz iz zaposlenosti u nezaposlenost i obrnuto
- Ulaganjem u obrazovanje odraslih koje jača zapošljivost i **najmoćnija je poluga** za задржавање зaposлености и укључивање незапослених на тржиште рада зaposлености и укључивање незапослених на тржиште рада

DEFINICIJA PUNE ZAPOSLENOSTI

- **Puna zaposlenost** je stanje u kojem nema cikličke već samo frikcijske i strukturne nezaposlenosti.
- **Stopa nezaposlenosti** pri punoj zaposlenosti naziva se prirodnom stopom nezaposlenosti i kreće se od 3 do 5 % radne snage.

MINIMALNA RAZINA NEZAPOSENOSTI

- Postoji **minimalna razina nezaposlenosti** koju ekonomija može održavati u dugom roku, a u skladu s tim nije moguće dugoročno smanjivati nezaposlenost ispod prirodne stope nezaposlenosti, a da to ne izazove inflaciju
- U kratkom vremenskom razdoblju je moguće slijediti **Philipsovu krivulju** smanjujući nezaposlenost uz cijenu inflacije i obrnuto
- **Visina prirodne stope nezaposlenosti nije fiksna veličina**, već se razlikuje od zemlje do zemlje ovisno o okolnostima

PHILLIPSOVA KRIVULJA - PONAVLJAMO

- A. W. Phillips nacrtao je 1958. godine dijagram koji prikazuje stopu inflacije i stopu nezaposlenosti u Ujedinjenom Kraljevstvu za svaku godinu od 1861. do 1957.
- Pronašao je jasan dokaz **negativnog odnosa između inflacije i nezaposlenosti**: kada je nezaposlenost bila niska, inflacija je bila visoka, a kada je nezaposlenost bila visoka, inflacija je bila niska, često i negativna.
- Činilo se da zemljama pruža mogućnost odabira između različitih kombinacija nezaposlenosti i inflacije.
 - Zemlja je mogla postići **nisku nezaposlenost**, ako je bila voljna tolerirati **višu inflaciju**, ili je mogla postići **cjenovnu stabilnost**, ako je bila **voljna tolerirati višu nezaposlenost**.
 - Veći dio rasprave o makroekonomskoj politici pretvorio se u raspravu o tome koju točku izabrati na Phillipsovoj krivulji.

PRIRODNA STOPA NEZAPOSLENOSTI

- Kontroverzna fraza koja zapravo **označava najnižu stopu nezaposlenosti** kod koje može postojati ravnoteža na tržištu rada.
 - **Kejnzijacici**, potaknuti Phillipsovom krivuljom, pretpostavili su da **državna vlast može smanjiti stopu nezaposlenosti** ako je spremna na **prihvaćanje malo više inflacije**.
 - Ipak, ekonomisti kao **Milton Friedman** tvrdili su da je pretpostavljena **trgovina inflacije-za-poslove** zapravo zamka.
 - **Vlade koje su tolerirale višu stopu inflacije** u nadi da će time smanjiti nezaposlenost, otkrit će zapravo da se nezaposlenost samo kratko spustila prije negoli se vrati na prijašnju razinu dok će **inflacija rasti i ostati visoka**.
 - Umjesto toga, oni su tvrdili da **nezaposlenost ima ravnotežnu ili prirodnu stopu** koja nije određena količinom potražnja već strukturom tržišta poslova.

PRIRODNA NEZAPOSLENOST

- **Prirodna nezaposlenost** je najniža razina nezaposlenosti kod koje inflacija može ostati stabilna (nezaposlenost koju neka privreda može imati bez ispoljavanja nekih većih neizvjesnosti u odnosu na prihvatljive nivoje inflacije).
- **Prirodna nezaposlenost** nije nužno i optimalna stopa nezaposlenosti pod kojom se podrazumijeva ona stopa nezaposlenosti pri kojoj se postiže maksimalno neto blagostanje
- **Optimalna stopa po svojoj veličini** ona je manja od prirodne

POSLOVNI CIKLUSI I NEZAPOSLENOST - PONOVO

- **Poslovni ciklusi se ne mogu uspješno predvidjeti i uz veliki napredak suvremene ekonometrije, a tome nisu pomogli ni vrlo složeni modeli s velikim brojem varijabli**
- **Poslovni ciklusi se ne mogu izbjegći, ali se mogu relativno uspješno neutralizirati mjerama fiskalne i monetarne politike**
- **Prateća pojava poslovnih ciklusa je nezaposlenost**
 - Nezaposleni radnici su oni koji su bez posla, stariji od 15 godina, sposobni i voljni raditi i aktivno traže posao
 - Zaposleni radnici su osobe starije od 15 godina, koje obavljaju neki plaćeni posao u punom ili skraćenom radnom vremenu, a tu se ubrajaju i odsutni zbog bolovanja, štrajkova, ili godišnjih odmora
 - **Nezaposleni i zaposleni radnici čine radnu snagu** u koju nije uvršteno stanovništvo koje se nalazi na školovanju, održava kućanstvo, umirovljenici i invalidi jer oni čine skupinu izvan radne snage

POSLOVNI CIKLUSI I NEZAPOSLENOST - PONOVO

- Posebnu skupinu čine tzv. **obeshrabreni radnici** koji aktivno ne traže posao, ali su ga spremni prihvatići čim se ukaže prilika
- Oni su obično u toj situaciji **zbog osobnih frustracija** izazvanih dugotrajnim i bezuspješnim traženjem posla
- **Obeshrabreni radnici** se ne računaju kao nezaposleni jer, prema definiciji, nisu sastavni dio radne snage
- Postoje i **ljudi koji moraju prihvatićti bilo kakav posao koji im se nudi**, a koji je obično nedovoljno plaćen ili ispod kvalifikacija ljudi koji ga obavljaju, a ta skupina ljudi čini tzv. **nedovoljnu zaposlenost**
- Veličina nezaposlenih se **mjeri absolutno i relativno**
- Apsolutni broj nezaposlenih ne daje pravu predodžbu o njihovoj veličini pa se stoga koristi relativni pokazatelj, odnosno stopa nezaposlenosti
- **Nezaposlenost** se razlikuje po svojim obilježjima i uzrocima

POSLOVNI CIKLUSI I NEZAPOSLENOST

- **Dragovoljna nezaposlenost** nastaje zbog toga što radnici odbijaju prihvati posao po tržišnim najamninama
 - ovdje postoji mogućnost zapošljavanja uz niže najamnine od postojećih, ali ne i spremnost da se ta mogućnost koristi, jer takvi radnici vjerojatno više vole dokolicu ili druge aktivnosti nego radna mjesta uz ponuđenu najamninu
 - **fleksibilnost najamnina omogućuje eliminiranje ove vrste nezaposlenosti**
- **Nedragovoljna nezaposlenost** je ona kada nema posla pri tekućim najamninama
 - ona je obilježje recesije pa je većina ovih radnika istovremeno i ciklički nezaposlena
 - uzroke nedragovoljne nezaposlenosti treba tražiti i u nefleksibilnosti najamnina, što je posljedica specifičnosti tržišta rada
- **Tržište rada je administrirano** pa se najamnine prilagođavaju sporo ili nikako, a uzroci leže u djelovanju sindikata i u visokim troškovima sklapanja kolektivnih ugovora

POSLOVNI CIKLUSI I NEZAPOSLENOST

- Upravo visoki troškovi tjeraju poslodavce da **kolektivne ugovore sklapaju na dulji rok** uz administrativno određivanje najamnina
- Najamnine i plaće se ipak prilagođavaju ponudi i potražnji rada, ali polako i na dugi rok
- Nezaposlenost ne pogađa ravnomjerno sve dijelove stanovništva, odnosno pogađa više žene nego muškarce i one koji prvi puta traže posao
- Teže pogađa nekvalificiranu radnu snagu od stručne i obrazovane
- Težina nezaposlenosti će biti veća ukoliko postoji diskriminacija među nezaposlenima po bilo kakvoj osnovi
- Duljina trajanja nezaposlenosti ovisi o fazi poslovnog ciklusa
- U vrijeme ekspanzije nezaposlenost je kratkoročna, dok je u vrijeme recesije dugoročna jer se smanjuju mogućnosti zapošljavanja

POSLOVNI CIKLUSI I NEZAPOSLENOST

- U vrijeme ekspanzije raste frikcijska nezaposlenost uslijed ulaska brojnih osoba u radnu snagu kao i zbog povećane fluktuacije radnika, a u vrijeme recesije raste ciklična nezaposlenost
- **Troškovi nezaposlenosti** su **visoki** i za pojedinca i za društvo
- **Trošak nezaposlenosti** za **pojedinca** se očituje u smanjenju njegovih radnih sposobnosti i osobnim frustracijama, dok se **društveni troškovi** nezaposlenosti ogledaju u veličini smanjenog BDP-a

PRIKAZ NEZaposlenost u Hrvatskoj od 2004. do 2016. godine

- Nezaposlenost je u Hrvatskoj posljedica strukturnih promjena gospodarstva, likvidacija i stečaja poduzeća, otpuštanja zaposlenih, razmjerne smanjenih mogućnosti zapošljavanja, ali i prostorne i profesionalne neusklađenosti ponude i potražnje rada.
- Uz navedene faktore javlja se i loša makroekonomска politika i privatizacija, kao i odgađanje provođenja strukturnih reforma u Hrvatskoj.
- Nerazmjer između dinamike otvaranja i zatvaranja radnih mesta dovodi do brzog propadanja velikog broja velikih poduzeća u javnom sektoru, a istodobno je razvitak privatnog sektora zasnovan na uslugama trgovanja, a ne na proizvodnji.

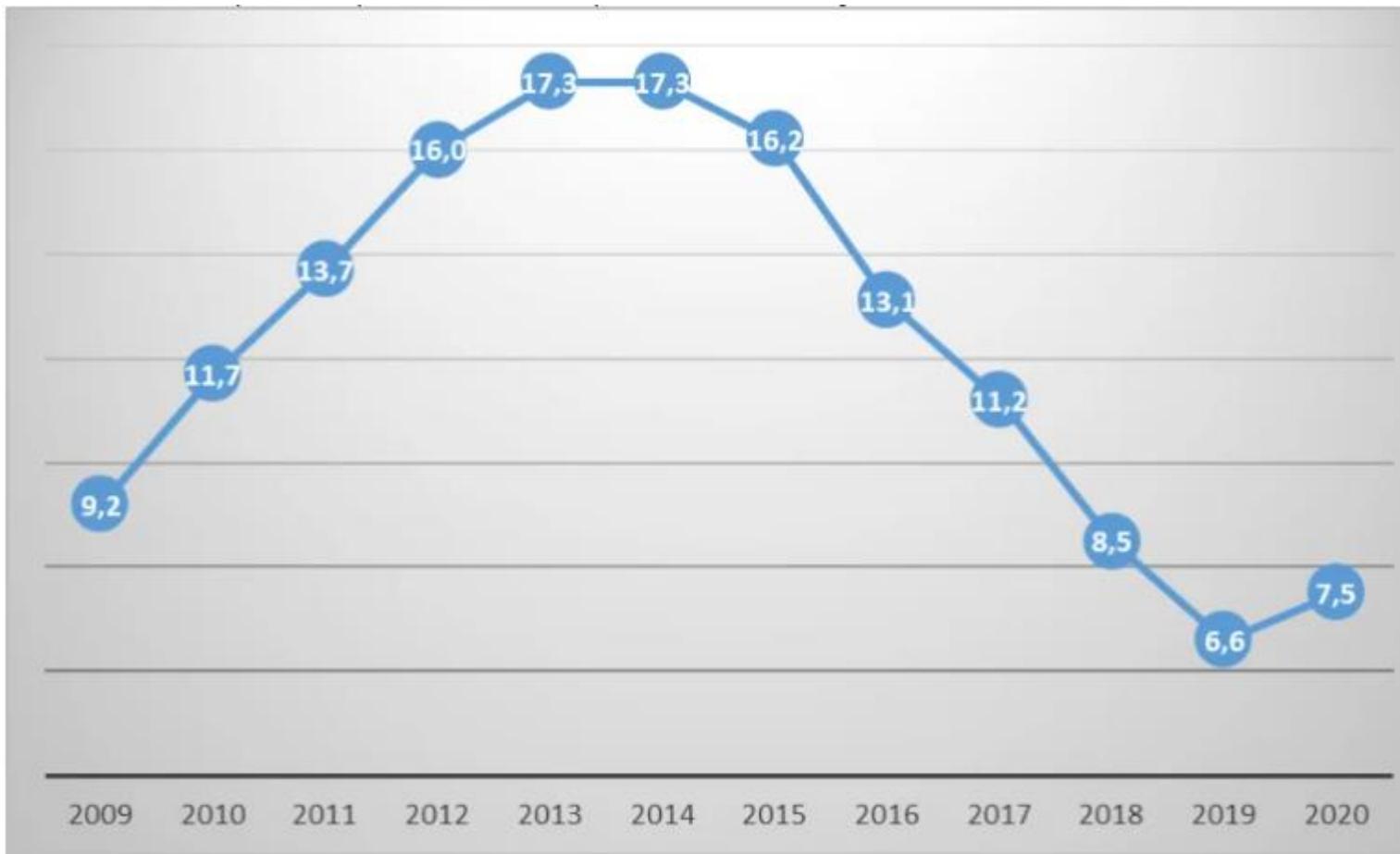
PRIKAZ NEZaposlenost u Hrvatskoj od 2004. do 2016. godine

- Za stanje u Hrvatskoj velikim dijelom odgovorni su događaji koji su obilježili njezine devedesete godine od raspada Jugoslavije pa do ratnog i poratnog razdoblja, a dali su poseban obol tranzicijskom razdoblju.
- Svi događaji vezani uz **ratno stanje** uzrokuju da se hrvatsko **gospodarstvo osiromašuje**, gube se radna mjesta, dolazi do velikih razaranja što dovodi do povećanja broja nezaposlenosti, a posljedice se osjete i danas.
- Značajno oživljavanje gospodarske aktivnosti krajem 1990-ih i početkom 2000-ih nije praćeno izrazitijim i bržim zapošljavanjem te se ukupan broj zaposlenih samo neznatno povećao

PRIKAZ NEZaposlenost u Hrvatskoj od 2004. do 2016. godine

- Poslije rata, veliki utjecaj na stopu nezaposlenosti ima i kriza koja se javlja 2008. godine.
- Stopa nezaposlenosti u blagom je padu od 2004. do 2008. godine, no makroekonomski poremećaji izazvani globalnom finansijskom krizom u 2009. godini potpuno su zahvatili tržište rada i dolazi do naglog povećanja stope nezaposlenosti.
- Počevši od veljače, međugodišnji rast broja nezaposlenih, odnosno smanjenje broja zaposlenih osoba, ubrzavao se tijekom cijele 2009. godine.
- Prosječan broj nezaposlenih osoba u 2009. iznosio je 263,2 tisuće te je na međugodišnjoj razini povećan za 26,4 tisuće ili 11,2 %.
- U isto vrijeme prosječan broj zaposlenih osoba smanjen je za 56,0 tisuća ili 3,6%.
- Prosječna administrativna stopa nezaposlenosti iznosila je u 2009. godini 14,9 % što je 1,7 postotnih bodova više nego u 2008.
- Slična su kretanja bila i na početku 2011., pa se stopa registrirane nezaposlenosti dodatno povećala te je na kraju veljače iznosila 19,6%.
- U 2012. godini broj nezaposlenih je iznosio 324.323,

STOPA NEZAPOSLENOSTI U RH. 2009.-2020.

73

Izvor: Eurostat

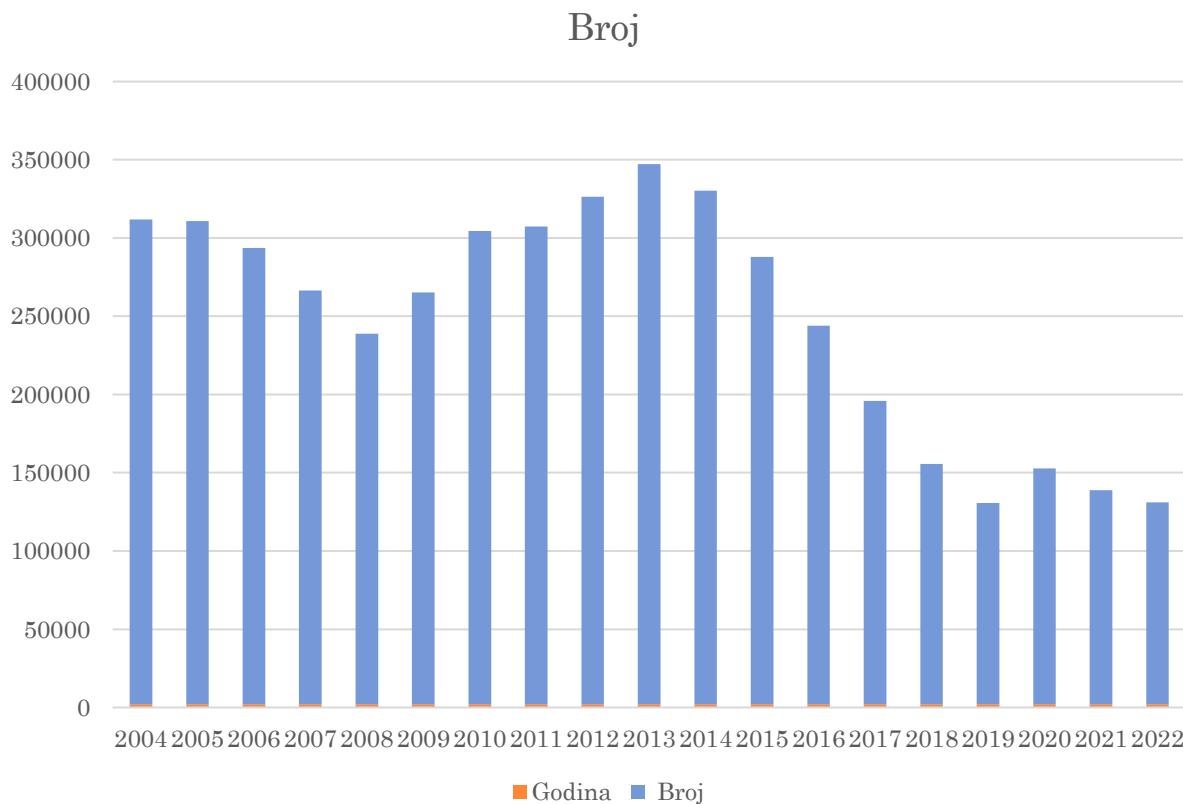
UZROCI NEZaposlenosti u RH

1. rat i ratna razaranja
2. troškovi tranzicije
3. nespretna privatizacija
4. nepripremljenost za suočavanje sa stranom konkurencijom na domaćem tržištu
5. nesposobnost za osvajanje stranih tržišta
6. nasljeđe socijalističkog sustava: dugotrajno obavljanje istog posla, sigurnost zapošljavanja i radnog mesta, skrivena nezaposlenost

PRIKAZ NEZAPOSENOST U HRVATSKOJ OD 2004. DO 2016. GODINE

- **U 2013. godini se događa bitna prekretnica za Hrvatsku** što utječe i na stopu nezaposlenosti, jer te godine **Hrvatska postaje članica Europske unije.**
- **2013.** godine broj nezaposlenih iznosi **345 112** što je **najveća brojka u proteklih dvanaest godina.**
- Nakon toga **broj nezaposlenih počinje polako padati** i pada sve do 2019. godine.
- Nakon toga ponovno blago raste 2020. godine.

PRIKAZ REGISTRIRANE NEZAPOSLENOSTI U HRVATSKOJ OD 2004. DO 2022. GODINE

Godina	Broj
2004	309875
2005	308739
2006	291616
2007	264446
2008	236741
2009	263174
2010	302425
2011	305333
2012	324323
2013	345112
2014	328187
2015	285906
2016	241860
2017	193967
2018	153542
2019	128650
2020	150824
2021	136816
2022	129017

Razina	(0) Bez škole i nezavršena osnovna škola	(1) Završena osnovna škola	(2) Srednja škola	(3) Prvi stupanj fakulteta, stručni studij i viša škola	(4) Fakultet, akademija, magisterij, doktorat	Ukupno
Broj	7298	26833	90651	10657	13305	148744

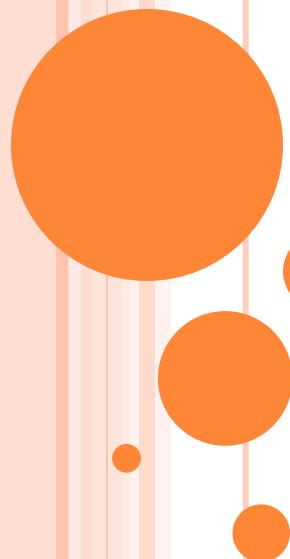
PREGLED KRETANJA ZAPOSLENOSTI I NEZAPOSLENOSTI U HRVATSKOJ 2021.

- Porast broja zaposlenih **rezultat uglavnom sezonskog zapošljavanja** što je najviše vidljivo po rastu ostvarenom u djelatnosti turizma i ugostiteljstva u lipnju na godišnjoj razini od 6,4%.
- Odmah slijede **informacije i komunikacije** s rastom od 6,3%, ostale uslužne djelatnosti porasle su za 6,0%, administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti za 5,9%, dok je broj zaposlenih u obrazovanju u odnosu na prošlogodišnji lipanj povećan za 5,1%.
- U prvoj polovici godine, ukupan broj zaposlenih u pravnim osobama je **nažalost u padu**, ali je **promatrano** po određenim granama ipak bilo izuzetaka.
- Tako je **djelatnost građevinarstva zabilježila rast zaposlenih** od 1,9%, slijedi djelatnost informacija i komunikacija s rastom od 4,1%, te javna uprava i obrana tj. pretežito državni sektor (+1,0%) i obrazovanje (+2,7%).
- Promatrano po županijama, najveći rast u absolutnom iznosu bilježe županije u kojima se ujedno i nalaze **najveća turistička središta**: Splitsko-dalmatinska (+6,7 tisuća), Istarska (+4,8 tisuća), Primorsko-goranska (+3,8 tisuća), Zadarska (+2,7 tisuća) i Dubrovačko-neretvanska županija (+2,1 tisuću).

PREGLED KRETANJA ZAPOSLENOSTI I NEZAPOSLENOSTI U EU 2021.

- Ukupno je u EU-u u lipnju bez posla bilo 14,9 milijuna građana, od čega 12,5 milijuna u euro zoni.
- U odnosu na svibanj, njihov je broj u EU smanjen za 487 tisuća, te za 423 tisuće u eurozoni.
- U usporedbi s prošlogodišnjim lipnjem, broj nezaposlenih smanjio se za 397 tisuća u EU-u i za 339 tisuće u eurozoni.
- Nezaposlenost na razini zemalja EU-a u lipnju ove godine iznosi 7,1% i manja je za 2,4% i u zemljama euro područja manja je za 2,4% nego u lipnju 2020. godine te iznosi 7,7%.
- Od zemalja EU-a, u lipnju 2021. na prvom mjestu po nezaposlenosti nalaze se Grčka i Španjolska sa stopom 15,1%, Italija 9,7%, Švedska (9,2%), Finska (8,1%), Latvija (8,0%) i Cipar (7,9%).
- Hrvatska je u lipnju 2021.godine na devetom mjestu prema stopi nezaposlenosti (7,4%) ili sa 132 tisuće nezaposlenih.
- U zemljama sa najnižom stopom nezaposlenosti i dalje se nalaze: Poljska i Malta (3,6%), Njemačka (3,7%), Nizozemska (3,2%), Češka (2,8%).
- U lipnju 2021.godine SAD ima 9,4 milijuna nezaposlenih osoba, što je za 46,5% manje nego u lipnju 2020., tj. stopa nezaposlenosti iznosi 5,9% (bila je 11,1% u svibnju 2020.).

BRUTO DRUŠTVENI PROIZVOD - BDP

Gross Domestic Product (GDP)

Prof.dr.sc. Željko Tomšić

SADRŽAJ DANAŠNJEGL PREDAVANJA

- Kvantitativne mjere nacionalnih gospodarstva
- Definicija bruto domaćeg proizvoda
- Problemi pri utvrđivanju BDP-a
- Nominalni i realni BDP
- Mjerenje BDP-a
- Potencijalni BDP
- Ostali makroekonomski agregati
- Siva ekonomija
- BDP po glavi stanovnika i BDP PPP-a po glavi stanovnika
- Inflacija i inflacija i nezaposlenost
- BDP u Hrvatskoj

KVANTITATIVNE MJERE NACIONALNIH (ILI REGIONALNIH) GOSPODARSTVA

- Nacionalna (ili regionalna) gospodarstva širom svijeta prolaze kroz različite faze ekonomskog ciklusa.
- Ona su široko klasificirani kao ekspanzija, depresija, recesija i faza oporavka ekonomije.
- Koriste se različite kvantitativne mjere koje odražavaju financijsko zdravlje i ekonomsku fazu zemlje tijekom određenog vremenskog okvira.
- Najčešće korištene brojke su bruto domaći proizvod (BDP) i bruto nacionalni proizvod (BNP), od kojih svaki predstavlja ukupnu tržišnu vrijednost svih roba i usluga proizvedenih u gospodarstvu tijekom određenog razdoblja.

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD ILI BDP

- makroekonomска политика се не може водити без познавања темељних макроекономских агрегата
- основни макроекономски показатељ је BRUTO DOMAĆI PROIZVOD - BDP
- Нјобухватнија мјера укупне производње неке привреде
- Енглески термин ***Gross Domestic Product*** (GDP)
- То је тржишна vrijednost svih finalnih proizvoda i usluga proizведенih u nekoj zemlji tijekom jedne godine.

O BDP-U

- Na **BDP** gledajte kao na sve finalne proizvode (primjer finalnog proizvoda je kruh) i usluge (usluga šišanja koju nudi frizerski salon u vašem kvartu) **proizvedene unutar neke zemlje u jednoj godini** (ili kvartalno; jedan kvartal ima tri mjeseca, stoga u jednoj godini imamo 4 kvartala, $4 \cdot 3 = 12$)
- A kako lakše objasniti BDP nego kroz primjer.
 - Uzmimo primjerice tvrtku Rimac Automobili.
 - Rimac Automobili i njihovi proizvodni pogoni nalaze se unutar granica RH pa stoga **sve što oni proizvedu ulazi u pokazatelj BDP-a** (primjerice kada proizvedu i prodaju automobil Nevera ili kada proizvedu i prodaju baterije za punjenje automobila).
 - No, ne moramo samo gledati velike tvrtke ili industrije, možemo BDP uklopiti u priču nas „običnih“ ljudi.
 - Približava se Valentinovo i želite Vašu ljepšu polovicu izvesti na večeru.
 - Nakon što naručite slijed jela, popijete kakvu kvalitetnu bocu crnog vina i uživate u romantičnoj večeri red je i da vam to uživanje restoran i naplati.
 - **Prilikom plaćanja tog računa upravo ste i Vi pridonijeli hrvatskom BDP-u.**

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD ILI BDP

- BDP je jedinstveni broj ukupne novčane vrijednosti svih gotovih proizvoda i usluga proizvedenih unutar granica neke zemlje (u zemlji) tijekom određenog vremenskog razdoblja (kvartalno / godišnje)
- Ovaj jedinstveni broj izuzetno je koristan za procjenu ukupnog ekonomskog zdravlja nacije ili posljedica njezinih vladinih politika.
- Učinci makroekonomskih odluka mogu se proučavati i kroz promjene u BDP-ovim podacima.
 - Ako određena zemlja otvorи domаće tržište za strana ulaganja ili snizi porezne stope za jačanje proizvodnje, njeni učinci mogu se provjeriti provjerom koliki je rast BDP-a pripisan odluci.
 - BDP djeluje i kao standardni broj koji se može upotrijebiti za usporedbu performansi dva ili više gospodarstava i služi kao ključni ulaz za donošenje odluka o investiranju u nekoj zemlji.
 - Također pomaže vladinoj izradi nacrta politika za pokretanje lokalnog gospodarskog rasta

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

- **Bruto domaći proizvod (BDP)** se određuje za određeno geografsko područje (obično se odnosi na izvjesnu državu, ali može da se određivati i za promatranu regiju, grad, kao i za ekonomsku integraciju (dakle grupu zemalja poput Europske unije)).
- **BDP** se također utvrđuje za određeni vremenski period, obično za jednu kalendarsku godinu ili za kvartal (odnosno tromjesečni period u jednoj godini).
- Ovo zato što **BDP** predstavlja varijabilni tok jer sadrži vremensku dimenziju (tj. jer se određuje za izvjesni vremenski period).

BRUTO DOMAĆI PROIZVOD (BDP)

- Bruto domaći proizvod **prati zdravlje gospodarstva zemlje.**
- Ekonomisti mogu koristiti BDP kako bi utvrdili **raste li gospodarstvo ili je u recesiji.**
- Ulagači mogu koristiti BDP za **donošenje investicijskih odluka** - loše gospodarstvo znači nižu zaradu i niže cijene dionica.
- U jednoj brojci, BDP jedne zemlje može prenijeti vrlo **ograničen raspon informacija o gospodarstvu** te zemlje.
- Unatoč tome, i dalje ostaje koristan i korisna točka podataka za ekonomiste i investitore.

BDP SE MOŽE DEFINIRATI NA SLIJEDEĆA TRI NAČINA (1)

1. **Definicija bruto domaćeg proizvoda** - prema prvoj definiciji BDP predstavlja **sumu neto finalnih prodaja obavljenih na određenom teritoriju u određenom vremenskom periodu.**
 - **BDP = SUMA** neto finalnih prodaja obavljenih na određenom teritoriju u određenom vremenskom periodu.
 - **BDP = privatna potrošnja + bruto investicije + državne investicije + državna potrošnja + (izvoz - uvoz)**

BDP SE MOŽE DEFINIRATI NA SLIJEDEĆA TRI NAČINA (2)

2. **Definicija bruto domaćeg proizvoda** - dodatna vrijednost koja se proizvede u okviru privrede promatrane zemlje, u suštini, predstavlja **dohodak** onih faktora proizvodnje koje su firme uposlike (tj. angažirale).

Bez dodate vrijednosti ne bi bilo moguće isplatiti plaće, kamatu na kredite, kao ni profit vlasnicima razmatrane kompanije.

- U tom smislu se, **BDP definira kao sumu dohodaka od faktora proizvodnje zarađenih u privrednim aktivnostima na određenom teritoriju u definiranom vremenskom periodu.**

BDP = SUMA faktorskih dohodaka zarađenih u privrednim aktivnostima na određenom teritoriju u definiranom vremenskom periodu.

BDP SE MOŽE DEFINIRATI NA SLIJEDEĆA TRI NAČINA (3)

3. Definicija bruto domaćeg proizvoda - ova definicija bruto domaćeg proizvoda uzima u obzir činjenicu da **svaka konačna (finalna) prodaja promatranog dobra ili usluge obuhvaća vrijednost svih aktivnosti koje su omogućile da dobra i/ili usluge postanu dostupne krajnjim potrošačima, odnosno kupcima.**

- Ova definicija, u suštini, **sadrži čitav lanac** (proizvodnih i uslužnih) aktivnosti od kojih se svaka tretira kao dodatna vrijednost.
- U tom smislu se **BDP može definirati i kao suma dodatnih vrijednosti stvorenih na određenom teritoriju u određenom vremenskom periodu.**

BDP = SUMA dodatnih vrijednosti stvorenih na određenoj teritoriji u određenom vremenskom periodu

- Iz **BDP-a je isključena većina proizvoda koji se proizvode i potroše kod kuće** i koji nikada ne izadu na tržiste (npr. spremanje kuće) kao i proizvode koji su proizvedeni i prodati ilegalno.

BDP DEFINICIJE (4)

4. BDP je vrijednost finalnih proizvoda i usluga proizvedenih u gospodarstvu tijekom danoga razdoblja.

- To znači da se **zbrajaju vrijednosti proizvodnje finalnih, ali ne i intermedijarnih proizvoda.**
- **INTERMEDIJARNO** je dobro proizvod koji se **koristi u proizvodnji nekog drugog dobra** npr. krumpir u proizvodnji čipsa.
- To je definicija BDP-a sa proizvodne strane.

RAZLIKA IZMEĐU FINALNOG I INTERMEDIJARNOG PROIZVODA

- U ekonomiji imamo dvije osnovne vrste proizvoda: **finalni i intermedijarni**.
- Sama riječ ***finalni proizvod*** nam govori da je riječ o završnom proizvodu te da se on kasnije ne koristi za proizvodnju nekog drugog dobra, a to je primjerice kruh.
- Stoga će se kada kupimo taj kruh u pekari on pribrojiti u BDP.
 - No svi znamo da ako pucnemo prstima nećemo dobiti gotov kruh, nego da je za jedan kruh potreban pekar, brašno, oprema i sve ostale komponentne koje trebaju za ispeći kruh.
- Za kruh je potrebno brašno a upravo to brašno je ***intermedijarno dobro***, te ono ***neće biti pribrojeno u BDP***.
- A zašto? Kada jednom to brašno iskoristimo za pečenje kruha mi to brašno više nemamo, pa ga zato ne brojimo u BDP.
 - **Intermedijarno dobro** je nešto što koristite pri proizvodnji drugih proizvoda, što znači da je to u našem primjeru brašno.
 - Ali pripazimo, ako vi poželite ispeći kruh ili kiflice, vi ćete kupiti to brašno no ono tada neće biti *intermedijarno dobro* nego *finalno* jer ga nije kupilo neko poduzeće da bi proizvelo i potom prodalo kruh, nego ste ga vi kao potrošači kupili kako biste uživali u svojim kreacijama.

PROBLEMI PRI UTVRĐIVANJU BDP-A

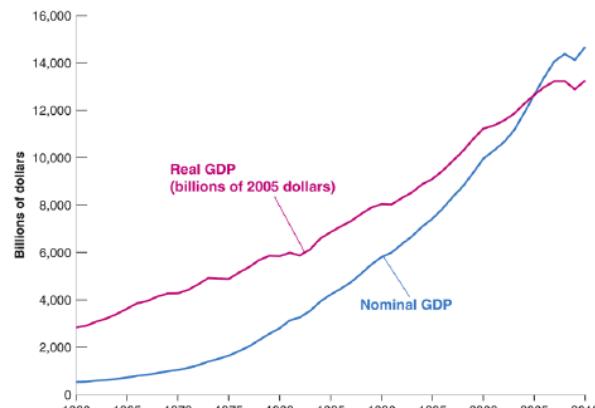
1. **dvostruko knjiženje** koje se **eliminira konceptom dodane vrijednosti**.
BDP **isključuje intermedijarna dobra**, tj dobra koja se koriste u proizvodnji drugih. Taj problem se pojavljuje kod svih proizvoda koji prolaze kroz **nekoliko faza proizvodnje**. U svakoj fazi proizvodnje BDP-u se **pribraja dodana vrijednost nastala u toj fazi proizvodnje**.
2. **proizvodnja koja nije za tržišta – javna dobra**.
3. **dobra proizvedena od strane države** – sudstvo, školstvo, zdravstvo.
4. **kućanski poslovi**.
5. **promjena razina cijena**. Mjeri se preko 3 indeksa cijena (3 mjerila za inflaciju):
 - a) **indeks potrošačkih cijena (CPI)**: indeks troškova života – stopa inflacije
$$\text{potrošačkih cijena} = \text{CPI (ove god)} - \text{CPI (prošle god)} / \text{CPI (prošle god)} \times 100.$$
 - b) **indeks cijena proizvođača** – indeks cijena dobara prodanih putem veleprodaje.
 - c) **deflatori**: deflator bruto društvenog proizvoda.
$$\text{BDP deflator} = \text{nominalni BDP} / \text{realni BDP}$$

NOMINALNI I REALNI BDP

- Pitanje: Američki BDP je 2006.godine iznosio 13.256 milijardi dolara, a 1960.godine 526 milijardi dolara.
- Je li američka ekonomija 2006.g. bila zaista 25 puta veća od proizvodnje 1960.godine?
- Jedan američki dolar iz 1950. godine **danas bi vrijedio samo 0,12 \$**

Nominalni i
realni BDP SAD-
a 1960-2010.

NOMINALNI I REALNI BDP

○ Definicija nominalnog BDP-a

- **Nominalni bruto domaći proizvod** definiran je kao mjeru BDP-a, izražena u absolutnim iznosima.
- **Sirovi podaci o BDP-u**, prije inflacije, nazivaju se nominalni BDP.
- To je ukupna novčana vrijednost ekonomskog učinka proizведенog tijekom određene finansijske godine, unutar državne granice.
- Predstavlja BDP po prevladavajućim cijenama na tržištu, tj. **Trenutnoj tržišnoj cijeni**.

○ Definicija realnog BDP-a

- **Realni bruto domaći proizvod** odnosi se na mjeru BDP-a prilagođenu općoj razini cijena u određenoj finansijskoj godini.
- Predstavlja ekonomsku vrijednost proizvedenih roba i usluga, **nakon razmatranja inflacije ili deflacji**.
- Dok se izračunavanje realnog BDP-a vrši po **fiksnim cijenama**, tj. po cijenama koje su prevladavale u određenom trenutku prošlosti, poznatim kao **cijena bazne godine ili referentna cijena**.
- On odražava ekonomsku proizvodnju u stalnim cijenama.
- **Realni BDP** smatra se **istinskim pokazateljem gospodarskog rasta** zemlje jer isključivo smatra proizvodnju i oslobođen od promjena cijena ili valutnih oscilacija.

NOMINALNI I REALNI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD.

- Nominalni i realni BDP moraju se razlikovati, u smislu iskazivanja, dvije vrste bruto domaćeg proizvoda i to:
- **Nominalni bruto domaći proizvod** koji se **izražava u tekućim cijenama**, pri čemu se pri obračunu BDP-a količina množi s cijenama koje su aktualne u godini izračuna BDP-a /tekuće cijene/ i
- **Realni bruto domaći proizvod** koji se **izražava u stalnim cijenama**, pri čemu se u obračunu BDP-a količina množi s cijenama određene bazne godine i koje se primjenjuju u svim godinama obračuna na jednakom nivou /stalne cijene/.
- Oni pokazuju financijsku sigurnost zemlje, pri čemu se **realnom BDP-u daje prednost nad nominalnim BDP-om**, što olakšava usporedbu između različitih financijskih godina.
- S druge strane, **nominalni BDP pruža bolju perspektivu za usporedbu različitih gospodarstava na trenutnoj razini cijena**.

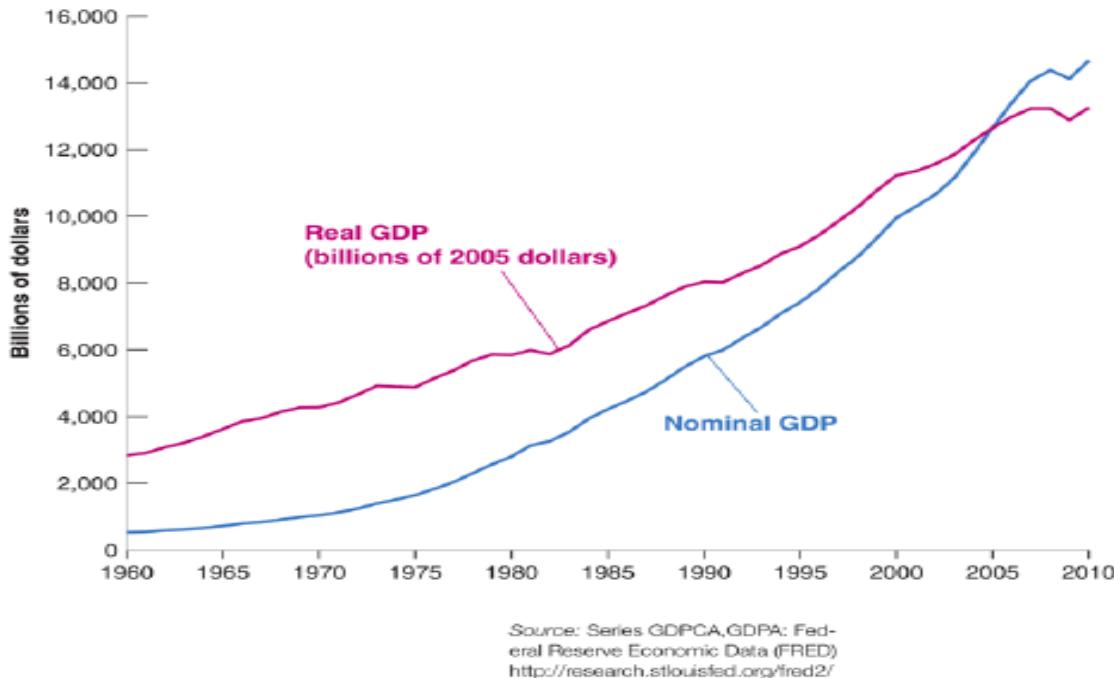
NOMINALNI VS REALNI BDP

- **Nominalni BDP** dobijemo kada prodanu količinu proizvoda ili usluga pomnožimo s cijenom po kojoj je prodan taj proizvod/usluga, a to trebamo napraviti za apsolutno sve proizvode/usluge koji su proizvedeni u državi u jednoj godini te potom sve te iznose zbrojiti.
- **Realni BDP** dobijemo tako da nominalni BDP „očistimo“ od inflacije.
- Zato se kada se analizira **kretanje BDP-a kroz vrijeme** u nekoj zemlji, kao i razlike u BDP-u između različitih zemalja, **koristi realni BDP a ne nominalni**.

KLJUČNE RAZLIKE IZMEĐU NOMINALNOG I REALNOG BDP-A

1. **Nominalni bruto domaći proizvod** odnosi se na novčanu vrijednost svih roba i usluga proizvedenih tijekom godine, unutar zemljopisnih ograničenja zemlje.
2. Ekonomski vrijednost svih roba i usluga proizvedenih u određenoj godini, **prilagođena promjenama opće razine cijena** poznata je i kao **realni bruto domaći proizvod**.
3. **Nominalni BDP je BDP bez utjecaja inflacije ili deflacijske dok realni BDP može se izračunati tek nakon što učinite inflaciju ili deflacijsku.**
4. Nominalni BDP odražava **trenutni BDP u tekućim cijenama**.
5. Suprotno tome, **realni BDP odražava trenutni BDP u cijenama protekle (bazne) godine**.
6. **Vrijednost nominalnog BDP-a veća je od vrijednosti realnog BDP-a jer se, dok se izračunava, od ukupnog BDP-a oduzima broj inflacije.**
7. Pomoći nominalnog BDP-a možete **usporediti različite kvartale iste finansijske godine**.
8. **Realni BDP pokazuje stvarnu sliku ekonomskog rasta zemlje, što nije slučaj s nominalnim BDP-om**

NOMINALNI I REALNI BDP

Nominalni i realni BDP SAD-a 1960-2010

BDP: RAZINA NASUPROT STOPI RASTA

- Razina BDP-a je bitan pokazatelj ekonomске snage zemlje.
- Pri procjenama rezultata gospodarstva ekonomisti se oslanjaju na **STOPU RASTA REALNOG BDP-a**.
- Razdoblje **pozitivnog rasta** naziva se **EKSPANZIJAMA**.
- Razdoblje **negativnog rasta** naziva se **RECESIJAMA**.

DRUŠTVENI PROIZVOD KAO STUPANJ MJERENJA EKONOMSKE RAZVIJENOSTI

- **Rast društvenog proizvoda** je osnovni pokazatelj makroekonomskih ciljeva.
- **Porast društvenog proizvoda** pouzdan je pokazatelj da je društvo proizvelo veću masu dobara, i da je životni standard porastao.
- O recesiji se govori ukoliko gospodarstvo najmanje u dvama uzastopnim tromjesečjima ostvari negativne stope rasta.
- **Stopa rasta** = $\frac{\text{promjena realnog DP}}{\text{realni DP}} \times 100$

NEJEDNAKOST U RASPODJELI DOHOTKA

- **BDP ne pokazuje ništa u vezi sa raspodjelom dobara i usluga među stanovništvom.**
- **Ekomska nejednakost** dobija različite oblike u suvremenim uvjetima.
- Dimenzioniranje ekonomskog minimuma, **učešća pojedinih socijalnih grupa u raspodjeli**, osobno i koncentraciji ekonomskog bogatstva i sl.
- Mnoga društva/države utvrđuju **socijalni minimum** (minimalni dio ishrane, brigu o zdravstvenoj zaštiti, odjeći i stanovanju).
- Gdje povući liniju siromaštva?
- Kako ju kvantificirati?
- Da li je (i zašto) izraženija razlika nejednakosti dohotka od vlasništva od nejednakosti dohotka od rada?

NOMINALNI I REALNI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD.

- Odnos između nominalnog i realnog bruto domaćeg proizvoda naziva se **BDP deflator** i on se izračunava prema slijedećem obrascu:

$$\text{BDP deflator} = (\text{Nominalni BDP} / \text{Realni BDP}) \times 100$$

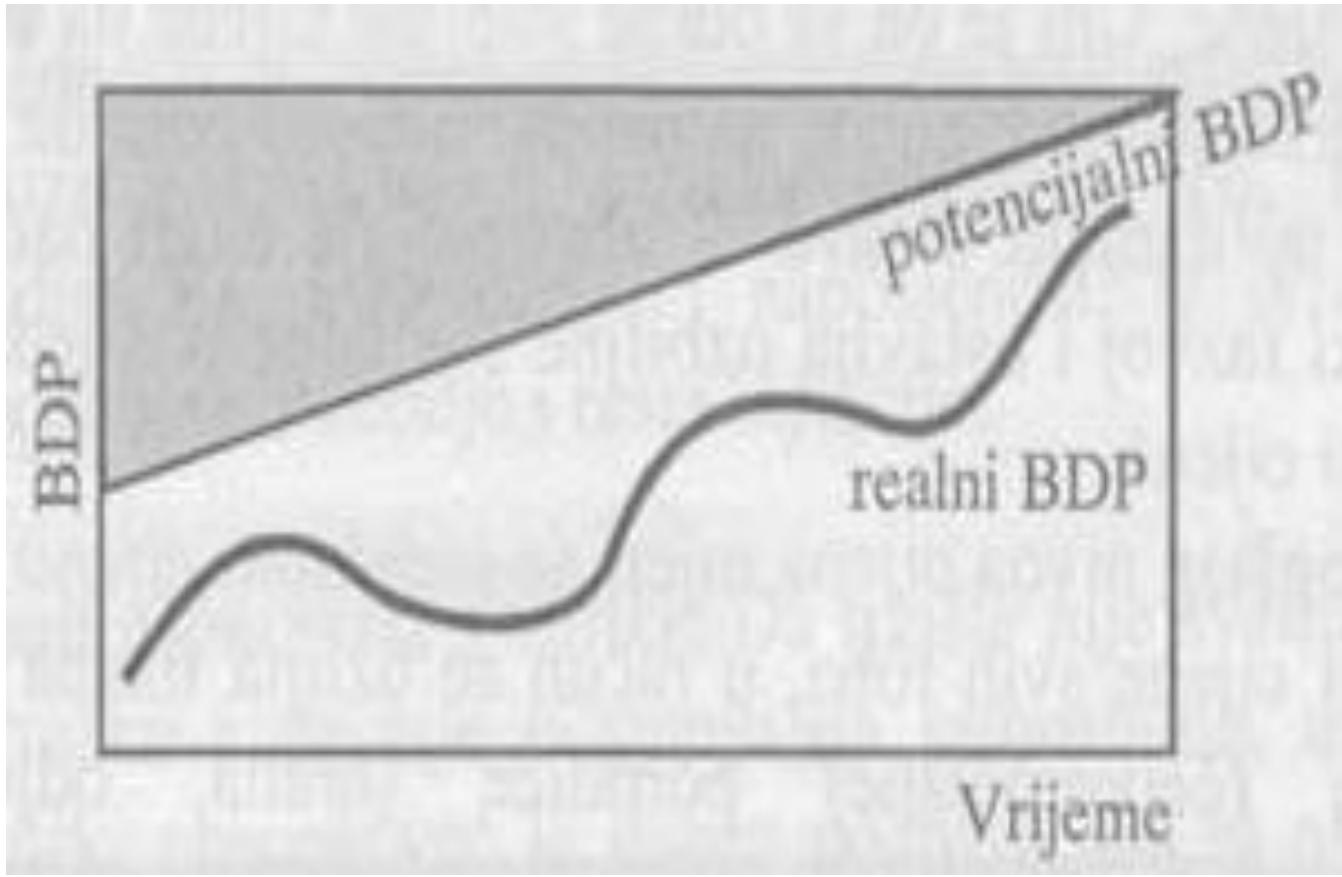
- Ako je BDP deflator 0,48 znači da je nominalni BDP iznosio 48% realnog dohotka za tu godinu.

POTENCIJALNI BDP

- **POTENCIJALNI BDP** pokazuje maksimalnu količinu dobara koju privreda može proizvesti pri stabilnim cijenama; to je tzv. **PROIZVODNJA S VISOKOM RAZINOM ZAPOSLENOSTI**.
- Zbog postojanja **poslovnih ciklusa** stvarni BDP se **razlikuje od potencijalnog BDP-a**.
- To se zove **BDP jaz**, što znači da privreda ne posluje na granici proizvodnih mogućnosti.
- **Veliki BDP jaz** znači da je privreda **u silaznom kretanju** i da djeluje unutar granice svojih proizvodnih mogućnosti.
- U slučaju **recesije taj je jaz malen**, a u slučaju **depresije je velik**.
- **Depresija** je po definiciji ekonomska situacija u kojoj dolazi do većeg ekonomskog pada, odnosno pada BDPa neke države većeg od 10 posto ili produžena recesija koja traje duže od 2 godine.
- **Recesija** su povremena usporavanja u privrednoj aktivnosti neke zemlje praćena istodobnim pogoršanjima opće ekonomske klime (pad realnog dohotka, porast nezaposlenosti, nizak stupanj iskorištenosti proizvodnih kapaciteta...). Recessija je manje duboka i ozbiljna od depresije.

GRAFIČKI PRIKAZ REALNOG I POTENCIJALNOG BDP

26

NAPOMENE - ŠTO MJERI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

- **BDP uključuje samo registrirane tržišne transakcije.**
- Tako se izostavljaju mnoge aktivnosti, bilo stoga što se **ne obavljaju kroz legalne kanale**, ili zbog toga što finalni proizvodi ne izlaze na tržiste, kao na primer u slučaju uzgoja povrća u vlastitom vrtu.
- Osim toga, pošto se **dobra i usluge vrednuju po tržišnim cijenama**, dva identična dobra mogu imati različiti ponder u bruto domaćem proizvodu ukoliko se jedno od njih proda sa popustom.
- Konačno, to svakako **nije mjera ostvarenog uživanja**: bolna iskustva (vađenje zuba, na primjer) ulaze u obračun na isti način kao i ona prijatna.
- **Kada neko umre, bruto domaći proizvod poraste**: pogrebne usluge, troškovi bolničkog liječenja, kao i procedura izvršenja testamenta od strane advokata i bankara, sve to spada u dodatne finalne prodaje dobara i usluga.
- **Zagađenje** i ostali oblici oštećenja prirodne okoline ne ulaze u obračun bruto domaćeg proizvoda jer se ne prodaju na tržištu.

NAPOMENE - ŠTO MJERI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

- **Usluge ulaze u obračun BDP-a na isti način kao i dobra.**
- **Usluge obuhvaćaju plaće ljekara ili proviziju prodavača nekretnina, zarađenu prodajom postojećeg stambenog objekta.**
- U ovom slučaju, **ako se vrijednost objekta uvećala** u odnosu na trenutak kada je kupljen, prethodni vlasnik ostvaruje kapitalni dobitak, ali **ovaj prihod ne ulazi u obračun BDP.**
- **Ni kupoprodaje polovnih dobara**, kao što su automobili ili antikvarni namještaj, **ne ulaze u obračun BDP.**
- Ove transakcije praktično se svode na **transfer vlasništva**, a ne na novu proizvodnju; ova dobra su obračunata **u BDP prilikom prve prodaje**, ali **zarade posrednika predstavljaju uslugu koja se obavezno uračunava u BDP.**

NAPOMENE - ŠTO MJERI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD

- Prodaje zaliha iz prethodnog perioda, koje se obavljaju u maloprodaji, u stvari smanjuju BDP pošto se registriraju u formi smanjenja zaliha.
- Javne usluge su dio BDP, iako se u stvari i ne prodaju.
- Njihova cijena jednostavno se mjeri troškovima proizvodnje.
- Na primer, usluge obrazovanja ulaze u BDP kao suma profesorskih plaća uvećana za operativne troškove kao što su električna energija i grijanje, plus troškovi iznajmljivanja prostorija i opreme.
- Obrana ulazi u obračun BDP u formi ukupnih rashoda oružanih snaga.

OSTALI MAKROEKONOMSKI AGREGAT - BNP

- **Bruto nacionalni proizvod-BNP (GNP-Gross National Product).**
 - Zbroj svih dohodaka koje su rezidenti date ekonomije ostvarili u određenom vremenskom periodu, bez obzira na mjesto – u **zemlji ili u inozemstvu.**
 - **BNP** je ukupna **vrijednost svih finalnih proizvoda i usluga** proizvedenih na bazi proizvodnih faktora (rada i kapitala) čiji su **vlasnici rezidenti određene zemlje.**
- Obuhvaća dohotke ostvarene u inozemstvu, ali ne i dohotke stranaca u zemlji!

$$\text{BNP} = \text{BDP} + \text{neto faktorska plaćanja}$$

- **neto faktorska plaćanja** = faktorska plaćanja iz inozemstva – faktorska plaćanja inozemstvu
- **BNP** = $\text{BDP} + (\text{neto prihod koji ostvaruju domaći rezidenti / tvrtke od inozemnih ulaganja}) - (\text{neto prihod stranih rezidenata / poduzeća od domaćih ulaganja})$
- Prema odredbama Zakona o porezu na dohodak **rezident** je je fizička osoba koja u Republici Hrvatskoj ima prebivalište ili uobičajeno boravište. Rezident je i fizička osoba koja u Republici Hrvatskoj nema prebivalište ni uobičajeno boravište, a zaposlena je u državnoj službi Republike Hrvatske i po toj osnovi prima plaću.
- Prema odredbama Zakona o porezu na dobit **rezidenti su pravne i fizičke osobe** čije je sjedište upisano u sudske ili drugi registar ili upisnik u Republici Hrvatskoj ili kojima se mjesto stvarne uprave i nadzor poslovanja nalazi u Republici Hrvatskoj. Rezidenti su i poduzetnici fizičke osobe s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u Republici Hrvatskoj čija je djelatnost upisana u registar ili upisnik.

VAŽNOST BNP-A

- Kreatori politike oslanjaju se na **bruto nacionalni proizvod** kao jedan od važnih ekonomskih pokazatelja.
- Pri izračunavanju iznosa dohotka koji su stanovnici neke zemlje ostvarili bez obzira na njihovo mjesto, BNP postaje pouzdaniji pokazatelj od BDP-a.
- U globaliziranoj ekonomiji pojedinci uživaju brojne mogućnosti za zaradu, kako iz domaćih tako i iz inozemnih izvora.
- Pri mjerenu tako širokih podataka, BNP pruža informacije koje druge mjere produktivnosti ne uključuju.
- Da su stanovnici neke zemlje ograničeni na domaće izvore prihoda, BDP bi bio jednak BNP-u, a vlasti i kreatorima politike bio bi manje vrijedan.
- Podaci koje pruža **GNP** također pomažu **u analizi platne bilance**.
- Platna bilanca određena je razlikom između izvoza neke zemlje u strane zemlje i vrijednosti uvezenih proizvoda i usluga.
- Deficit platne bilance znači da zemlja uvozi više robe i usluga od vrijednosti izvoza. Višak platne bilance znači da je vrijednost izvoza zemlje veća od uvoza.

KLJUČNE RAZLIKE IZMEĐU BDP-A I BNP-A

- Iako oba mjere i predstavljaju gospodarsku aktivnost nacije, **opseg BDP-a je unutar geografskih granica zemlje, a BNP se proširuje i na ostale zemlje / regije zbog aktivnosti koje obavljaju i neto prihoda koji stvaraju njeni državljanii.**
- **BDP mjeri novčanu vrijednost unutar granice države** (lokalna razina), dok je **BNP dodatno uključuje za poduzeća / aktivnosti u vlasništvu / djelovanju / koje obavljaju stanovnici zemlje** (**lokalno + globalno**).
- **BDP ocrtava snagu lokalnog gospodarstva u zemlji** i pokazatelj je stabilnosti zemlje, dok **BNP predstavlja kako njeni državljanii doprinose ekonomiji zemlje**.
- **BDP se temelji na lokaciji, dok se BNP temelji na državljanstvu.**
- **BDP se obično naziva mjerom regionalne proizvodnje, dok je BNP najbolje opisan kao mjera nacionalne proizvodnje.**
- **Veći BNP od BDP-a** znači da su građani neke zemlje bolji u inozemstvu.
- **Ako je ekonomija zatvorena, tada je BNP = BDP.**

OSTALI MAKROEKONOMSKI AGREGATI

- **Nacionalni dohodak (NI)** je jednak sumi faktorskih dohodaka koje primaju vlasnici radne snage, kapitala i zemlje.
 - On je jednak **sumi najamnina, kamata, renta i profita.**
- **Raspoloživi dohodak (DI)** je onaj koji domaćinstvu ostaje za potrošnju (C) i štednju (S) a izračunava se tako da se od ukupnog dohotka (NI) oduzmu neposredni porezi (Td) i pridodaju transferna plaćanja (Tp).

$$DI = C + S$$

$$DI = NI - Td + Tp.$$

OSTALI MAKROEKONOMSKI AGREGATI

- **BDP nije idealan pokazatelj stvarnog ekonomskog blagostanja** jer njegov porast ne mora odmah značiti i poboljšanje kvalitete življenja jer se porast BDP-a može ostvariti i **uz smanjenje slobodnog vremena, te uz zagađivanje prirode i okoliša**
- Kao pokazatelj se koristi **neto ekonomsko blagostanje (NEW-Net Economic Welfare)** koje ne uključuje one elemente BDP-a koje ne doprinose blagostanju pojedinca, a uključuje one stavke potrošnje koje su isključene iz BDP-a, a doprinose blagostanju

OSTALI MAKROEKONOMSKI AGREGATI - NEW

- **Neto ekonomsko blagostanje** (*Net Economic Welfare - NEW*) je novi pokazatelj ekonomske aktivnosti (početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća W. Nordhaus i J. Tobin, profesori s Yale-a (SAD) oblikovali su NEW).
- Naime, u težnji da dođu do kvalitetnijeg sintetičkog pokazatelja razvoja, oni su **veličinu BDP korigirali oduzimanjem i dodavanjem određenih stavki**.
- Kao **glavna odbitna stavka** se uzima **vrijednost šteta** koje ljudi i proizvodnja nanose prirodnoj sredini (zagadjenje, zagušenje, iscrpljivanje prirodnih resursa i sl).

OSTALI MAKROEKONOMSKI AGREGATI - NEW

- u **NEW** ulazi vrijednost slobodnog vremena, kao i učinci neregistrirane ekonomije koji nisu statistički obuhvaćeni (**siva ekonomija**), ali potrebno je odbiti štetu koja nastaje zagađivanjem prirode i okoliša ⇒

NEW = BDP-amortizacija+dokolica i
neregistrirana ekonomija-zagađivanje i
neugode

OSTALI MAKROEKONOMSKI AGREGATI - NEW

- **Osnovne dodatne stavke su:**
 - vrijednost vremena dokolice i
 - vrijednost sive ekonomije.
- Domaćinstvo može donijeti odluku da manje radi kako bi povećala svoje psihičko zadovoljstvo od dokolice, ali i od veće upotrebe dobara i usluga.
- Kao dodatnu stavku valja **uzeti moguće efekte aktivnosti tipa - uradi sam.**
- **Neregistrirane aktivnosti, po prirodi stvari, nisu uključene u BDP.**
- Ove aktivnosti dijelimo na dvije grupe:
 - 1) **nezakonite aktivnosti** (kocka, zelenaštvo, prostitucija i trgovina narkoticima) i
 - 2) **zakonite aktivnosti** koje nisu registrirane zbog utaje poreza (procjenjuje se da ona iznosi 10% do % BDP).

BDP I INVESTICIJE

- od svih elemenata BDP-a promjenama su najpodložnije investicije
- **ukupne investicije** čine **nacionalne investicije**, domaće bruto investicije, te neto izvoz
- potrebno je razlikovati bruto i neto investicije
 - **bruto investicije** su ukupna kapitalna ulaganja namijenjena zamjeni izrabljenog fizičkog kapitala i proširenju postojećeg
 - financiraju se iz amortizacije i akumulacije
 - **neto investicije** su namijenjene proširenju postojećeg fizičkog kapitala, a financiraju se iz akumulacije
 - dobivaju se tako da se **bruto investicije umanje za iznos amortizacije**

KOLIKI JE VOLUMEN SIVE EKONOMIJE?

- Ono što ostane **neprijavljen** poreznim organima naziva se **sivom ekonomijom**
- Po definiciji, **njena je veličina nepoznata**, ali statističari često pokušavaju utvrditi njen značaj.
- Koriste se **razne procjene**, kao na primer mjerenje potrošnje električne energije u domaćinstvima.
- **S rastom neregistriranih tržišnih aktivnosti**, značajno raste i vrijednost ovog pokazatelja.
- Alternativno, pošto se nelegalne transakcije obavljaju van bankovnih računa, a **profiti se čuvaju u velikim novčanicama**, utvrđuje se količina novčanica velike vrijednosti u opticaju.

PROCENA VOLUMENA SIVE EKONOMIJE (% OF BDP)

Afrika

Nigerija, Egipat	68–76
Tunis, Maroko	39–45

Latinska Amerika

Meksiko, Peru	40–60
Čile, Brazil, Venecuela	25–35

Azija

Tajland	70
Filipini, Malezija, Koreja	38–50
Hong Kong, Singapur	13

Centralna Evropa

Mađarska, Bugarska, Poljska	20–28
Češka Republika, Rumunija, Slovačka	9–16

Bivši Sovjetski Savez

Belorusija, Gruzija, Ukrajina	28–43
Baltičke države, Rusija	20–27

OECD

Belgija, Grčka, Italija, Španija, Portugalija	24–30
Sve ostale	13–23
Austrija, Japan, SAD, Švajcarska	8–10

- Ozbiljno ograničenje točnosti BDP predstavlja neplaćeni rad.
- Kućne popravke, koje obično rade muškarci, svi ostali poslovi oko kuće i porodice, što obično rade žene, oduzimaju dosta snage i vremena.
- Bogatiji ljudi angažiraju pomoć, u kom slučaju vrijednost ovih poslova postaje dio BDP, ako ih prijave poreznim organima.
- Ipak, većina ih radi sama, te ih i ne prijavljuje.

BDP PER CAPITA (BDP PO GLAVI STANOVNIKA)

- Pored uobičajenih problema koji prate mjerjenje BDP-a (poput prikupljanja podataka posredstvom poreskih službi, učestalog neprijavljivanja prihoda, vremena koje je potrebno kako bi se dobili prihvatljivi rezultati, povremenih potreba za sprovođenjem korekcije BDP-a i tome slično), treba naglasiti da se u vidu pravog izazova javlja **usporedba BDP-a po pojedinačno promatranim zemljama**.
- Stoga se najčešće **mjeri BDP per capita** (BDP po glavi stanovnika) koji predstavlja prosječni dohodak koji se zaradi u okviru granica promatrane zemlje.
- Jednako je važna **razina REALNOG BDP-a po glavi stanovnika** = **realni BDP / broj stanovnika** – to je pokazatelj **prosječnog životnog standarda zemlje**.

PRAVI JE IZAZOV USPOREEDITI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO ZEMLJAMA

- Međutim, uvijek treba oprezno tumačiti podatke.
- Najprije, **BDP mjeri dohodak, a ne bogatstvo.**
- **Dohodak je tok, a bogatstvo je fond akumuliran tokom dužeg vremenskog perioda.**
 - Na primer, prosječni dohodak koji se ostvari u Velikoj Britaniji niži je nego u Abu Dabiju; pa ipak je britansko bogatstvo vjerojatno mnogo veće, pošto je stjecano stoljećima, i to kako u formi privatne imovine (npr. kuće, tvornice, nakit, akcije), tako i nacionalne imovine (npr. Londonski most, slike u Britanskom muzeju, putevi i telekomunikacijska mreža, itd).

PRAVI JE IZAZOV USPOREDITI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD PO ZEMLJAMA

- Druga zamka leži u tome što se u mnogim manje razvijenim zemljama veliki broj transakcija ne registrira.
- Na primer, najveći dio proizvodnje hrane može se obaviti u domaćinstvu (netržišna aktivnost) ili se može razmijeniti za druga dobra (neregistrirana tržišna aktivnost).
- Vrlo niske vrijednosti per capita dohotka posljedica su podcijenjenih iznosa dodate vrijednosti i dohotka u ovim zemljama.
- Konačno, BDP se izražava u lokalnim monetarnim jedinicama, odnosno valuti, i onda se konvertira u jednu, zajedničku valutu, koristeći devizni tečaj.
- Ali, lokalni troškovi života mnogo su niži u siromašnijim zemljama,
- **Da bismo korigirali ovu devijaciju BDP, koristimo podatke o BDP korigirane paritetom kupovne moći (PPP – purchasing power parity) – BDP PPP.**

BDP PPP-A PO GLAVI STANOVNIKA

- **BDP PPP-a po glavi stanovnika:** BDP po glavi stanovnika predstavljen na osnovi pariteta kupovne moći.
- **Paritet kupovne moći (PPP):** ekonomski teorija koja procjenjuje potrebnu prilagodbu deviznog tečaja između zemalja kako bi razmjena bila jednaka kupovnoj moći svake valute.
- Što je **pod nadzorom** u mjerenu BDP-a po glavi stanovnika
 - razlike u valutama među državama
 - razlike u cijenama među zemljama
- Ono što **NIJE pod nadzorom** u mjerenu BDP-a po glavi stanovnika
 - Podjela dohotka u društvu
 - Neslužbena proizvodnja / „*podzemno*“ gospodarstvo - transakcije koje se ne odvijaju na organiziranim tržištima
 - Negativne vanjske razlike u proizvodnji

BDP PO GLAVI STANOVNIKA NA OSNOVU PARITETA KUPOVNE MOĆI (PPP)

- **BDP PPP-a** bruto je domaći proizvod pretvoren u međunarodne dolare **korištenjem stopa pariteta kupovne moći.**
- **Međunarodni dolar** ima istu kupovnu moć nad BDP-om kao američki dolar u Sjedinjenim Državama.
- *The Gross Domestic Product per capita in Croatia was last recorded at 34,543.7 US dollars in 2021, when adjusted by purchasing power parity (PPP).*
- *The GDP per Capita, in Croatia, when adjusted by Purchasing Power Parity is equivalent to 195 percent of the world's average.*
- **2021. GDP per capita (current US\$):** 17,685.3

BDP ZA EKONOMISTE

- **BDP je važno mjerilo za ekonomiste i investitore jer predstavlja prikaz ekonomske proizvodnje i rasta.**
- I ekonomska proizvodnja i rast imaju velik utjecaj na gotovo sve unutar određene ekonomije.
- Kad je gospodarstvo zdravo, obično je **niža razina nezaposlenosti**, a plaće se povećavaju kako tvrtke zapošljavaju više radne snage kako bi zadovoljile rastuću potražnju gospodarstva.
- Ekonomisti promatraju **pozitivan rast BDP-a** između različitih vremenskih razdoblja (obično iz godine u godinu) kako bi procijenili koliko ekonomija cvjeta.
- Suprotno tome, ako postoji **negativan rast BDP-a**, to može biti pokazatelj da je **gospodarstvo u recesiji ili joj se približava ili ekonomski pad.**

BDP ZA INVESTITORE

- Ulagači obraćaju pažnju na BDP, jer značajna postotna promjena BDP-a - bilo gore ili dolje - može imati značajan utjecaj na tržiste dionica.
- Općenito, loša ekonomija obično znači nižu zaradu za tvrtke.
- A to se može pretvoriti u niže cijene dionica.
- Ulagači mogu obratiti pažnju na pozitivan i negativan rast BDP-a kada osmišljavaju strategiju ulaganja.
- Međutim, važno je napomenuti da je, budući da je BDP mjerjenje ekonomije u prethodnom tromjesečju ili godini, bolje koristiti za objašnjenje kako su gospodarski rast i proizvodnja utjecali na zalihe i investicije u prošlosti.
- **Ne smatra se korisnim prediktorom** kako će se tržiste kretati u budućnosti.

INFLACIJA

- **Što je inflacija?**
- **Opće povećanje cijena**
- U tržišnom gospodarstvu cijene dobara i usluga mijenjaju se.
- Neke cijene rastu, druge padaju. Inflacija je opće povećanje cijena dobara i usluga, a ne povećanje cijena pojedinih proizvoda.
- **Zbog inflacije za jedan euro danas možete kupiti manje nego što ste za isti iznos mogli kupiti jučer.** Drugim riječima, inflacija smanjuje vrijednost valute tijekom vremena.
- Sva dobra i usluge na koje kućanstva troše tijekom godine prikazani su u takozvanoj košarici.
- Svaki proizvod u toj košarici ima cijenu koja se s vremenom može promijeniti.
- **Godišnja stopa inflacije cijena je ukupne košarice u određenom mjesecu uspoređena s njezinom cijenom isti mjesec prethodne godine.**

INFLACIJA

- Inflacija je jedan od najvažnijih ekonomskih pojmove i predstavlja općenito povećanje cijena proizvoda i usluga unutar jednog gospodarskog područja (pojava rasta cijena).
- Inflacija je zapravo stopa po kojoj su se cijene proizvoda i usluga povećale u određenom vremenskom razdoblju.
- Zbog takve pojave se smanjuje kupovna moć stanovništva u državi.
- Upravo zbog inflacije novac ima svoju vremensku vrijednost (engl. *time value of money*).
- To jednostavno znači, da se zbog rasta cijena kroz vrijeme vrijednost novca smanjuje.
- Naime, uz inflaciju pojedinac više ne može sa istom količinom novca kupiti istu količinu proizvoda i usluga kao što je to mogao prije mjesec dana ili godinu dana.
 - Npr. ako je stopa inflacije na godišnjem nivou 5 %, to znači da je proizvod koji je prije godinu dana koštao 100 kuna, danas košta 105 kuna (cijena + inflacija).
 - Dakle, sa inflacijom je vrijednost svake kune u našem novčaniku manja.

INFLACIJA

- Inflacija je riječ, koja kao kredit, novac, kapital itd., obuhvaća čitav kompleks pojmova što se moraju raščlaniti na pojedine podvrste i kategorije, ako je želimo upotrijebiti u znanstvene i analitičke svrhe.
- Primjenjujući različite kriterije možemo inflaciju podijeliti na više vrsta.
- Ti kriteriji mogu biti: **uzrok nastanka, intenzitet, vrijeme trajanja, porijeklo, virulentnost i posljedice.**
- Ako ih želimo kategorizirati **po intenzitetu**, onda kao kriterij moramo uzeti **brzinu inflatornog procesa i stupanj obezvredjivanja.**
- S obzirom na ovo, inflacije možemo podijeliti na **latentne ili potencijalne, srednje i galopirajuće, katastrofalne ili hiperinflacije.**
 - **Latentne ili potencijalne inflacije** obično su **dugoročnog** karaktera i izražavaju se u trendu sporo rastućih cijena u svjetskim razmjerima u visini 2 - 3% godišnje.
 - **Uzroci ovih inflacija su obično:** prevelika svjetska proizvodnja plemenitih metala, svjesna politika jeftinog novca i ekspanzije kredita, porast proračunske potrošnje i, s tim u vezi, porast državnih dugova, njihova monetizacija itd.

INFLACIJA

- **inflacija je pojava** s kojom se suočavaju ili su se suočavale brojne zemlje svijeta
- pod pojmom **inflacije** se podrazumijeva porast opće razine cijena
- suprotan pojam je **deflacija** koja označava proces smanjivanja opće razine cijena
- srođan je i pojam **dezinflacija** koja označava proces smanjivanja stope inflacije
- **inflacija se može mjeriti na različite** načine, a obično se koristi **stopa inflacije**

Stopa inflacije = $\frac{[\text{razina cijena (godina } t) - \text{razina cijena (godina } t-1)]}{[\text{razina cijena (godina } t-1)]} * 100\%$

- za mjerjenje inflacije se koriste i indeksi cijena koji predstavljaju ponderirani prosjek cijena određenog broja roba i usluga sukladno njihovom značenju u strukturi potrošnje

INFLACIJA

- **Inflacija** se obično mjeri sa **indeksom potrošačkih cijena** (engl. consumer price index, **CPI**) ali i sa još nekim drugim statističkim indeksima.
- Košarica koja predstavlja indeks sadrži proizvode i usluge poput hrane, odjeće, goriva, kompjutera, frizerskih usluga i slično.
- Visina inflacije se određuje u odnosu na promjenu vrijednosti košarice proizvoda i usluga u određenom vremenskom razdoblju.
- Ako je na kraju godine ukupna vrijednost košarice skuplja za 10 %, onda govorimo o godišnjoj stopi inflacije 10 %.

VREMENSKA VRIJEDNOST NOVCA

- **Consumer Price Index (CPI)**
- The **Consumer Price Indexes (CPI)** program produces monthly data on changes in the prices paid by urban consumers for a representative basket of goods and services.
- This data represents changes in the prices of all goods and services purchased for consumption by urban households.
 - \$1.00 in 1914 had about the same buying power as \$25.70 in 2020.
(Annual inflation was about 3.11%.)
- U.S. Bureau of Labor Statistics - <https://www.bls.gov/cpi/>

CPI Inflation Calculator

\$
in
has the same buying power as
\$2,633.83
in

CPI Inflation Calculator

\$
in
has the same buying power as
\$152.91
in

CPI Inflation Calculator

\$
in
has the same buying power as
\$119.12
in

CPI Inflation Calculator

\$
in
has the same buying power as
\$959.70
in

https://www.bls.gov/data/inflation_calculator.htm

INFLACIJA

- Postoje različiti uzroci za inflaciju.
 - Jedan od važnijih je **prekomjerno povećanje novčane mase u optjecaju**.
 - Kada veća količina novca slijedi manjoj količini proizvoda i usluga, nastaje neuravnoteženost robno-novčanog odnosa što dovodi do logičnog rasta cijena i smanjenja vrijednosti novca.
- Ulogu nadglednika ili **kontrolora inflacije** u državi obično ima **središnja banka** koja sa svojom **monetarnom politikom** pokušava održati mjeru inflacije stabilnom (2-3%).
- Zbog svoje povezanosti za stopom nezaposlenosti **umjerena inflacija je poželjna**.

INFLACIJA PREMA NJEZINIM POČETNIM UZROCIMA

- **Inflacija potražnje** – jedan od najvećih šokova na inflaciju je promjena agregatne potražnje.
 - Bez obzira na uzroke, inflacija potražnje nastaje kada **agregatna potražnja raste brže od proizvodnog potencijala ekonomije**, povlačeći cijene na više da bi se izjednačile agregatna ponuda i potražnja.
 - Kako nezaposlenost pada i nastaje nestašica radnika, plaće rastu i inflatorni se proces ubrzava.
- **Inflacija ponude (inflacija troškova)** – uzorkovana je smanjenjem agregatne ponude uz istu aggregatnu potražnju.
 - To smanjenje ponude može biti **posljedica porasta neke troškovne komponente**, na primjer porasta materijalnih troškova (domaćih ili uvoznih) zbog smanjenja produktivnosti rada ili ekonomičnosti poslovanja, ili posljedica uvođenja novih fiskalnih opterećenja, poreza, doprinosa, carina, ili autonomnog povećanja profita zbog nesavršenosti tržišnog mehanizma.

INFLACIJA

- **inflacija je stara koliko i tržišna ekonomija**, a spominje se da je u vrijeme rimskog cara Dioklecijana stopa inflacije iznosila više od 300% godišnje
- kao svjetski fenomen se pojavila u 16. stoljeću kada je tadašnju Europu preplavilo zlato i srebro iz Novog svijeta
- **u pravilu se javljala u vrijeme ratova** da bi nestajala u poslijeratnoj depresiji, ali poslije Drugog svjetskog rata su cijene nastavile svoj rast čemu su doprinijele nefleksibilne najamnine
- **postoje različite vrste inflacije**, a najčešća je klasifikacija ona gdje se razlikuju tri osnovne vrste inflacije s obzirom na njen intenzitet:
 - umjerena
 - galopirajuća
 - hiperinflacija

INFLACIJA

- umjerenu inflaciju obilježava jednoznamenkasta godišnja stopa inflacije
 - povjerenje ljudi u novac nije upitno pa se ne bave pretvaranjem novca u nekretnine ili druge oblike realne vrijednosti i spremni su zaključivati dugoročne ugovore jer znaju da porast cijena neće devalvirati njihove transakcije

INFLACIJA

- **galopirajuća inflacija** je ona pri kojoj je godišnja stopa inflacije izražena **dvoznamenkastim ili troznamenkastim brojem**
 - u tim slučajevima novac brzo gubi svoju vrijednost pa ljudi drže minimalnu količinu novca potrebnu za dnevne transakcije
 - višak novca nastoje pretvoriti u nekretnine ili u devizna sredstva stabilne vrijednosti
 - cijene se izražavaju u domaćoj i stranoj stabilnoj valuti, a **većina ugovora dobiva tzv. indeksnu klauzulu** kako inflacija ne bi obezvrijedila ugovorne transakcije
 - **cijene se mijenjaju iz mjeseca u mjesec**, financijska tržišta odumiru, a domaći kapital se seli u inozemstvo, ali unatoč svemu ekonomija i dalje može funkcionirati

INFLACIJA

- **hiperinflacija** je ona pri kojoj je godišnja stopa inflacije izražena **četveroznamenkastim** i većim brojem
 - primjer hiperinflacije je zabilježen u Njemačkoj kada je od početka 1922. do potkraj 1923. indeks cijena porastao sa 100 na 10 000 000 000
 - pri **hiperinflaciji** se cijene mijenjaju iz sata u sat pa ona izaziva **ekonomsko rasulo**
 - dok **ponuda novca astronomski raste**, potražnja za njim opada jednakim tempom, a razmjena se obavlja trampom
 - hiperinflacija se događa u vrijeme izrazite makroekonomske nestabilnosti i neodgovarajuće makroekonomske politike

INFLACIJA

- ekonomski utjecaji inflacije su vrlo izraziti, ovisno o vrsti inflacije
- s obzirom da se cijene i najamnine ne mijenjaju jednakom stopom, **dva su bitna učinka inflacije:**
 1. preraspodjela dohotka i bogatstva između različitih skupina
 2. iskrivljenje (distorzija) relativnih cijena različitih proizvoda

INFLACIJA

- **Inflacija različito pogađa pojedine društvene skupine:** više pogađa one kojima su dohodci ugovorni ili fiksni, dok manje pogađa one kojima se prihodi dnevno oblikuju po novim, višim cijenama.
- Inflacija posebno može biti **povoljna za državne financije**, jer država putem novčane emisije ubire jednu vrstu poreza od svih onih koji otprije imaju određenu svotu novca.
- No taj **inflacijski porez** obično je kratkotrajan i potrebne su sve veće stope inflacije kako bi se takav prihod održao.
- Tako je **korištenje inflacije u fiskalne svrhe** sve manje produktivno i na kraju prelazi u negativnu razornu silu.
- Rast inflacije **stvara sve veća inflacijska očekivanja**, koja utječu na nekontrolirano ponašanje ekonomskih činitelja i onemogućuju držanje inflacije u prihvatljivim granicama.

INFLACIJA

- učinci inflacije nisu isti ako je ona **očekivana**, odnosno ako je **neočekivana**
- **neočekivana inflacija** preraspodjeljuje **bogatstvo od vjerovnika na dužnike**, pa nanosi štetu svima koji su novac posudili, lovcima na profit i špekulantima, a pogađa primatelje fiksnih dohodaka i sve one koji nisu spremni preuzeti rizik
- to se **ne događa ako se inflacija očekuje** jer se tada **ugrađuju mehanizmi** koji neutraliziraju ili umanjuju negativne posljedice inflacije
- **distorzije relativnih cijena u pravilu nema** ako je inflacija **očekivana**, relativne cijene ostaju iste jer se zadržavaju prijašnji pariteti ali na višoj razini cijena

INFLACIJA

- **predviđena inflacija** je ipak **iznimna pojava** jer inflacija u pravilu **dolazi nepredviđeno**
- **nepredviđena inflacija** također može biti uravnotežena i neuravnotežena
- **uravnotežena nepredviđena inflacija** značajnije djeluje na raspodjelu bogatstva i dohotka, nego na efikasnost ekonomije
- njeni **socijalni učinci** premašuju ekonomske
- **teže su posljedice nepredviđene neuravnotežene inflacije** jer ona, osim **redistribucije dohotka i bogatstva**, izaziva i smanjenje ekonomske efikasnosti, poremećuje relativne cijene, porezne stope i realne kamatnjake te dovodi do pogrešnih investicija

INFLACIJA

- negativni efekti inflacije uvijek izazivaju mjere nositelja ekonomске politike koje se sastoje u smanjenju novčane mase, povećanju kamatnjaka, ograničenju rasta realne proizvodnje i porastu nezaposlenosti
- time se i **postavlja pitanje optimalne stope inflacije** ⇒ idealno bi bilo da je stopa inflacije jednaka nuli, ali takvi slučajevi u ekonomskoj povijesti nisu zabilježeni
- **ekonomisti se slažu da predvidiva i stabilna inflacija osigurava najbolju klimu za zdravi ekonomski rast**
- **u suvremenim tržišnim ekonomijama inflacija je u pravilu inercijska** (ugrađena ili očekivana) pod čime se podrazumijeva **ona inflacija koja ostaje na istoj stopi sve dok je neki događaj ne promijeni**

INFLACIJA

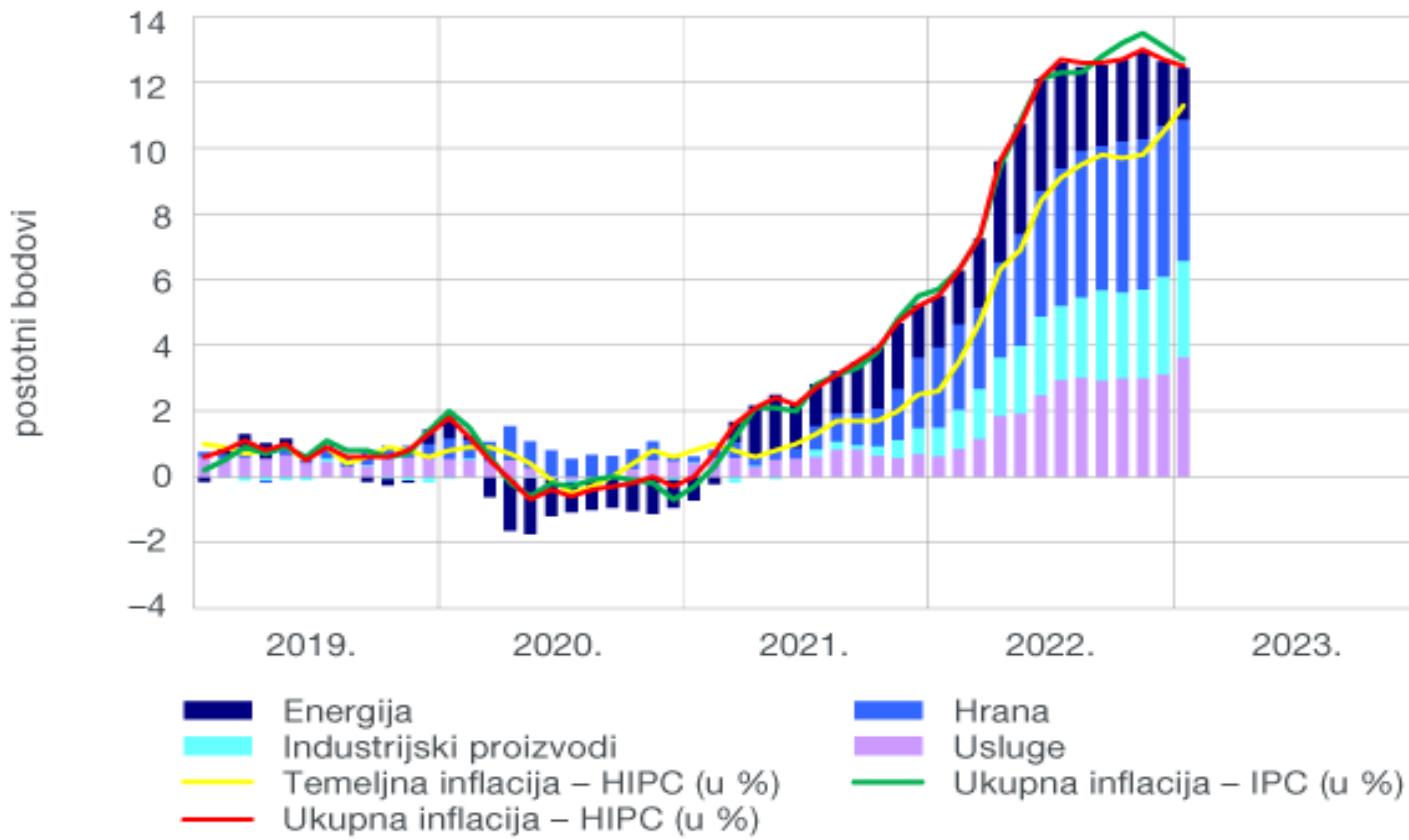
- ako je **stopa inflacije nepromijenjena** i ako se ne očekuje njen promjena, tada svi ekonomski subjekti ugrađuju stopu inflacije u buduće ekonomske odluke i tome prilagođavaju svoje ponašanje
- cijene, najamnine i ostali troškovi rastu po istoj stopi pa je **inercijska inflacija anticipativna i ravnotežna**
- ponuda i potražnja rastu razmjerno, pa se krivulje AS (agregirana ponuda) i AD (agregirana potražnja) pomiču naviše po istoj stopi
- prepostavka **inercijske inflacije** je vjerovanje ljudi da se **stopa inflacije neće promijeniti**, ali takvo je stanje kratkoročno jer uvijek prije ili kasnije neki **događaj poremeti predviđanja** ljudi pa se inflacija akcelerira
- takvi se **poremećaji javljaju** u vidu naglih poremećaja agregatne potražnje, odnosno agregatne ponude

INFLACIJA

- Visoka inflacija je širok i **kompleksan ekonomski problem**, za čije rješenje je potreban odgovarajući sistem planiranja strukture privrede i njenog razvoja.
- Jedan od osnovnih načina **borbe protiv inflacije** striktna **kontrola Centralne banke** nad ponudom novca.
- **Država** na raspolaganju ima **čitav niz mjera monetarne i fiskalne politike** čiji je osnovni cilj reguliranje ukupne količine novca u opticaju, javne potrošnje, dovesti sve vidove potrošnje u određene „održive“ granice i dugoročno ostvariti stanje monetarne i makroekonomske ravnoteže i stabilizacije.
- **Borba protiv inflacije** primjenom **restriktivnih mjera monetarne i fiskalne politike** je efikasno sredstvo u borbi protiv inflacije i pored visoke cijene koju društvo plaća i obliku rastuće nezaposlenosti i ekonomske kontrakcije
- Moguća je **i borba politikom dohotka protiv inflacije** koja se sastoji od niza mjera kojima se pokušava ublažiti inflacija počevši od **verbalnog uvjeravanja, preporuka, smjernica pa do zakonskog nadzora**

Pokazatelji inflacije u Hrvatskoj

Napomena: Temeljna inflacija mjerena je harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena koji isključuje cijene energije, hrane, alkohola i duhana. Posljednji raspoloživi podaci odnose se na prvu procjenu.

Izvori: Eurostat; DZS; izračun HNB-a

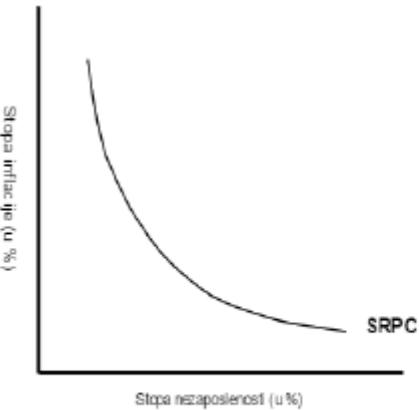
Godišnja stopa inflacije u siječnju 2023. iznosila je 12,5% mjereno harmoniziranim indeksom potrošačkih cijena, nakon 12,7% u prosincu 2022., zahvaljujući usporavanju rasta cijena energije (s 14,7% na 12,1%) i cijena prehrambenih proizvoda (sa 16% na 14,8%).

INFLACIJA I NEZAPOSENOST - PHILLIPSOVA KRIVULJA

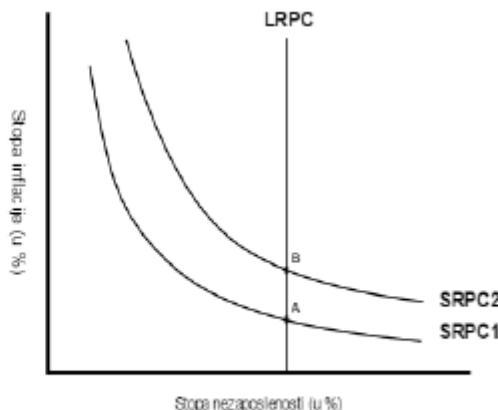
- engleski ekonomist **Philips** je postavio hipotezu da kratkoročno postoji obrnuta veza između kretanja stope inflacije i stope nezaposlenosti
- grafički prikaz te teorije je poznat kao **Phillipsova krivulja** gdje se na apcisi prikazuje stopa nezaposlenosti, a na ordinati stopa inflacije
- prema toj hipotezi **porast nezaposlenosti** će kratkoročno smanjiti inflaciju i obrnuto, zbog čega Philipsova krivulja pokazuje mogućnost izbora i "zamjene" (trade off) između manje stope nezaposlenosti i veće stope inflacije ili obrnuto
- kolika će biti cijena suzbijanja inflacije određeno je nagibom Philipsove krivulje, ukoliko je strmija, cijena suzbijanja inflacije mjerena stopom nezaposlenosti će biti manja i obrnuto
- stopa inflacije oslikava i odnos između dinamike najamnina i produktivnosti jer je jednaka razlici stope rasta najamnina i stope rasta produktivnosti

INFLACIJA I NEZAPOSENOST - PHILLIPSOVA KRIVULJA

- Phillipsova krivulja predstavlja negativni odnos između stope nezaposlenosti i stope inflacije.
- Jednostavno bi objašnjenje glasilo što je stopa nezaposlenosti u ekonomiji neke države niža, to je veća stopa promjene u plaćama radne snage ekonomije te države.

Kratkoročna Phillipsova krivulja

Dugoročna Phillipsova krivulja

short-run Phillips curve SPRC
long-run Phillips curve LRPC

- Svaka točka na SRPC predstavlja **kombinaciju nezaposlenosti i inflacije koju gospodarstvo može doživjeti** s obzirom na trenutna očekivanja o inflaciji
- LRPC je **okomit na prirodnu stopu nezaposlenosti**

INFLACIJA I NEZaposlenost

- empirijski podaci odstupaju od Philipsove krivulje pokazujući da je veza između inflacije i nezaposlenosti mnogo složenija i da se kreće u smjeru kazaljke na satu
- to je ponukalo ekonomiste da ponude dopunska verziju teorije poznatu kao **Philipsova krivulja prirodne stope** prema kojoj krivulja opada samo u kratkom roku
- **dugoročno postoji samo jedna stopa nezaposlenosti koja je u skladu sa stabilnom inflacijom**
- to je **prirodna stopa nezaposlenosti** pri kojoj je Philipsova krivulja **dugoročno okomita**, a snage koje djeluju na porast, odnosno na smanjenje inflacije su u ravnoteži
- inflacija je pri toj stopi stabilna bez znakova ubrzavanja, odnosno usporavanja i to je **najniža stopa nezaposlenosti** koja se može održavati i koja je u skladu s potencijalnom proizvodnjom zemlje

DA LI STE ZNALI DA JE UMJERENA INFLACIJA OD 2% GODIŠNJE ZDRAVA I POŽELJNA?

- Vjerujem da vam inflacija možda nije draga, jer u neku ruku djeluje kao moljac koji noću krišom gricka vaše novčanice i čini ih manje vrijednim, ali godišnja inflacija od 2% **je zapravo idealna i poželjna** za ekonomiju jedne zemlje!
 - Rast inflacije i agregatne tražnje **utiče na rast bruto društvenog proizvoda.**
 - Državni dug **gubi na vrijednosti inflacijom valute u kojoj je država zadužena.**
 - Održava **usklađivanje realnih zarada**, smanjuju se realne zarade umjesto nominalnog smanjenja zarada.

TOP 5 PRIMJERA NAJVIŠE INFLACIJE (HIPERINFLACIJE)

- **Mađarska** (*od avgusta 1945. do jula 1946.*) –
Dnevna stopa inflacije: 207%
Udvostručavanje cijena na svakih 15 sati
- **Zimbabve** (*od marta 2007. do novembra 2008.*)
Dnevna stopa inflacije: 98%
Udvostručavanje cijena na svakih 25 sati
- **Jugoslavija** (*od aprila do januara 1994.*)
Dnevna stopa inflacije: 65%
Udvostručavanje cijena na svakih 34 sata
- **Njemačka** (*od avgusta 1922. do decembra 1923.*)
Dnevna stopa inflacije: 21%
Udvostručavanje cijena na svakih 3 dana i 17 sati
- **Grčka** (*od maja 1941. do decembra 1945.*)
Dnevna stopa inflacije: 18%
Udvostručavanje cijena na svakih 4 dana i 6 sati

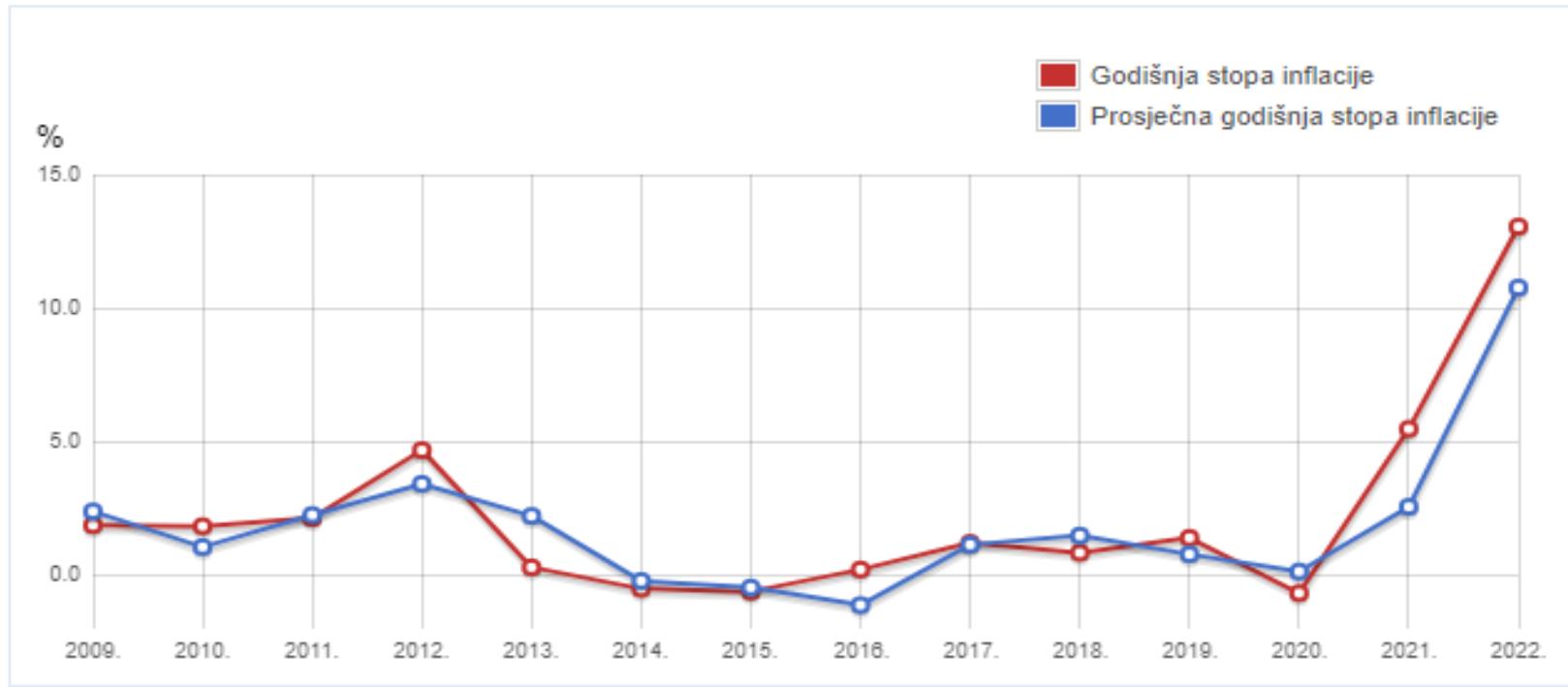

GLAVNI MAKROEKONOMSKI INDIKATORI RH

	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.	2022.
Broj stanovnika (u mil.) ^a	4,174	4,125	4,088	4,065	4,048	3,879	3,854
BDP (u mil. EUR, tekuće cijene) ^b	47.331	49.516	51.933	54.784	50.451	58.207	67.390
BDP po stanovniku (u EUR)	11.339	12.005	12.704	13.476	12.464	15.006	17.486
BDP - realna godišnja stopa promjene (u %)	3,6	3,4	2,8	3,4	-8,6	13,1	6,3
Prosječna godišnja stopa inflacije - Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC)	-0,6	1,3	1,6	0,8	0,0	2,7	10,7
Prosječna godišnja stopa inflacije - Indeks potrošačkih cijena (IPC)	-1,1	1,1	1,5	0,8	0,1	2,6	10,8
Tekući račun platne bilance (u mil. EUR) ^c	1.056	1.719	931	1.576	-268	1.022	
Tekući račun platne bilance (u % BDP-a)	2,2	3,5	1,8	2,9	-0,5	1,8	
Tekući i kapitalni račun platne bilance (u mil. EUR) ^c	1.747	2.179	1.605	2.480	807	2.429	
Tekući i kapitalni račun platne bilance (u % BDP-a)	3,7	4,4	3,1	4,5	1,6	4,2	
Izvoz robe i usluga (u % BDP-a)	47,0	49,7	50,2	51,5	41,5	50,0	
Uvoz robe i usluga (u % BDP-a)	45,8	49,0	51,1	51,8	48,6	52,7	
Inozemni dug (u mil. EUR, na kraju razdoblja) ^c	45.050	43.879	42.809	40.589	41.285	47.213	
Inozemni dug (u % BDP-a)	95,2	88,6	82,4	74,1	81,8	81,1	
Inozemni dug (u % izvoza robe i usluga)	202,7	178,4	164,2	144,0	197,0	162,2	
Otplaćeni inozemni dug (u % izvoza robe i usluga) ^d	35,7	33,1	27,1	37,8	35,3	21,7	
Bruto međunarodne pričuve (u mil. EUR, na kraju razdoblja)	13.514	15.706	17.438	18.560	18.943	25.022	27.877
Bruto medunarodne pričuve (u mjesecima uvoza robe i usluga, na kraju razdoblja)	7,5	7,8	7,9	7,8	9,3	9,8	
Devizni tečaj za 31. prosinca (USD : 1 EUR)	1,0541	1,1993	1,1450	1,1234	1,2271	1,1326	1,0666
Prosječni devizni tečaj (USD : 1 EUR)	1,1069	1,1297	1,1810	1,1195	1,1422	1,1827	1,0530
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (u mil. EUR) ^e	-490	311	-27	119	-3.688	-1.505	
Neto pozajmljivanje (+)/zaduživanje (-) konsolidirane opće države (u % BDP-a) ^e	-1,0	0,6	-0,1	0,2	-7,3	-2,6	
Dug opće države (u % BDP-a) ^e	79,7	76,5	73,2	71,0	87,0	78,4	
Dugoročne kamatne stope (u % na godišnjoj razini) ^f	3,49	2,77	2,17	1,29	0,83	0,45	2,70
Stopa nezaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.) ^g	13,1	11,2	8,4	6,6	7,5	7,6	7,1
Stopa zaposlenosti (prema definiciji ILO-a, stanovništvo starije od 15 god.) ^g	44,6	45,8	46,9	47,7	47,2	47,8	48,6

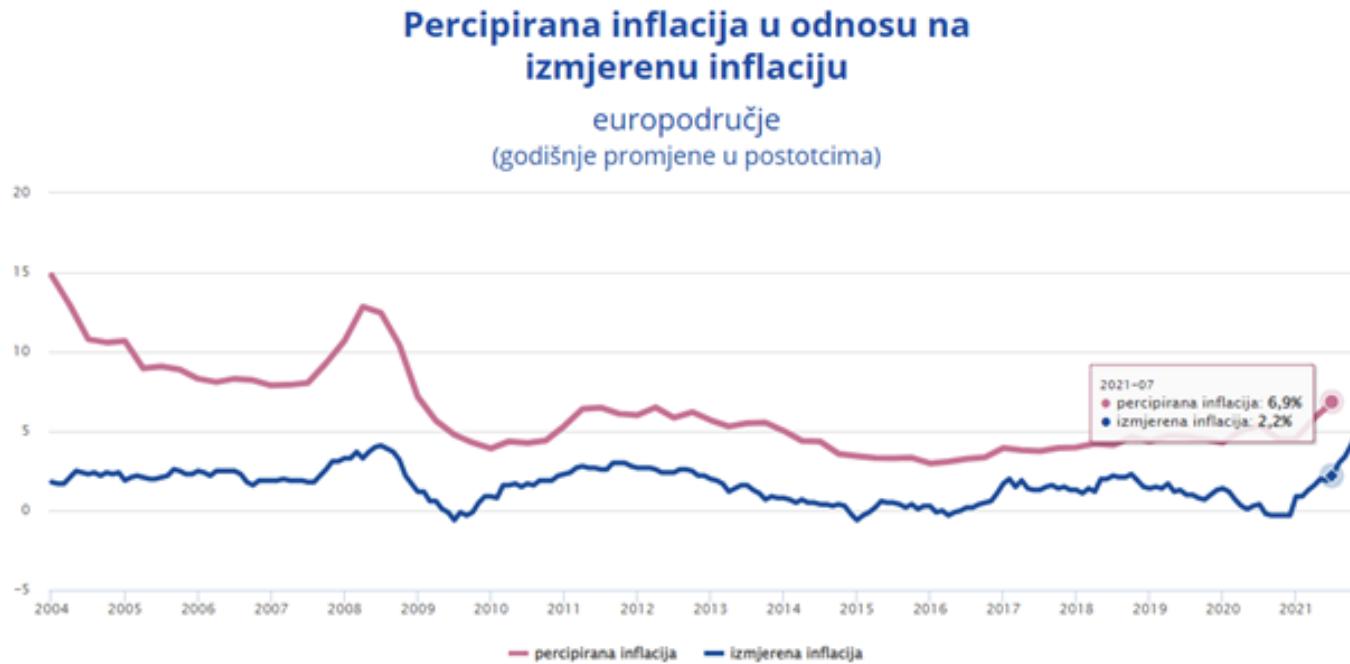

GRAFIKON GODIŠNJIH I PROSJEČNIH GODIŠNJIH STOPA INFLACIJE OD 2008. DO 2022. U HRVATSKOJ

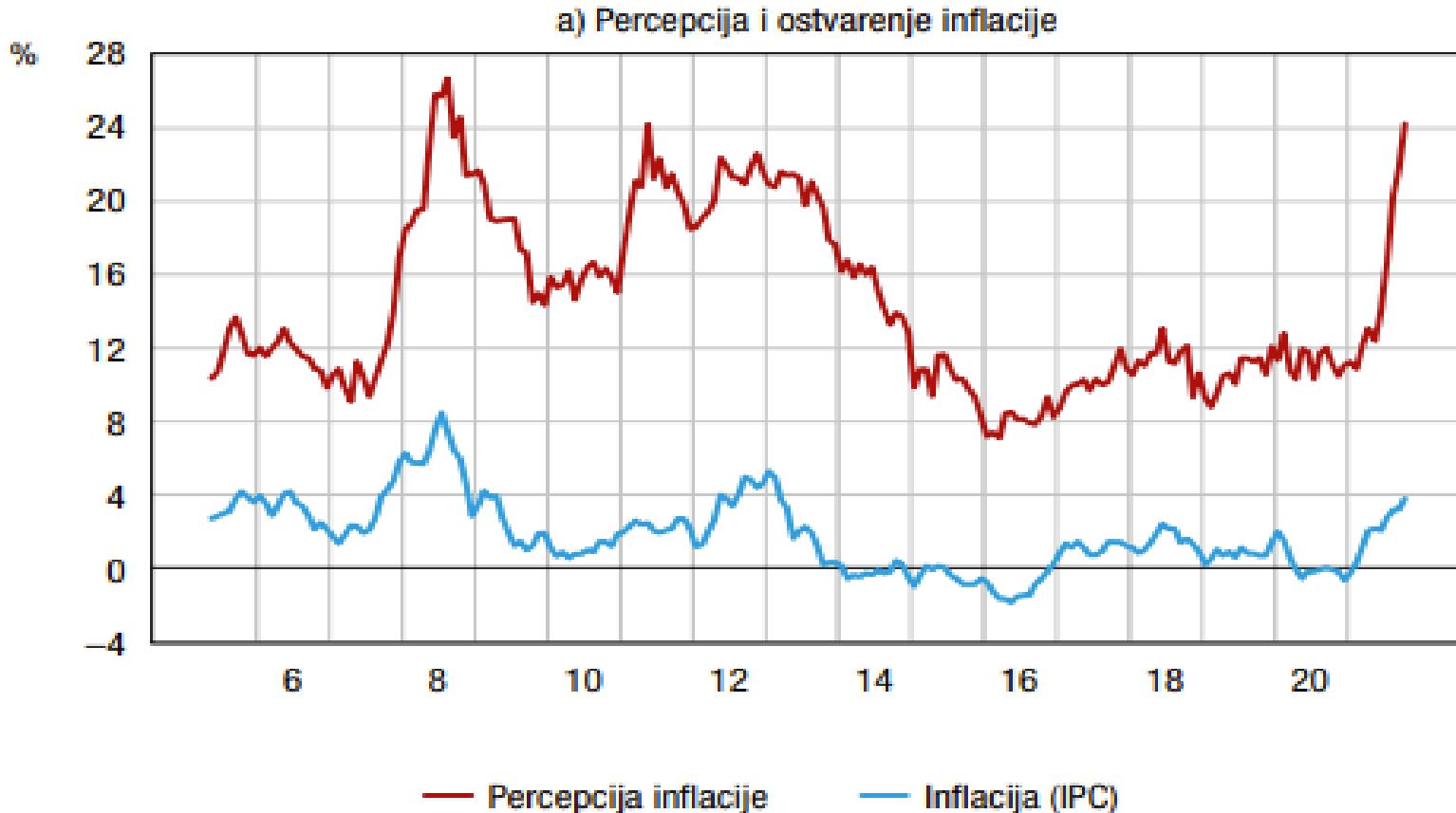
Stopa inflacije izračunana na temelju podataka indeksa potrošačkih cijena jest promjena nivoa cijena dobara i usluga za osobnu potrošnju između baznog (početnog) mjeseca i konačnog mjeseca izabranog razdoblja.

PERCIPIRANA INFLACIJA U ODNOSU NA IZMJERENU INFLACIJU U EUROZONI

Percepcija inflacije izrazito je važna nositeljima monetarne politike jer je usko vezana uz formiranje očekivanja o budućoj inflaciji, koja su naposljetku važna determinanta budućih ostvarenja inflacije

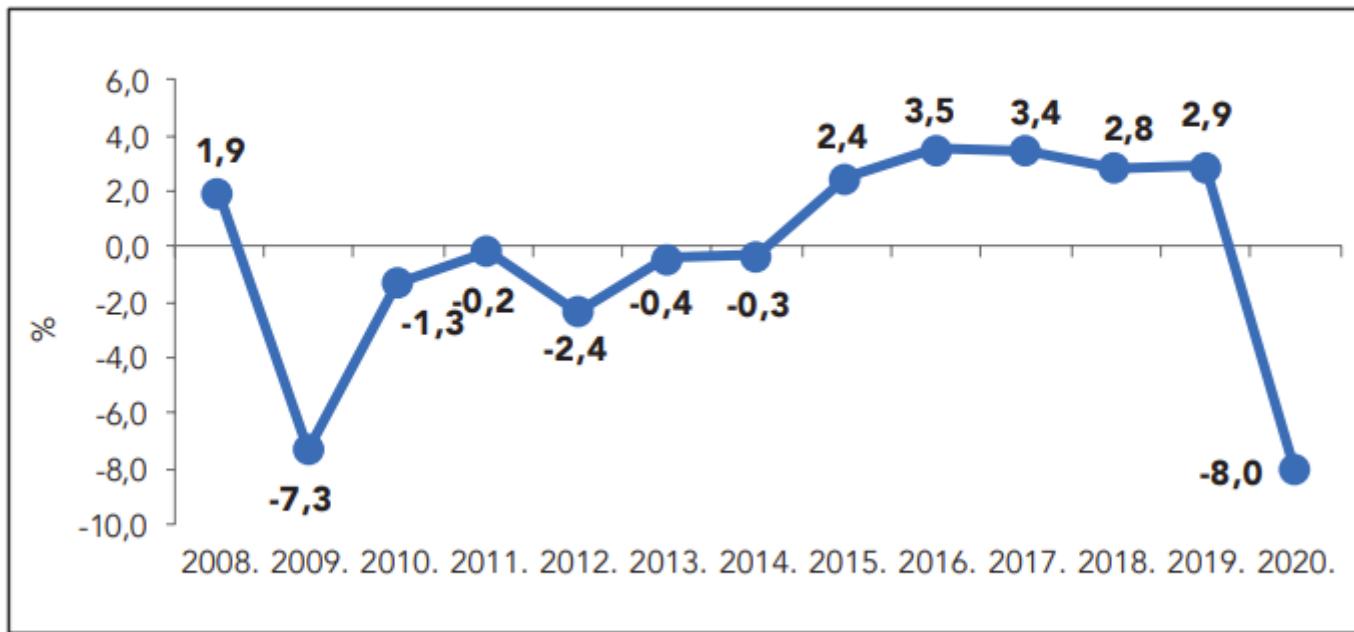
PERCIPIRANA INFLACIJA U ODNOSU NA IZMJERENU INFLACIJU U RH

Percepcija inflacije izrazito je važna nositeljima monetarne politike jer je usko povezana s formiranjem očekivanja o budućoj inflaciji, koja su, napisljeku, važna odrednica budućih ostvarenja inflacije

PROMJENA BDP-A U HRVATSKOJ

REALNE STOPE RASTA BDP-a

Izvor: DZS; obrada: HGK

13,1% godišnja promjena (2021.)

BDP U HRVATSKOJ U 2022.

- **Hrvatski BDP u 2022. realno veći za 6,3 posto, u zadnjem tromjesečju 4 posto**
- **Rast na godišnjoj razini brži je u odnosu na prosjek u Europskoj uniji, dok je na kvartalnoj razini ispod prosjeka.**
- Hrvatsko gospodarstvo poraslo je i u četvrtom tromjesečju prošle godine, sedmi kvartal zaredom, no rast je usporen na četiri posto, dok je u cijeloj 2022. BDP porastao za 6,3 posto.
- DZS je objavio prvu procjenu prema kojoj je bruto domaći proizvod (BDP) u trećem kvartalu porastao četiri posto u odnosu na isto razdoblje prošle godine.
- To je sporiji rast nego u prethodnom tromjesečju, kada je BDP porastao 5,2 posto, no to je već sedmi kvartal zaredom kako se gospodarstvo oporavlja od koronakrize.

BDP U HRVATSKOJ U 2022.

Porasle sve sastavnice BDP-a

- Rast BDP-a u četvrtom tromjesečju zahvaljuje se rastu svih sastavnica BDP-a, od osobne potrošnje do izvoza i investicija.
- Prema podacima DZS-a, potrošnja kućanstava porasla je u proteklom kvartalu za 1,3 posto u odnosu na isto razdoblje godinu dana prije, sporije u odnosu na 5,6-postotni rast u prethodnom tromjesečju.
- Izvoz roba i usluga porastao je, pak, za 14,2 posto na godišnjoj razini, znatno sporije nego u prethodnom tromjesečju, kada je taj rast bio 23,3 posto. Pritom je izvoz roba porastao 13,4 posto, a usluga 13,9 posto.
- Uvoz roba i usluga povećan je istodobno za 14,6 posto, također znatno sporije nego u prethodnom kvartalu, kada je porastao za 30,5 posto. Pritom je uvoz roba porastao za 16, a usluga za 7,8 posto.
- Bruto investicije u fiksni kapital porasle su, pak, u proteklom tromjesečju za 9,6 posto na godišnjoj razini, brže nego u prethodnom kvartalu, kada je rast iznosio 8 posto.
- Porasla je i državna potrošnja, za 6,8 posto, nakon što je u prethodnom tromjesečju ojačala 1,3 posto.

BDP U HRVATSKOJ U 2022.

Rast na godišnjoj razini brži od prosjeka EU-a

- Prema sezonski prilagođenim podacima DZS-a, gospodarstvo je u četvrtom tromjesečju poraslo 4,2 posto na godišnjoj razini, dok je na kvartalnoj razini poraslo 0,9 posto.
- Rast na godišnjoj razini brži je u odnosu na prosjek u Europskoj uniji, dok je na kvartalnoj razini ispod prosjeka.
- Eurostat je nedavno objavio da je u proteklom tromjesečju gospodarstvo EU-a, prema sezonski prilagođenim podacima, stagniralo na kvartalnoj te poraslo 1,8 posto na godišnjoj razini.
- U cijeloj protekloj godini, po podacima DZS-a, hrvatsko gospodarstvo poraslo je za 6,3 posto.

PROJEKCIJA BRUTO DOMAĆEG PROIZVODA – VLADA RH

	Projekcija 2021.	Projekcija 2022.	Projekcija 2023.	Projekcija 2024.	Projekcija 2025.
BDP - realni rast (%)	10,2	3,0	4,4	2,7	2,5
Osobna potrošnja	10,0	1,4	3,2	2,4	2,3
Državna potrošnja	3,1	3,3	1,9	2,0	2,1
Bruto investicije u fiksni kapital	7,6	5,8	6,1	3,9	3,6
Izvoz roba i usluga	33,3	6,9	6,0	4,2	3,8
Izvoz roba	20,0	4,8	5,4	4,6	4,1
Izvoz usluga	51,5	9,2	6,7	3,7	3,4
Uvoz roba i usluga	14,7	6,1	6,9	4,2	3,6
Uvoz roba	14,8	5,6	6,5	4,0	3,5
Uvoz usluga	13,9	9,1	9,5	5,1	4,2
Doprinosi rastu BDP-a (postotni bodovi)					
Domaća potražnja	8,3	2,8	3,6	2,7	2,6
Promjena zaliha	-4,9	-0,2	1,5	0,2	0,0
Neto inozemna potražnja	6,8	0,3	-0,7	-0,1	0,0
Doprinosi rastu BDP-a (postotni bodovi)					
Osobna potrošnja	5,9	0,8	1,8	1,4	1,3
Državna potrošnja	0,7	0,7	0,4	0,4	0,5
Bruto investicije u fiksni kapital	1,7	1,2	1,3	0,9	0,8
Izvoz roba i usluga	14,0	3,5	3,3	2,3	2,1
Uvoz roba i usluga	-7,2	-3,2	-3,9	-2,4	-2,1

Napomena: Podaci za 2021. su preliminarni.

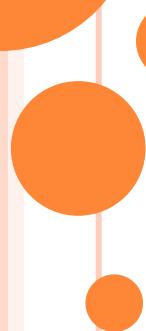
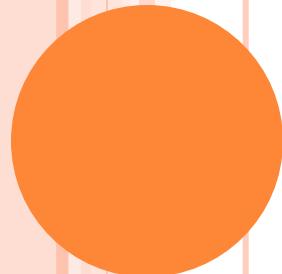

TABLICA MAKROEKONOMSKIH PROJEKCIJA HNB ZA HRVATSKU – OŽUJAK 2023.

	Ostvarenje		Aktualna projekcija		
	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.
Cijene (stopa promjene, %)					
HIPC	2,7	10,7	7,0	3,8	2,2
HIPC bez hrane i energije	1,3	7,6	7,7	4,0	2,2
HIPC hrana	2,6	13,0	9,7	4,2	2,2
HIPC energija	8,8	19,2	-1,4	1,7	1,6
Ekonomска aktivnost (realne stope promjene, %)					
Realni BDP	13,1	6,3	1,5	2,8	2,6
Osobna potrošnja	9,9	5,2	0,5	3,0	2,6
Državna potrošnja	3,0	3,0	2,8	2,8	2,7
Bruto investicije u fiksni kapital	4,7	5,8	4,2	2,9	2,6
Izvoz (roba i usluge)	36,4	25,4	1,5	2,4	2,2
Uvoz (roba i usluge)	17,6	25,0	1,7	2,4	2,1
<i>Doprinos realnom rastu BDP-a (p. b.):</i>					
Domaća potražnja (bez promjene zaliha)	7,6	4,8	1,6	2,7	2,6
Neto izvoz	6,6	-0,2	-0,2	0,1	0,0
Promjena zaliha	-1,1	1,7	0,1	0,0	0,0
Vanjski sektor (% BDP-a)					
Trgovinski saldo robe – BP	-19,6	-26,7	-25,0	-24,8	-24,7
Trgovinski saldo usluga – BP	16,9	20,5	21,1	20,6	20,5
Tekući račun – BP	1,8	-1,8	-0,1	-0,5	-0,9
Tekući i kapitalni račun – BP	4,2	0,3	2,9	2,0	1,6
Neto korištenja fondova EU-a	3,7	3,4	4,6	3,7	3,5
Tržište rada					
Stopa nezaposlenosti (%)	7,6	7,0	6,9	6,7	6,0
Broj zaposlenih (stopa promjene, %)	1,2	2,5	0,6	1,0	1,7
Nominalne bruto plaće (stopa promjene, %)	5,4	7,3	7,3	4,3	3,7
Realne bruto plaće (stopa promjene, %)	3,0	-3,1	0,2	0,5	1,6

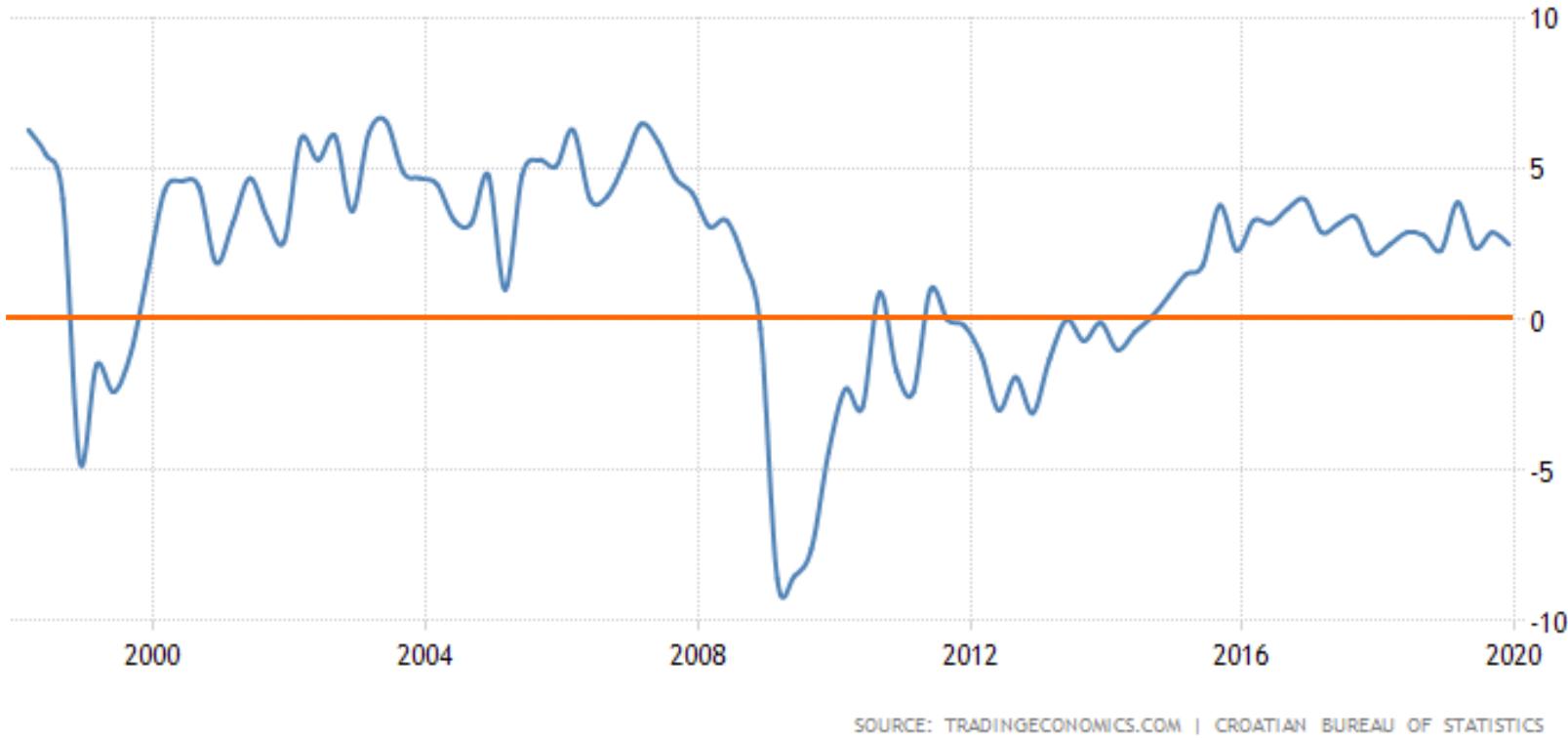
(promjena u odnosu na prethodnu godinu, osim ako je drugačije naznačeno)

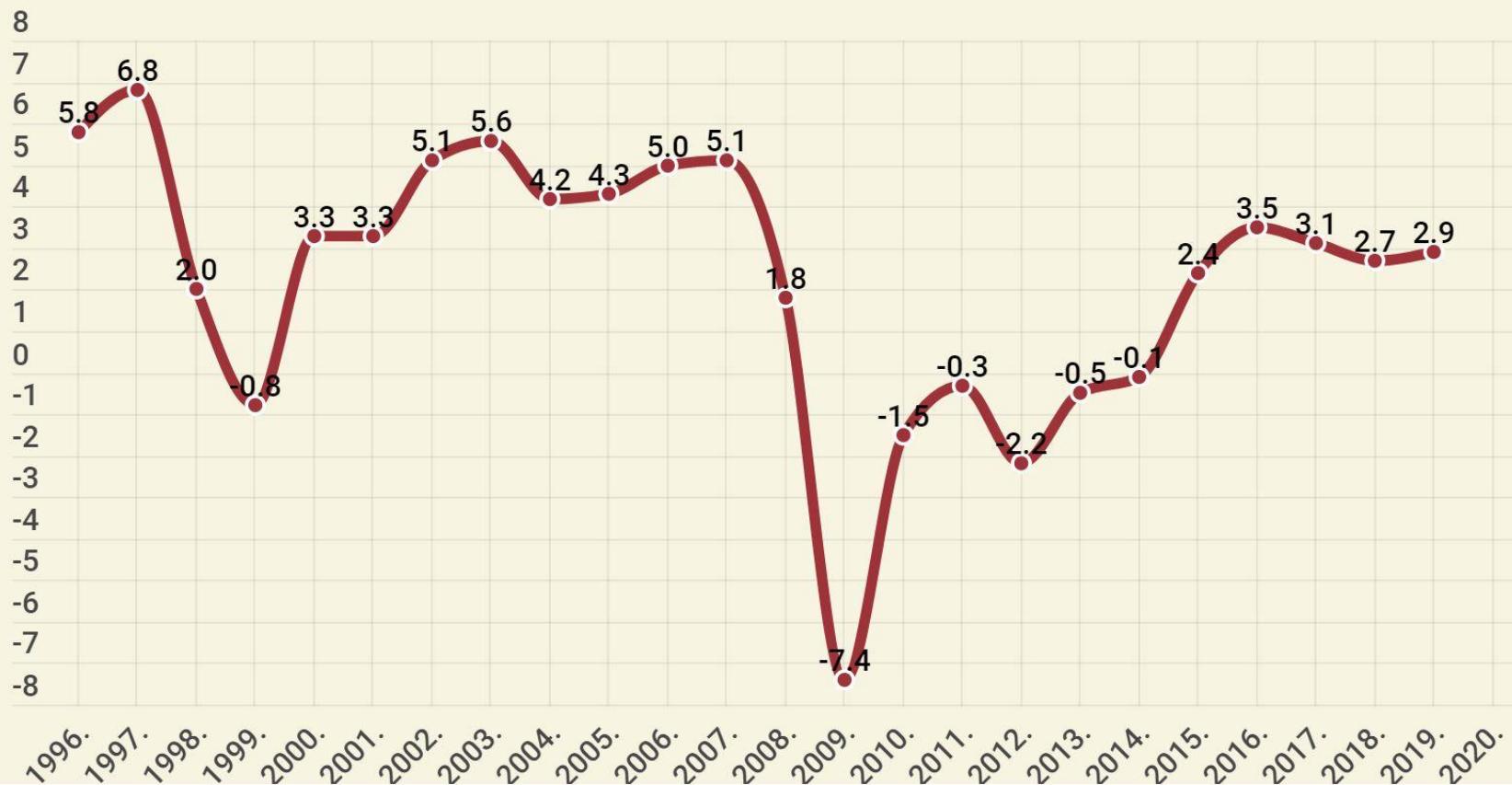
DODATAK

RAST BDP U HRVATSKOJ ZADNJIH 25 GODINA

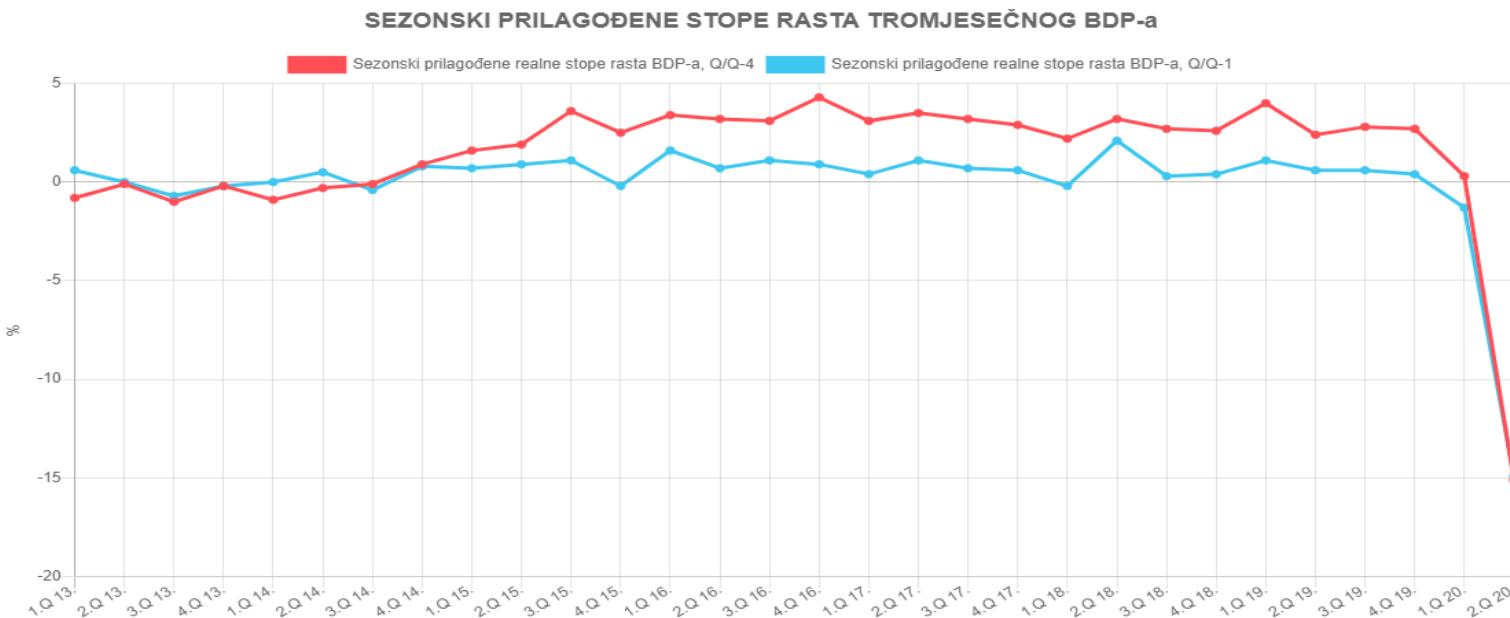
KRETANJE BDP-A U HRVATSKOJ

Kretanje BDP-a kroz godine

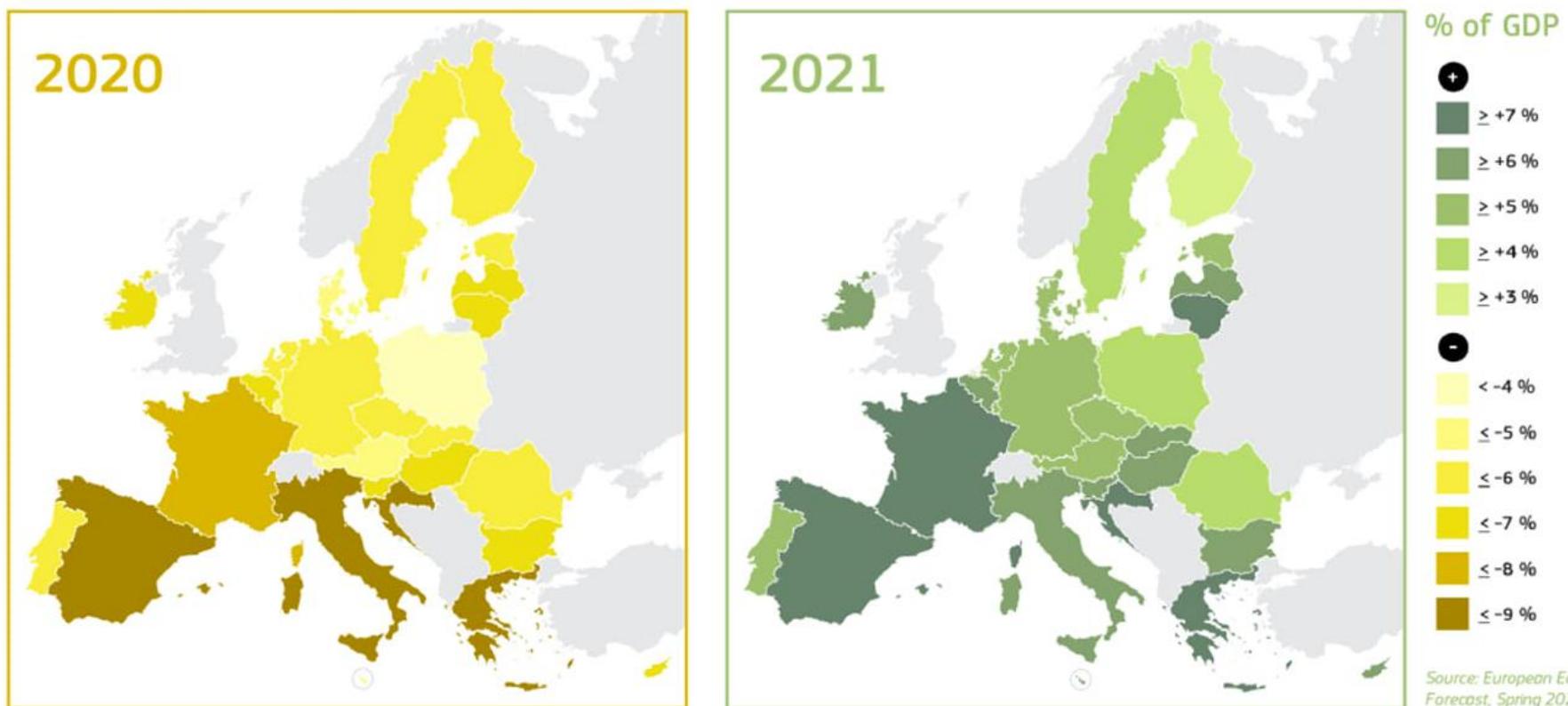
UČINCI PANDEMIJE BOLESTI COVID-19 NA DRUŠTVENO-EKONOMSKE POKAZATELJE

- Procjena pokazuje da je **tromjesečni BDP u četvrtom tromjesečju 2020. realno manji za 7,0%** u odnosu na isto tromjesečje 2019.
- Sezonski prilagođeni tromjesečni BDP u odnosu na prethodno razdoblje pokazuje pozitivnu stopu promjene od 2,7%, a u odnosu na isto tromjesečje 2019. realno je manji za 7,1%.
- Na razini cijele 2020. bruto domaći proizvod realno je niži za 8,4%. u odnosu na 2019.

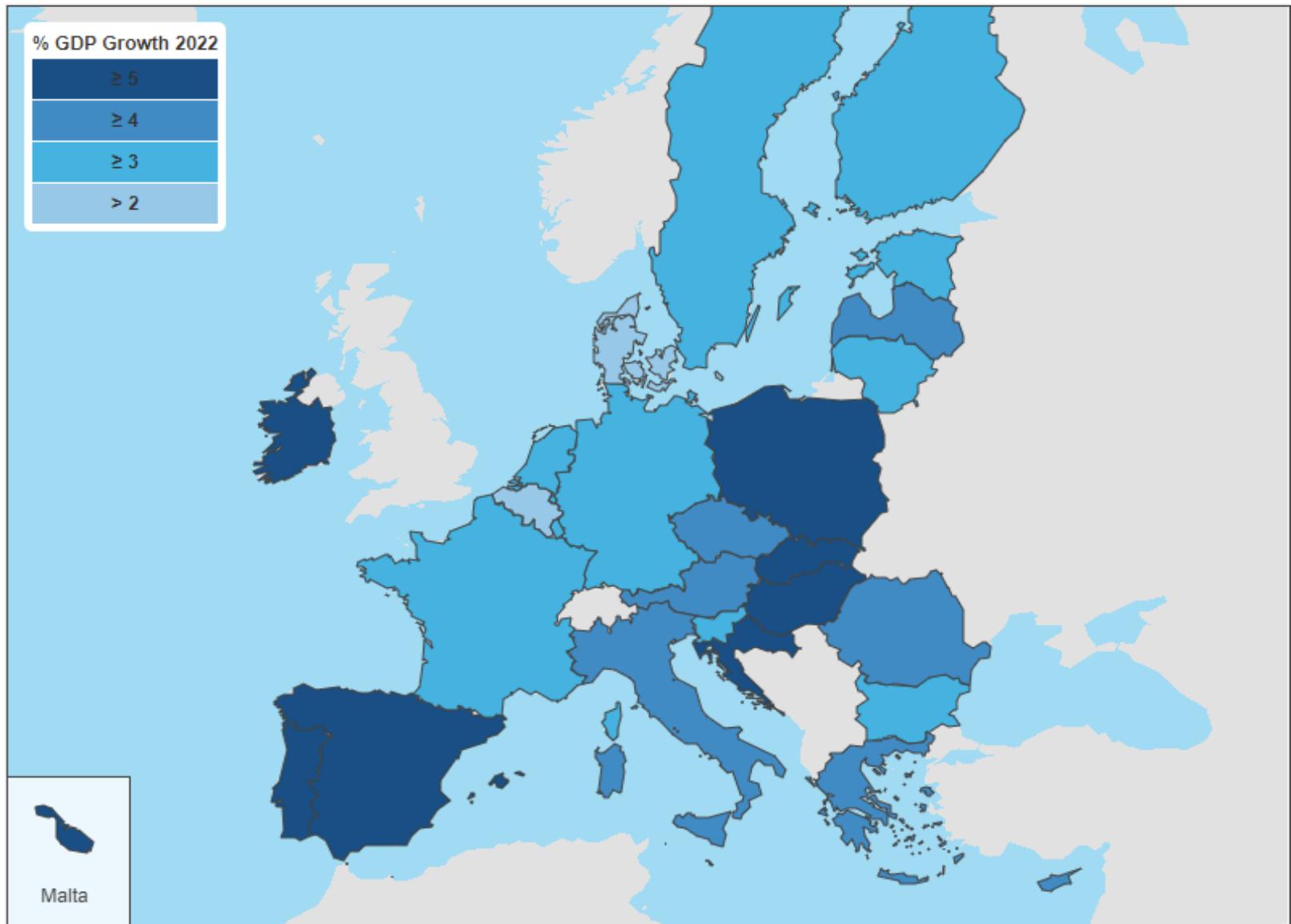

EUROPSKA KOMISIJA OBJAVILA EKONOMSKU PROGNOZU

Growth map

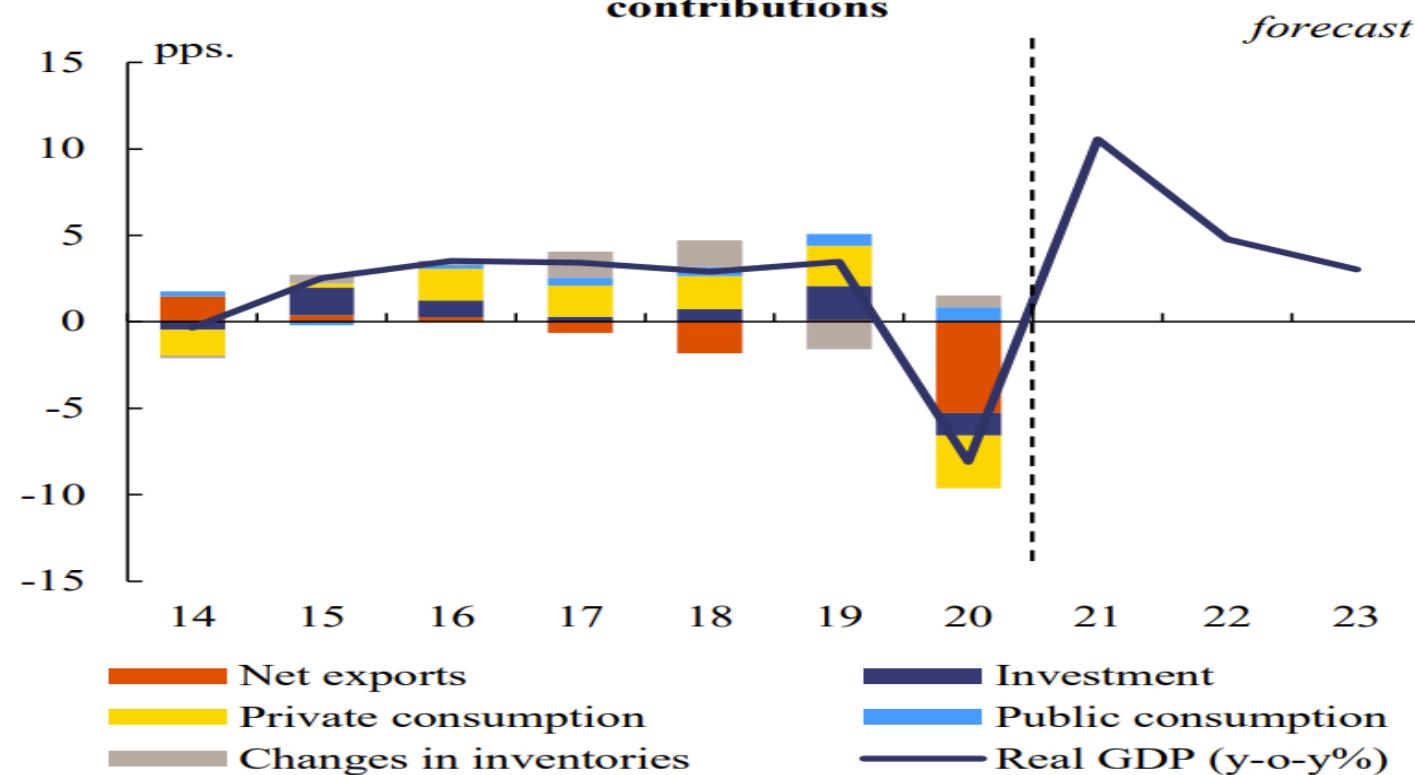
RAST BDP 2022 PROGNOZA EUROPSKE KOMISIJE

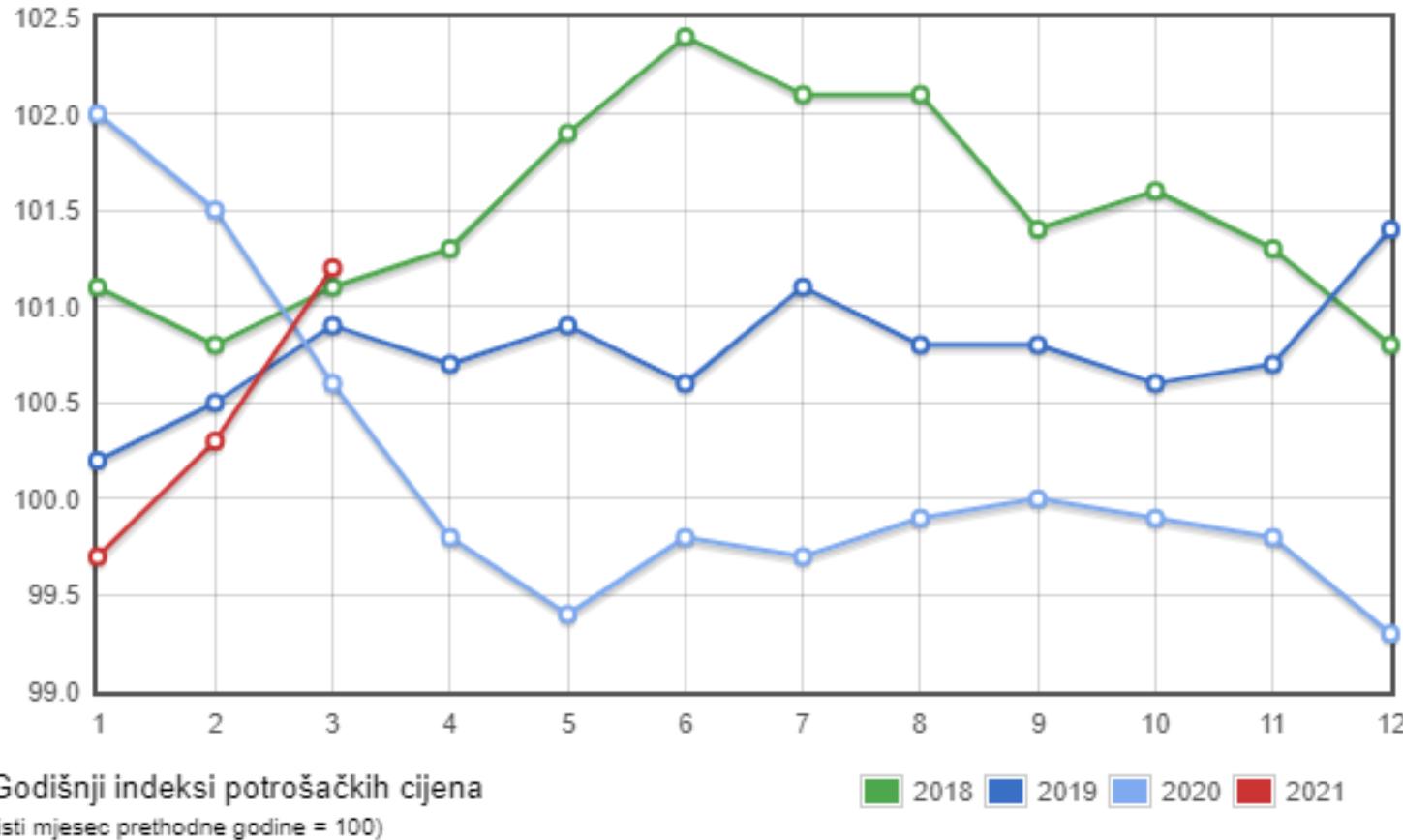
PROGNOZA EUROPSKE KOMISIJE ZA HRVATSKU

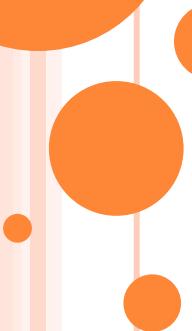
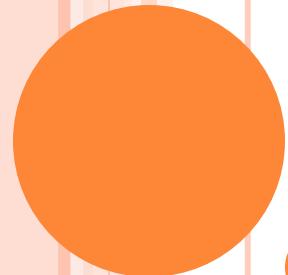
Indicators	2020	2021	2022	2023
GDP growth (%, yoy)	-8,1	10,5	4,8	3,0
Inflation (%, yoy)	0,0	2,7	3,5	1,6

Graph 2.23: Croatia - Real GDP growth and contributions

INFLACIJA U HR 2018. – 2021.

DEFINICIJE I OBJAŠNJENJA

DEFINICIJE I OBJAŠNJENJA

- **Bruto vrijednost proizvodnje** definira se kao tržišna vrijednost svih proizvedenih roba i usluga. Obračunava se po djelatnostima u približnim bazičnim cijenama jer se sve subvencije tretiraju kao subvencije na proizvode i prema tome obračunavaju na razini nacionalnoga gospodarstva. Bruto vrijednost proizvodnje uključuje vrijednost tržišne proizvodnje, proizvodnju za vlastitu konačnu uporabu (npr. proizvodnja poljoprivrednih proizvoda na malim poljoprivrednim gospodarstvima i imputirana renta za vlasnike stanova) i ostalu netržišnu proizvodnju (proizvodnja individualnih usluga države i NPUSK te proizvodnja kolektivnih usluga države).
- **Dodata vrijednost** kao povećanje vrijednosti proizvodnje jednaka je razlici između bruto vrijednosti proizvodnje i međufazne potrošnje. Dodana vrijednost u bazičnim cijenama jednaka je zbroju sredstava zaposlenih, ostalih poreza na proizvodnju, umanjenoj za ostale subvencije na proizvodnju, zbroju bruto poslovnog viška i bruto mješovitog dohotka.
- **Bruto nacionalni dohodak** jednak je bruto domaćem proizvodu i saldu primarnih dohodaka s inozemstvom.
- **Bruto nacionalni raspoloživi dohodak** jednak je bruto nacionalnom dohotku i saldu tekućih transfernih dohodaka s inozemstvom.

DEFINICIJE I OBJAŠNJENJA

- **Bruto domaći proizvod** u tržišnim cijenama iskazuje vrijednost svih proizvedenih dobara i usluga rezidentnih jedinica. BDP prema proizvodnoj metodi jednak je bruto vrijednosti proizvodnje u bazičnim cijenama umanjenoj za međufaznu potrošnju u kupovnim cijenama, uvećanoj za poreze na proizvode i umanjenoj za subvencije na proizvode. Bruto domaći proizvod prema dohodovnoj metodi jednak je zbroju sredstava zaposlenih, neto izdacima na proizvodnju (porezi na proizvodnju minus subvencije na proizvodnju), bruto poslovnog viška i mješovitog dohotka. Bruto domaći proizvod po rashodnoj metodi jednak je ukupnoj domaćoj potrošnji i razlici između izvoza i uvoza s inozemstvom. Domaću potrošnju čine izdaci rezidentnih kućanstava za potrošnju (nacionalni koncept), izdaci neprofitnih institucija koje služe kućanstvima, izdaci za državnu potrošnju i bruto investicije.
- **Obračun bruto domaćeg proizvoda u stalnim cijenama** vrlo je važan pokazatelj mjerena dinamike i razine ekonomskog razvoja iz kojeg je isključen utjecaj cijena. Za obračun BDP-a u stalnim cijenama primijenjena je uglavnom metoda dvostrukе deflacije (BDP u stalnim cijenama obračunan je kao razlika deflacioniranih bruto vrijednosti proizvodnje i međufaznih potrošnji). Tekuće vrijednosti deflacionirane su indeksima cijena prethodne godine (tj. BDP u stalnim cijenama iskazan je u cijenama prethodne godine). Za djelatnosti prijevoza i skladištenja primijenjeni su fizički pokazatelji, a za većinu uslužnih djelatnosti primijenjeni su pokazatelji inputa (broj zaposlenih). Obračun je ostvaren na razini odjeljaka Nacionalne klasifikacije djelatnosti.

BDP (ILI BRUTO DOMAĆI PROIZVOD) I BNP (BRUTO NACIONALNI PROIZVOD)

	BDP	BNP
Stajališta za definiciju	Bruto domaći proizvod Procijenjena vrijednost ukupne vrijednosti proizvodnje i usluga jedne zemlje, unutar njenih granica, od strane njenih državljana i stranaca, izračunata tijekom tečaja na godinu dana.	Bruto društveni proizvod Procijenjena vrijednost ukupne vrijednosti proizvodnje i usluga građana zemlje na njenom zemljишту ili na inozemnom zemljишtu, računatog tokom jedne godine.
Formula za proračun	$BDP = \text{potrošnja} + \text{investicija} + (\text{državna potrošnja}) + (\text{izvoz} - \text{uvoz})$.	$BNP = BDP + NR$ (neto priljev prihoda od imovine u inozemstvu ili neto primanja) - NP (neto odljev plaćanja u inozemnu imovinu).
koristi	Poslovanje, Ekonomsko prognoziranje.	Poslovanje, Ekonomsko prognoziranje.
Primjena (kontekst u kojem se koriste ovi izrazi)	Da biste vidjeli snagu lokalnog gospodarstva u zemlji.	Da biste vidjeli kako državljeni neke zemlje ekonomski funkcioniraju.
Upotreba slojeva	Ukupna vrijednost proizvoda i usluga proizvedenih unutar teritorijalne granice zemlje.	Ukupna vrijednost dobara i usluga proizvedenih od strane svih državljeni neke zemlje (bilo unutar zemlje ili izvan nje).
Država s najvišom glavom po glavi stanovnika (USD)	Katar (102.785 USD)	Luksemburg (45.360 dolara).
Država s najnižim po glavi stanovnika (USD)	Malavi (242 dolara).	Mozambik (80 dolara).
Država s najvišim (kumulativno)	SAD (17, 42 biliona dolara u 2014.).	SAD (~ 11, 5 bilijuna dolara u 2005. godini).

KAKO IZRAČUNATI BRUTO NACIONALNI PROIZVOD?

- Službena formula za izračun BNP-a je kako slijedi:

$$Y = C + I + G + X + Z$$

- Gdje:
 - **C** - Potrošnja
 - **I** - Ulaganje
 - **G** - Državni izdaci
 - **X** - Neto izvoz (vrijednost uvoza umanjena za vrijednost izvoza)
 - **Z** - Neto dohodak (Priliv neto dohotka iz inozemstva umanjen za neto odljev dohotka u inozemstvo)
- Bruto nacionalni proizvod također se može izračunati na sljedeći način:
- **BDP = BDP + neto dohodak iz inozemstva - neto dohodak do inozemstva**
- Gdje:
- **BDP = Potrošnja + Ulaganja + Državni izdaci + Izvoz - Uvoz**
- Bruto nacionalni proizvod uzima u obzir proizvodnju materijalnih dobara kao što su vozila, poljoprivredni proizvodi, strojevi itd., Kao i pružanje usluga poput zdravstvene zaštite, poslovnog savjetovanja i obrazovanja. BNP također uključuje poreze i amortizaciju. Trošak usluga korištenih u proizvodnji robe ne izračunava se samostalno, jer je uključen u cijenu gotovih proizvoda.

VAŽNOST BNP-A

- Kreatori politike oslanjaju se na bruto nacionalni proizvod kao jedan od važnih ekonomskih pokazatelja. BDP proizvodi ključne informacije o proizvodnji, štednji, ulaganjima, zaposlenosti, proizvodnim rezultatima glavnih tvrtki i drugim ekonomskim varijablama. Kreatori politike koriste ove informacije u pripremi dokumenata o politici koje zakonodavci koriste za donošenje zakona. Ekonomisti se oslanjaju na podatke o BDP-u kako bi riješili nacionalne probleme poput inflacije i siromaštva.
- Pri izračunavanju iznosa dohotka koji su stanovnici neke zemlje ostvarili bez obzira na njihovo mjesto, BDP postaje pouzdaniji pokazatelj od BNP-a. U globaliziranoj ekonomiji pojedinci uživaju brojne mogućnosti za zaradu, kako iz domaćih tako i iz inozemnih izvora. Pri mjerenu tako širokih podataka, BNP pruža informacije koje druge mjere produktivnosti ne uključuju. Da su stanovnici neke zemlje ograničeni na domaće izvore prihoda, BDP bi bio jednak BDP-u, a vradi i kreatorima politike bio bi manje vrijedan.
- Podaci koje pruža GNP također pomažu u analizi platne bilance. Platna bilanca određena je razlikom između izvoza neke zemlje u strane zemlje i vrijednosti uvezenih proizvoda i usluga. Deficit platne bilance znači da zemlja uvozi više robe i usluga od vrijednosti izvoza. Višak platne bilance znači da je vrijednost izvoza zemlje veća od uvoza.

ŠTO JE EKONOMSKA DODANA VRIJEDNOST?

- Ekonomski dodana vrijednost (EVA) ili ekonomski dobit mjeri je koja se temelji na tehnici rezidualnog dohotka koja služi kao pokazatelj profitabilnosti. Pokazatelji profitabilnosti omjeri profitabilnosti finansijske su metrike koje analitičari i investitori koriste za mjerjenje i procjenu sposobnosti poduzeća da generira prihod (dubit) u odnosu na prihod, bilančnu imovinu, operativne troškove i dionički kapital tijekom određenog vremenskog razdoblja.
- Ekonomski dodana vrijednost (EVA) ili ekonomski dobit mjeri je koja se temelji na tehnici rezidualnog dohotka koja služi kao pokazatelj profitabilnosti. Pokazatelji profitabilnosti omjeri profitabilnosti finansijske su metrike koje analitičari i investitori koriste za mjerjenje i procjenu sposobnosti poduzeća da generira prihod (dubit) u odnosu na prihod, bilančnu imovinu, operativne troškove i dionički kapital tijekom određenog vremenskog razdoblja. Oni pokazuju koliko dobro tvrtka koristi svoju imovinu za stvaranje dobiti od poduzetih projekata. Njegova temeljna premlisa sastoji se od ideje da se stvarna profitabilnost događa kada se za dioničare stvori dodatno bogatstvo i da bi projekti trebali stvarati prinos veći od njihove cijene kapitala. WACC je ponderirani prosječni trošak kapitala tvrtke i predstavlja njegov kombinirani trošak kapitala, uključujući kapital i dug. Formula WACC je = $(E / V \times R_e) + ((D / V \times R_d) \times (1-T))$. Ovaj vodič pružit će pregled što je to, zašto se koristi, kako to izračunati, a također nudi i WACC kalkulator koji se može preuzeti.

HARMONIZIRANI INDEKSI POTROŠAČKIH CIJENA – HIPC

- Harmonizirani indeksi potrošačkih cijena (HIPC) jesu ekonomski pokazatelji koji mjere promjenu u razini cijena dobara i usluga koje u tijeku vremena nabavljaju, koriste se njima ili ih plaćaju kućanstva, izračunati prema harmoniziranom pristupu i posebnom skupu definicija koji omogućuju izračun konzistentne mjere inflacije za Europsku uniju, europodručje i Europski gospodarski prostor, kojom se ujedno postiže i usporedivost među državama članicama. Državni zavod za statistiku izračunava HIPC od siječnja 2007. godine te ga dostavlja Eurostatu kao glavnom diseminatoru statistika HIPC-a na razini EU-a. Serije HIPC-a obuhvaćaju razdoblje od siječnja 1998. godine (od kada je u primjeni klasifikacija COICOP) na dalje. Budući da promjene poreznih stopa na proizvode utječu na inflaciju mjerenu HIPC-om, prikupljaju se dodatne informacije o utjecaju poreznih promjena na inflaciju, na temelju kojih se izolira taj utjecaj i na taj način dobiva se harmonizirani indeks potrošačkih cijena po stalnim poreznim stopama (HIPC-SP). HIPC-SP je harmonizirani indeks potrošačkih cijena, gdje se stope poreza na proizvode zadržavaju konstantnima u tekućem razdoblju u odnosu na referentno razdoblje, tj. kroz vrijeme. U slučaju promjene poreznih stopa razlika između tekućih vrijednosti HIPC-SP-a i HIPC-a upućuje na utjecaj promjene poreznih stopa na promjene cijena, uz pretpostavku da su se promjene u poreznim stopama primijenile trenutačno i u potpunosti. Serije mjesecnih i godišnjih indeksa HIPC i HIPC-SP za Republiku Hrvatsku i ostale države članice EU-a s pripadajućom metodologijom dostupne su na [Eurostatovim](#) mrežnim stranicama. Prema Uredbi Komisije (EU) 2015/2010, počevši od veljače 2016. godine na dalje, indeksi HIPC i HIPC-SP proizvode se i objavljaju u odnosu na referentnu 2015. godinu ($2015 = 100$).

KAKO SE HIPC IZRAČUNAVA?

- Prikupljanje cijena:** Svaki mjesec u trgovinama i na internetu, zahvaljujući automatiziranom prikupljanju podataka s mrežnih stranica (engl. *web-scraping*), prikupljanju podataka očitavanjem bar kodova na blagajnama i provođenjem anketa, prikupljaju se milijuni cijena. Cijene se odnose na cijelo europodručje i svrstavaju u do 295 kategorija proizvoda. Točan broj uzorkovanih proizvoda razlikuje se od države do države. Za svaki proizvod prikuplja se nekoliko cijena iz različitih trgovina i različitih regija. Na primjer, kada je riječ o cijenama knjiga, uzimaju se u obzir različite kategorije knjiga (beletristica, publicistika, priručnici itd.) koje se prodaju u knjižarama, supermarketima i na internetu.
- Dodjeljivanje pondera skupinama proizvoda:** Skupinama proizvoda dodjeljuju se ponderi prema važnosti za proračun prosječnog kućanstva. Kako bi indeks ostao reprezentativan i pokazivao promjene potrošačkih navika, ponderi se redovito prilagođavaju. Izračunavaju se na temelju rezultata anketa u kojima kućanstva bilježe na što troše novac. Ponderi su nacionalni prosjeci koji odražavaju izdatke svih vrsta potrošača (bogatih i siromašnih, mladih i starih itd.).
- Dodjeljivanje pondera državama:** Državama se dodjeljuju ponderi u skladu s njihovim udjelom u ukupnoj osobnoj potrošnji u europodručju.

TKO IZRAČUNAVA HIPC?

- **U pojedinim državama:** Svaka država europodručja ima nacionalni zavod za statistiku koji izračunava HIPC za svoju državu.
- **U europodručju:** Svi nacionalni zavodi za statistiku šalju podatke Eurostatu, Statističkom uredu Europskih zajednica. Eurostat zatim izračunava HIPC za cijelo europodručje te se brine za kvalitetu nacionalnih podataka tako što prati usklađenost s pravno obvezujućim standardima.

INDEKSI POTROŠAČKIH CIJENA I PROIZVOĐAČKIH CIJENA INDUSTRIJE

- Indeks potrošačkih cijena (IPC) odražava promjene u razini cijena dobara i usluga koje u tijeku vremena nabavlja, koristi se njima ili ih plaća referentno stanovništvo (privatna kućanstva) radi potrošnje. Izrađuje se u skladu s metodološkim načelima koja su postavili Međunarodna organizacija rada (ILO) i Statistički ured Europske unije (Eurostat). Državni zavod za statistiku (DZS) institucija je koja izračunava i objavljuje indeks potrošačkih cijena za Republiku Hrvatsku. Serija IPC-a obuhvaća mjesecne pokazatelje za razdoblje od siječnja 1998. godine (od kada je u primjeni klasifikacija COICOP) na dalje. Osnovna obilježja indeksa potrošačkih cijena prikazana su u Okviru 1. Biltenu HNB-a broj 91, 2004. Prosječna godišnja stopa inflacije iskazana na temelju indeksa potrošačkih cijena prikazana je u tablici Ekonomski indikatori u Biltenu HNB-a i na mrežnoj stranici Hrvatske narodne banke, u rubrici Statistika / Glavni makroekonomski indikatori. Kao mjerilo inflacije u razdoblju prije 1998. godine, DZS je izračunavao i objavljivao indeks cijena na malo i indeks troškova života, čija metodologija izračuna nije u zadovoljavajućoj mjeri bila usklađena s međunarodno prihvaćenim standardima (arhivska tablica s pokazateljima indeksa cijena na malo i indeksa troškova života u razdoblju od siječnja 1992. do prosinca 1997. dostupna je na mrežnoj stranici Hrvatske narodne banke, u rubrici Statistika / Statistički podaci / Arhiva / Stara nacionalna metodologija). Osim toga, DZS izrađuje i objavljuje indeks proizvođačkih cijena industrije na domaćem tržištu, kojim se mjere mjesecne promjene u razini proizvođačkih cijena industrijskih proizvoda koji su proizvedeni i prodani na domaćem (hrvatskom) tržištu

TEMELJNI INDEKSI POTROŠAČKIH CIJENA

- Indeks potrošačkih cijena bez energije izračunava se u Državnom zavodu za statistiku, a dobiva se tako da se iz košarice dobara i usluga za izračunavanje ukupnog indeksa potrošačkih cijena isključe cijene energije, čiji udio u košarici za izračunavanje indeksa potrošačkih cijena u 2023. iznosi 16,19%. Indeks potrošačkih cijena bez energije, hrane, pića i duhana izračunava se u Državnom zavodu za statistiku, a dobiva se tako da se iz košarice dobara i usluga za izračunavanje ukupnog indeksa potrošačkih cijena isključe cijene energije, hrane, pića i duhana, čiji udio u košarici za izračunavanje indeksa potrošačkih cijena u 2023. iznosi 47,74%. Isključivanje se provodi metodom nultog pondera.
- Harmonizirani indeks potrošačkih cijena bez energije izračunava se u Eurostatu, a dobiva se tako da se iz košarice dobara i usluga za izračunavanje ukupnoga harmoniziranog indeksa potrošačkih cijena isključe cijene energije, čiji udio u košarici za izračunavanje harmoniziranog indeksa potrošačkih cijena u 2023. iznosi 12,87%. Harmonizirani indeks potrošačkih cijena bez energije, hrane, pića i duhana izračunava se u Eurostatu, a dobiva se tako da se iz košarice dobara i usluga za izračunavanje ukupnoga harmoniziranog indeksa potrošačkih cijena isključe cijene energije, hrane, pića i duhana, čiji udio u košarici za izračunavanje indeksa potrošačkih cijena u 2023. iznosi 41,98%. Isključivanje se provodi metodom nultog pondera.

PERCIPIRANA INFLACIJA

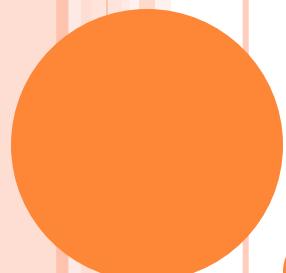
- Ankete potrošača često pokazuju da se potrošačima inflacija čini višom nego što to pokazuju indeksi cijena. Što utječe na percepciju inflacije kod potrošača? Brojnim znanstvenim studijama utvrđeno je sljedeće:
- **Porast cijena privlači više pozornosti nego stabilne cijene ili pad cijena.** Duže se prisjećamo povećanja cijena. Stabilne cijene ili pad cijena obično manje primjećujemo, premda se i njih uzima u obzir u izračunu prosječne stope inflacije.
- **Više primjećujemo redovite gotovinske troškove.** Posljednjih godina cijene nekih vrsta dobara i usluga koje često kupujemo natprosječno su porasle, primjerice cijene benzina, kruha i autobusnih karata. Često pridajemo preveliku pozornost promjenama cijena tih proizvoda kada razmišljamo o inflaciji, zbog čega možda precjenjujemo stvarnu stopu inflacije.
- **Manje primjećujemo neredovite kupnje i izravna terećenja računa.** Znatan iznos u svojem proračunu kućanstva troše na dobra i usluge koje ne kupuju redovito, primjerice na automobile i putovanja. Osim toga često plaćamo automatskim bankovnim prijenosom, odnosno izravnim terećenjem ili trajnim nalozima, primjerice kada plaćamo najam stana ili telefonske račune. Takve izdatke i povezane promjene cijena manje primjećujemo kada razmišljamo o inflaciji.
- **»Osobna inflacija«.** Harmonizirani indeks potrošačkih cijena (HIPC) zasniva se na prosječnoj košarici dobara i usluga. Prosječna košarica reprezentativna je za sva kućanstva. Međutim, kućanstva koja su pogodena natprosječnom inflacijom mogu toga biti svjesnija od onih koja doživljavaju ispodprosječnu inflaciju.

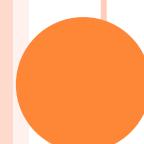
PERCIPIRANA INFLACIJA

- **Primjer:** Ako cijene benzina porastu mnogo više od cijena drugih dobara i usluga, osobama koje se često služe automobilom može se činiti da stopa inflacije premašuje HIPC jer je njihova osobna potrošnja za benzin veća od prosječne, a oni koji se rijetko ili uopće ne koriste automobilom osjetiti će nižu »osobnu« inflaciju.
- **Stope inflacije odnose se na jednogodišnje razdoblje, ali naše je sjećanje trajnije.** Indeks HIPC obično se objavljuje kao godišnja stopa rasta. To znači da se opća razina cijena tijekom određenog razdoblja, recimo u siječnju 2009., uspoređuje s istim razdobljem godinu dana prije, u siječnju 2008. Pri stvaranju percepcije ljudi se katkad prisjećaju cijena prije nekoliko godina. Tijekom duljeg razdoblja cijene u pravilu znatno rastu, čak i kada je godišnja stopa inflacije niska. Primjerice, ako je godišnja stopa promjene HIPC-a 2 %, u deset godina opća razina cijena povećat će se za više od 20 %.
- **Promjene cijena i promjene kvalitete.** Često se događa da promjene cijene proizvoda smatramo inflacijom. Međutim, i kvaliteta proizvoda mijenja se s vremenom. U HIPC-u se to uzima u obzir tako da se oduzimaju promjene koje su posljedica promjene kvalitete.
- **Primjer:** Cijene novih modela automobila možda su porasle, ali novi modeli često kao osnovnu opremu uključuju ono što se prije prodavalо kao dodatna oprema, primjerice satelitske sustave navigacije, klimatske uređaje ili zračne jastuke. U takvim slučajevima porast cijena djelomično je posljedica i poboljšanja kvalitete, a ne samo inflacije. Da su cijene automobila prosječno porasle, recimo, 5 %, a da je poboljšanje kvalitete u tome sudjelovalo s 1 %, tada bi HIPC pokazivao da je cijena proizvoda porasla za 4 %.

FISKALNA POLITIKA

Prof.dr.sc. Željko Tomšić

SADRŽAJ DANAŠNJEGL PREDAVANJA

- **Fiskalna politika**
- Kako djeluje fiskalna politika
- Varijable fiskalne politike
- Fiskalni sustav
- Vrste fiskalne politike
- Državni proračun
- Porezi i porezna politika
- Javni dug
- DODATAK
- *Fiskalna politika u Republici Hrvatskoj*

FISKALNA POLITIKA

- Fiskalna politika disciplina je ekonomске politike usmjeren na upravljanje resursima države i njene uprave.
- U rukama je vlade zemlje koja kontrolira razinu potrošnje i dohotka putem varijabli poput poreza i javne potrošnje kako bi održala razinu stabilnosti u zemljama.
- Kroz fiskalnu politiku vlade pokušavaju utjecati na ekonomiju zemlje.
- Kontrola potrošnje i dohotka u različitim sektorima i na tržištima radi postizanja ciljeva makroekonomske politike.
- Kroz ove varijacije, vlada bi trebala izvršiti velik utjecaj na agregatnu potražnju i shodno tome, utjecati na proizvodnju i zaposlenost s obzirom na razinu cijena.
- S druge strane, glavni cilj fiskalne politike je potaknuti rast domaćeg gospodarstva i zaštititi ga od promjena svojstvenih ekonomskim ciklusima.

CILJEVI FISKALNE POLITIKE

- Kontrola i preraspodjela bogatstva države putem javnih službi i poreznog upravljanja.
- Njegova **komplementarnost s monetarnom politikom** i njezin suživot bit će ključni za napredak zemlje i dobrobit njezinih građana.
- Fiskalna politika igra istaknuto ulogu zbog svog stabilizacijskog učinka na oscilacije u gospodarstvu, kroz njen ekspanzivni ili kontraktionski utjecaj na agregatnu potražnju putem upravljanja javnim dohotkom i rashodima (a samim tim i iznosa deficit-a ili viška javnog sektora).

FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna politika** (lat. *fiscalis*), jedan od najvažnijih dijelova ekonomske politike, koji za ostvarivanje ciljeva kao instrumente upotrebljava različite oblike **javnih prihoda i javnih rashoda**.
- Ima tri velike skupine ciljeva: alokacijske, distribucijske i stabilizacijske, pa se tako razlikuju
 - **alokacijska fiskalna politika**,
 - **distribucijska fiskalna politika i**
 - **stabilizacijska fiskalna politika**

FISKALNA POLITIKA

- *Alokacijskom fiskalnom politikom* utječe se na ulaganje i upotrebu gospodarskih resursa kako bi se ostvarili rezultati različiti od onih do kojih bi dovele privatne aktivnosti u procesu tržišnog odlučivanja.
- *Distribucijska fiskalna politika* nastoji korigirati prepostavke za ostvarivanje rezultata i same rezultate koji proizlaze iz tržišne razdiobe, kako bi oni postali socijalno pravedniji; bavi se razdiobom dohodaka i imovine, ali i šansi, potrošnje i koristi.
- Danas se sve više pod pojmom fiskalna politika misli na *stabilizacijsku fiskalnu politiku*, kojoj je zadaća primjenom prava na prikupljanje poreza i izvršavanje rashoda ublažavati oscilacije gosp. aktivnosti uzrokovane djelovanjem tržišta, brinuti se za normalno iskorištenje proizvodnog potencijala i za stabilnost cijena.

FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna politika** je sredstvo kojim vlada prilagođava svoje razine **potrošnje i porezne stope** za praćenje i utjecaj na nacionalnu ekonomiju.
- To je **sestrinska strategija monetarne politike** kroz koju središnja banka utječe na opskrbu novca nacionalnom valutom.
- Ove dvije politike koriste se u različitim kombinacijama **za usmjeravanje ekonomskih ciljeva zemlje.**

FISKALNA POLITIKA

- **Prije velike depresije**, koja je trajala od 29. listopada 1929. do početka ulaska Amerike u Drugi svjetski rat, vladin pristup ekonomiji bio je „*laissez-faire*“.
- **Nakon Drugog svjetskog rata** utvrđeno je da je **vlada trebala preuzeti proaktivnu ulogu u gospodarstvu** radi regulacije nezaposlenosti, poslovnih ciklusa, inflacije i troškova novca.
- Korištenjem **mješavine monetarne i fiskalne politike** (ovisno o političkim orientacijama i filozofijama vlasti u određenom trenutku, jedna politika može dominirati nad drugom), **vlade mogu kontrolirati ekonomske pojave**.

UTJECAJ JAVNE POTROŠNJE NA DOMAĆI PROIZVOD

- tri zadaće koje vlada nastoji ostvariti:
 - rast domaćeg proizvoda – *per capita* Društveni proizvod
 - stabilnost cijena i domaćeg proizvoda
 - pravedniju raspodjelu dohotka
- definicija fiskalne politike = promjene javnih prihoda i rashoda radi postizanja zadovoljavajuće stope rasta i stabilnosti cijena

FISKALNA POLITIKA

- ***Fiskalna politika*** bavi se porezima i javnim rashodima i podrazumijeva proces oblikovanja oporezivanja i javnih rashoda s ciljem da se pomognu prigušiti uzleti i padovi poslovnog ciklusa i pridonese održavanju rastuće, visoko zaposljene ekonomije oslobođene visoke ili promjenjive inflacije.
- Sastoji se od dva oblika od kojih prvi podrazumijeva državne izdatke za kupovinu roba i usluga (npr. izgradnja cesta) koji utječu na relativni obujam kolektivne i privatne potrošnje, dok se drugi odnosi na oporezivanje dohotka čime se smanjuje potrošnja pojedinca i također utječe na privatnu štednju.

FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna politika** = svjesne promjene državnih prihoda i rashoda kojima je svrha ostvarivanje makroekonomskih ciljeva ekonomske politike:
 - **pune zaposlenosti**
 - **stabilnih cijena**
 - **zadovoljavajuće stope rasta**
 - **eksterne ravnoteže**
- **Ciljevi fiskalne politike** su nagli **ekonomski rast** uz visoku zaposlenost i stabilne cijene.

FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna politika** je **državna politika** usmjeren na promjene državnih prihoda i rashoda, **sa svrhom ostvarivanja osnovnih makroekonomskih ciljeva.**
- Sastoji se od porezne politike i politike javnih rashoda.
 - U vrijeme inflacije primjenjivat će se **kontrakcijska fiskalna politika** u vidu povećanih poreza i smanjenja javnih rashoda.
 - U vrijeme depresije primjenjivat će se **ekspanzivna fiskalna politika** u vidu smanjenja poreza i porasta javnih rashoda.

FISKALNA POLITIKA

- Pojam fiskalna politika dolazi od latinske riječi *fiscus* koja označava državnu blagajnu, ali i pravnu osobu koja je nositelj imovinskih prava i zastupa je u svim njenim imovinsko - pravnim odnosima, te grčke riječi *polis* što znači država.
 - Ipak, pojam fiskalna politika koji se koristi u suvremenoj financijskoj znanosti mnogo je šireg značenja nego što bi se to moglo pretpostaviti iz doslovног prijevoda pojmove fiskalan i politika.

FISKALNA POLITIKA

- Pojednostavljeno, **fiskalna politika** odnosi se na smišljeni **korištenje fiskalnih mjera** u svrhu ostvarivanja ciljeva ekonomskih i drugih politika.
- **Fiskalna politika je usmjereni** na **korištenje instrumenata javnih (državnih ili društvenih) prihoda i rashoda**, kao instrumenata financiranja općih i zajedničkih potreba, kojima se ostvaruju širi ciljevi ekonomske politike.

FISKALNA POLITIKA

- Pod **fiskalnom politikom** podrazumijeva se ponajprije **upravljanje proračunskim prihodima i rashodima**.
- Cilj svake države je postići gospodarski rast uz **istodobnu visoku zaposlenost i nisku inflaciju**, a ti su ciljevi u potpunosti ostvarivi jedino uz **kombinaciju instrumenata fiskalne politike**.

KAKO DJELUJE FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna politika** temelji se na teorijama britanskog ekonomista Johna Maynarda Keynesa.
- Poznata i kao **kejnzijska ekonomija**, ova teorija u osnovi kaže da **vlade mogu utjecati na razine makroekonomске produktivnosti** povećanjem ili smanjenjem poreznih razina i javne potrošnje.
- Taj **utjecaj zauzvrat suzbija inflaciju** (obično se smatra zdravom između 2-3%), povećava zaposlenost i održava zdravu vrijednost novca.
- **Fiskalna politika** igra vrlo važnu ulogu u upravljanju ekonomijom zemlje.
- Ideja je **pronaći ravnotežu između poreznih stopa i javne potrošnje**.
 - Na primjer, poticanje stajaćeg gospodarstva povećanjem potrošnje ili smanjenjem poreza riskira rast inflacije.
 - To je zato što povećanje količine novca u gospodarstvu, praćeno povećanjem potražnje potrošača, može rezultirati smanjenjem vrijednosti novca - što znači da bi bilo potrebno više novca da bi se kupilo nešto što nije promijenilo vrijednost

FISKALNI SUSTAV

- Pojam **fiskalnih sustava** odnosi se na sve oblike **fiskalnog zahvaćanja** (porezi, doprinosi), sve oblike javnih (državnih) prihoda i rashoda, kao i sve propise kojima se ova materija uređuje.
- **Fiskalni sustav** je temelj na kojem se može voditi uspješna fiskalna politika primjenom elemenata fiskalne tehnike.
- U početku su **fiskalni sustavi bili mnogo jednostavniji** i imali su najviše jedan fiskalni oblik.
- Suvremenim, **broj fiskalnih oblika se povećavao**.
- **Fiskalni sustav** neke države uređen je **fiskalnim propisima** kojima se utvrđuju fiskalni oblici čijom primjenom se prikupljaju fiskalni prihodi, utvrđuju drugi javni prihodi, definiraju javni rashodi.
- Sve ovo zajedno čini fiskalni sustav.
- Provedba fiskalnih propisa znači provedbu fiskalne politike unutar fiskalnog sustava.

FISKALNI SUSTAV

- **Fiskalni sustavi** dijele se na podsustave.
- U okviru nekog fiskalnog sustava mogu postojati **sljedeći podsustavi**:
 1. porezni sustav,
 2. carinski sustav,
 3. sustav doprinosa za socijalno osiguranje,
 4. sustav pristojbi,
 5. sustav ostalih davanja i sustav donacija,
 6. sustav koncesija i drugih prihoda.

FISKALNI SUSTAV

- **Poželjne karakteristike dobrog poreznog sustava su:**

1. **izdašnost** - prihod poreznog sustava mora biti adekvatan da zadovolji potrebe društva za javnim rashodima;
2. **pravednost** - raspodjela poreznog tereta mora biti pravedna;
3. **uvažavanje problema porezne incidencije** – nije značajna samo točka u kojoj se uvodi porez, nego i mjesto konačnog smirivanja poreza;
4. **neutralnost** – poreze treba birati tako da se minimizira njihove uplitanje u ekonomsko odlučivanje; takvo uplitanje uzrokuje nastanak “viška poreznog opterećenja” koji bi trebao biti što manji;
5. **stabilacijsko i razvojno djelovanje** – porezni sustav mora dopustiti korištenje fiskalne politike za postizanje stabilacijskih i razvojnih ciljeva;
6. **jednostavnost** – porezni sustav mora dopustiti da se pravedno i nearbitrarno primjenjuje, te da bude razumljiv poreznom obvezniku;
7. **niski troškovi** – troškovi primjene i urednog izvršenja poreznih obveza moraju biti što niži, uzimajući u obzir i ostvarenje ostalih ciljeva.

OSNOVE FISKALNE POLITIKE

- **Osnovne funkcije fiskalne politike su:**
 - 1. alokacija,**
 - 2. distribucija,**
 - 3. stabilizacija**
- **Osnovne komponente fiskalne politike su:**
 - 1) politika javne potrošnje**, odnosno **politika proračuna** (proračun predstavlja novčani predračun države koji se određuju prihodi i rashodi državnih organa prema unaprijed određenim namjenama; politika javne potrošnje definira načine potrošnje odnosno namjenu svih sredstava koji postoje u proračunu);
 - 2) porezna politika**, odnosno **politika prihoda proračuna** (da bi se proračun mogao trošiti za različite namjene potrebno je odrediti načine punjenja proračuna; proračun države se puni iz njenih prihoda odnosno iz različitih vrsta poreza i drugih izvora koje država, odnosno fiskalna vlast, prikuplja.

FUNKCIJE FISKALNE POLITIKE

○ ALOKACIJA

- država ima zadaću **utjecati na ulaganje i upotrebu gospodarskih resursa**, s ciljem osiguravanja ponude javnih dobara i usluga

○ DISTRIBUCIJA

- država mijenja onu **raspodjelu** (dohodaka, bogatstva, potrošnje) koja se ostvaruje na tržištu, kako bi zadovoljila socijalne i političke kriterije odnosno omogućila pravedniju raspodjelu

○ STABILIZACIJA

- država utječe na “izgladživanje” **oscilacija gospodarskih aktivnosti** do kojih dolazi djelovanjem tržišnih čimbenika (utječe na stabilnost cijena, ravnotežu u bilanci plaćanja, stopu gospodarskog rasta, punu zaposlenost resursa)

UČINCI PRIMJENE FISKALNE POLITIKE

- Ovisno o cilju koji se želi postići, fiskalna politika izravno i neizravno, proizvodi brojne učinke i to prvenstveno ekonomske i financijske prirode, ali i društvene, kulturne, moralne i tako dalje.
- Bilo kakve promjene u okviru fiskalnog sustava prvenstveno se osjete na mikroekonomskom planu, a tek nakon nekog vremenskog razdoblja javljaju se i makroekonomski učinci.
- Najčešći makroekonomski učinci su stabilizacijski, učinci na alokaciju resursa, antiinflacijski učinci, učinci redistribucije nacionalnog dohotka i drugi.
- Mikroekonomski učinci čine temelj makroekonomskih učinaka.
- Naime, postizanje određenog makroekonomskog učinka u uskoj je vezi sa istodobnim izazivanjem niza mikroekonomskih učinaka.
- Fiskalna vlast može na privredne subjekte utjecati i preko proračunske politike i preko politike proračunskih prihoda, odnosno preko javne potrošnje i preko porezne politike.

RAZLIKUJU SE DVA TEMELJNA UČINKA FISKALNE POLITIKE:

- **Ekspanzivni** - ekspanzivna fiskalna politika najčešće se koristi onda kada država misli da se gospodarstvo ne razvija dovoljno brzo ili je nezaposlenost previsoka; primjerice, država povećava broj zaposlenih, mirovine, invalidnine kao i razna socijalna davanja, zatim investicijsku aktivnost, broj i vrste raznih poreznih i drugih oslobođenja i olakšica; na taj način, smanjuje se porezno opterećenje kao i opterećenje pri plaćanju carina; time će se povećati ekonomski i kupovna snaga, a rezultat koji iz toga proizlazi jest veća zaposlenost i ekonomski rast;
- **Restriktivni** - restriktivna fiskalna politika koristi se kada je prisutna visoka inflacija jer smanjuje količinu raspoloživog novca u gospodarstvu za nove kupovine, te tako smanjujući potrošnju (odnosno potražnju) istovremeno vrši pritisak na cijene; prvenstveno je usmjerena na smanjenje prihoda i rashoda javnog sektora.

VRSTE FISKALNE POLITIKE - EKSPANZIVNA

- **Ekspanzivna fiskalna politika:** Provodi se u situacijama ekonomskog pada, a kada su visoke razine nezaposlenosti, Vlada će morati primijeniti ekspanzivnu fiskalnu politiku kako bi povećala ukupnu potrošnju (Potrošnja + Ulaganja + Rashodi + Izvoz - Uvoz), povećavajući efektivni dohodak i smanjila stopu nezaposlenosti.
- Ekspanzivna fiskalna politika može biti pet vrsta ili načina primjene:
 - **Smanjenje poreza**, postizanje pozitivnog utjecaja na potrošnju.
 - **Povećanje državne potrošnje**, poticanje ukupne potrošnje.
 - **Poticaji za privatna ulaganja** kroz porezne olakšice ili izuzeća. Svrha je uzrokovati povećanje agregatne potražnje.
 - **Porezni poticaji** za poticanje potražnje nerezidenata (veći neto izvoz)
 - **Helikopterski novac**
- **Ciljevi:**
 - povećanje javne potrošnje i smanjenje poreza
 - povećanje ekonomske snage i kupovne snage
 - veća zaposlenost i ekonomski rast
 - gospodarstvo ne raste dovoljno brzo ili previsoka nezaposlenost

VRSTE FISKALNE POLITIKE - RESTRIKTIVNA

- **Restriktivna fiskalna politika:** Kada postoji inflatorna situacija uzrokovana viškom agregatne potražnje.
- U ovom bi slučaju bila potrebna restriktivna fiskalna politika, koja bi se suprotstavila smanjenju ukupne potrošnje.
 - Porezi bi bili povećani.
 - Smanjila bi se javna potrošnja.
 - Djelovao bi obeshrabrujući privatna ulaganja i neto izvoz (niži neto izvoz).
- **Ciljevi**
 - smanjenje javne potrošnje i povećanje poreza
 - smanjenje količine raspoloživog novca u gospodarstvu i manja potrošnja tj. potražnja
 - **Smanjenje visoke inflacije**

PRIMJENA INSTRUMENATA FISKALNE POLITIKE

- **Primjenom instrumenata fiskalne politike**, kao što su progresivne porezne stope, razna oslobođenja i olakšice kod direktnih poreza, diferenciranim oporezivanjem pojedinih dijelova dohotka i tako dalje, može se utjecati i na redistribuciju dohotka; razlike u visini dohotka mogu se umanjiti što bi dovelo do uspostavljanja društveno prihvatljivijih razlika među pojedincima u društvu.
- Drugim riječima, oni čija je **ekonomска snaga veća**, snosit će i postotno veći teret.
- Nadalje, **mjerama fiskalne politike** može se postići i **redistribucija imovine**, a može se djelovati i na **regionalni razvoj**.

MJERE FISKALNE POLITIKE

- **Javni radovi:** primjenjuju se **kada je recesija duboka i dugotrajna**, koriste se za izgradnju infrastrukture te zbog svog multiplikacijskog efekta. U kratkom roku se ne primjenjuju jer mogu biti generatori inflacije
- **Projekti javnog zapošljavanja:** namijenjeni su **kratkoročnom zapošljavanju nezaposlenih u javnom sektoru**, a manje im je što se takvi radnici teško zapošljavaju u privatnom sektoru
- **Promjene poreznih stopa:** u **recesiji se porezne stope smanjuju dok se u inflaciji povećavaju**. Nedostatak im je duga zakonska procedura oko njihovog donošenja.
- **Automatski stabilizatori:** **instrumenti fiskalnog sustava** koji djeluju trenutačno, a od njih su najznačajniji **automatska promjena poreznih prihoda i transferna plaćanja**

GLAVNI FISKALNI INSTRUMENT - DRŽAVNI PRORAČUN

- **Glavni fiskalni instrument** u svakoj državi je **državni proračun**.
- Državni proračun je sustavni pregled planiranih prihoda (koliko će novca i na koji način prikupiti u jednoj godini) i **rashoda** (koliko će novca potrošiti u toj godini i za koje namjene) neke države u određenom vremenskom razdoblju, formira ga Vlada, a prihvata Parlament, odnosno Sabor.
- Osim što predstavlja **plan prihoda i rashoda**, služi i kao okvir za njihovo izvršenje.
- Prema RH **Zakonu o proračunu**, državni proračun je akt kojim se procjenjuju prihodi i primici te utvrđuju rashodi i izdaci države za **jednu godinu**, u skladu sa zakonom, a donosi ga Hrvatski sabor (NN 96/03).
- **Proračun** se obično donosi u prosincu, odnosno prije početka (fiskalne) godine na koju se odnosi.

DRŽAVNI PRORAČUN

- **Proračun** prikazuje planirane rashode državnih programa i očekivane prihode od poreznog sistema tijekom godine dana.
- U sebi **sadrži popis specifičnih programa** koji se financiraju javnim rashodima: zdravstvo, obrazovanje, socijalna skrb, obrana.
- **Proračun sadrži i porezne izvore** kao što su:
 - Porez na dohodak,
 - Porez na dobit,
 - Porez na dodanu vrijednost (PDV),
 - Posebni porezi (trošarine),
 - Carine,
 - Doprinosi za socijalno osiguranje.

DRŽAVNI PRORAČUN

- **Proračunski suficit** se javlja kada svi porezi i drugi prihodi premašuju državne rashode.
- Do **proračunskog deficit-a** dolazi kada rashodi premašuju poreze.
- Kada su prihodi i rashodi u određenom razdoblju jednaki, država ima **uravnotežen proračun**.
- **Državni dug** (ponekad nazivan i javni dug) sastoji se od **ukupnog ili akumuliranog posuđivanja države**; to je ukupna dolarska vrijednost državnih obveznica u vlasništvu javnosti.

VRSTE PRORAČUNA

- **URAVNOTEŽENI** (kad su prihodi jednaki rashodima)
 - Ukupni prihodi i primici = Ukupni rashodi i izdaci
- **NEURAVNOTEŽENI** (kad su prihodi veći od rashoda (proračunski suficit) ili kad su prihodi manji od rashoda1. (proračunski deficit))
 - **Ukupni prihodi i primici > Ukupni rashodi i izdaci**
 - **proračunski suficit**
 - **Ukupni prihodi i primici < Ukupni rashodi i izdaci**
 - **proračunski deficit**
 - a) na tekućem dijelu proračuna
 - b) na proračunu kapitala

PRORAČUNSKI DEFICIT

- Nastali **proračunski deficit** se **podmiruje državnim (javnim) dugom** koji se sastoji od ukupnog kumuliranog dugovanja države koje nastaje njenim zaduživanjem bilo kod vlastitih građana bilo u inozemstvu
- U tu svrhu **država emitira obveznice** kojima se obvezuje da će u određenom vremenu i pri određenoj kamatnoj stopi vratiti svoja dugovanja
- **Visina državnog duga** je jednaka vrijednosti obveznica koje se nalaze u vlasništvu pojedinaca, kućanstava, poduzeća, monetarnih institucija te stranih fizičkih i pravnih osoba

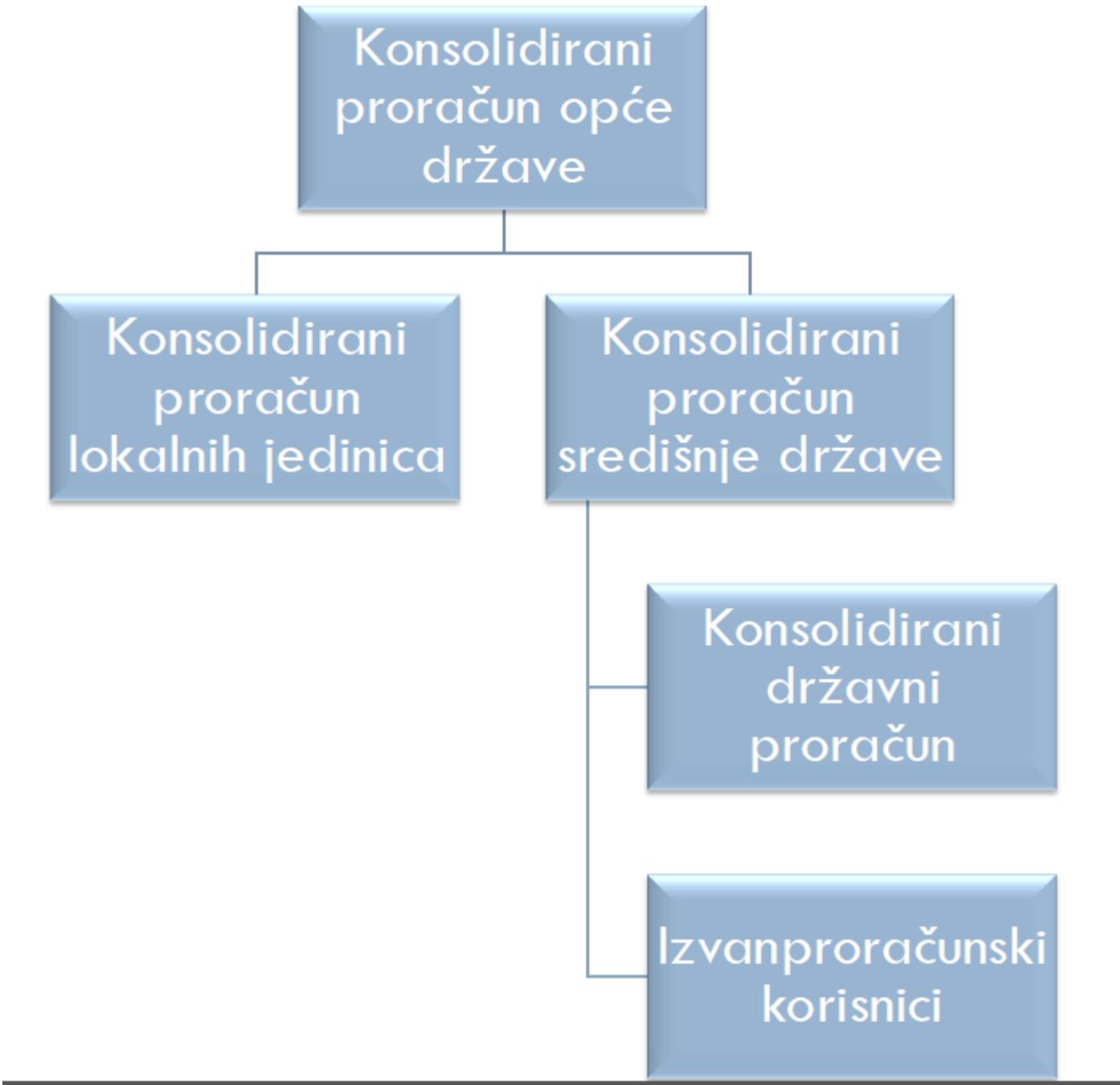
U REPUBLICI HRVATSKOJ POSTOJE TRI RAZINE PRORAČUNA

- 1. Državni proračun** (prihodi i rashodi proračunskih korisnika - ministarstava, državnih agencija itd., i svih onih koji se financiraju iz državnog proračuna),
- 2. Proračuni izvan proračunskih fondova** (Mirovinski i Zdravstveni fond, Zavod za zapošljavanje, Fond za zaštitu okoliša i energetsku učinkovitost, Hrvatske autoceste, Hrvatske ceste, Državna agencija za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka, Hrvatski fond za privatizaciju i Javno poduzeće Hrvatske vode),
- 3. Proračuni jedinica lokalne samouprave i uprave** (proračun lokalnih jedinica - županije, općine i gradovi i Grad Zagreb). **Sva tri proračuna čine jednu cjelinu** - proračun opće države koji služi kao pokazatelj koliko je država prikupila i potrošila prihoda.

KONSOLIDIRANI PRORAČUN OPĆE DRŽAVE

Konsolidacija je postupak eliminiranja svih transakcija i dužničko-vjerovničkih odnosa između određenih jedinica odnosno izostavljanja međusobnih transakcija između državnog proračuna i izvanproračunskih fondova te proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

FUNKCIJE PRORAČUNA

- **Tri su glavne funkcije proračuna:**
 1. prikazuje najvažnije ciljeve države u fiskalnoj godini,
 2. služi kao instrument kojim država utječe na ekonomsko stanje zemlje,
 3. služi kao sustav kontrole prikupljanja i trošenja proračunskih sredstava.
- **Glavni prihodi i primici državnog proračuna potječu od:**
 1. poreznih obveznika (oporezivanjem),
 2. dobivenih potpora,
 3. primitaka od zaduživanja u zemlji ili inozemstvu.

POREZI

- **Porezi** su onaj fiskalni instrument putem kojega javna (državna) blagajna dolazi do najvećeg iznosa prihoda, pa tako oni i predstavljaju najizdašniji državni prihod uopće.
- **Porezi** kao uostalom i svi **ostali prihodi** neminovno imaju uz svoje fiskalno djelovanje i ekonomsko i socijalno djelovanje.
- **Ubiranjem prihoda putem poreza**, obvezniku dužnom na plaćanje poreza smanjuje se kupovna snaga (privatna osoba), odnosno ekonomski snaga.
- **Porezna politika** može **stimulativno i destimulativno** djelovati na radni elan pojedinca, kao i na radne napore radnika u tvrtkama, pa i čitavim gospodarskim granama.
- Primjenom poreznih oblika može se djelovati na:
 - **Promjenu uvjeta poslovanja,**
 - **Platnu bilancu,**
 - **Inflaciju,**
 - **Migracijska kretanja stanovništva,**
 - **Natalitet.**

POREZNA POLITIKA

- Na najvišim razinama vlasti se financiraju **nacionalna**, a na lokalnim razinama vlasti **lokalna javna dobra**
- Porezna politika se temelji na nekoliko načela:
 - **Načelo koristi** → porez bi se trebao na pojedince **razrezati razmjerno njihovom korištenju javnih dobara**
 - **Načelo platežne sposobnosti** → iznos poreza koji porezni obveznici plaćaju mora biti **razmjeran njihovim platežnim mogućnostima**
 - **Načelo pravednosti** → prema načelu vodoravne pravednosti **svi koji su jednaki trebaju biti jednakoporezovani**, prema načelu okomite pravednosti ljudi s različitom visinom dohotka trebaju biti nejednakoporezovani

SUVREMENI POREZNI SUSTAV

- **Suvremeni porezni sustavi** se pretežno temelje na načelima koristi i platežne sposobnosti
- **Porezi** se mogu podijeliti na:
 1. progresivne
 2. regresivne
 3. proporcionalne
- **Progresivnim porezima** se od onih koji imaju visoke dohotke uzima relativno veći dio dohotka od onih s niskim dohodcima
- **Regresivni porezi** od ljudi s visokim dohodcima uzimaju relativno manje nego od ljudi s niskim dohotkom
- Kod **proporcionalnih poreza** relativni dio dohotka koji se oporezuje je jednak i kod bogatih i kod siromašnih

SUVREMENI POREZNI SUSTAV

- **Porezi** se mogu podijeliti i na **neposredne i posredne**
- **Posredni ili indirektni porezi** su oni koji se razrezuju na dobra i usluga pa tako samo posredno na pojedince (porez na promet i trošarine)
 - **porez na promet** se primjenjuje **na sva dobra** osim na ona izuzeta zakonom, dok se trošarine primjenjuju isključivo na dobra određena zakonom, na primjer alkohol, benzin ili duhanski proizvodi
 - **porez na promet i trošarine** su **u pravilu regresivni** jer potrošnja tih proizvoda uzima veći dio dohotka siromašnih nego bogatih
- **neposredni ili direktni porezi** se razrezuju izravno na pojedince ili poduzeća
 - primjeri **neposrednih poreza** su porezi
 - na osobni dohodak
 - porez na dobit poduzeća

POREZI

- **Porezna sposobnost** izražava mogućnost poreznog obveznika da iz svoje ekonomске snage plati porez, a može se manifestirati na više načina i to u potrošnji, veličini imovine i visini dohotka.
- Postoji nekoliko vrsta poreznih osnovica, a to su:
 - Porezna osnova po količini
 - Porezna osnova po vrijednosti
 - Paušalna porezna osnova
 - Stvarna porezna osnova
- Načini, odnosno **metode za utvrđivanja porezne osnove** su:
 - Automatska metoda,
 - Administrativna ili službena metoda,
 - Direktna metoda ili metoda vlastite prijave,
 - Indirektna metoda ili metoda prijave drugih osoba,
 - Metoda komparacija ili uspoređivanja.

PROMJENA POREZNIH STOPA

- **Povećanje porezne stope**, utječe na **povećanje granične sklonosti štednji** odnosno smanjenje granične sklonosti potrošnji, smanjenje AD (agregirana potražnja) i smanjenje ravnotežnog domaćeg proizvoda.
- U situaciji nezaposlenosti treba **smanjiti poreznu stopu**, a u situaciji inflacije povećati poreznu stopu.

UTJECAJ POREZA NA DOMAĆI PROIZVOD

- Smanjuje se osobna potrošnja
- Smanjuje se agregatna potrošnja
- Štednja + porezi (bruto štednja) smanjuju domaći proizvod

DRŽAVNO OPOREZIVANJE

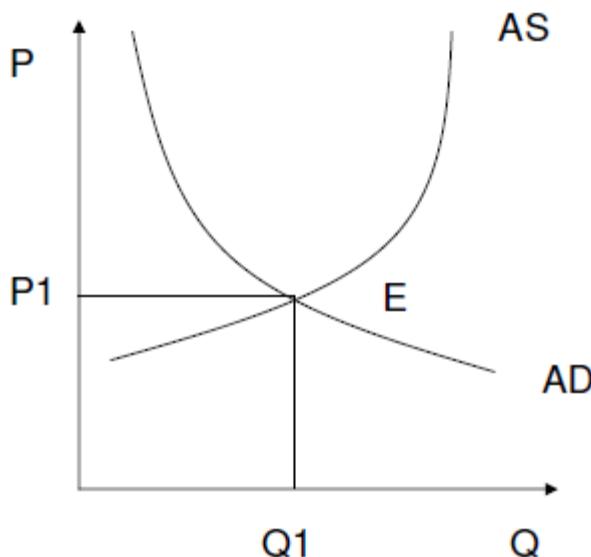
- **TEORIJA** - smatra da su porezi **negativno korelirani s ekonomskim rastom**
- Veći porezi donose niže stope rasta gospodarstva
- **Oporezivanje** uvodi neefikasnost u gospodarstvo
- **Porezi** stvaraju poticaje da ljudi promjene svoje ponašanje
 - Rade više - ne smanjuju svoju potrošnju
 - Rade isto - smanjuju svoju potrošnju

POSLJEDICE POVEĆANJA POREZA

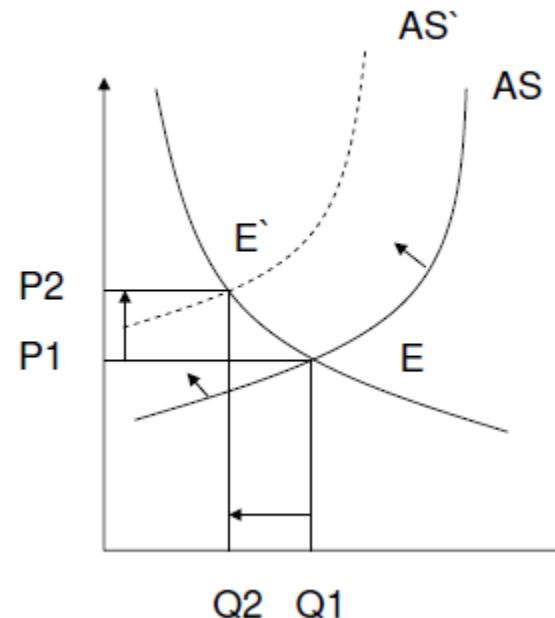
○ Ako se **povećaju porezi**:

- **Porezi** utječu na veličinu ponude i potražnje dobara i usluga
- **Ravnoteža se na tržištu** uspostavlja na nižoj razini outputa i višoj razini cijena
- **U sustav ulazi** neefikasnost koja dovodi do nižeg rasta
- **Oporezivanje dovodi** u lošiji položaj i potrošače i proizvođače
- **Cijena** koju nakon poreza plaćaju potrošači je viša, a koju ostvaruju proizvođači je niža od cijene prije poreza
- **Tržište** se suzilo jer se razmjenjuje manje dobara
- **Smanjenje blagostanja** i potrošača i proizvođača pretvara se u porezni prihod države
- **Smanjenje blagostanja** kod potrošača i proizvođača nadilazi prihod od poreza koji ubire država.

RAVNOTEŽA NA TRŽIŠTU

Ravnoteža na tržištu
bez poreza

1. Uvođenje poreza **smanjuje ponudu**
2. Izaziva porast cijena
3. Smanjenje nuđenih proizvoda

OPOREZIVANJE ŠTEDNJE I INVESTICIJE

- Porez na dohodak **utječe na štednju** i snižava neto prinos od štednje tj. snižava kamatnu stopu na štednju.
- U takvim uvjetima se očekuje da **će štednja pasti**.
- Porez na **potrošnju** utječe na štednju pojedinca
- Zemlje s niskom stopom štednje - trebaju u većoj mjeri oporezovati potrošnju

UTJECAJ POREZA NA BRUTO ŠTEDNJU PODUZEĆA

- **Štednju poduzeća predstavlja:**
 - neraspoređeni profit
 - amortizacijske rezerve
- Jače oporezivanje profita potiče njegovu raspodjelu na dividende a niže oporezivanje profita povećava štednju poduzeća

UTJECAJ POREZA NA INVESTICIJE

- Mjere kojima se **potiče domaća štednja** ne znači nužno i **porast domaćih investicija**
- **Povećana domaća štednja** može otići iz zemlje za boljim profitom
- **Inokapital** povećava investicije i bez domaće štednje

OPOREZIVANJE RADA

- **Smanjuje zaposlenost**
- Snižava potencijalni output
- Gdje **nije jak sindikat**-prevljuje se porez na radnike i snižavaju se nadnice uz isti bruto trošak rada
- Gdje je **jak sindikat**-poduzetnik **ne može prevliti porez na radnike**, već se cijena rada povećava i smanjuje se potražnja za radnicima i smanjuje se zaposlenost

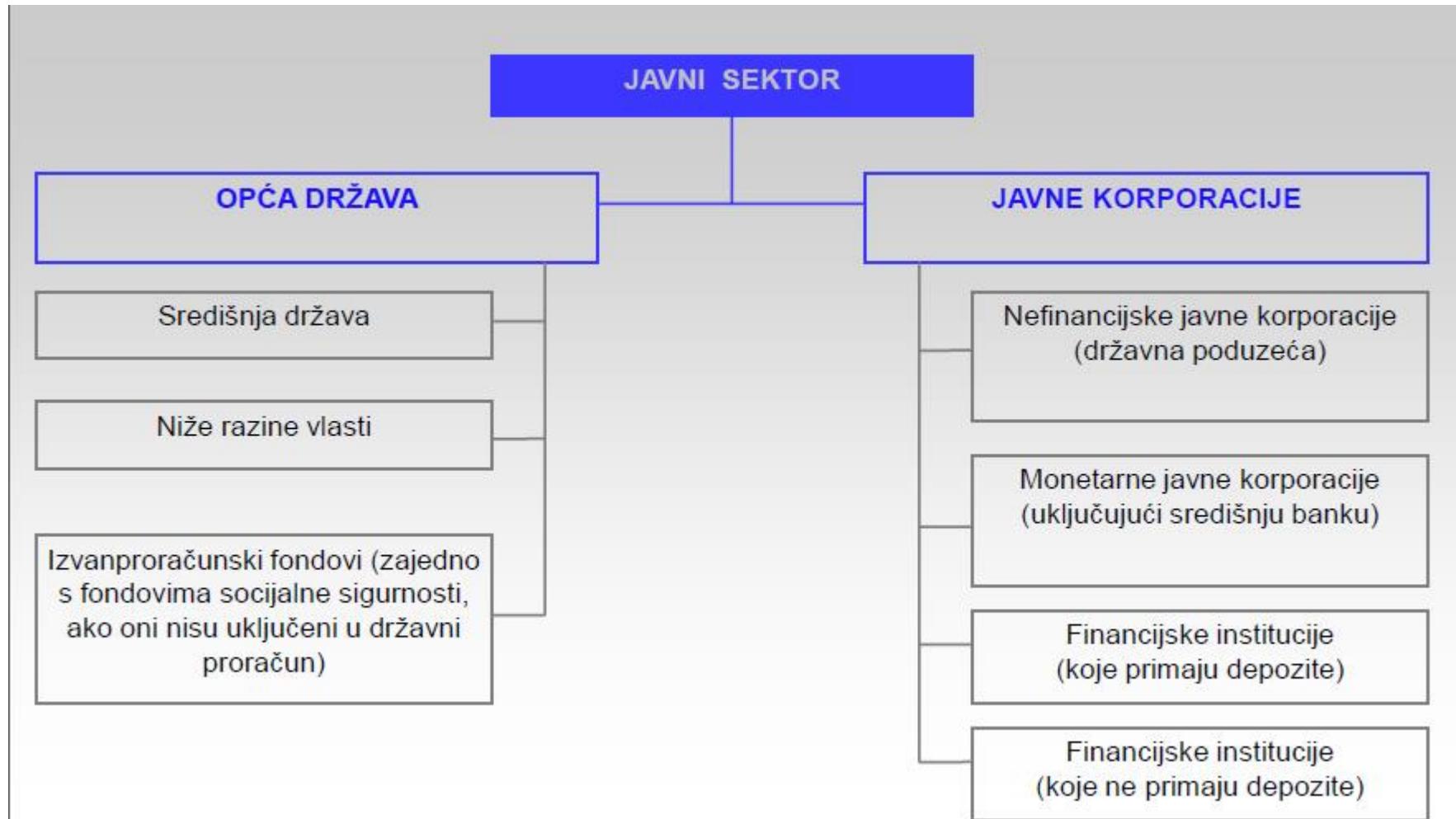
FINANCIRANJE PRORAČUNSKOG DEFICITA

- **Prodaja imovine** (npr. prihodi od privatizacije)
- **Zaduživanje**
 - kratkoročno i dugoročno
 - Kratkoročno – trezorski zapisi i nepodmirene obveze
 - Dugoročno – obveznice i krediti
 - u zemlji i inozemstvu
 - u domaćoj i stranoj valuti
- **Suvremene javne financije** smatraju da **proračun ne treba biti uravnotežen** i da se ne treba bojati proračunskog deficitra i rasta državnog duga

DRŽAVA SE ZADUŽUJE U SVRHU

1. financiranja deficitu državnog proračuna,
2. financiranja investicijskih projekata i posebnih programa (prema odobrenju Sabora),
3. otplata državnoga duga,
4. podmirenja dospjelih plaćanja u svezi s državnim jamstvima,
5. upravljanja likvidnošću proračuna,
6. pokrivanja potreba Hrvatske narodne banke za međunarodnim pričuvama

JAVNI SEKTOR

JAVNI DUG

- **Javni dug** - akumulirane obveze države odnosno zbroj svih potraživanja koja prema javnom sektoru imaju njegovi vjerovnici u određenom trenutku.
- **Izravni javni dug** – ugovorene obveze države prema vjerovnicima
- **Potencijalni javni dug** – dio duga čije dospijeće nije sigurno
- **Državna jamstva** – financijska i činidbena

DRŽAVNI DUG

- **Dugoročni državni dug** izaziva negativne učinke zbog potreba servisiranja unutarnjeg i vanjskog duga, unutarnji dug dovodi do gubitka efikasnosti zbog nametanja poreza potrebnog za plaćanje kamata vlasnicima državnih obveznica
- **Nametnuti porezi** destimuliraju ljudе da se upuste u značajnije ekonomске pothvate
- **Vanjski dug** dovodi do **odljevanja dijela narodnog dohotka** zbog potreba njegovog servisiranja čime se smanjuju domaći resursi potrebni za ekonomski razvoj
- **Što je veći vanjski dug**, to je veći teret što ga sadašnji naraštaji ostavljaju onima koji dolaze
- **Teža posljedica državnog duga** je pojava **premještanja kapitala** koja se sastoji u zamjeni privatnog kapitala

DRŽAVNI DUG

- Državni dug predstavlja kočnicu ekonomskog rasta zbog podmirivanja obveza prema inozemstvu, porasta neefikasnosti i premještanja kapitala
- **Težina državnog duga** se **smanjuje djelovanjem inflacije**, što je veći dug i viša inflacija to je teret državnog duga lakši
- Zato se razlikuju dvije vrste deficit-a, a to su
 - **nominalni i**
 - **realni**
- **Nominalni deficit** je određen **razlikom proračunskih prihoda i rashoda**
- **Realni deficit** je jednak **nominalnom deficitu umanjenom za umnožak ukupnog duga i stope inflacije**
- Kako **stopa inflacije varira**, odstupanja između nominalnog i realnog deficit-a mogu biti značajna

PROGRAM KONVERGENCIJE RH ZA RAZDOBLJE 2023. – 2025. I FISKALNA POLITIKA

- **Fiskalna kretanja** kako na prihodnoj tako i na rashodnoj strani proračuna u narednom srednjoročnom razdoblju rezultirat će postupnim smanjenjem proračunskog manjka s 2,9 BDP-a u 2021. na 2,8% BDP-a u 2022 godini.
- U 2023. i 2024. godini manjak proračuna opće države predviđa se na razini od 1,6% BDP-a, a u 2025. na razini od 1,2% BDP-a.
- U isto vrijeme udio javnog duga u nominalnoj vrijednosti bruto domaćeg proizvoda smanjivat će se godišnje po prosječnoj stopi od 3,1 postotna boda, odnosno sa 76,2% BDP-a u 2022. na 71,7% BDP-a u 2023., 68,9% BDP-a u 2024. te na 66,9% BDP-a u 2025. godini.
- Time će pravilo javnog duga biti ispunjeno, a ujedno se osigurava i fiskalna održivost u srednjem roku.

SMJERNICE EKONOMSKE I FISKALNE POLITIKE ZA RAZDOBLJE 2022. – 2024.

- Smjernice ekonomске i fiskalne politike za razdoblje 2022. - 2024. sadrže: makroekonomski i fiskalni okvir RH, visinu finansijskog plana državnog proračuna po razdjelima organizacijske klasifikacije za prethodnu i tekuću proračunsku godinu, kao i visinu finansijskog plana u narednom trogodišnjem razdoblju.
- **Finansijski plan obuhvaća visinu sredstava potrebnih za provedbu postojećih programa** odnosno aktivnosti koje proizlaze iz trenutno važećih propisa te visinu sredstava potrebnih za uvođenje i provedbu novih ili promjenu postojećih programa odnosno aktivnosti.
- Smjernice također sadrže i ciljane vrijednosti salda kojih se izvanproračunski korisnici, odnosno trgovačka društva i druge pravne osobe koja ulaze u obuhvat sektora opće države, trebaju pridržavati u nadolazećem srednjoročnom razdoblju.

SMJERNICE EKONOMSKE I FISKALNE POLITIKE ZA RAZDOBLJE 2022. – 2024.

- U srednjoročnom razdoblju očekuje se snažan oporavak gospodarske aktivnosti na koji će utjecati i pozitivni učinci Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. - 2026. (NPOO).
- U 2022. očekuje se realni rast BDP-a od 6,6%, kojega će pratiti rast od 4,1% u 2023. te 3,4% u 2024. godini.
- Gospodarski rast će se prvenstveno temeljiti na doprinosu domaće potražnje, dok će doprinos inozemne potražnje biti negativan i relativno stabilan u cijelom projekcijskom razdoblju.
- Također, osobna potrošnja će dati svoj snažni doprinos gospodarskom rastu.
- U narednom srednjoročnom razdoblju očekuje se i pojačana investicijska aktivnost potpomognuta postojećim kapitalnim priljevima iz fondova EU, kao i novim instrumentima financiranim ponajprije sredstvima iz Mehanizma oporavka i otpornosti.
- **U 2022. godini očekuje se inflacija na razini od 1,7%, dok se u ostatku projekcijskog razdoblja očekuje postupno ubrzanje inflacije na razine od 2,0% u 2023. i 2,3% u 2024. godini.**
- Snažan gospodarski rast u idućim godinama dovest će i do oporavka broja zaposlenih, koji će se kretati po stopi od 1,6% u 2022. i 2023., dok će u 2024. godini stopa rasta zaposlenih iznositi 1,4%.

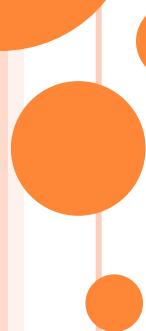
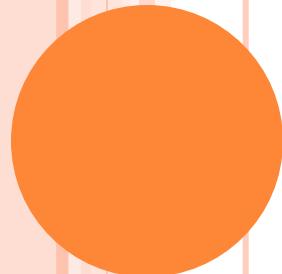

SMJERNICE EKONOMSKE I FISKALNE POLITIKE ZA RAZDOBLJE 2022. – 2024.

- Prihodna strana proračuna određena je očekivanim oporavkom gospodarske aktivnosti, uzimajući u obzir fiskalne učinke provedenih poreznih izmjena u okviru sustava poreza na dobit i poreza na dohodak.
- Značajan učinak na prihode proračuna imat će i povlačenje sredstva iz EU fondova, ponajprije iz tekućeg Višegodišnjeg finansijskog okvira 2014.- 2020., ali se predviđaju i nova sredstva iz Višegodišnjeg finansijskog okvira 2021. – 2027.
- Nadalje, u fiskalne projekcije uključeno je i korištenje sredstava iz novog instrumenta EU Nove generacije, koja će se usmjeriti za jačanje oporavka i otpornosti gospodarstva kroz razvojne, strateške i reformske projekte, a za što je predviđeno 6,3 milijardi eura bespovratnih sredstava do kraja 2026. godine.
- Uz to, u proračunu su projicirana i sredstva iz Fonda solidarnosti EU za financiranje dijela obnove javne infrastrukture oštećene u potresu.

SMJERNICE EKONOMSKE I FISKALNE POLITIKE ZA RAZDOBLJE 2022. – 2024.

- Rashodna strana proračuna usmjerenja je na provođenje aktivnosti u svrhu oporavka i jačanja konkurentnosti i otpornosti gospodarstva, uz osiguravanje primjerene zaštite svih slojeva stanovništva.
- Za sanaciju šteta uzrokovanih potresom i nadalje se predviđaju značajna sredstva, kako iz nacionalnih izvora financiranja, tako i iz Fonda solidarnosti EU. Vodeći računa o fiskalnoj stabilnosti, ali i osiguranju odgovarajućeg životnog standarda za građane RH, osigurana su dodatna sredstva za adekvatniji sustav socijalnih naknada, ponajprije za provedbu novog zakona o socijalnoj skrbi.
- Opisani smjer fiskalnih kretanja kako na prihodnoj tako i na rashodnoj strani proračuna rezultirat će manjom općeg proračuna prema metodologiji ESA 2010 u iznosu od 2,6% BDP-a u 2022. godini. U 2023. predviđa se manjak od 1,9% BDP-a, dok će manjak u 2024. iznositi 1,5% BDP-a. Planira se i daljnje smanjenje udjela javnog duga u BDP-u i to za prosječno 2,9 postotna boda te će iznositi 82,5% u 2022., 79,5% u 2023., dok će u 2024. godini udio javnog duga u BDP-u iznositi 76,8%.

DODATAK

UVJETI ZA ULAZAK U EURO ZONU

EU MAASTRICHTSKI KRITERIJI KONVERGENCIJE* (1992.)

- stabilnost cijena** - stopa inflacije ne smije prelaziti 1,5 postotnog boda prosječne stope inflacije triju država članica sa najmanjom inflacijom;
- kamatne stope** - prosječna dugoročna nominalna kamatna stopa ne smije biti viša od 2 postotna boda u odnosu na kamatne stope triju država članica s najnižom stopom inflacije;
- stabilnost tečaja** - nacionalna valuta ne smije devalvirati u prethodne dvije godine i mora se nalaziti unutar tečajnih raspona utvrđenih Europskim monetarnim sustavom

*Načela utvrđena ugovorom potpisanim u Maastrichtu 1992. godine, kada su države članice uspostavile EU te dogovorile kriterije za uspostavu Ekonomski i monetarne unije te jedinstvene valute.

MAASTRICHTSKI KRITERIJI KONVERGENCIJE (1992.)

Održivost javnih financija:

4. **deficit proračuna opće države** – udio proračunskog deficita opće države u BDP-u ne smije prelaziti 3%;
 5. **državni dug** – udio bruto duga opće države u BDP-u ne smije prijeći 60%;
- *navedenim kriterijima utvrđene su granice javnoga duga i deficita dok je Paktom o stabilnosti i rastu samo dodatno proširena i pobliže definirana tzv. procedura kod prekomjernih deficita*

OSNOVNI CILJEVI STRATEGIJE UPRAVLJANJA JAVNIM DUGOM REPUBLIKE HRVATSKE

- **Doprinos stabilizaciji udjela javnog duga u BDP-u**
- **Produljenje prosječne ročnosti dospijeća i smanjenje udjela kratkoročnog duga u ukupnom dugu**
- **Uvođenje mehanizama zaštite od valutnog rizika**
- **Razvoj krivulje prinosa na domaćem i vanjskom tržištu**
- **Kontinuirani razvoj i unapređenje domaćeg tržišta vrijednosnih papira**

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ – POVIJEST – OD 1993.

- **Osnovni cilj stabilizacijske politike s početka 1993.** godine bio je uspostava i uvođenje tvrdoga budžetskog ograničenja.
- **Vlada** se zalagala za primjenu **restriktivne fiskalne politike**, pa je u skladu s time učinjen niz reformi i promjena u ukupnom fiskalnom/poreznom sustavu.
- **Fiskalna je politika** trebala predstavljati svojevrstan „fitilj“ pokretanja ekonomskog mehanizma Hrvatske.
- **Stabilizacijska funkcija** javnih financija došla je do izražaja 1993. i 1994. godine **provođenjem antiinflacijskog programa** kada se prekida deficitarno financiranje javne potrošnje.
- Ona je **1994. godine podržala gospodarski rast**, međutim, zbog velikih deficitova u izvan proračunskim fondovima izgubila je poslijе kontrolu nad javnom potrošnjom

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

POVIJEST

- Razdoblje **1994.** do **2005.** donijelo je pomake u području upravljanja javnim financijama.
- Međutim, pojavili su se **određeni problemi unutar navedenog razdoblja s kojima se država susrela**, a to je **relativno visok udio državne potrošnje u BDP-u, visoka razina poreznog opterećenja**, oslanjanje države na financiranje prihodima od privatizacije te pritisci na porezni sustav kako bi se njime ostvarili ciljevi politike redistribucije, socijalne zaštite, poticanja investiranja itd.
- **Ministarstvo financija** je zbog toga nastojalo i **nastoji provoditi racionalizaciju rashoda državnog proračuna**, uvelo je i provodi fiskalnu disciplinu u javnim poduzećima i kako bi se smanjila njihova dugovanja, nastoji ubrzati i završiti proces privatizacije kako bi se smanjila ovisnost poduzeća o državnom proračunu, **nastoji se smanjiti porezno opterećenje kroz izmjene u načinu oporezivanja, prvenstveno kroz direktno oporezivanje**

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

POVIJEST

- **U narednom je razdoblju fiskalni deficit i dalje povećavan**, što otežava efikasno vođenje fiskalne politike.
- **Takva kretanja zahtijevaju bolju kontrolu javne potrošnje** i bolje upravljanje javnim dugom, što u konačnici ima za cilj zadovoljiti osnovne fiskalne kriterije za ulazak u Europsku uniju.
- **U godini 2004.**, radi veće transparentnosti i boljega upravljanja proračunom, **u proračun su uvršteni svi rashodi Hrvatskih autocesta i Hrvatskih željeznica**, vraćena su socijalna prava roditeljima, braniteljima i umirovljenicima.
- **Dodatno zaduženje države ostvareno je na domaćem tržištu**, čime se pridonosi smanjenju rasta vanjskoga duga.

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- Posljednjih godina naglasak je bio u vođenju fiskalne politike **usmjeren na smanjivanje deficit-a te usporavanje rasta vanjskog duga i konsolidacije javnih financija.**
- Nastoji se voditi **politika transparentnosti proračuna te smanjiti visinu izdanih državnih jamstava.**
- I nadalje se **čine promjene u poreznom sustavu.**
- Najveći fiskalni izazov je smanjivanje deficit-a.
- Nepovoljna ekonomska kretanja odrazila su se i na fiskalna kretanja u Hrvatskoj u **2011. i 2012. godini.**

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- **Fiskalna politika** u slijedećem srednjoročnom razdoblju je bila usmjerenata na stvaranje **preduvjeta za pokretanje gospodarstva**, prije svega kroz **investicijski ciklus i poboljšanje uvjeta poslovanja**, na održivost javnih financija u skladu sa Zakonom o fiskalnoj odgovornosti i na zaštitu socijalno najosjetljivijih skupina u društvu.
- **Zacrtani ciljevi fiskalne politike** ostvarivani su putem mjera koje su se provodile kako **na prihodnoj tako i na rashodnoj strani proračuna**.

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- **Početkom 2015. godine** većina makroekonomskih pokazatelja ukazivala je na **nastavak pozitivnih kretanja ekonomske aktivnosti domaćeg gospodarstva**, a objavljeni preliminarni podaci o bruto domaćem proizvodu za prvo tromjesečje potvrdili su očekivanja.
- **Smjernicama ekonomske i fiskalne politike** za razdoblje **2016.–2018. godine**, Vlada RH očekivala blagi oporavak **gospodarske aktivnosti**, uzimajući u obzir promjene poreznih politika koje su već usvojene ili se tek planiraju usvojiti. Sukladno navedenom, ukupni prihodi državnog proračuna u 2016. godini projicirani su u iznosu od 107,4 milijarde kuna.

FISKALNA POLITIKA U REPUBLICI HRVATSKOJ

- **U 2017.** ukupni prihod državnog proračuna porastao je za **2,2%** i iznosio 109,8 milijardi kuna, dok se za 2018. godinu predviđao u iznosu od 113,4 milijarde kuna, odnosno uz međugodišnji rast od 3,2%.
- **Porezni prihodi** za razdoblje **2016.–2018.** projicirani su uz pretpostavku **postupnog gospodarskog oporavka**, uzimajući u obzir izmjene u poreznim zakonima koje su stupile na snagu tijekom 2015., a čiji će cjelogodišnji učinci kao i daljnji učinci biti vidljivi i tijekom narednih godina.
- Također, u projekcije poreznih prihoda uključene su i promjene u poreznim propisima koje će se početi primjenjivati u 2016. ili kasnijim godinama

MOGUĆNOSTI I OGRANIČENJA FISKALNE POLITIKE U REPUBLICI HRVATSKOJ

- **Ograničenja fiskalne politike u Hrvatskoj su brojna.**
- Ona se o gledaju kroz **(ne)koordinaciju fiskalne s monetarnom politikom, kontinuirano loše proračunsko planiranje i nepovoljne projekcije gospodarskog rasta**, trendove u kretanju javnih prihoda, problem postojeće visine i strukture javnih rashoda te problem financiranja deficit-a i nepostojećeg sustava upravljanja javnim dugom.
- **U Hrvatskoj je prisutna (ne)koordinacija fiskalne i monetarne politike.**
- Naime, u posljednjih 20-tak godina dogodile su se anomalije koje su onemogućile značajniji doprinos monetarne politike ukupnoj ekonomskoj politici (valutna klauzula, neslužbena dolarizacija/euroizacija, nepovjerenje u domaću valutu itd.).

- Okvir makroekonomске politike RH određen je pozitivnim kretanjima ekonomske aktivnosti, temeljenim na rastu osobne potrošnje, investicija uz snažnu apsorpciju sredstava iz EU fondova te izvoza roba i usluga.
- U 2019. predviđa se realni rast BDP-a od 2,8% (ostvaren 2,9%), u 2020. od 2,5%, a u 2021. i 2022. godini od 2,4%.
- U čitavom projekcijskom razdoblju predviđa se stabilna inflacija ispod 1,5%.
- Očekuje se i nastavak povoljnih kretanja na tržištu rada pri čemu će anketna stopa nezaposlenosti bilježiti daljnje smanjenje prema 6,3% u 2022. godini.

HRVATSKE JAVNE FINANCIJE U 2021.

- Neočekivano snažni oporavak gospodarske aktivnosti u 2021. godini, uvelike je utjecao i na hrvatske javne financije.
- To se prije svega odnosi na ostvarenje ukupnih prihoda koji su na razini opće države (ESA2010) u 2021. godini u uvjetima snažnog nominalnog i realnog rasta, porasli za 11,8 % ponajviše zbog porasta neizravnih poreza (za 17,5 %, od čega je samo PDV porastao za 20,9 %), dok su doprinosi porasli za 10,7 % te neporezni prihodi za 13,6 %).
- Na drugoj strani, izravni porezi smanjeni su za 5,6 % i to zbog smanjenja prihoda od poreza na dohodak i dobit te lošijeg finansijskog poslovanja u 2020. godini.
- Naime, deficit opće države mјeren udjelom u BDP-u, smanjen je s kriznih 7,3 % BDP-a iz 2020. godine na 2,9 % (ili 12,4 mlrd. kn) u 2021. godini, pri čemu je najveći utjecaj imalo snažno smanjenje deficitu državnog proračuna.
- No, unatoč takvim pozitivnim pokazateljima, činjenica je kako je dug opće države u 2021. godini nastavio snažno nominalno rasti (na kraju 2021. godine iznosio je 343,6 mlrd. kn).
- Ipak, uslijed snažnog gospodarskog oporavka omjer duga u BDP-u je nakon velikog porasta u prethodnoj godini, smanjen s 87,3 % BDP-a u 2020. godini na 79,8 % BDP-a u 2021. godini.
- Visoka razina javnog duga premašuje referentnu vrijednost od 60 % BDP-a i značajno ograničava mogućnosti snažnijeg korištenja fiskalne politike za protukrizno djelovanje.

2022. - DUG OPĆE DRŽAVE PORASTAO ZA 18 MILIJARDI KUNA, ALI JE OMJER JAVNOG DUGA U BDP-U NA SILAZNOJ PUTANJI

- Dug opće države krajem travnja ove godine iznosio je 356,1 milijardi kuna, što je za 18 milijardi kuna ili 5,3 posto više nego godinu dana ranije
- Prirast duga na godišnjoj razini uzrokovani je porastom i unutarnjeg i inozemnog duga, pokazuju zadnji podaci HNB-a.
- Tako je unutarnji dug veći za 7,6 milijardi kuna ili 3,5 posto u odnosu na kraj travnja 2021. godine te iznosi 225,9 milijardi kuna.
- Istodobno, inozemni dug uvećan je za 10,4 milijardi kuna ili 8,7 posto, na 130,1 milijardu kuna, a njegov rast posljedica je travanskog izdanja euroobveznica na međunarodnom tržištu kapitala u ukupnom nominalnom iznosu od 1,25 milijardi eura.

HRVATSKA MEĐU ZEMLJAMA EU-A S NAJVEĆIM PADOM UDJELA DUGA U BDP-U – 2023.

- Javni dug u EU i eurozoni iskazan udjelom u BDP-u smanjio se i na kraju trećeg tromjesečja 2022. godine zahvaljujući kontinuiranom rastu gospodarstva, a Hrvatska je zadržala mjesto među zemljama s najvećim padom, pokazalo je izvješće Eurostata.
- Na razini EU-a javni dug iznosio je na kraju lanjskog rujna 85,1 posto BDP-a, izračunao je Eurostat. **Na kraju lipnja iznosio je 86,4 posto.**
- U eurozoni spustio se s 94,2 na 93 posto.
- Na kraju rujna 2021. iznosio je 89,7 posto u EU dok je u eurozoni bio gotovo izjednačen s BDP-om.
- Hrvatska se svrstala i u skupinu zemalja EU s najvećim padom javnog duga iskazanog udjelom u BDP-u u odnosu na rujan 2021. godine, za 11,1 postotni bod

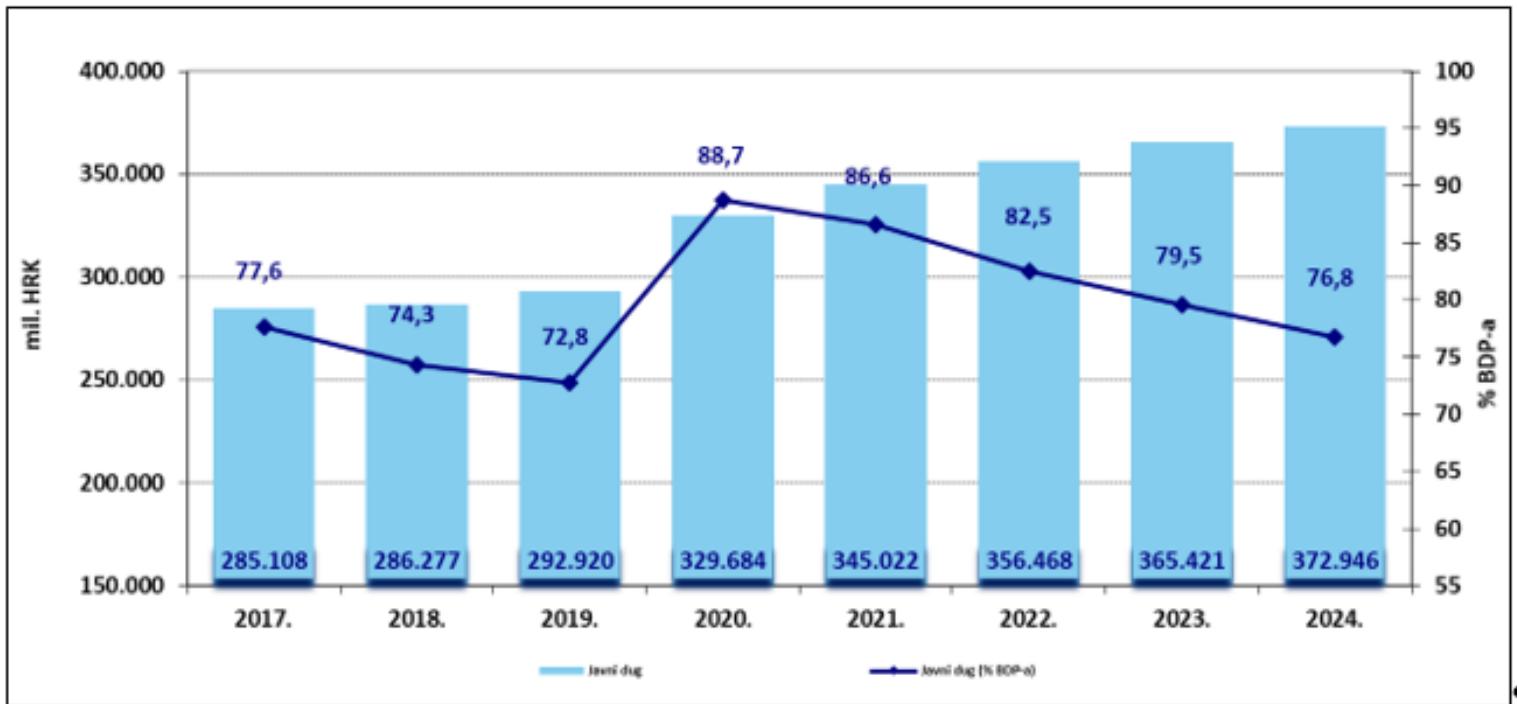
DANAŠNJI IZAZOVI

- Pred vladama država EU izazova je napretek, od **financiranja klimatskih ciljeva, smanjenja energetske ovisnosti, rasta izdataka za obranu, ubrzanja digitalne tranzicije...**
 - Primjera radi, i prije invazije na Ukrajinu za postizanje klimatskih ciljeva do 2030. potrebna ulaganja povezana s energijom EK je procjenjivala na prosječno 402 milijarde eura (gotovo tri posto BDP-a 2019.) godišnje, što bi u odnosu na prethodno desetljeće godišnje značilo oko 220 milijardi eura više.
- Kolike će dodatne potrebe implicirati **plan REPowerEU** odnosno eliminiranje ovisnosti o ruskim fosilnim gorivima, još se ne zna ali sigurno je da će biti znatne
- Uza sve, pojačava se i fokus na obrambene proračune.

PROJEKCIJE MAKROEKONOMSKIH POKAZATELJA REPUBLIKE HRVATSKE

	2020.	Projekcija 2021.	Projekcija 2022.	Projekcija 2023.	Projekcija 2024.
BDP - realni rast (%)	-8,0	5,2	6,6	4,1	3,4
Osobna potrošnja	-6,2	5,1	4,0	3,7	3,6
Državna potrošnja	3,4	2,7	2,2	2,2	2,3
Bruto investicije u fiksni kapital	-2,9	9,9	18,0	8,5	4,5
Izvoz roba i usluga	-25,0	12,5	15,8	6,1	3,9
Uvoz roba i usluga	-13,8	12,3	14,7	6,7	4,2
Doprinosi rastu BDP-a (postotni bodovi)	-8,0	5,2	6,6	4,1	3,4
Osobna potrošnja	-3,6	3,0	2,4	2,2	2,1
Državna potrošnja	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5
Bruto investicije u fiksni kapital	-0,6	2,2	4,2	2,2	1,2
Promjena zaliha	1,3	0,1	0,2	0,1	0,0
Izvoz roba i usluga	-13,0	5,2	7,0	2,9	1,9
Uvoz roba i usluga	7,2	-6,0	-7,7	-3,7	-2,4
Rast indeksa potrošačkih cijena (%)	0,2	2,0	1,7	2,0	2,3
Rast zaposlenosti (%)*	-1,2	2,3	1,6	1,6	1,4
Stopa nezaposlenosti, anketna (%)	7,5	7,0	6,5	6,0	5,7

JAVNI DUG U RAZDOBLJU 2017. – 2024.

Izvor: DZS, HNB, Ministarstvo financija

- Temeljem kretanja fiskalnog salda proračuna opće države očekuje se da će udio javnog duga u BDP-u u 2022. godini zabilježiti smanjenje za 4,1 postotni bod te će iznositi 82,5% BDP-a.
- Pod utjecajem gospodarskog oporavka i racionalne proračunske politike udio javnog duga u BDP-u nastavit će se smanjivati za prosječno 2,9 postotna boda godišnje, odnosno na razinu od 79,5% BDP-a u 2023., dok se u 2024. godini očekuje na razini od 76,8% BDP-a.

PAKT O STABILNOSTI I RASTU (SGP)

- **Pakt o stabilnost i rastu dogovor** je država članica EU vezan za **fiskalnu politiku**.
- Odnosi se na treću fazu Ekonomске i monetarne unije (EMU), odnosno na nepovratno fiksiranje tečajeva i uvođenje jedinstvene valute – eura.
- Počeo se primjenjivati **1. siječnja 1999.** godine kako bi se osiguralo da države članice EMU održavaju fiskalnu disciplinu nakon uvođenja jedinstvene valute – eura.
- Države članice koje su uvele euro moraju održavati tzv. **Maastrichtske kriterije konvergencije**, a Pakt o stabilnosti i rastu osigurava njihovo provođenje.

PAKT O STABILNOSTI I RASTU (SGP)

- **Obveze iz Pakta** u potpunosti stupile na snagu uvođenjem eura
- **Usvojen** kako bi zemlje članice EU nastavile provoditi razumno proračunsku politiku i nakon ulaska u EMU odnosno da bi se očuvala stabilnost cijena koja se može narušiti fiskalnom nedisciplinom zemalja članica
- **Zemlje su dužne težiti uravnoteženom proračunu;**

PAKT O STABILNOSTI I RASTU (SGP)

- **Novčane kazne** do visine od najviše 0,5% BDP-a za zemlje čiji proračunski deficit prelazi 3% BDP-a
 - od kazne se izuzimaju one zemlje koje su se u godini povrede odredaba Pakta susrele s tzv. "izvanrednim okolnostima", tj. prirodnim katastrofama ili padom BDP-a više od 2% godišnje;
 - slična fleksibilnost postoji i kod javnog duga, gdje se za države s prethodno iznimno visokim udjelom javnog duga u BDP-u smatra zadovoljavajućim ako im se udio duga u BDP-u približava referentnoj vrijednosti

OGRANIČENJE VISINE DRŽAVNOGA DUGA U ZAKONU O PRORAČUNU RH

- **Omjer nepodmirenog iznosa državnog duga na kraju godine u odnosu na projekciju BDP-a** može biti veći od prošlogodišnjeg omjera, s tim da navedeni omjer ne bude veći od 60% BDP-a
- **Razlika u odnosu na Maastrichtski kriterij** gdje je ovaj omjer postavljen za konsolidirani dug opće države je da državni dug u RH obuhvaća dug središnjeg proračuna - primjerenije bi bilo ograničenje postaviti za javni dug umjesto državni dug

FISKALNA PRAVILA U ZAKONU O FISKALNOJ ODGOVORNOSTI RH (NN139/10)

- **Ukupni rashodi** općeg proračuna izraženi udjelom u procijenjenom BDP-u godišnje će se smanjivati za najmanje 1 postotni bod
- **Smanjenje** se provodi do trenutka kada će primarni fiskalni saldo općeg proračuna u nominalnom iznosu biti jednak nuli ili pozitivan
- *Cilj je stabilizacija i smanjivanje udjela javnog duga u BDP-u*

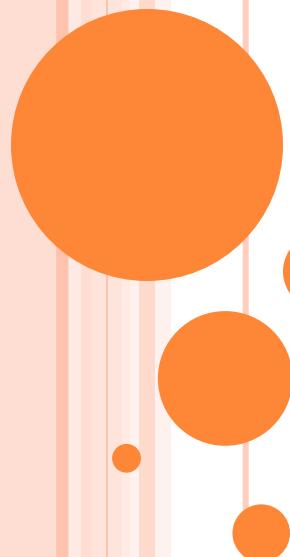
EUROPSKA FISKALNA PRAVILA IZGLEDNO OSTAJU UBLAŽENA

- Nakon izbijanja COVID krize, Vijeće EU je u ožujku 2020. odobrilo primjenu opće klauzule o odstupanju (*general escape clause*) od proračunskih pravila definiranih Paktom o stabilnosti i rastu.
- Ovim je državama članicama dana mogućnost pružanja fiskalnih poticaja svojim gospodarstvima kako bi se ublažili negativni utjecaji pandemije.
- Rat u Ukrajini općenito je u EU nametnuo preispitivanja fiskalne i monetarne integracije
- Velike neizvjesnosti i nepredvidivost ponajprije su vezane uz daljnji tijek ratnih zbivanja u Ukrajini s pratećim globalnim poremećajima dobavnih lanaca (koji su trenutno dodatno potaknuti novim epidemiološkim zapletima u Kini) i njihovim utjecajem na gospodarsku aktivnost.
- Pritom su u Hrvatskoj radari naročito usmjereni u izglede turističke sezone.
- U takvoj situaciji, prema svemu sudeći, još će neko vrijeme u drugom planu ostati i neki standardi i kriteriji o kojima su članice EU morale voditi računa pri iznošenju konvergencijskih programa i planova reformi.
- **Iako je suspenzija fiskalnih pravila EU uvedena s izbijanjem "korona krize" trebala završiti s krajem 2022., dogodine ne treba očekivati povratak na staro.**
- **Europska komisija** je najavila da će se to pitanje razmotriti, a to uključuje i mogućnost produljenja suspenzije fiskalnih pravila.

RH i EURO

- U srpnju 2020. godine RH je ušla u ERM II mehanizam, što je ujedno posljednja faza prije ulaska u europodručju i uvođenje eura kao službene valute i zakonskog sredstva plaćanja.
- Planirani najraniji datum pristupanja RH europodručju bio je 1. siječnja 2023., no on ovisi o ispunjavanju nominalnih kriterija konvergencije te mjera usuglašenih s institucijama EU državama članicama.

MONETARNA POLITIKA

Prof. dr. sc. Željko Tomšić

SADRŽAJ DANAŠNJEGL PREDAVANJA

- **Definicija i vrste monetarne politike**
- **Ciljevi monetarne politike**
- Vrste monetarne politike
- Instrumenti monetarne politike
- Diskontna politika
- Centralna banka
- Hrvatska narodna banka
- **Europska središnja banka**
- Učinci monetarne politike na gospodarstvo
- Što su devizni tečajevi?

POSLOVNI CIKLUSI - PONAVLJAMO

FISKALNE I MONETARNE POLITIKE

- **Poslovni ciklus su** pravilna gospodarska kolebanja, izražena u **smjenama ekspanzije i kontrakcije ukupne ekonomske aktivnosti**
- **Poslovni ciklusi se ne mogu izbjegći**, ali se mogu relativno uspješno **neutralizirati mjerama fiskalne i monetarne politike**
- Ove dvije politike koriste se u različitim kombinacijama **za usmjeravanje ekonomskih ciljeva zemlje.**

FISKALNA POLITIKA - PONAVLJAMO

- **Fiskalna politika** je sredstvo kojim vlada prilagođava svoje razine **potrošnje i porezne stope** za praćenje i utjecaj na nacionalnu ekonomiju.
- **Sastoji se od dva oblika** od kojih prvi podrazumijeva **državne izdatke za kupovinu roba i usluga** (npr. izgradnja cesta) koji utječu na relativni obujam kolektivne i privatne potrošnje, dok se drugi odnosi na **oporezivanje dohotka** čime se smanjuje potrošnja pojedinca i također utječe na privatnu štednju.

FISKALNA POLITIKA - PONAVLJAMO

- **Fiskalna politika** = svjesne promjene državnih prihoda i rashoda kojima je svrha ostvarivanje makroekonomskih ciljeva ekonomske politike:
 - pune zaposlenosti
 - stabilnih cijena
 - zadovoljavajuće stope rasta
 - eksterne ravnoteže
- **Ciljevi fiskalne politike** su **ekonomski rast** uz visoku zaposlenost i stabilne cijene.
- Pod **fiskalnom politikom** podrazumijeva se ponajprije upravljanje proračunskim prihodima i rashodima.
- **Glavni fiskalni instrument** u svakoj državi je **državni proračun**.

MONETARNA POLITIKA

- Monetarna politika odnosi se na odluke koje donose središnje banke kako bi **utjecale na cijenu i dostupnost novca u gospodarstvu**.
- U europodručju najvažnija se takva odluka **Europske središnje banke** obično tiče ključnih kamatnih stopa.
- Svaka **promjena ključnih stopa** **utječe** na kamatne stope na temelju kojih **poslovne banke obračunavaju kamate na posuđeni novac**.
- Drugim riječima, ta odluka utječe na potrošnju i poslovna ulaganja.
- **Monetarna politika je** dio ekonomске politike kojom središnja banka regulira ukupnu ponudu novca radi postizanja određenih ciljeva (stabilnost cijena, osiguranje pune zaposlenosti i gospodarskoga rasta, stabilnost deviznoga tečaja i dr.).
- **Glavni** su instrumenti monetarne politike
 - **operacije na otvorenom tržištu**,
 - **stalno raspoložive mogućnosti**,
 - **obvezna pričuva i**
 - **devizne intervencije**.

MONETARNA POLITIKA

- Uporabom pojedinih instrumenata monetarne politike središnja banka (izravno ili neizravno) utječe na **količinu primarnoga novca i kamatnu stopu**.
- Ako mjere monetarne politike djeluju na **smanjenje** primarnog novca i povećanje kamatnih stopa, tada je to **restriktivna monetarna politika**.
- U obrnutom slučaju, kada mjere monetarne politike djeluju na **povećanje** primarnoga novca i smanjenje cijene novca, riječ je o **ekspanzivnoj monetarnoj politici**.
- Ovisno o izboru ciljeva i instrumenata za njihovo postizanje, govori se o različitim režimima monetarne politike.
- Sve češći pristup središnjih banaka u provođenju monetarne politike u današnje vrijeme predstavlja **politika ciljanja inflacije (inflation targeting)**.

DEFINICIJA I VRSTE MONETARNE POLITIKE

- **Monetarna politika** predstavlja skup mjera, propisa i instrumenata koje poduzima država na monetarnom planu, a za njeno provođenje zadužena je monetarna vlast preko središnje banke.
- **Središnja banka** monetarnom politikom i njezinim instrumentima utječe na pozitivne i negativne tendencije u gospodarstvu i stvara stabilno okružje.
- Pod pojmom **stabilnog okruženja** u makroekonomiji podrazumijeva se gospodarstvo u kojem je na snazi
 - niska inflacija,
 - održivi ekonomski rast,
 - stabilnost deviznog tečaja te
 - stabilnost cjelokupnog financijskog sustava.

MONETARNA POLITIKA

Ciljevi monetarne politike:

- **Visoka zaposlenost** postoji kada je potražnja za radom jednaka ponudi rada što je kompatibilno teorijskom konceptu ostvarivanja **pune zaposlenosti** uz postojanje određene razine **prirodne stope nezaposlenosti**.
- **Ekonomski rast** označava povećanje potencijalnog BDP-a neke zemlje.
- **Stabilnost cijena** odnosi se na ostvarivane **niskih stopa inflacije** između **2 do 3 % godišnje** uz koje je moguće ostvariti održivi ekonomski rast.
- **Prirodna nezaposlenost** je **najniža razina nezaposlenosti kod koje inflacija može ostati stabilna** (nezaposlenost koju neka privreda može imati bez ispoljavanja nekih većih neizvjesnosti u odnosu na prihvatljive nivoje inflacije)

MONETARNA POLITIKA

Ciljevi monetarne politike:

- **Stabilnost kamatnjaka** povećava transparentnost i stabilnost financijskih tržišta te olakšava planiranja vezana uz budući novčani tijek.
- **Stabilnost financijskih tržišta** omogućuje efikasno prenošenja novčanih viškova od suficitarnih ka deficitarnim subjektima te pridonosi izbjegavanju čimbenika razvoja financijske krize.
- Uz **stabilnost na deviznom tržištu** sprječava se promjena uvjeta razmjene vezana uz pad ili rast vrijednosti domaće valute u odnosu na strane valute.
- **Kamatnjak je cijena novca.** Kamata je izvršena isplata za upotrebu novca. Kamatnjak je svota kamata plaćenih na jedinicu vremena. Ljudi plaćaju za mogućnost pozajmljivanja novca. **Kamatnjak je trošak posuđivanja novca**, uzimanja novca u zajam, mjerjen kunama na posuđenu kunu (kuna uzeta u zajam godinu dana). Kamatnjaci se razlikuju po karakteristikama zajma - rok, dospijeće, rizik, likvidnost, administrativni troškovi.

CILJEVI MONETARNE POLITIKE

- **Stabilnost cijena** u mnogim je gospodarstvima glavni i osnovni cilj monetarne politike.
- Odnosi se na ostvarivanje **niskih stopa inflacije** uz koje gospodarstvo može ostvarivati ekonomski rast.
- **Uz nisku stopu inflacije** povećava se vjerodostojnost i kredibilitet monetarne politike, te **transparentnost cijena i drugih varijabla**.
- **Ostvarivanje svih ciljeva monetarne politike** nije uvijek moguće, stoga središnja banka pri ostvarivanju jednog cilja **može narušiti ostvarivanje drugog cilja** i to najviše dolazi do izražaja kada središnja banka mora djelovati u kratkom vremenskom periodu

VRSTE MONETARNE POLITIKE

- Ovisno da li se gospodarstvo nalazi **u stanju krize ili u stanju prosperiteta** primjenjuje se ekspanzivna monetarna politika odnosno restriktivna monetarna politika.
- **Ekspanzivna monetarna politika** ili politika „**jeftinog novca**“ primjenjivat će se **u gospodarstvu koje se nalazi u stanju krize**. Gospodarskim subjektima **omogućit će se lakši pristup novcu, kamatne stope na kredite će se sniziti, u opticaj ulazi veća količina novca, povećavaju se investicije i osobna potrošnja**, a takvi uvjeti u gospodarstvu trebali bi imati utjecaj na porast ukupne proizvodnje i zaposlenosti.
- **Restriktivnu monetarnu politiku** ili politiku „**skupog novca**“ središnja banka primjenjuje **kada gospodarstvo posluje u stanju prosperiteta**. Dolazi do **smanjenja količine novca u opticaju, gospodarski subjekti plaćaju veću cijenu novca jer su kamate porasle, smanjuju se investicije i osobna potrošnja, a sve u svrhu stabilizacije cijena i suzbijanja inflatornih učinaka**.

MONETARNA POLITIKA

Instrumenti monetarne politike su:

- **stopa obavezne rezerve** - putem koje središnja banka ograničava poslovnim bankama slobodno raspolagati dijelom svojih sredstava.
 - Za taj iznos se smanjuje kreditni potencijal poslovnim bankama, zakonom utvrđeno pravo središnje banke.
- **eskontna stopa** - svojevrsna **cijena kredita**; to je kamatna stopa po kojoj središnja banka prima od poslovnih banaka na eskont - reeskont robne mjenice ili druge vrijednosne papire.
 - **Eskontna kamatna stopa** je ona kojom središnja banka utječe na ponudu i potražnju za novcem naziva se diskontna ili eskontna kamata. Temeljem visine ove kamate i drugih, prvenstveno tržišnih uvjeta formiraju se kamate na tržištu.
- **Reeskont:** Posao kada banka eskontira mjenice iz svog portfelja kod neke druge banke, najčešće kod centralne banke, čime povećava svoju likvidnost.

MONETARNA POLITIKA

Instrumenti monetarne politike su:

- **operacije središnje banke na otvorenom tržištu** - ostvaruju se kupovinom i prodajom vrijednosnih papira (obveznica); uglavnom su to državni vrijednosni papiri (državne obveznice).
 - Ako s vrijednosnim papirima na finansijskom tržištu trguju pojedinci, država, poduzeće, u cilju izmjene strukture imovine, pretvarajući vrijednosne papire u novčane, onda se to ne smatra operacijama na otvorenom tržištu u smislu u kome se definira kao instrument središnje banke
- Kada **vlada depresija** onda središnja banka pristupa **ekspanzivnoj monetarnoj politici**, odnosno **kupovini** vrijednosnih papira na finansijskom tržištu

MONETARNA POLITIKA

Instrumenti monetarne politike su:

- **intervencije na deviznom tržištu - kupovinom deviza povećava se, a prodajom smanjuje novčana masa.**
- *S obzirom kada je kuna bilo jedino zakonsko sredstvo plaćanja na domaćem tržištu onda je Hrvatska narodna banka kupovinom deviza povećala novčanu masu i obrnuto.*

KANALI MONETARNE POLITIKE

- U razvijenim gospodarstvima najznačajniji instrumenti monetarne politike su **politika diskontne stope, politika otvorenog tržišta i politika obveznih rezervi**.
- Njihovo se djelovanje **ostvaruje preko određenih kanala monetarne politike**.
- Kanali monetarne politike predstavljaju različite puteve kojima monetarna politika utječe na realna kretanja u ekonomiji.
- **Kanali monetarne politike** su:
 - **ponuda novca,**
 - **kamatne stope,**
 - **bogatstvo,**
 - **raspoloživost kredita i**
 - **likvidnost.**

KANALI MONETARNE POLITIKE

- **Ponuda novca** predstavlja kanal monetarne politike koji djeluje u slučaju kada stanovništvo troši višak svoga novca na kupnju dobara i usluga.
- **Specifična povezanost** između **novčane ponude i konkretnog cilja monetarne politike** ovisit će o tome kakva je ta potrošnja, odnosno da li je usmjerena k potrošnim dobrima, kapitalnim dobrima ili uvoznim dobrima.
- Međutim bez obzira na to može se reći da će općenito **veća potrošnja stanovništva predstavljati željeni rezultat „lagane“ monetarne politike.**
- **Kamatne stope** kao kanal monetarne politike djeluju u slučaju kada stanovništvo višak svoga novca daje u obliku kredita.
- **Veća ponuda kredita** će rezultirati **smanjenjem kamatnih stopa**, što će stimulirati potražnju za kapitalnim investicijama

KANALI MONETARNE POLITIKE

- **Bogatstvo** kao kanal monetarne politike usko je povezan s kanalom kojega čine kamatne stope.
- Kada se **kamatne stope smanje**, *ceteris paribus*, cijene ostale financijske imovine, kao što su primjerice **dionice i obveznice**, će porasti.
- Stanovništvo koje drži ovu imovinu će se **zbog toga osjećati bogatije** i zato može povećati potražnju za dobrima i uslugama, što predstavlja cilj „lagane“ monetarne politike

DISKONTNA POLITIKA

- **Diskontna politika** predstavlja tipičan **instrument monetarne politike** kojim koriste središnje banke tržišnih ekonomija.
- **Promjenom visine diskontne stope** središnje banke mogu **indirektno djelovati na visinu novčane ponude** i usmjeravati kretanje potražnje za novcem.
- Ukoliko na primjer središnja banka želi smanjiti ponudu novca kako bi obuzdala ili **spriječila inflaciju** određuje **diskontnu stopu** na višoj razini od **trenutačne razine tržišnih kamatnjaka**.
- Za sve sudionike novčanog tržišta to znači **direktni signal da je novac postao skuplji**, jer za isti iznos zaduženja kod središnje banke treba platiti veću kamatu.
- Javnost veću diskontnu stopu shvaća ne samo kao **signal rasta mogućeg dalnjeg rasta cijene novca u budućnosti**, nego i kao signal opasnosti od razvoja inflacije, na koju je središnja banka reagirala pravodobno višom kamatom stopom.
- **Diskontna stopa ili eskontna stopa** je **kamatna stopa** po kojoj **središnja banka** odobrava kredite **poslovnim bankama** i koju središnja banka obračunava pri otkupu **mjenica**. Time utječe na tržišne uvjete formiraju kamate na novčanom tržištu.

DISKONTNA POLITIKA

- **Uz veći trošak zaduživanja i diskontnu stopu višu od trenutačne razine kamatnjaka u međubankovnom tržištu, poslovne banke imaju manji interes za zaduživanje iz primarne emisije.**
- Kako **povećanjem diskontne stope** izvori pribave likvidnosti postaju skuplji, **povećanje diskontne stope djeluje na rast aktivnih kamatnih stopa** uz koje poslovne banke odobravaju kredite poduzećima, stanovništvu i drugim subjektima.
- **Uz ostale uvjete nepromijenjene**, porast cijene zaduživanja **smanjuje interes bančnih komitenata za kreditima**, što dovodi do formiranja nove ravnoteže na tržištu kredita uz višu razinu tržišnih kamatnjaka.
- **Kada novac postane skuplji i oskudniji, rast diskontne stope djeluje na rast pasivnih kamatnih stopa**, pa posljedično i na smanjenje potražnje javnosti za gotovinom i depozitnim novcem, uz **istodobno povećanje potražnje za štednim i oročenim depozitima** na koje banke plaćaju veću kamatu.
- U konačnici **smanjena aktivnost banaka** i porast nemonetarne pasive banke (štедni i oročeni depoziti) **omogućuju smanjenje količine novca u opticaju**

DISKONTNA POLITIKA

- U obratnoj situaciji, kada središnja banka želi povećati ponudu novca kako bi povećanjem potražnje za kreditima potaknula privrednu aktivnost, ona će sniziti diskontnu stopu ispod tržišne kamatne stope.
- Uz nižu cijenu zaduživanja poslovne banke mogu pribaviti viškove likvidnosti posuđivanjem kod središnje banke, što djeluje na pad kamatnjaka na međubankovnom tržištu.
- Ukoliko razdoblje visoke likvidnosti potraje, konkurenčija među bankama dovesti će do pada svih kratkoročnih kamatnih stopa.
- Zaduživanje poslovnim subjektima i stanovništvu postaje jeftinije, smanjuju se pasivne kamate koje poslovne banke plaćaju svojim štedišama na depozite, a štednja opada.

POLITIKA OTVORENOG TRŽIŠTA

- **Politika otvorenog tržišta** značajan je instrument monetarno kreditne politike kojega koriste središnje banke razvijenih tržišnih ekonomija sa ciljem reguliranja mase novca u opticaju.
- **Predmet kupoprodaje** na otvorenom tržištu središnje banke javljaju se kratkoročni državni vrijednosni papiri, vrijednosni papiri za koje država jamči, vrijednosni papiri čiju emisiju vrši središnja banka, te drugi kratkoročni vrijednosni papiri s određenom kamatnom stopom.

POLITIKA OTVORENOG TRŽIŠTA

- Središnja banka **operacijama na otvorenom tržištu** može djelovati i na ostvarenje dugoročnih ciljeva kao što je **suzbijanje inflacije ili ublažavanje recesije**.
- Pri ostvarivanju takvih dugoročnih ciljeva središnja banka koristi se operacijama **izravne kupnje ili prodaje vrijednosnica**.
- Pod **pojamom izravne kupnje** podrazumijeva se da **kada banka napravi kupnju državne vrijednosnice** nije je dužna kasnije prodati izvornom prodavatelju, odnosno prilikom prodaje kupac nije dužan istu ponovno prodati središnjoj banci.

POLITIKA OBVEZNIH REZERVI

- Politika obveznih rezervi sastoji se u određivanju stope obvezne rezerve i drugih uvjeta koji određuju visinu obveznih rezervi koje poslovne banke trebaju obračunati i izdvojiti na depozite.
- Da bi poslovne banke mogle osigurati svoju likvidnost, moraju držati jedan dio gotovog novca u obliku rezervi likvidnosti.
- Budući je držanje takvih rezervi nužna prepostavka normalnog funkcioniranja poslovnog bankarstva, središnja banka kao vrhovna monetarna vlast propisuje obvezu držanja te rezerve određujući tzv. stopu obvezne rezerve

POLITIKA OBVEZNIH REZERVI

- Dvije važne **uloge obveznih rezervi** su da predstavljaju svojevrsnu **zaštitu deponenata od rizičnog ponašanja** poslovne banke te da **obuzdavaju** pretjeranu kreditnu aktivnost banaka, odnosno smanjuju količinu novca u opticaju i moguću pojavu inflacije.
- **Politika obveznih rezervi** predstavlja grub i **administrativni instrument monetarne politike** te ukoliko neka od banka ne izvršava svoje obveze u pogledu izdvajanja obveznih rezervi dolazi pod pojačanu kontrolu središnje banke, te joj se **naplaćuju dodatne kamate**.
- Zbog svog **brzog i učinkovitog djelovanja** politika obveznih rezervi javlja se kao jedan od **važnijih instrumenata monetarne politike** svih središnjih banaka.

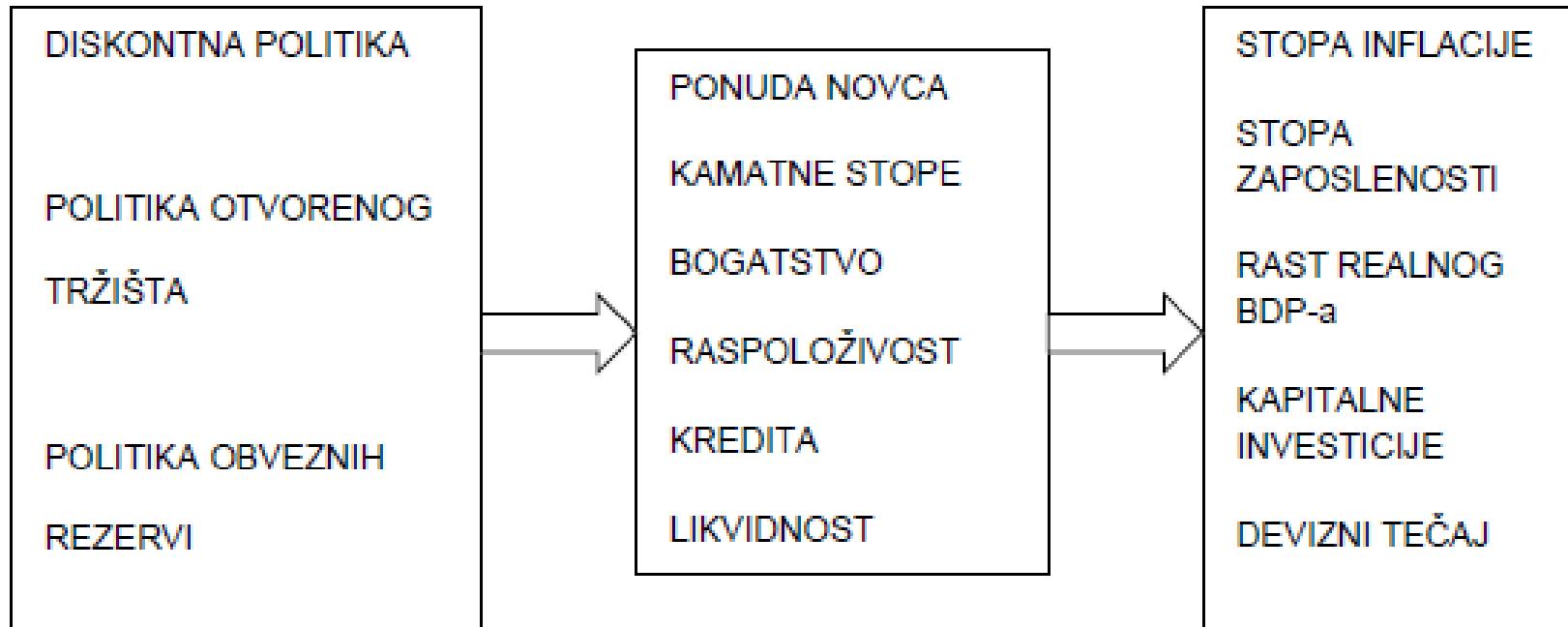
SELEKTIVNA KREDITNA POLITIKA

- **Selektivna kreditna politika** predstavlja **kvantitativnu mjeru** kontrole uporabe kredita iz primarne emisije i ukupnih novčanih tokova.
- Središnja banka odobrava poslovnim bankama **selektivne kredite** i time postiže da se sredstva iz primarne emisije utroše za točno određenu namjenu.
- Na taj način **središnja banka** neposredno djeluje na **gospodarstvo i jačanje pojedinih grana djelatnosti** koje su posebno važne za državu.
- Na isti način ograničavanjem kredita zbog nekih određenih razloga **zaustavlja rast i razvoj nekih drugih privrednih sektora**

SELEKTIVNA KREDITNA POLITIKA

- Da bi se **selektivna kreditna politika** mogla kvalitetno i efikasno provoditi potrebno je ispuniti sljedeće uvjete:
 - **politika zemlje** mora imati jasne i nedvojbeno utvrđene pravce i ciljeve razvoja
 - da se u **gospodarskim kretanjima dosljedno primjenjuju načela** ekonomičnog i racionalnog poslovanja te da se prema tome utvrđuje kreditna sposobnost kako banaka, tako i korisnika kredita,
 - da se **u financijskim kretanjima svih gospodarskih subjekata osigurava financijska disciplina** i poštivanje svih mjera utvrđenih kreditno- monetarnom politikom.

SHEMATSKI PRIKAZ DJELOVANJA GLAVNIH INSTRUMENTA MONETARNE POLITIKE KA OSTVARENJU CILJEVA

CENTRALNA BANKA

- **Centralna banka** jedne zemlje je glavna monetarna institucija u toj zemlji.
- Njeno je djelovanje od presudne važnosti za gospodarstvo svake zemlje
- **Centralna banka je banka za bankare**, ona kontrolira emisiju novca u opticaju, regulira zaduživanje države u inozemstvu, kontrolira stabilnost valute u jednoj zemlji (devizni tečaj), brine o osiguranju depozita te kontrolira rad poslovnih banaka.
- **Centralna banka je glavna monetarna institucija** u nekoj državi koja ima monopol u emisiji novčanica
- **Formalno-pravni položaj** i zadaci centralne banke reguliraju se posebnim zakonima
- **Centralna banka**, u stvari, **predstavlja monetarnu vlast u državi** i često financira izvršnu vlast pomoću otkupa državnih vrijednosnih papira ili dodjeljivanjem kredita za pokriće deficit-a u državnom proračunu
- **Centralna banka** obično ima određenu **autonomiju** prema izvršnoj vlasti zbog značaja i specifičnosti novca

CENTRALNA BANKA

- **Uspješnost rada** centralne banke mjeri se isključivo s obzirom na **ostvarivanje proklamiranih ciljeva monetarne politike**, a ne na temelju prihoda i dobiti koju ona ostvaruje
- **Centralnom bankom** upravlja vijeće ili savjet čije članove i guvernera obično predlaže predsjednik države, a imenuje i smjenjuje parlament
- **Centralna banka** se razvila **iz emisijske banke** u vrijeme kada se emisija novca odvojila od zlatne podloge i kada je od države **dobila zadatak da kontrolira novčani opticaj**, domaću likvidnost, vanjsku likvidnost i poslovanje ostalih banaka
- **Monetarnu politiku u ime države kreira i provodi** centralna banka kada regulira ukupnu ponudu novca, kamatne stope, devizni tečaj i uvjete kreditiranja

ZADACI CENTRALNE BANKE

Glavni zadaci centralne banke su:

- regulacija novčane mase, odnosno emisija novca ili povlačenje novca iz opticaja
- reguliranje deviznog tečaja
- reguliranje finansijskih obveza države prema inozemstvu
- briga za platnu bilancu i devizne rezerve
- osiguranje uloga na štednju (depozita)
- kontrola zakonitosti rada poslovnih banaka i
- Pomoć poslovnim bankama u rješavanju kriza

KONTROLA LIKVIDNOSTI BANKARSKOG SISTEMA

- Kontrolu likvidnosti bankarskog sistema, centralne banke mogu ostvariti:
 - *kreditiranjem komercijalnih banaka,*
 - *reguliranjem stope obavezne rezerve,*
 - *politikom djelovanja na otvorenom tržištu (prodajom ili kupovinom vrijednosnih papira),*
 - *supervizijom bankarskog sektora,*
 - *podrškom za obavljanje platnog prometa i njegovom likvidnošću,*
 - *funkcijom povezanom sa ulogom centralne banke kao fiskalnog agenta države u međunarodnom platnom prometu, (servisiranje međunarodnih obaveza zemlje, odnosno u ulozi regulatora međunarodne likvidnosti zemlje).*
- Mogući problemi u bankarskom sistemu i u sistemu platnog prometa izazvali bi nesagledive posljedice, kako na privredne subjekte tako i na cjelokupno stanovništvo.

ZAKLJUČIMO

- **Kamatna stopa** je određena jednakosću ponude i potražnje za novcem;
- **Mijenjajući ponudu novca**, centralna banka utiče na kamatnu stopu;
- **Centralna banka mijenja ponudu novca** operacijama na otvorenom tržištu, koje predstavljaju kupovinu ili prodaju obveznica za novac;
- **Operacije na otvorenom tržištu** u kojima centralna banka povećava ponudu novca kupovinom obveznica dovode do porasta cijene obveznica - i jednako tako, do pada kamatne stope;
- **Operacije na otvorenom tržištu** u kojima centralna banka smanjuje ponudu novca prodajom obveznica dovodi do pada cijene obveznica i jednako tako, do porasta kamatne stope.

ŠTO SU DEVIZNI TEČAJEVИ?

- U međunarodnoj razmjeni kupci plaćaju u svojoj valuti, dok prodavači traže plaćanje u novcu svoje zemlje
- Problem se rješava tako da se utvrdi odnos u kojem će se valute međusobno razmjenjivati, a taj odnos pokazuje devizni tečaj koji izražava cijenu strane valute u domaćem novcu
- **Devizni tečaj** se formira pod utjecajem ponude i potražnje na deviznom tržištu, a to je tržište na kojem se trguje valutama različitih zemalja i tako određuje njihova cijena
- **Devizni tečaj** će se formirati u onoj točki gdje se ponuda i potražnja stranih sredstava plaćanja nalazi u ravnoteži njegova se visina mijenja onako kako se pod utjecajem
- Promjena ponude i potražnje mijenjaju cijene roba i usluga
- Smanji li se potražnja neke valute ili se poveća njena ponuda, devizni tečaj će pasti, a vrijedi i obrnuto

DEVIZNI TEČAJEVI

- **Deprecijacija i aprecijacija** su promjene deviznih tečajeva pod utjecajem ponude i potražnje na deviznom tržištu, dok su **devalvacija i revalvacija** promjene deviznih tečajeva pod utjecajem monetarnih vlasti
- Kada se službeni tečaj valute neke zemlje u odnosu na zlato ili druge valute snižava, **dolazi do devalvacije**, a u suprotnom slučaju dolazi do revalvacije
- **U kratkom roku** tržišno određeni tečajevi će uglavnom ovisiti o promjenama relativnih dohodaka, promjenama kamatnih stopa, političkim događanjima, špekulativnim razlozima i promjenama očekivanja
- **U dugom roku** devizne tečajeve **određuju relativne cijene dobara**, a na toj postavci je zasnovana teorija deviznih tečajeva na temelju pariteta kupovne moći prema kojoj stopa razmjene neke zemlje teži da se izjednači troškovima kupnje razmijenjenih dobara u zemlji s troškovima kupnje tih dobara u inozemstvu

KAKO TEČAJEVI UTJEČU NA MONETARNU POLITIKU?

- **Mikroekonomске posljedice** promjene deviznog tečaja se očituju u **promjenama uvoznih i izvoznih cijena**
- Ako valuta neke zemlje **aprecira**, to će **njeni proizvodi biti skuplji** pa će se **izvoz smanjiti**, a **inozemni će proizvodi relativno pojeftiniti** pa će se **uvoz stranih proizvoda povećati**
- Obrnuto se događa kada valuta neke zemlje **deprecira**.

ŠTO SU REFERENTNE KAMATNE STOPE?

- Referentne kamatne stope, koje se nazivaju i referentne stope, kamatne su stope koje se redovito osvremenjuju i javno su dostupne.
- Korisna su osnova za sve vrste finansijskih ugovora, kao što su hipoteke, prekoračenja po bankovnim računima te druge složenije finansijske transakcije.
- Referentne kamatne stope izračunava neovisno tijelo, a najčešće pokazuju trošak zaduživanja na različitim tržištima.
 - Na primjer, mogu pokazivati koliko banke košta zaduživanje kod drugih banaka ili koliko ih košta pribavljanje sredstava iz drugih izvora, kao što su mirovinski fondovi, društva za osiguranje i novčani fondovi.
- To znači da te referentne kamatne stope imaju ključnu ulogu u finansijskom sustavu, bankovnom sustavu i cjelokupnom gospodarstvu.

ZAŠTO SU REFERENTNE KAMATNE STOPE VAŽNE?

- **Referentne stope** često upotrebljavaju privatne osobe i organizacije u čitavom gospodarskom sustavu.
- Primjerice, **banke ih primjenjuju kada kreditiraju privatne osobe ili trgovačka društva.**
- Banka može pristati **pozajmiti novac** trgovačkom društvu po **dogovorenoj kamatnoj stopi** koja se utvrđuje u odnosu na određenu **referentnu kamatnu stopu** uvećanu za 2 %, što znači da bi društvo platilo kamatu 2 % veću od trenutačne referentne kamatne stope.
- Stoga i **trošak kredita raste ako referentna kamatna stopa raste**, a trošak kredita se smanjuje ako referentna kamatna stopa pada.
- U ovom slučaju **referentna kamatna stopa** može biti pouzdan, neovisan i relativno jednostavan referentni pokazatelj za sve uključene strane.
- **Referentne kamatne stope** upotrebljavaju se i u **složenijim financijskim transakcijama**, kao što su izdavanje vrijednosnih papira s promjenjivim kamatnim stopama, opcija, terminskih ugovora i ugovora o razmjeni.

EUROPSKE REFERENTNE KAMATNE STOPE KOJE SE TRENUTAČNO NAJČEŠĆE UPOTREBLJAVAJU

EONIA

To je trenutačna prekonoćna referentna kamatna stopa za euro. Radna skupina privatnog sektora za nerizične kamatne stope preporučila je da tržišni sudionici od 2. listopada 2019. postupno zamijene EONIA-u novom eurskom kratkoročnom kamatnom stopom (€STR).

EONIA-u izračunava ESB u ime Europskog instituta za tržišta novca (EMMI) koji je neprofitna organizacija sa sjedištem u Bruxellesu. Obično se izračunava kao ponderirani prosjek kamatnih stopa na prekonoćne neosigurane međubankovne kredite. EMMI je najavio da će se, nakon što €STR bude dostupan i do 3. siječnja 2022., EONIA izračunavati kao €STR uvećan za razliku, kako bi se tržištu omogućilo dovoljno vremena za prelazak na €STR.

EURIBOR je referentna kamatna stopa na neosiguranom tržištu koja se izračunava za nekoliko dospijeća (jedan tjedan, jedan mjesec, tri mjeseca, šest i dvanaest mjeseci). Njome upravlja Europski institut za tržišta novca (EMMI). Kako bi se referentna kamatna stopa uskladila s uredbom EU-a o referentnim vrijednostima, EMMI je pojasnio definiciju EURIBOR-a kao stope po kojoj banke u EU-u i u članicama Europskog udruženja slobodne trgovine (EFTA) mogu pribaviti sredstva na neosiguranom međubankovnom tržištu. EMMI isto tako postupno provodi novu metodologiju izračuna za EURIBOR, tzv. »hibridnu metodologiju«. U toj metodi izračuna upotrebljavaju se stvarne transakcije što je više moguće, no primjenjuje se i stručna prosudba za slučajeve gdje stvarne transakcije nisu dostupne.

EURIBOR

EUROPSKA SREDIŠNJA BANKE (ESB)

- Kada je riječ o europodručju, najvažnija se odluka **Europske središnje banke** obično odnosi na ključne kamatne stope.
- Svaka promjena tih stopa utječe na kamatne stope po kojima poslovne banke obračunavaju kamate na pozajmljeni novac.
- Drugim riječima, ta odluka utječe na osobnu potrošnju i poslovna ulaganja.
- Cilj je monetarne politike ESB-a održavanje stabilnosti cijena, odnosno održavanje inflacije na razini od 2 % u srednjoročnom razdoblju.
- ESB time podupire opće **gospodarske politike EU-a**, čiji su ciljevi puna zaposlenost i gospodarski rast.
- **ESB kamatne stope** jedan su od instrumenata kojima se služi u monetarnoj politici.
- Svojem instrumentariju posljednjih godina ESB je dodao nove instrumente zbog velikih promjena u gospodarstvu koje su otežale održavanje stabilnosti cijena.

ŠTO DRŽAVA MORA UČINITI DA BI SE PRIDRUŽILA EUROPORUČJU?

- Prvo, država **mora biti članica EU-a**; uvođenje eura važan je korak u članstvu u EU-u.
- **Euro**, koji je uveden 1. siječnja 1999., zamijenio je nacionalne valute 19 od 27 država članica EU-a.
- **Jedinstvena valuta** zakonsko je sredstvo plaćanja 340 milijuna građana EU-a, koji putuju u druge države ili rade u njima pouzdajući se u stabilnost cijena.
- Sedam od devet preostalih država članica EU-a – Ugovor o funkcioniranju Europske unije **obvezuje na uvođenje eura**, što znači da moraju nastojati **ispuniti konvergencijske kriterije iz Ugovora**.

ŠTO DRŽAVA MORA UČINITI DA BI SE PRIDRUŽILA EUROPODRUČJU?

○ Koji su to kriteriji?

- Prvo, Ugovor obvezuje države članice na postizanje **visokog stupnja održive gospodarske konvergencije** prije pridruživanja europodručju.
- To znači da njihova gospodarstva moraju biti u stanju **držati korak s gospodarstvima u europodručju**.
- U provjeri gospodarske konvergencije **mjeri se napredak** u sljedećim područjima:
 - **cjenovna kretanja, tj. inflacija**
 - **proračunski saldo i državni dug**
 - **devizni tečajevi**
 - **dugoročne kamatne stope.**

ŠTO DRŽAVA MORA UČINITI DA BI SE PRIDRUŽILA EUROPODRUČJU?

- Uzimaju se u obzir i drugi čimbenici važni za gospodarsku integraciju i konvergenciju, na primjer snaga institucijskog okružja u državi.
- Konvergencija mora biti održiva, odnosno nije dovoljno da država jednom ispuni kriterije gospodarske konvergencije, već oni moraju stalno biti ispunjeni.
- To je vrlo važno za države s jedinstvenom valutom, koje se moraju pobrinuti za otpornost svojih gospodarstava kako bi valutna unija funkcionirala bez poteškoća i kako bi sve članice mogle imati korist od monetarne stabilnosti.
- Postoje i zahtjevi koji se odnose na zakonodavstvo, na primjer, nacionalno zakonodavstvo mora biti u skladu s Ugovorima, posebno sa Statutom Europskog sustava središnjih banaka i Europske središnje banke.

TKO OCJENJUJE JE LI DRŽAVA ČLANICA EU-A SPREMNA UVESTI EURO?

- **ESB i Europska komisija** barem jednom u dvije godine ili na zahtjev države članice EU-a koja još nije uvela euro izvješćuju Vijeće Europske unije o napretku država članica **izvan europodručja u odnosu na konvergencijske kriterije iz Ugovora iz Maastrichta.**
- Ta se izvješća zovu **Izvješća o konvergenciji**.
- Osim sastavljanja tih izvješća, **ESB i Komisija redovito tijekom cijele godine prate napredak.**
- **Konačnu odluku** o tome može li država uvesti euro kao svoju valutu donosi **Vijeće Europske unije**.
- Predstavnici svih država EU-a donose odluku na temelju **prijedloga Europske komisije** i nakon savjetovanja s **Europskim parlamentom.**

EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA I HNB DANAS

- Glavni je cilj ESB-a održavati stabilnost cijena.
- Radi za građane europodručja tako što štitimo vrijednost eura.
- Što je ESB?
 - ESB je stvoren 1. lipnja 1998.
- Tada su započele pripreme za uvođenje nove, jedinstvene valute, eura.

ČIME SE BAVI EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA

○ 1. Štiti vrijednost eura.

- Želi spriječiti rast cijena koji bi obezvrijedio novac. No želi spriječiti i dugotrajna razdoblja pada cijena jer se u njima odgađaju kupnje, što može usporiti gospodarstvo i prouzročiti zatvaranje radnih mesta. Održava cijene stabilnima kako bi pojedinci i poduzeća mogli bolje planirati.

○ 2. Svojim radom podupire gospodarstvo i zaposlenost.

- Služi se različitim instrumentima monetarne politike kako bismo održali cijene stabilnima. Time podupire gospodarstvo i otvaranje radnih mesta te se brine za primanja. Među ostalim, **određujemo ključne kamatne stope za gospodarstvo**, pozajmljujemo novac bankama kako bismo poduprli kreditiranje kućanstava i poduzeća te kupujemo vrijednosne papire kako bismo poboljšali uvjete financiranja u svim dijelovima gospodarstva.

○ 3. Nadzire banke.

- Kako biste mogli imati povjerenja u banke u europodručju, od 2014. prati njihovu **pouzdanost i otpornost**. Ako pronađe nedostatke, od banaka traži da ih otklone. Velike banke nadziremo mi, a u nadzoru manjih banaka surađuje s nacionalnim nadzornim tijelima.

ČIME SE BAVI EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA

○ 4. Pazi na stabilnost financijskog sustava.

- Cilj je da, čak i u nesigurnim vremenima, građani i dalje mogu pristupiti svojim bankovnim računima, poduzeća i dalje mogu izvršavati i primati uplate, a ulagači mogu nastaviti s trgovanjem. Financijski sustav koji je otporan može podnijeti šokove bez većih poremećaja.

○ 5. Proizvodi euronovčanice.

- Biste li prepoznali krivotvorenu novčanicu? U posljednjih nekoliko godina zajedno s nacionalnim središnjim bankama europolučja pustili u optjecaj novu seriju euronovčanica. Njihova posuvremenjena zaštitna obilježja dodatno otežavaju krivotvorene.

○ 6. Brine se za sigurnost elektroničkih plaćanja.

- Kada nešto platite eurima karticom ili na internetu, brinemo se za pouzdanost i učinkovitost plaćanja u našim sustavima ili sustavima koje nadziremo. Među ostalim, naši sustavi omogućuju prijenos vašeg novca u države EU-a za samo nekoliko sekundi.

ČIME SE BAVI EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA

○ 7. Istražuje kriptoimovinu i tehnologiju lanca blokova.

- Kako bi »kriptovalute« mogle utjecati na banke i vaš novac? Kako bi nove tehnologije u osnovi kriptovaluta, kao što je lanac blokova, mogle poboljšati plaćanja? Tim pitanjima bave se naši timovi za inovacije.

○ 8. Pridonosi kibersigurnosti banaka.

- Kako bismo zaštitili vaš novac u kiberprostoru, okupljamo predstavnike finansijske zajednice i pripremamo se za moguće kiberopasnosti. Među ostalim, provodimo testiranja kiberotpornosti u kojima nam pomažu takozvani *etični hakeri*. Oni pokušavaju prodrijeti u sustave banaka kako bi pronašli slabosti.

○ 9. Nezavisna je kako bismo mogli djelovati u vašem interesu.

- Ne podliježemo kratkoročnim političkim interesima, već smo usredotočeni na ono što je najbolje za gospodarstvo u srednjoročnom razdoblju kako bismo građanima europodručja pružili stabilnost.

EURO

- Jedanaest država Europske unije (EU) uvelo je euro, novu zajedničku valutu, **1. siječnja 1999.**
- Euro je u početku bio **elektronička valuta**.
- Euronovčanice i eurokovance uvedene su nakon tri godine.
- Euro je danas valuta 20 država EU-a i više od 346 milijuna Europljana.
- Jedna je od najvažnijih valuta na svijetu i Europskoj središnjoj banci povjerena je zadaća zaštite njegove vrijednosti.

EUROPSKA SREDIŠNJA BANKA, EUROSUSTAV I EUROPSKI SUSTAV SREDIŠNJIH BANAKA I TIJELA ZA ODLUČIVANJE

- Države članice EU-a koje su uvele euro jesu **Austrija, Belgija, Cipar, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Letonija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Portugal, Slovačka, Slovenija, Španjolska i Hrvatska.**
- Države članice EU-a koje nisu uvele euro su **Bugarska, Češka, Danska, Mađarska, Poljska, Rumunjska i Švedska.**

EUROPSKI SUSTAV SREDIŠNJIH BANAKA - ESSB

- Pristupanjem Republike Hrvatske Europskoj uniji Hrvatska narodna banka postala je sastavnim dijelom Europskog sustava središnjih banaka (ESSB), a uvođenjem eura kao nacionalne valute, Hrvatska narodna banka postala je dijelom Eurosustava.
- Kao i druge središnje banke u Europskoj uniji, HNB provodi aktivnosti u izvršavanju zadataka Eurosustava i ESSB-a.
- Guverner HNB-a punopravni je član Upravnog i Općeg vijeća Europske središnje banke (ESB), a stručnjaci HNB-a sudjeluju u radu odbora, pododbora i radnih skupina ESSB-a.
- Europski sustav središnjih banaka čine Europska središnja banka i nacionalne središnje banke svih 27 država članica EU-a.
- Eurosustav čine ESB i nacionalne središnje banke 20 država članica EU-a koje su uvele euro.
- Eurosustav i ESSB usporedno će postojati sve dok ima država članica EU-a izvan europodručja.
- **Glavni je cilj ESSB-a održavanje stabilnosti cijena.** Ne dovodeći u pitanje taj cilj, ESSB podupire opću gospodarsku politiku Europske unije kako bi pridonio ostvarivanju njezinih ciljeva.

EUROPSKI SUSTAV SREDIŠNJIH BANAKA - ESSB

- ESB ima **tri tijela nadležna za odlučivanje**, koja ujedno upravljaju ESSB-om i Eurosustavom:
 - **Upravno vijeće,**
 - **Izvršni odbor i**
 - **Opće vijeće.**
- U okviru ESSB-a i Eurosustava središnje banke izvršavaju zadatke i obavljaju aktivnosti u skladu s odredbama Ugovora o funkcioniranju Europske unije i Statuta ESSB-a i ESB-a.
- **Središnje banke Eurosustava provode zajedničku monetarnu politiku te nastavljaju i dalje samostalno obavljati niz aktivnosti u skladu sa zajedničkim procedurama tamo gdje one postoje.**
- Također, središnje banke država članica koje su **uvele euro** i dalje su **nadležne za** provedbu zaštite potrošača, proizvodnju službene statistike te nadzor provedbe nacionalnih propisa kojima se uređuje sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma.

PROVOĐENJE MONETARNE POLITIKE

- Monetarnu politiku Europske monetarne unije (EMU) provodi Eurosustav.
- Eurosustav se sastoji od Europske središnje banke (ESB) i nacionalnih središnjih banaka (NSB) zemalja članica EU-a čija je valuta euro.
- Hrvatska narodna banka od 1. siječnja 2023. dio je Eurosustava.
- Osnovni cilj Eurosustava jest održavanje stabilnosti cijena.
- Upravno vijeće ESB-a smatra da se stabilnost cijena najbolje održava ciljanjem inflacije od 2% u srednjoročnom razdoblju.

PROVOĐENJE MONETARNE POLITIKE

- **Provođenje monetarne politike** Eurosustava zasniva se na dva principa:
 - odluke donosi Upravno vijeće ESB-a
 - odluke provode NSB-ovi zemalja članica EU-a čija je valuta euro.
- **HNB provodi monetarnu politiku** Eurosustava na području RH.
- Operativni okvir monetarne politike Eurosustava obuhvaća:
 - operacije na otvorenom tržištu
 - stalno raspoložive mogućnosti
 - minimalne pričuve i
 - smjernice buduće monetarne politike.

OPERACIJE NA OTVORENOM TRŽIŠTU

- Operacije na otvorenom tržištu imaju ključnu ulogu u monetarnoj politici Eurosustava u upravljanju kamatnim stopama, upravljanju likvidnošću i signaliziranju stajališta monetarne politike.
- ESB pokreće operacije na otvorenom tržištu te odlučuje o uvjetima njihove provedbe i o instrumentima koji će se koristiti, a HNB ih provodi s domaćim prihvatljivim drugim ugovornim stranama putem aukcija (standardnih/brzih) ili bilateralno.
- Operacije se dijele na standardne i nestandardne operacije na otvorenom tržištu.
- S obzirom na učestalost i namjenu standardne operacije dijele se u četiri kategorije:
 - **glavne operacije refinanciranja**
 - **operacije dugoročnijeg refinanciranja**
 - **operacije fine prilagodbe i**
 - **strukturne operacije.**

STALNO RASPOLOŽIVE MOGUĆNOSTI

- Stalno raspoložive mogućnosti operacije su monetarne politike kojima nacionalne središnje banke prihvatljivim drugim ugovornim stranama omogućuju da na vlastitu inicijativu pozajmljuju i deponiraju sredstva na kraju dana uz prekonočno dospijeće.
 - Prihvatljive druge ugovorne strane mogu se koristiti prekonočnim kreditom kako bi dobile prekonočnu likvidnost na osnovi prihvatljivoga kolateralala uz kamatnu stopu koja je iznad prekonočne kamatne stope na novčanom tržištu.
 - Prihvatljive druge ugovorne strane mogu se koristiti prekonočnim depozitom kako bi položile depozite kod nacionalnih središnjih banaka. Kamatna stopa na prekonočni depozit uobičajeno je ispod prekonočne kamatne stope na novčanom tržištu.
 - Kamatne stope na prekonočni depozit i prekonočni kredit čine donju i gornju granicu kamatnog raspona unutar kojeg bi se kamatne stope na novčanom tržištu trebale kretati.

MINIMALNE PRIČUVE

- **Europska središnja banka (ESB) zahtijeva od kreditnih institucija osnovanih u europodručju da drže minimalne pričuve na računima kod svojih nacionalnih središnjih banaka (NSB).**
 - Namjera sustava minimalne pričuve jest ostvarivanje ciljeva stabilizacije kamatnih stopa na tržištu novca i stvaranje (ili povećanje) strukturnog manjka likvidnosti.
 - Kako bi se postigao cilj stabilizacije kamatnih stopa, sustav minimalnih pričuva Eurosustava omogućuje institucijama održavanje minimalnih pričuva u prosjeku tijekom razdoblja održavanja.

HRVATSKA NARODNA BANKA - PRIJE

- **Hrvatska narodna banka** je središnja banka Republike Hrvatske.
- Pri ostvarivanju svog cilja i u izvršavanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka je **samostalna i neovisna**.
- **Hrvatska narodna banka** ima svojstvo pravne osobe.
- **Sjedište joj je u Zagrebu**, ne upisuje se u sudski registar, ima svoj statut i pečat koji sadrži prikaz grba Republike Hrvatske i ime Hrvatske narodne banke.
- **Zastupa ju guverner** i u isključivom je vlasništvu Republike Hrvatske.
- Pri ostvarivanju svojeg cilja i u izvršavanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka i članovi njezinih tijela **neovisni su pri donošenju svojih odluka** koje se temelje na Zakonu.

HRVATSKA NARODNA BANKA - PRIJE

- Hrvatska narodna banka i članovi njezinih tijela ne traže niti su bili vezani uz upute Republike Hrvatske, njezinih institucija ili tijela, odnosno članova tih tijela ili drugih osoba.
- Republika Hrvatska, njezine institucije ili tijela, članovi tih tijela ili druge osobe **nisu smijeli utjecati na neovisnost Hrvatske narodne banke**, donošenje i provedbu odluka Hrvatske narodne banke i njezinih tijela, niti su smijeli odobravati, poništavati, odgađati, ukidati ili na bilo koji drugi način utjecati na bilo koju odluku Hrvatske narodne banke u djelokrugu iz njezine nadležnosti.
- U ostvarivanju svog cilja i obavljanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka bila je samostalna i neovisna, a izvješća o svom djelovanju podnosila Hrvatskom saboru.

CILJ HRVATSKE NARODNE BANKE – PRIJE

- **Cilj hrvatske narodne banke** bio je **održavanje stabilnosti cijena** pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti finansijskog sustava u cjelini.
- Ne dovodeći u pitanje ostvarivanje svog cilja, Hrvatska narodna banka je **podupiratla gospodarsku politiku Republike Hrvatske** i pritom je djelovala u skladu s načelima otvorenoga tržišnog gospodarstva i slobodne konkurenциje
- Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i **sastavni je dio Europskog sustava središnjih banaka**.
- Hrvatska narodna banka je **vodila monetarnu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske**, izdavala hrvatski novac - kunu, izdavala odobrenja za rad kreditnim institucijama, kreditnim unijama te institucijama za platni promet i elektronički novac te nadzire njihovo poslovanje.
- **HNB također je izdavala odobrenja za rad ovlaštenim mjenjačima**.

MONETARNA POLITIKA HNB - DANAS

- Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i sastavni je dio Eurosustava i Europskog sustava središnjih banaka.
- Osnovni cilj HNB-a jest održavanje stabilnosti cijena, pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti finansijskog sustava u cjelini.
- Od 1. siječnja 2023. Hrvatska narodna banka dio je Eurosustava te sudjeluje u definiranju i provođenju zajedničke monetarne politike Europske unije.
- Također, izvršava devizne operacije u skladu s člankom 219. Ugovora o funkcioniranju Europske unije i osigurava nesmetano funkcioniranje platnog sustava.

MONETARNA POLITIKA HNB - DANAS

- Nadalje, **HNB upravlja međunarodnim pričuvama i finansijskom imovinom HNB-a**, izdaje i oduzima odobrenja i suglasnosti te donosi druga rješenja u skladu sa zakonima kojima se uređuju **poslovanje kreditnih institucija i poslovanje kreditnih unija**, pružatelja platnih usluga, izdavatelja elektroničkog novca i platnih sustava, platni promet, izdavanje elektroničkog novca te devizno poslovanje i poslovanje ovlaštenih mjenjača.
- Hrvatska narodna banka obavlja **superviziju i nadzor kreditnih institucija i poslovanje kreditnih unija**, pružatelja platnih usluga, izdavatelja elektroničkog novca i platnih sustava, platni promet i izdavanje elektroničkog novca.
- Poslove supervizije kao i sanacije kreditnih institucija HNB obavlja u sklopu jedinstvenoga nadzornog mehanizma i jedinstvenoga sanacijskog mehanizma.
- Osim toga, **HNB otvara račune i prima sredstva kreditnih institucija**, obavlja platni promet po tim računima te odobrava kredite kreditnim institucijama, prikuplja i obrađuje statističke podatke te uređuje i unapređuje platni promet i osigurava njegovo nesmetano funkcioniranje.

MONETARNA POLITIKA HNB - DANAS

- Za Republiku Hrvatsku Hrvatska narodna banka obavlja poslove fiskalnog agenta i obavlja ostale zakonom utvrđene poslove.
- Usto, HNB donosi podzakonske propise za poslove iz svoje nadležnosti, provodi makrobonitetnu politiku radi pridonošenja očuvanju stabilnosti finansijskog sustava u cjelini i obavlja ostale poslove utvrđene drugim propisima.
- Konačno, Hrvatska narodna banka može izdavati novčanice eura u granicama odobrenja ESB-a i u skladu s odredbama Statuta ESSB-a i ESB-a i odredbama Ugovora o funkcioniranju Europske unije.
- Također, HNB može izdavati kovani novac eura uz odobrenje ESB-a o opsegu izdanja.
- U ostvarivanju svojeg cilja i obavljanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka samostalna je i neovisna, a izvješća o svojem djelovanju podnosi Hrvatskom saboru.

ČIME SE BAVE KOMERCIJALNE BANKE?

Financijski posrednici su institucije koje primaju sredstva građana i poduzeća, te koriste ta sredstva za kupovinu obveznica ili dionica, ili za zajmove drugim građanima i poduzećima.

- **Banke primaju sredstva građana i poduzeća** koji ili polažu sredstva, ili im sredstva dolaze direktno na tekuće račune.
- **Obaveze banaka** su jednake saldima *depozita po viđenju*.
- Dio primljenih sredstava banke drže kao **rezerve**.
- **Banke rezerve pohranjuju:** dijelom u gotovini, i dijelom na računu CB sa kojeg mogu gotovinu podizati po potrebi.

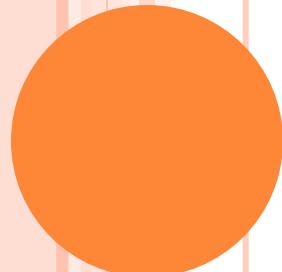
ČIME SE BAVE BANKE?

Banke drže rezerve iz tri razloga:

1. Svakoga dana neki **depozitari** podižu gotovinu sa svojih računa, dok drugi polažu gotovinu na svoje račune.
2. Na isti način, **svakoga dana građani s računima u banci** ispisuju čekove (ili plaćaju putem opće uplatnice) građanima s računima u drugim bankama, a građani s računima u drugim bankama ispisuju čekove (ili plaćaju putem opće uplatnice) građanima s računima u banci.
3. Banke su **obveznici držanja** zakonom određenih **rezervi**.

HRVATSKA BANKA ZA OBNOVU I RAZVITAK - HABOR

- **Hrvatska banka za obnovu i razvitak** je razvojna i izvozna banka Republike Hrvatske čija je osnovna zadaća **poticanje razvijanja hrvatskog gospodarstva**.
- **Kreditiranjem, osiguranjem izvoza od političkih i komercijalnih rizika, izdavanjem garancija te poslovnim savjetovanjem**, HBOR gradi mostove između poduzetničkih ideja i njihovih ostvarenja s ciljem osnaživanja konkurentnosti hrvatskog gospodarstva.
- **OSNOVNA ULOGA**
 - HBOR je razvojna i izvozna banka osnovana sa svrhom kreditiranja obnove i razvijanja hrvatskoga gospodarstva.
- **DJELATNOSTI**
 - financiranje obnove i razvijanja hrvatskoga gospodarstva,
 - financiranje infrastrukture,
 - poticanje izvoza,
 - potpora razvijanju malog i srednjeg poduzetništva,
 - poticanje zaštite okoliša,
 - osiguranje izvoza hrvatskih roba i usluga od netržišnih rizika.

DODATAK

INSTITUCIJE I TIJELA EUOPSKE UNIJE

- Hrvatska narodna banka sudjeluje u radu institucija i tijela EU-a kada pripremaju i donose odluke na područjima iz djelokruga središnjih banaka. Suradnja se odvija ponajprije u okviru Vijeća za ekonomske i financijske poslove (Vijeće ECOFIN-a), Gospodarskoga i financijskog odbora (EFC), odbora i radnih skupina Europske komisije te Europskog odbora za sistemski rizik (ESRB) i Europskoga nadzornog tijela za bankarstvo (EBA).
- **Vijeće Europske unije**
- Predstavnici HNB-a uključeni su u rad pripremnih tijela Vijeća EU-a, ponajprije onih povezanih s Vijećem ECOFIN-a (engl. *Economic and Financial Affairs Council*). Na sastancima najčešće sudjeluju zajedno s predstavnicima Ministarstva financija te s njima izrađuju prijedloge stajališta Republike Hrvatske o temama o kojima se raspravlja u okviru Vijeća EU-a.
- Guverner HNB-a sudjeluje na neformalnim sastancima Vijeća ECOFIN-a, na kojima se dva puta godišnje susreću ministri financija država članica EU-a i guverneri središnjih banaka. Na tim se sastancima ne donose službene odluke ni pravni propisi, već su mjesto za razmjenu mišljenja o aktualnim gospodarskim i financijskim temama.

INSTITUCIJE I TIJELA EUROPSKE UNIJE

- U radu Gospodarskoga i financijskog odbora (engl. *Economic and Financial Committee*, EFC), koji ima zadatak promicanja koordinacije politika u području ekonomije i financija te priprema sastanke Vijeća ECOFIN-a, sudjeluju predstavnici ministarstava financija i središnjih banaka na visokoj razini (HNB predstavlja imenovani viceguverner). Član Odbora iz HNB-a sudjeluje na sastancima kada se raspravlja o temama koje zahtijevaju stručnost središnjih banaka, poput gospodarske i financijske situacije, financijske stabilnosti, slobode kretanja kapitala i plaćanja, odnosa s MMF-om, kao i kada su na dnevnom redu hrvatski program konvergencije te praćenje gospodarske i fiskalne politike Republike Hrvatske u okviru Europskog semestra.
- Stručnjaci HNB-a uključeni su i u aktivnosti ostalih radnih tijela Vijeća EU-a, posebice pododbora EFC-a te Radne skupine za financijske usluge.

INSTITUCIJE I TIJELA EUROPSKE UNIJE

- **Europska komisija**
- U okviru odbora i radnih skupina stručnjaka koji djeluju pri Europskoj komisiji – putem kojih države članice imaju mogućnost očitovati se o prijedlozima Komisije za provedbu određenih zakonodavnih akata, odnosno daju Komisiji stručnu podršku i savjet – stručnjaci HNB-a sudjeluju u strukturama koje pokrivaju teme kao što su gospodarske prognoze, platni sustavi, statistika, praktične pripreme za uvođenje eura, zaštita eura od krivotvorenja i sprječavanje pranja novca i financiranja terorizma.
- Suradnja HNB-a s Europskom komisijom ostvaruje se i redovitim kontaktima sa stručnjacima relevantnih službi Europske komisije, pri kojima ekonomisti HNB-a daju svoj doprinos izradi makroekonomskih dokumenata Europske komisije.

INSTITUCIJE I TIJELA EUROPSKE UNIJE

- **Europski sustav financijskog nadzora**
- HNB je također dio Europskog sustava financijskog nadzora (engl. *European System of Financial Supervision*, ESFS), uspostavljenog 1. siječnja 2011. osnivanjem novih nadzornih tijela odgovornih za makrobonitetni i mikrobonitetni nadzor u Europskoj uniji. U okviru ESFS-a HNB sudjeluje u aktivnostima **Europskog odbora za sistemske rizike** (engl. *European Systemic Risk Board*, ESRB) i **Europskoga nadzornog tijela za bankarstvo** (engl. *European Banking Authority*, EBA). Guverner HNB-a i viceguverner nadležan za poslove iz područja bonitetne regulative i supervizije članovi su Općeg odbora ESRB-a, a isti viceguverner član je i Odbora supervizora EBA-e. Stručnjaci HNB-a sudjeluju u radu odbora i radnih skupina ESRB-a i EBA-e.

KAKO EUROPSKA UNIJA DONOSI ODLUKE (TZV. INSTITUCIONALNI TROKUT ODLUČIVANJA)?

- Proces donošenja odluka na razini Europske unije uključuje razne institucije Europske unije, međutim tri su glavne institucije koje sudjeluju u ovom procesu: Vijeće EU, Europski parlament i Europska komisija.
- U načelu, Europska komisija predlaže novi pravni akt, dok Vijeće i Parlament usvajaju pravne akte prema pravilima i postupcima koji su propisani u ugovorima:
 - postupak suodlučivanja – ovo je postupak kojim se sada donosi većina europskog zakonodavstva u kojem Parlament dijeli zakonodavnu ovlast s Vijećem;
 - postupak savjetovanja – na temelju prijedloga Europske komisije, Vijeće se savjetuje s Parlamentom, kao i s Europskim gospodarskim i socijalnim odborom i Odborom regija;
- postupak davanja pristanka – znači da Vijeće mora dobiti pristanak Europskog parlamenta prije nego li doneše neke vrlo važne odluke. Pristanak je isti kao u slučaju savjetovanja, osim što Parlament ne može izmijeniti prijedlog: mora ga ili prihvatiti, ili odbiti.

KAKVE ODLUKE SE DONOSE NA RAZINI EUROPSKE UNIJE I ŠTO JE TZV. PRAVNA STEČEVINA?

- Pravna stečevina Europske unije (franc. *acquis communautaire*) skup je prava i obveza koji sve države članice obvezuje i povezuje u Europskoj uniji.
- Pravna stečevina dijeli se u primarno i sekundarno zakonodavstvo.
- Primarno obuhvaća osnivačke ugovore, zakonodavstvo usvojeno na temelju osnivačkih ugovora te presude Suda Europskih zajednica, deklaracije i rezolucije koje je Europska unija usvojila itd.
- Vijeće EU, Europski parlament i Komisija mogu donositi pravne akte koji spadaju u tzv. sekundarno zakonodavstvo: uredbe, direktive, odluke, preporuke i mišljenja.
- Osim sekundarnog prava, veliku važnost u pravnoj strukturi EU ima i sudska praksa Europskog suda pravde (Sud pravde EU), koji u svojim presudama tumači primarno i sekundarno pravo EU.
- Svaka država koja želi postati članicom EU mora prihvati odluke iz osnivačkih ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom EU.

ŠTO JE TO TEČAJNI MEHANIZAM?

- Svrha je tečajnog mehanizma (ERM II) pokazati da gospodarstvo zemlje može neometano funkcionirati **bez prekomjernih fluktuacija valute**.
- Kada zemlja koja ne pripada europodručju pristupa ERM-u II, njezina nacionalna valuta povezuje se s eurom po **središnjem tečaju** dogovorenom s državama članicama europodručja, zemljama koje ne pripadaju europodručju, ali već sudjeluju u ERM-u II i s ESB-om, a u tom postupku sudjeluje i Komisija. Valuta zatim smije **fluktuirati unutar standardnog ograničenja od 15 %** iznad ili ispod tog dogovorenog središnjeg tečaja.
- Sudjelovanje u ERM-u II dobrovoljno je, ali je obvezan korak u postupku pristupanja europodručju.
- Zemlje koje žele pristupiti ERM-u II od 2018. moraju i blisko surađivati s jedinstvenim nadzornim mehanizmom Europske središnje banke te provesti određene obveze u vezi s politikama.

GOSPODARSKI KONVERGENCIJSKI KRITERIJI

○ 1. Stabilnost cijena

- Stopa inflacije ne smije biti viša od 1,5 postotnih bodova iznad stope triju država članica koje su ostvarile najbolje rezultate.

○ 2. Zdrave i održive javne financije

- Zemlja ne bi smjela biti u postupku u slučaju prekomjernog deficit-a.

○ 3. Stabilnost tečaja

- Zemlja mora sudjelovati u tečajnom mehanizmu (ERM II) najmanje dvije godine bez znatnih odstupanja od središnjeg tečaja ERM-a II, a tijekom tog razdoblja središnji bilateralni tečaj njezine valute ne smije devalvirati u odnosu na euro.

○ 4. Dugoročne kamatne stope

- Dugoročne kamatne stope ne bi smjele biti više od dva postotna boda iznad stope triju država članica koje su ostvarile najbolje rezultate u pogledu stabilnosti cijena.

TIMELINE - JOINING THE EURO AREA

- **2023.** 1. siječnja **Hrvatska pristupila europodručju**
- **2022.**
 - 12. srpnja **Hrvatska će pristupiti europodručju 1. siječnja 2023.: Vijeće donijelo posljedne potrebne pravne akte**
 - Vijeće je donijelo posljedna tri pravna akta koja su potrebna kako bi Hrvatska mogla uvesti euro 1. siječnja 2023.
 - Time je dovršen postupak u Vijeću kojim se **Hrvatskoj omogućuje da postane članicom europodručja** i da od sljedeće godine počne upotrebljavati zajedničku valutu EU-a, euro.
 - 17. lipnja **Proširenje europodručja: Hrvatska**
 - Vijeće je donijelo preporuku koja je prvi dio pravnog postupka kojim će se **Hrvatskoj omogućiti da postane članicom europodručja** i koristi se zajedničkom valutom, eurom, od 1. siječnja 2023.
 - Hrvatska će postati 20. država članica EU-a koja uvodi euro kao svoju valutu.
 - 16. lipnja **Hrvatska će pristupiti europodručju**
 - Euroskupina se složila s **pozitivnom ocjenom** Europske komisije i Europske središnje banke da je **Hrvatska ispunila konvergencijske kriterije**.
 - To je prvi korak u procesu kojim Vijeće EU-a donosi pravne akte kojima će se **Hrvatskoj omogućiti da postane članicom europodručja** i da od 1. siječnja 2023. upotrebljava euro.
- **2015.** 1. siječnja **Litva pristupila europodručju**
- **2014.** 1. siječnja **Latvija pristupila europodručju**
- **2011.** 1. siječnja **Estonija pristupila europodručju**
- **2009.** 1. siječnja **Slovačka pristupila europodručju**
- **2008.** 1. siječnja **Cipar i Malta pristupili europodručju**
- **2007.** 1. siječnja **Slovenija pristupila europodručju**
- **2001.** 1. siječnja **Grčka pristupila europodručju**
- **1999.** 1. siječnja **Austrija, Belgija, Finska, Francuska, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Njemačka, Portugal i Španjolska pristupili europodručju**

MONETARNA POLITIKA HNB

○ PROVOĐENJE MONETARNE POLITIKE

- Hrvatska narodna banka provodi monetarnu politiku određivanjem i **primjenom instrumenata i mjera** koji su joj potrebni za ostvarivanje njezinih ciljeva i zadaća.
- Osnovni instrument monetarne politike HNB-a jesu **devizne intervencije**

○ INSTRUMENTI MONETARNE POLITIKE

- U ostvarivanju utvrđene monetarne politike Hrvatska narodna banka koristi se instrumentima i mjerama koji su joj **potrebni za reguliranje kreditne aktivnosti i likvidnosti banaka** i za reguliranje količine novca u optjecaju te donosi mjere u svezi s kamatnim stopama.

○ ULOGA ZAJMODAVCA U KRAJNJOJ NUŽDI

- Uloge **središnje banke kao zajmodavca** u krajnjoj nuždi podrazumijeva osiguranje likvidnosti za solventne kreditne institucije u svrhu očuvanja stabilnosti bankovnog i financijskog sustava.

PROVOĐENJE MONETARNE POLITIKE HNB-A

- **Devizne intervencije** provode se putem povremenih deviznih aukcija, pomoću kojih središnja banka kupuje odnosno prodaje devize bankama.
- Pri aukciji banke podnose HNB-u željene iznose (npr. u eurima) i pripadajuće cijene (tečaj) deviznih transakcija (tj. organizira se aukcija s višestrukim cijenama).
- Na temelju pristiglih ponuda HNB donosi odluku o iznosu intervencije i tečaju.
- **HNB općenito organizira aukciju prodaje devize** kada kuna slabi, a kupnju deviza kada kuna jača.
- **Prodajom deviza HNB povlači kune iz optjecaja**, a kupnjom deviza stavlja kune u optjecaj.
- Osim deviznim intervencijama, HNB se služi cijelim nizom drugih instrumenata monetarne

PROVOĐENJE MONETARNE POLITIKE HNB-A

- Tako, primjerice, **u uvjetima visoke likvidnosti** u bankovnom sustavu koja prijeti pritiscima na **prekomjerno slabljenje kune** prema euru, HNB odgovarajućim mjerama - npr. **povećanjem stope obvezne pričuve, obveznim upisom blagajničkih zapisa** - povlači viškove likvidnosti iz sustava.
- **U uvjetima niske likvidnosti** u bankovnom sustavu koja dovodi do pritisaka na **pretjerano jačanje kune** prema euru, HNB svojim mjerama - **primjerice odobravanjem kredita, smanjenjem stope obvezne pričuve, povećanjem minimalno potrebnih deviznih potraživanja** - osigurava dodatnu likvidnost sustavu.
- Također, u okolnostima **snažnoga kreditnog rasta** HNB poseže za restriktivnim mjerama kojima demotivira kreditni rast, a za vrijeme **slaboga kreditnog rasta i stagnacije** ili pada gospodarske aktivnosti uvodi mjere kojima želi potaknuti kreditni rast i ekonomsku aktivnost.

MEĐUNARODNE PRIČUVE RH

- Međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske upravlja Hrvatska narodna banka.
- Strategiju i politiku upravljanja međunarodnim pričuvama određuje Savjet Hrvatske narodne banke.
- Međunarodne su pričuve, prema definiciji Međunarodnoga monetarnog fonda, "inozemna imovina koja je pod kontrolom i na raspolaganju monetarne vlasti u svrhu izravnog financiranja neravnoteže u bilanci plaćanja te neizravnog reguliranja neravnoteže putem intervencija na deviznom tržištu radi utjecaja na tečaj te u ostale svrhe".
- Međunarodne pričuve mogu uključivati inozemna sredstva plaćanja u gotovini, devizne depozite u bankama, inozemne vrijednosnice, zlato i posebna prava vučenja Međunarodnoga monetarnog fonda.
- Prema članku 18. Zakona o Hrvatskoj narodnoj banci međunarodne pričuve Republike Hrvatske čine svi oblici imovine u stranoj valuti i plemenite kovine

ZADACI HRVATSKE NARODNE BANKE

- **Hrvatska narodna banka** obavlja poslove iz svoje nadležnosti:
 - utvrđivanju i provođenju monetarne i devizne politike,
 - držanju i upravljanju s međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske,
 - izdavanju novčanica i kovanog novca,
 - izdavanju i oduzimanju odobrenja i suglasnosti u skladu sa zakonima kojima se uređuje poslovanje kreditnih institucija, kreditnih unija, institucija za platni promet i sustava za namiru platnih transakcija te devizno poslovanje i poslovanje ovlaštenih mjenjača,
 - obavljanju poslova supervizije i nadzora u skladu sa zakonima kojima se uređuje poslovanje kreditnih institucija, kreditnih unija, institucija za platni promet i sustav za namiru platnih transakcija,
 - vođenju računa kreditnih institucija i obavljanju platnog prometa po tim računima, davanju kredita kreditnim institucijama i primanju depozit sredstava kreditnih institucija,
 - utvrđivanju i unapređivanju sustava platnog prometa,
 - obavljanju zakonom utvrđenih poslova za Republiku Hrvatsku
 - donošenju podzakonskih propisa u poslovima iz svoje nadležnosti i
 - obavljanju ostalih, zakonom utvrđenih poslova.

NEOVISNOST HNB-A

- Hrvatska narodna banka u obavljanju svojih zadaća mora biti samostalna i neovisna.
- Za provođenje odluka odgovoran je **guverner**.
- Jedina je banka u državi koja ima **emisijsku funkciju**, zadužena je za nadzor ostalih poslovnih banaka na području svog djelokruga, te provođenje zakonom utvrđenih poslova.
- Guverner i banka za svoj rad **odgovaraju** zakonodavnoj vlasti (**Saboru**), a ne vladi

NEOVISNOST HNB-A

- **Neovisnost središnje banke ključan je preduvjet za uspješno i vjerodostojno provođenje monetarne politike**, a time i za ostvarivanje osnovnog cilja središnje banke - **stabilnosti cijena**.
 - **Neovisnost Hrvatske narodne banke** u skladu je s člankom 130. Ugovora o Europskoj Uniji, kojim se **jamči neovisnost nacionalnih središnjih banaka Europske unije**.
 - **Neovisnost središnje banke** obuhvaća više aspekata: **funkcijsku, institucionalnu, osobnu i financijsku neovisnost**.
 - **Funkcijska neovisnost podrazumijeva** jasno definiran cilj i samostalnost u **odabiru mjera i instrumenata** za njegovo ostvarivanje.
 - **Institucionalna neovisnost** znači da središnja banka **donosi odluke neovisno o utjecaju drugih institucija**.
 - **Osobna neovisnost** jamči **zaštitu dužnosnika HNB-a** od vanjskih pritisaka, isključuje sukobe interesa i precizno definira uvjete za izbor i razrješenje guvernera i drugih članova Savjeta HNB-a.
 - **Financijska neovisnost** HNB-a implicira **mogućnost autonomnog pribavljanja financijskih sredstava** za potrebe ostvarivanja svog mandata, pri čemu prihode i rashode određuje narav monetarne politike.

OKVIR MONETARNE POLITIKE HRVATSKE NARODNE BANKE

- Okvir monetarne politike Hrvatske narodne banke temelji se na **održavanju stabilnosti nominalnog tečaja kune prema euru.**
- Stabilan tečaj prema euru predstavlja nominalno sidro monetarne politike središnje banke kojim ona stabilizira inflacijska očekivanja, a naposljetku i inflaciju.
- Održavanjem stabilnosti tečaja kune prema euru HNB posredno utječe na svoj temeljni cilj, a to je stabilnost cijena.
- S obzirom na **visoku euroizaciju hrvatskog bankovnog sustava**, stabilnost tečaja jest alat kojim HNB održava i financijsku stabilnost, što sve skupa osigurava makroekonomsku stabilnost zemlje i očuvanje realne vrijednosti novčanih sredstava svih sektora gospodarstva.

INSTRUMENTI MONETARNE POLITIKE U PRAKSI HNB-A

- Za postizanje svoga cilja - stabilnost cijena - HNB koristi sljedeće instrumente
 - Devizne aukcije
 - Obveznu rezervu
 - Operacije na otvorenom tržištu

DEVIZNE AUKCIJE

- Temeljni instrument kreiranja novca i održavanja stabilne inflacije
- Provode se **prema diskrecijskoj odluci HNB-a**
- **Kada HNB kupuje devize, istovremeno emitira kune i obratno**
- Kada tečaj raste (deprecira) to znači da kuna slabi.
- Tada **HNB prodaje devize i kupuje kune.**
- U opticaju je manje kuna, pa one više vrijede i tečaj pada.

OPERACIJE NA OTVORENOM TRŽIŠTU

- **Operacije na otvorenom tržištu** su naziv za kupoprodaju vrijednosnih papira između središnje banke i poslovnih banaka
- U hrvatskom slučaju, **HNB provodi operacije na otvorenom tržištu** obično srijedom, a kupuju se i prodaju trezorski zapisi (tzv. trezorci) s rokom dospijeća od tjedan dana
- **Operacije se provode** tzv. obratnim repo aukcijama
 - HNB kupuje trezorske zapise na tjedan dana uz obvezu njihove prodaje nakon isteka tjedan dana
 - Za tjedan dana HNB prodaje te iste trezorske zapise
 - Koji je cilj? Kratkoročno povećati likvidnost finansijskog sustava
 - Primjerice, u prosincu je pojačana potrošnja stanovništva, pa HNB želi opskrbiti poslovne banke s dovoljno novaca
 - Operacije na otvorenom tržištu su među glavnim instrumentima monetarne politike u razvijenim zemljama
 - U Hrvatskoj su **najvažnije devizne aukcije i obvezna rezerva**

HRVATSKA NARODNA BANKA - PRIJE

- **Hrvatska narodna banka** je središnja banka Republike Hrvatske.
- Pri ostvarivanju svog cilja i u izvršavanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka je **samostalna i neovisna**.
- **Hrvatska narodna banka** ima svojstvo pravne osobe.
- **Sjedište joj je u Zagrebu**, ne upisuje se u sudski registar, ima svoj statut i pečat koji sadrži prikaz grba Republike Hrvatske i ime Hrvatske narodne banke.
- **Zastupa ju guverner** i u isključivom je vlasništvu Republike Hrvatske.
- Pri ostvarivanju svojeg cilja i u izvršavanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka i članovi njezinih tijela **neovisni su pri donošenju svojih odluka** koje se temelje na Zakonu.

HRVATSKA NARODNA BANKA

- **Hrvatska narodna banka** i članovi njezinih tijela ne traže niti su bili vezani uz upute Republike Hrvatske, njezinih institucija ili tijela, odnosno članova tih tijela ili drugih osoba.
- **Republika Hrvatska, njezine institucije ili tijela, članovi tih tijela ili druge osobe** **nisu smjili utjecati na neovisnost Hrvatske narodne banke**, donošenje i provedbu odluka Hrvatske narodne banke i njezinih tijela, niti smiju odobravati, poništavati, odgađati, ukidati ili na bilo koji drugi način utjecati na bilo koju odluku Hrvatske narodne banke u djelokrugu iz njezine nadležnosti.
- U ostvarivanju svog cilja i obavljanju svojih zadataka Hrvatska narodna banka samostalna je i neovisna, a **izvješća o svom djelovanju podnosi Hrvatskom saboru.**

CILJ HRVATSKE NARODNE BANKE

- **Cilj hrvatske narodne banke** jest **održavanje stabilnosti cijena** pri čemu HNB vodi računa i o stabilnosti finansijskog sustava u cjelini.
- Ne dovodeći u pitanje ostvarivanje svog cilja, Hrvatska narodna banka će **podupirati gospodarsku politiku Republike Hrvatske** i pritom će djelovati u skladu s načelima otvorenoga tržišnog gospodarstva i slobodne konkurencije
- Hrvatska narodna banka središnja je banka Republike Hrvatske i **sastavni je dio Europskog sustava središnjih banaka**.
- Hrvatska narodna banka je **vodila monetarnu politiku, upravlja međunarodnim pričuvama Republike Hrvatske**, izdaje hrvatski novac - kunu, izdaje odobrenja za rad kreditnim institucijama, kreditnim unijama te institucijama za platni promet i elektronički novac te nadzire njihovo poslovanje.
- **HNB također izdaje odobrenja za rad ovlaštenim mjenjačima**.

OBVEZNA REZERVA

- **Obvezna rezerva** znači da poslovne banke moraju izdvojiti određeni dio svojih likvidnih sredstava na račun središnje banke.
- **Obvezna rezerva** je ujedno i jedan od **temeljnih elemenata u multiplikaciji novca**.
- U razdoblju od početka neovisnosti, **obvezna rezerva** HNB-a se kretala između **12% i 35%**.
- Inače, obvezna rezerva od 35% se smatra prilično visokom.

UČINCI MONETARNE POLITIKE NA GOSPODARSTVO

- Temeljni cilj središnje banke je očuvanje stabilnosti cijena, odnosno niske stope inflacije.
- Od izuzetne važnosti za gospodarstvo nameće se i politika deviznog tečaja pomoću koje središnja banka ostvaruje svoj glavni cilj.
- Krediti stanovništvu i gospodarstvu, te kreditni potencijal poslovnih banaka važan je za povećanje gospodarskih aktivnosti u zemlji.

POLITIKA DEVIZNOG TEČAJA

- Hrvatska narodna banka održavala je stabilnost tečaja kune prema euru kako bi mogla ostvariti svoj temeljni cilj, a to je stabilnost cijena.
- Devizni tečaj predstavlja cijenu domaćeg novca izraženu u stranom novcu, odnosno koliko jedinica domaćeg novca treba dati za jedinicu stranog novca i to je tzv. sustav direktnog kotiranja.
- Devizni tečaj može biti:
 - **fiksni** - onaj gdje je vrijednost domaće valute vezana uz neku robu
 - **fluktuirajući** - onaj koji se formira slobodnim djelovanjem ponude i potražnje na deviznom tržištu i koji otklanja bilo kakav vantržišni, obično administrativni, utjecaj na njegovo formiranje

POLITIKA DEVIZNOG TEČAJA

- Hrvatska je provodila **režim upravljanoga fluktuirajućeg tečaja**.
- To znači da **tečaj nacionalne valute nije fiksiran** prema nekoj stranoj valuti ili košarici valuta, već se slobodno formira na deviznom tržištu.
- Tečaj, dakle, **fluktuirao** ovisno o ponudi i potražnji deviza na deviznom tržištu, no Hrvatska narodna banka je povremenim uključivanjem u rad tog tržišta sprječava prevelike tečajne oscilacije i nastoji održati tečaj relativno stabilnim

ŠTO SU DEVIZNI TEČAJEVI?

- **Devizni tečaj** je tečaj prema kojem se jedna valuta može zamijeniti za drugu.
- Na primjer, 1 euro može se zamijeniti za 1,13 američkih dolara.
- Taj se tečaj neprestano mijenja na svjetskim deviznim tržištima, na kojima se trguje raznim valutama.
- Euro je, uz američki dolar, japanski jen i britansku funtu, jedna od valuta kojom se najčešće trguje.

DEVIZNI TEČAJEVI

- **Veličina potražnje** za inozemnom valutom ovisi o obujmu domaće potražnje za stranim robama, uslugama i aktivom, a istovremeno pokazuje kolika će biti i ponuda domaće valute
- **Veličina potražnje** za domaćim sredstvima plaćanja ovisi o stranoj potražnji za domaćim proizvodima, uslugama i aktivom, a određuje i obujam ponude stranih sredstava plaćanja
- **Pad cijene jedne valute izražen jednom ili svim drugim valutama se zove deprecijacija**, a suprotna tome je aprecijacija
- **Aprecijacija** jedne valute izaziva automatski deprecijaciju druge valute i obrnuto

